

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav translatologie

DAGMAR MORAVCOVÁ

**VZTAH MEZI RYCHLOSTÍ VÝCHOZÍHO PROJEVU A KVALITOU
VÝKONU SIMULTÁNNÍHO TLUMOČNÍKA**

**THE CORRELATION BETWEEN THE SPEED OF THE SOURCE
SPEECH AND SIMULTANEOUS INTERPRETER'S PERFORMANCE**

Diplomová práce

Praha 2012

Prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Na tomto místě bych chtěla nejprve poděkovat Prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc. za její cennou pomoc a obětavé vedení nejen během vypracování této diplomové práce, ale i v průběhu mého studia. Dále bych tímto chtěla poděkovat řečníkovi Loicu Maillotovi, všem tlumočnickům a respondentům za jejich ochotu zúčastnit se mého experimentu. A rovněž bych ráda poděkovala své rodině za podporu a trpělivost během celého mého studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala veškerou použitou literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 24.4.2012

---

podpis

ABSTRAKT

Tato diplomová práce zkoumá vztah mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu simultánního tlumočníka na francouzsko-českém materiálu, a to z pohledu francouzských posluchačů výchozích projevů ve francouzštině, dvou skupin tlumočnicků (studentek a profesionálů) a posluchačů přetlumočených projevů v češtině. Práce sestává z teoretické a empirické části. V teoretické části je nejprve popsán Model úsilí Daniela Gila. Poté je pozornost věnována tempu výchozího projevu a odlišným teoretickým východiskům jednotlivých odborníků, chybám vzniklých v průběhu simultánního tlumočení, tlumočnickým strategiím a kvalitě simultánního tlumočení. V empirické části je popsána výzkumná metoda, průběh a vyhodnocení experimentu zaměřeného jednak na četnost jednotlivých strategií podle rychlosti výchozího projevu, jednak na vztah mezi rychlostí výchozího projevu a četností různých kategorií chyb v závislosti na tempu kvaziautentických výchozích projevů. Tato část diplomové práce rovněž zkoumá, zda jsou mezi výkony profesionálních tlumočnicků a studentek rozdíly v kvalitě jejich výkonu, který je následně hodnocen českými posluchači.

Klíčová slova

simultánní tlumočení, tempo, rychlost, chyba, strategie, posluchač, výchozí projev, tlumočnick, kvalita

ABSTRACT

The purpose of the present thesis is to look into the correlation between the speed of the source speech and simultaneous interpreter's performance between Czech and French from the perspective of the French listeners of the source speeches in French, of two groups of interpreters (students and professionals) and of the listeners of the speeches interpreted into Czech. The thesis consists of the theoretical and the empirical part. The theoretical part outlines Daniel Gile's Effort Model and then focuses on the delivery rate of the source speech and on various theoretical approaches of different scholars, on the errors occurred in the process of simultaneous interpreting, on interpretation strategies and on the quality of interpretation. The empirical part describes the research method, the experiment itself and the results of the experiment which focuses both on the number of occurrences of different interpretation strategies in relation to the source speech delivery rate and on the number of occurrences of various error categories depending on the speed of the quasi-authentic source speeches. The empirical part examines the differences between the performance of the students and of the interpreters. Their performance is then assessed by the Czech listeners.

Keywords

simultaneous interpretation, delivery rate, speed, error, strategy, listener, source speech, interpreter, quality

OBSAH

ABSTRAKT	4
ABSTRACT	5
1. ÚVOD	10
2. TEORETICKÁ ČÁST	12
2.1. Model úsilí.....	12
2.2. Tempo.....	18
2.2.1. České translatologické školy	19
2.2.2. Zahraniční translatologické školy.....	22
2.3. Chyby, ke kterým dochází v průběhu simultánního tlumočení	25
2.4. Tlumočnické strategie	30
2.4.1. Rozdělená pozornost	30
2.4.2. Časový posuv	31
2.4.3. Delší časový posuv a zpomalení tempa řečové produkce	31
2.4.5. Zrychlení tempa řečové produkce	32
2.4.6. Princip ekonomie a redundance.....	33
2.4.7. Redundance	34
2.4.8. Řečová dekomprese.....	35
2.4.9. Reformulace	36
2.4.10. Zpětná korektura.....	36
2.4.11. Opravy	36
2.5. Kvalita	37
2.5.1. Kdo by měl kvalitu hodnotit – kvalita orientovaná na příjemce	38
2.5.2. Kvalita výkonu tlumočnicka definovaná podle cílové skupiny příjemců	39
2.6. Úloha výchozího textu.....	42
2.6.1. Projev psaný	44
2.7. Rozdíly mezi začínajícími a zkušenými tlumočníky	45

2.8. Pracovní hypotéza	48
3. EMPIRICKÁ ČÁST	49
3.1. Popis experimentu	49
3.1.1. Metoda výzkumu	49
3.1.2. Texty výchozích projevů	49
3.1.2.1. Text 1	50
3.1.2.2. Text 2	50
3.1.2.3. Text 3	51
3.1.3. Nahrávky výchozích projevů	52
3.1.4. Řečník	54
3.1.5. Tlumočníci	55
3.1.6. Podmínky a průběh experimentu	56
3.1.6.1. Příprava a průběh experimentu	56
3.1.6.2. Záznamová technika	57
3.1.6.3. Pilotní experiment	57
3.1.7. Respondenti	57
3.1.7.1. Francouzští respondenti	58
3.1.7.2. Tlumočníci	58
3.1.7.3. Čeští posluchači	59
3.1.8. Transkripce přetlumočených projevů	60
3.2. Analýza a vyhodnocení materiálu	61
3.2.1. Charakteristika výchozích projevů podle tempa	61
3.2.2. Analýza výchozích projevů francouzskými posluchači pomocí retrospektivních dotazníků	62
3.2.2.1. Projevy přednesené tempem 80 slov/minutu (126 slabik/min) – pomalá rychlost	63
3.2.2.2. Projevy přednesené tempem 120 slov/minutu (187 slabik/min) – střední rychlost	63
3.2.2.3. Projevy přednesené tempem 180 slov/minutu (279 slabik/min) – vysoká rychlost	64
3.2.3. Použití tlumočnických strategií	64

3.2.3.1. Vyhodnocení přetlumočených projevů z hlediska použitých strategií	65
3.2.3.1.1. Projevy přednesené tempem 80 slov/min (126 slabik/min)	66
3.2.3.1.1.1. Diskuze	68
3.2.3.1.2. Projevy přednesené tempem 120 slov/min (187 slov/min)	70
3.2.3.1.2.1. Diskuze	72
3.2.3.1.3. Projevy přednesené tempem 180 slov/minutu (279 slabik/min)	74
3.2.3.1.3.1. Diskuze	76
3.2.3.2. Shrnutí	78
3.2.3.2.1. Projevy přednesené tempem 80 slov/min (126 slabik/min)	79
3.2.3.2.2. Projevy přednesené tempem 120 slov/min (187 slabik/min)	81
3.2.3.2.3. Projevy přednesené tempem 180 slov/min (287 slabik/min)	82
3.2.3.2.4. Vyhodnocení jednotlivých strategií.....	83
3.2.4. Hodnocení výchozích projevů na základě dat získaných z dotazníků tlumočnicků.....	89
3.2.4.1. Studentky tlumočení.....	90
3.2.4.2. Profesionální tlumočníci.....	96
3.2.4.3. Porovnání studentek a profesionálních tlumočnicků.....	101
3.2.5. Porovnání vyhodnocení výchozích projevů francouzskými posluchači a oběma skupinami tlumočnicků.....	105
3.2.6. Výsledky zkoumání vztahu mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu simultánního tlumočnicka	107
3.2.6.1. Statistická metoda – korelační koeficient.....	107
3.2.6.2. Výsledky analýzy projevů přetlumočených studentkami a profesionálními tlumočnickými.....	109
3.2.6.2.1. Zachování významu.....	109
3.2.6.2.2. Plynulost Projevu.....	121
3.2.6.3. Diskuze	132
3.2.6.3.1. Zachování významu.....	132
3.2.6.3.1.1. Zachování významu – souhrn chyb	132
3.2.6.3.1.2. Zachování významu – rozdíl studentky x profesionálové	136
3.2.6.3.2. Plynulost projevu.....	139

3.2.6.3.2.1. Plynulost projevu – souhrn	139
3.2.7. Hodnocení výkonů tlumočnicků z pohledu českých posluchačů podle jednotlivých rychlostí výchozích projevů	145
3.2.7.1. Projevy v tempu 80 slov/min (126 slabik/min)	147
3.2.7.2. Projevy v tempu 120 slov/min (187 slabik/min)	149
3.2.7.3. Projevy v tempu 180 slov/min (279 slabik/min)	152
3.2.7.4. Diskuze	154
3.3. Vyhodnocení hypotézy	157
4. ZÁVĚR	163
SHRNUTÍ	166
SUMMARY	168
BIBLIOGRAFIE	170
PŘÍLOHY	177

1. ÚVOD

Tématem této teoreticko-empirické diplomové práce je vztah mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu simultánního tlumočníka. Empirická část se bude zabývat výzkumem realizovaným na francouzských kvaziautentických projevech namluvených francouzským rodilým mluvčím a přetlumočených simultánně do češtiny dvěma skupinami tlumočnicků (studentkami a profesionály).

Již v roce 1980 napsala Janovcová ve své stati *Projev spontánní a čtený z hlediska simultánního tlumočení*, že konferenční praxe vykazuje trend neustále se zvyšujícího tempa projevů, a je nutno konstatovat, že tento trend přetrval a pokračuje i v dnešní době. Kromě toho lze u řečníků pozorovat i sílící tendenci projevy předem připravovat a poté je takto připravené vysokým tempem přečíst. Takovéto projevy vyznačující se navíc vysokou informační hustotou jsou pro tlumočníka nejen nesmírně náročné a stresující, nýbrž mohou narušit i samotnou komunikaci mezi účastníky tlumočnické události.

Tlumočení je proces mezikulturní a komunikační, kde důležitou roli hraje situační a komunikační kontext, a jak řečník, tak i cílový příjemce jsou klíčovou součástí tohoto procesu, a proto i oni nesou za jeho úspěšný průběh odpovědnost. A právě velmi rychle pronášené (někdy „oddrmolené“ přímo bleskovou rychlostí) předem připravené projevy patří mezi jednu z hlavních překážek této komunikace. K úspěšné komunikaci nemůže dojít, neporozumí-li všichni její účastníci specifikům a omezením simultánního tlumočení a simultánních tlumočnicků a neuvědomí-li si, že rychlost předem připravených a čtených projevů nelze neustále zvyšovat. Je nutno vzít na vědomí, že byť je tlumočník sebezkušenější, sebeschopnější a sebeznaledší dané tematiky, existují určitá fyzická a mentální omezení, která nelze překonat. A to je právě otázka, kterou se budeme zabývat v této diplomové práci: zda je možné i přes vysokou rychlost výchozího projevu poskytnout pomocí nejrozličnějších tlumočnických strategií kvalitní přetlumočení či zda může být vysoké tempo příčinou zhoršení kvality výkonu nejen u studentek, ale i u profesionálních tlumočnicků.

V teoretické části nejprve popíšeme Model úsilí Daniela Gila, který bude naším východiskem pro vyhodnocení tlumočnických výkonů a případných chyb. Dále se budeme zabývat tempem a názory badatelů jednotlivých translatologických škol na tuto problematiku.

Zmíníme se rovněž i o kvalitě simultánního tlumočení a o tom, jak na kvalitu simultánního tlumočení nahlízejí cílové skupiny příjemců. Následně popíšeme chyby a odchylky, ke kterým dochází při simultánním tlumočení, a jednotlivé strategie umožňující tlumočnickům vyrovnat se s potížemi a zajistit adekvátní převod výchozího sdělení.

V empirické části uskutečníme experiment s francouzskými projevy se stoupající rychlostí (80 slov/min – 126 slabik/min, 120 slov/min – 187 slabik/min, 180 slov/min – 279 slabik/min), které budou posouzeny z hlediska srozumitelnosti a rychlosti francouzskými posluchači a poté budou simultánně tlumočeny dvěma skupinami tlumočnicků (studentky a profesionálové). Jejich výkon budeme analyzovat podle počtu chyb, kterých se při tlumočení mohou dopustit, a podle strategií užitých v jednotlivých tempech výchozích projevů. Samotné výkony tlumočnicků budou ještě vyhodnoceny českými posluchači.

Vzhledem k nízkému počtu účastníků experimentu a omezenému rozsahu výzkumu si v naší diplomové práci neklademe žádné velké cíle. Tato studie slouží spíše jako podnět k diskuzi a k dalšímu vědeckému bádání.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Model úsilí

V naší diplomové práci budeme vycházet z modelu simultánního tlumočení Daniela Gila (*Modèle d'efforts*) popsaného v práci *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training* z roku 1995 a 2009. Přestože tento model není primárně zamýšlený pro vědecké účely, nýbrž má sloužit jako nástroj pro vysvětlení chyb při simultánním tlumočení a také jako didaktická pomůcka, použijeme ho v praktické části k analýze konkrétních tlumočnických řešení a chyb.

Gilův model úsilí opírající se o poznatky kognitivní psychologie je založen na dvou zásadních myšlenkách: tlumočení vyžaduje určitou „mentální energii“, která je dostupná pouze v omezené míře, a za druhé, k tlumočení je zapotřebí téměř veškerého množství této energie a někdy dokonce více, než je k dispozici, což vede ke zhoršení výkonu¹ (Gile 2009: 159). Na základě tohoto pozorování došel Gile k závěru, že mezi zhoršením výkonu tlumočnicka a přetížením existuje určité spojení, což tedy jinými slovy znamená, že výkon tlumočnicka a adekvátnost přetlumočené informace přímo závisí na dostatku *procesní kapacity* (*processing capacity*) potřebné ke zpracování informace.

S myšlenkou, že „každý kanál používaný k přenosu informace má omezenou kapacitu“ (Gile 2009: 159) přišel již ve 40. letech David Shannon. Kognitivní psychologové tuto myšlenku poté aplikovali při analýze mentálních operací a zjistili, že některé mentální operace jsou automatické (např. dekodování známého stimulu prezentovaného za příznivých podmínek nebo spuštění automatické reakce), zatímco jiné jsou neautomatické (např. porozumění řeči a řečová produkce či ukládání informací v paměti pro pozdější použití) a vyžadují tudíž značné množství pracovní kapacity na zpracování. Tato kapacita se však u každého jedince vyskytuje v omezeném množství. Když požadovaná kapacita není dostupná nebo není dostatečná, neautomatické operace nelze provádět nebo jejich uskutečnění je omezeno.

---

¹ Všechny překlady uvedené v textu byly pořízeny autorkou této diplomové práce.

Gile však poznamenává, že rozdíl mezi automatickými a neautomatickými operacemi není zcela jednoznačný. Neautomatické operace se liší podle množství procesní kapacity, kterou vyžadují a navíc se mohou opakováním stát automatickými. Právě tato postupná automatizace kognitivních operací je pro tlumočení velice žádoucí, neboť snižuje nároky na pracovní kapacitu (Gile 2009: 159).

Gilův model (1985, 1995, 2009) úsilí pro simultánní tlumočení je tvořen třemi druhy úsilí:

1) *ÚSILÍ POSLECHU A ANALÝZY*, které Gile označuje také jako fázi porozumění, zahrnuje veškeré mentální aktivity orientované na poslech a porozumění textu. Zvyšuje se, když roste informační hustota projevu a jeho odbornost, když se zhorší podmínky poslechu nebo když se řečník odkloní od standardní jazykové normy. Tato operace je značně náročná, protože mezi zvuky a slovy a slovy a strukturami výchozího a cílového jazyka neexistují přímé korespondence. Tlumočník se musí především snažit o pochopení sémantického obsahu výchozího projevu. Během této fáze dochází nejenom k analýze, ale rovněž i k zapojení lingvistických a extralingvistických znalostí, což Gile znázorňuje následující rovnicí (Gile 1990: 46):

$$C = KL + ELK + \text{analýza}$$

(C = porozumění, KL = jazykové znalosti, ELK = extralingvistické znalosti).

Gile se dále zabývá zajímavou otázkou, zda porozumění zahrnuje pouze sémantický obsah textu nebo i konotace. Jelikož však tato otázka není v současném kontextu konferenčního tlumočení relevantní, pozornost by se měla věnovat ne tomu, zda bylo dosaženo plného porozumění, ale jaká je nezbytná míra porozumění pro tlumočnické účely a jak jí dosáhnout (Gile 1990: 44-47). Kromě toho se podle Gila tlumočníci během tlumočení zaměřují na obecný význam než na nuance. Tato tendence je patrná u projevů se zvyšující se rychlostí přednesu, která omezuje míru zpracování, a tlumočnickovi nezbývá, než se soustředit na primární význam.

Dalším faktorem podmiňujícím úspěšné zvládnutí procesu porozumění vedle pracovní kapacity je čas, respektive časová tíseň. Stoupající nároky na zpracování informace znamenají rovněž delší čas na zpracování. Jestliže bude sdělení informačně hutné, bude třeba více pracovní kapacity a více času na zpracování. Může se stát, že zpracování informace bude probíhat déle než fyzické trvání vysloveného řečového segmentu, tlumočník bude muset

informaci uložit v krátkodobé paměti pro pozdější zpracování, což může vést k mnoha problémům.

2) *ÚSILÍ ŘEČOVÉ PRODUKCE* je úsilí, kterého je zapotřebí, aby tlumočník mohl sdělení vyjádřit v cílovém jazyce. Patří sem operace jako mentální reprezentace sdělení, plánování sdělení a provedení řečového plánování, včetně kontroly vlastního převodu a případně i korektury. Toto úsilí stoupá při vyhledávání slov z dlouhodobé paměti a při výběru odpovídajících větných struktur v cílovém jazyce. Čím je naopak vyšší míra slovních automatismů, tím klesá úsilí produkce.

Gile dále poznamenává, že v případě úsilí řečové produkce je úloha tlumočníka ztížena jednak tím, že se produkce textu odvíjí podle rychlosti tempa, kterým mluvčí hovoří, a jednak tím, že zde existuje předem strukturované sdělení ve výchozím jazyce, kterým se tlumočník musí více či méně řídit. V tomto případě hrozí nebezpečí interference. Je-li tlumočník unaven a nemá-li dostatek pracovní kapacity, má tendenci přesně kopírovat syntaktickou stavbu výchozího projevu, aby si ušetřil čas a námahu, čímž však vzniká riziko možných chyb a odchylek od standardních norem cílového jazyka. Proto je důležité, aby tlumočník věnoval určitou část pracovní kapacity na kontrolu vlastního převodu.

I zde hraje faktor času důležitou úlohu. Potřebuje-li tlumočník více času na řečovou produkci, může se značně zvýšit jeho odstup od řečníka, což může vést k dalším potížím. A proto plynulost (*fluency*) definovaná jako schopnost rychle produkovat sdělení je Gilem (1990: 25) považována za jednu z nejdůležitějších tlumočnických dovedností.

Další potíže, s nimiž se tlumočník musí vyrovnat a které se vztahují rovněž i na úsilí porozumění, vyplývají ze skutečnosti, že tlumočníci často tlumočí obory, se kterými nejsou dostatečně seznámeni, a neznají ani konkrétní sociolekt, tj. technické termíny a frazeologii používané danou skupinou.

3) *ÚSILÍ PAMĚTI* se vztahuje na paměťové operace od okamžiku vyslechnutí řečových segmentů až do okamžiku jeho převedení nebo zapomenutí. K převedení dochází tedy s delším odstupem od recepce, a to z důvodů taktických (řečník se nevyjadřuje jasně nebo používá nestandardní větné obraty, projev je informačně hutný, a proto tlumočník čeká, aby mluvčímu správně porozuměl, než si informaci uspořádá a přeformuluje) nebo jazykových (např. u syntakticky odlišných jazyků, záleží tedy i na jazykové kombinaci). I toto úsilí

vyžaduje určitý podíl z omezené pracovní kapacity a vyznačuje se tím, že má malou uchovávací kapacitu (*storage capacity*) (Gile 2009: 166-167).

Simultánní tlumočení (SI) je tedy proces skládající se z několika operací: poslechu a analýzy (úsilí L), krátkodobé paměti (M), úsilí produkce textu (P) plus *úsilí koordinace* (C), které zajišťuje správnou koordinaci všech tří úsilí a adekvátní rozdělení pracovní kapacity mezi jednotlivá úsilí. Ovšem i koordinace několika kognitivních operací potřebuje jisté množství pracovní kapacity. Gile tento model vyjádřil následující matematickou rovnicí:

$$SI = L + P + M + C^2$$

Obvykle probíhají všechny tři úsilí simultánně, přičemž každé z nich zpracovává jiný řečový segment. Při tlumočení projevu tvořeného sledem segmentů A, B, C atd. úsilí produkce může pracovat na segmentu A, paměť na segmentu B a poslech a analýza na segmentu C. Každé úsilí vyžadují určitou část z omezené celkové individuální kapacity tlumočnicka, a proto mezi nimi vládne princip vzájemné konkurence o procesní kapacitu (Gile 1985, 1997, 2009). Znamená to, že tlumočnick má k dispozici pouze omezené množství dané energie, kterou by měl rovnoměrně rozdělit mezi úsilí porozumění, produkce a paměti. Stoupnou-li nároky na jedno z těchto úsilí, děje se tak na úkor zbývajících dvou úsilí, na které nezbude minimální potřebná procesní kapacita, a tlumočnick se tak velmi snadno dopustí nejrůznějších chyb.

Požadavky na operační procesní kapacitu vyjadřuje Gile (1990: 74-76, 2009: 169 -170) tudíž následovně:

$$TR = LR + MR + PR + CR$$

TR – požadavky na celkovou procesní kapacitu, LR – požadavky na procesní kapacitu pro poslech,
MR – požadavky na procesní kapacitu pro paměť, PR – požadavky na procesní kapacitu pro produkci
CR - požadavky na procesní kapacitu pro koordinaci

Vzhledem k vysoké variabilitě požadavků závisajících na přicházejícím řečovém proudu a na jeho segmentaci se požadavky na pracovní kapacitu pro každé úsilí mohou velmi rychle měnit v intervalu několika sekund či zlomků sekund (Gile 1997: 165). Aby mohlo tlumočení

---

² Rovničko v této rovnici znamená „skládat se“, nikoli „je roven“ jako v matematice.

probíhat bez potíží, kapacita dostupná pro každé dílčí úsilí (poslech a analýza LA, paměť MA, produkce PA a koordinace CA) musí být stejná nebo větší než požadavky kapacity na zpracování daného úkolu, přičemž součet požadavků pro všechna tři úsilí (TR) nesmí přesáhnout celkovou dostupnou kapacitu (TA). Adekvátní přetlumočení je tedy možné, jestliže jsou splněny dvě následující podmínky:

1. $LR + PR + MR = TR < TA$ – celková dostupná kapacita

2. $LR \leq LA, MA \leq MR, PR \leq PA, CR \leq CA$

Pokud tyto podmínky nejsou splněny, dojde k *selhání*, jež může být způsobeno buď *saturací*, tj. *zahlcením pracovní kapacity* (podmínka č. 1), nebo *individuálním deficitem* (podmínka č. 2). V tomto případě požadavky na pracovní kapacitu sice nepřesáhnou celkovou dostupnou kapacitu tlumočnicka, ale došlo ke špatnému rozdělení dostupné procesní kapacity mezi jednotlivá úsilí.

Selhání zapříčiněné saturací či individuálním deficitem se může projevit buď okamžitě, anebo, jak tomu bývá častěji, až při zpracovávání následujícího segmentu, který nemusí být vůbec náročný. Gile tento jev nazývá *failure sequence* (Gile 1997: 166). Příčinou takového selhání může být chvilkový deficit pozornosti a z toho vyplývající nedostatek kapacity na úsilí poslechu a analýzy, což může vést ke ztrátě informace následujícího segmentu sdělení. Nedostatek kapacity se však nemusí projevit okamžitě, ale později. Gile (1985: 48-50) vyzoroval, že celkové úsilí dosáhne maxima v okamžiku, kdy je informační hustota sdělení průměrná, tj. až po dosažení maximální informační hustoty sdělení a právě v tomto okamžiku existuje největší riziko vzniku selhání a tlumočnick se může dopustit nejrůznějších chyb a omylů. Znamená to tedy, že k selhání dochází většinou až po zpracování náročného úseku, který svou náročností připravil následující segment o dostatečnou pracovní kapacitu.

Důvody, proč dochází při tlumočení k různým selháním a kognitivním problémům Gile (2009: 192-200) dělí do několika skupin:

1) Důvody vedoucí k saturaci a selhání

- a) *Chronické důvody* zahrnující nedostatečné kognitivní dovednosti a deklarativní znalosti (jazykové a mimojazykové znalosti). Jsou dány kognitivním potenciálem konkrétního jedince a vyskytují se i u studentů, kteří si ještě neosvojili nezbytné procedurální znalosti (schopnost rychle přesouvat pracovní kapacitu a používání

vhodných taktik). Předpokládá se, že by se to u nich mělo postupně díky praxi a pomocí vyučujících zlepšovat a mělo by postupně docházet k automatizaci jednotlivých operací.

- b) *Příležitostné důvody* se vyskytují i u zkušených profesionálních tlumočnicků. Souvisí jak s objektivními faktory (lingvistické, sémantické, fyzické rysy výchozího projevu, stres, hluk, nedostatek potřebných informací), tak subjektivními faktory (např. chvilkový výpadek pozornosti, chyby při hospodaření s procesní kapacitou).

2) „*Spouštěče kognitivních problémů*“ (*Cognitive problem triggers*): Jedná se především o problémy spojené se zvýšením požadavků na procesní kapacitu, protože je třeba zpracovávat více informací za jednotku času. Mezi hlavní spouštěče patří vysoká hustota výchozího sdělení spojovaná často s vysokou rychlostí projevu nebo s vysokou hustotou informačního obsahu (např. výčty, připravené a/nebo čtené projevy), externí faktory (zhoršení kvality zvuku, silný přízvuk, gramatické či lexikální chyby ve výchozím projevu, neobvyklý osobní styl či způsob uvažování řečníka), neznámá jména, číselné údaje, technické termíny apod.

3) *Problémy dané jazykovou specifičností* souvisí s typologickou charakteristikou jazyka (lexikum, syntax, gramatika) a s jazykovou kombinací (z některých jazyků se tlumočí hůře).

4) *Sociolingvistické a kulturní aspekty* – Gile uvádí příklad Japonců, jejichž sdělení bývají záměrně implicitnější a vyhýbavější (eliptické věty, nejasné formulace), což může vést k problémům s porozuměním a představuje to značnou kognitivní zátěž pro tlumočníka.

5) *Faktor řečníka*, neboť je to právě řečník, který sdělení vytváří a pronáší. Tlumočení je značně usnadněno, jestliže je projev lineárně logický, koherentní, názorný a řečník má příjemný hlas a zřetelnou výslovnost.

Ke snížení nároků na procesní kapacitu do jisté míry přispívají podle Gila (1990: 27-28, 77, 2009: 174-175) jednotlivé tlumočnické strategie, ale i jistá automatizace jednotlivých fází simultánního tlumočení.

Tlumočníci velmi často pracují na hranici saturace a další sebemenší nároky na pracovní kapacitu mohou vyústit v selhání. Proto je nutné, aby si tlumočníci, zejména ti začínající, uvědomili, že celková procesní kapacita, kterou mají k dispozici, je omezená. Lze ji rozšiřovat

jen v omezené míře a je v čase proměnlivá v závislosti na nejrůznějších faktorech. Musí se ji tedy naučit efektivně ovládat, neboť nevhodným přesouváním pracovní kapacity mezi jednotlivými fázemi se tlumočníci dopouštějí mnoha chyb (Gile 1997, 2009).

Lze předpokládat, že se takové chyby v důsledku nevhodného využití pracovní kapacity vyskytnou i u našich studentek, které jsme podrobili experimentu.

2.2. Tempo

Tempo řeči je suprasegmentální prostředek jazyka definovaný jako rychlost mluvy vyjádřená počtem slabik za minutu (Dohalská 2003) či jako časový průběh řeči, který je dán rychlostí artikulační práce určené počtem hlásek za jednotku času (Krčmová 1996). Tempo řeči závisí na mnoha faktorech. Jednotlivé jazyky mají vlastní průměrné tempo (čeština a ruština jsou pomalejší než např. italština)³ a své vlastní tempo řeči mají i jednotliví řečníci. Individuální mluvní tempo závisí na individuálních předpokladech řečové činnosti, zkušenostech, mluvních dovednostech a psychologických vlastnostech osobnosti (Balkó, 2004: 192-3): lidé dynamičtí, vitální hovoří rychlejším mluvním tempem než lidé s pomalejším psychomotorickým tempem (Buchtová 2010: 78). Z hlediska komunikace závisí tempo řeči a jeho proměny nejen na momentální situaci, prostředí, cíli projevu, ale také na obsahu, struktuře a formě sdělení a na postoji mluvčího ke sdělení: slavnostní projevy se pronášejí pomalejším tempem než např. diskusní příspěvky, pomalejší tempo je vyhrazeno důležitějším částem výpovědi, citování textu či závěru řeči. Zpomalení tempa řeči rovněž naznačuje váhání nad formulací myšlenky, jímž mluvčí maskují potíže s jazykovým plánováním, časté je protahování slabik a produkce redundantních zvuků.

V tempu řeči se odráží i vztah účastníků komunikace. Podstatným faktorem je míra chápavosti a informovanosti či znalosti tématu, kterou mluvčí předpokládá u posluchače. U posluchače, u něhož mluvčí předpokládá menší informovanost, volí řečník pomalejší tempo, řeč zpomaluje také v nepříznivých akustických podmínkách. Mimořádně rychlé nebo naopak pomalé tempo může být také signálem emocí (Krčmová 1996, Buchtová 2010). Správné

---

³ F. Grosjean a A. Deschamps ve svém díle *Analyse des variables temporelles du français spontané* konstatují, že Francouzi mluví v porovnání s Angličany rychleji, ale ne proto, že by hovořili vyšším artikulačním tempem, ale proto, že dělají méně pauz (1972: 126-159).

tempo se tedy řídí potřebou dobré srozumitelnosti a závažnosti tématu, přičemž běžné mluvní tempo v češtině je přibližně 95-105 slov za minutu. Náhlá změna tempa zesiluje účinek důrazu, může ho dokonce nahradit. Zrychlení tempa bývá často spojováno s gradací (Nelešovská 2005: 109-110).

Tempo řeči ovlivňuje vnímání a porozumění, a proto by nemělo být ani příliš rychlé, ani příliš pomalé. Příliš rychlé mluvní tempo je pro posluchače náročné na udržení pozornosti a narušuje srozumitelnost projevu, příliš pomalé tempo zase posluchače unavuje.

2.2.1. České translatologické školy

Posluchačem je rovněž i tlumočník a tempo hraje důležitou roli při procesu tlumočení a má významný dopad na kvalitu jeho práce. Chce-li řečník, aby byl jeho projev věrně přetlumočen, nesmí překročit určitou hranici. **Krušina** (1971: 72-82) ve své studii uvádí, že pro plynulost projevu je třeba, aby řečníkův projev nebyl ani příliš pomalý ani příliš rychlý. Při příliš rychlém tempu nemůže tlumočník zachytit informaci v její celistvosti a ve všech stylistických odstínech. Tlumočník se musí uchylovat k souhrnům, ke zkracování a k „tlumočnické reportáži“.

Krušina (1971: 73-74) dále dodává, že „stanovit horní hranici rychlosti projevu, kdy je tlumočník ještě schopen dostát základním požadavkům kladeným na kvalitu, není jednoduché. Toto tempo se obvykle vyjadřuje počtem slabik za minutu, a nikoli počtem slov za minutu, protože slova mají různý počet slabik⁴ a nadto počet slov za časovou jednotku při témže tempu se mění v témže jazyce i podle druhu textu, stylu a temperamentu řečníka“. Navíc řečové úseky v různých jazycích lze porovnávat jedinou souměřitelnou jednotkou, kterou je slabika, což Krušina dokládá i na svých měřeních, která ukázala, že pro každý jazyk se počet slabik ve 100 slovech za minutu liší: v češtině 210 – 296, ve francouzštině 130 – 188 a v angličtině 130 – 189. Pro simultánní tlumočení (ST) je důležitý další parametr, a to hutnost výpovědi, tj. míra přenášené informace na počet slov, která činí 100 českých slov na 130 slov francouzských. To znamená, že francouzština je jazyk „delší“ než čeština.

Krušina se dále zabýval i stanovením horní hranice rychlosti ST pro převod z češtiny do cizího jazyka a zjistil, že projevy českých řečníků bývají nejčastěji pronášeny tempem v rozmezí 85 – 115 slov/min (190 – 290 slabik/min). Není však patrné, zda se jedná o projevy

---

⁴ I. Čeňková naměřila, že průměrná hodnota v češtině je 2, 25 slabik na slovo (Čeňková 1988: 102).

spontánní, předem připravené nebo čtené. Zatímco se na mezinárodním kolokviu o výuce tlumočení, konaném v Paříži roku 1965, uvádělo jako horní mez 200 slov/min a Seleskovitchová označila tempo 120 slov za minutu za tempo mírné⁵, představují tato čísla pro češtinu vrchol. Tempo 200 slov/min je v češtině těžko realizovatelné, neboť podle měření Krušiny již tempo 180 slov za min (přibližně 450 slabik/min) je na hranici srozumitelnosti (odpovídá to tempu co nejrychleji čteného textu) a simultánně tlumočit se absolutně nedá. Krušina se domnívá, že optimální tempo řečnickova projevu v češtině při ST bude záviset na tlumočnickových zkušenostech a fyziologických a psychologických schopnostech. Horní hranice pro češtinu podle něj představuje 100 – 120 slov za minutu (pod 300 slabik/min) a nad tuto hranici by šlo o tlumočení zkracované a shrnované.

Problematicke tempa z hlediska simultánního přetlumočení projevu spontánního a čteného se u nás věnovala také **Janovcová** (1980: 315-321), která provedla časový rozbor úryvků z dvaceti projevů a došla k závěru, že tempo spontánního projevu se pohybuje kolem hodnoty 200 slabik/min (cca 100 slov), zatímco rychlost čteného projevu (průměrná rychlost všech 20 úryvků) dosáhla 250 slabik/min (přitom simulované čtení činí cca 230 slabik/min, ale skutečně realizované konferenční čtení 270 slabik/min). Rychlé čtení činilo přibližně 300 až 400 slabik/min. Janovcová (1980: 321) poznamenává, že „při rychlosti kolem a nad 300 slabik/min nemůže být adekvátní úplné přetlumočení zajištěno ani po sebedůkladnější předchozí přípravě“. Druhá hranice 400 slabik/min je na hranici srozumitelnosti. Tuto horní hranici naměřila Janovcová při skutečném ST na jednom setkání, kde se organizátoři dostali do časové tísně a požádali řečníky, aby nepřekračovali své řečnické limity, a ti ve snaze dodržet tuto lhůtu svůj příspěvek „oddrmolili“ ve vysokém tempu, místo aby jej zkrátili. Nejvyšší naměřenou rychlostí bylo 513 slabik/min, což je hranice, která vylučuje dokonce i vnímání.

Zajímavé bylo rovněž zjištění Janovcové, že spontánní a čtený projev se značně liší i co do počtu slabik na slovo (odborná přednáška – 2,28 slabik na slovo (naměřeno M. Ludvíkovou), běžný publicistický styl 2,5 slabik/slovo (naměřeno A. Krušinou), spontánní projev na odborné téma – 2,05 slab/slovo), což je dáno tím, že i značně dlouhá slova ve spontánním projevu na odborná témata jsou vyvážena vysoce frekventovanými kratičkými slůvky.

---

⁵ Danica Seleskovitch ve sborníku Colloque sur l'enseignement de l'interprétation (Paris, les 18 et 19 décembre 1965), A.I.I.C., Paříž

Na otázku horní hranice rychlosti se autorka dívá z teoretického hlediska a definuje ji jako „čas, který potřebuje mluvčí pro generaci myšlenky a který je zároveň úměrný času, jež potřebuje adresát pro porozumění myšlenky. Rychlost ústní komunikace je omezena rychlostí mozkových operací, kterých je u řečníka třeba na produkci výpovědi a u adresáta na pochopení této výpovědi“ (Janovcová 1980: 315). Jedná se tudíž o takovou rychlost, která umožňuje přenesení smyslu. Čtený projev jde ovšem daleko za hranici této rychlosti. Lze tedy předpokládat, že rychlost mozkových operací bude u každého tlumočníka jiná a bude záviset i na jeho zkušenostech, deklarativních, procedurálních, faktických znalostech a také na tom, jakým způsobem bude využívat jednotlivé tlumočnické strategie.

Tempo zkoumá rovněž i **Čeňková** ve své publikaci *Teoretické aspekty simultánního tlumočení* (1988). Autorka zdůrazňuje, že rychlost řečnickova projevu má bezprostřední vliv na kvalitu ST. Stejně jako Krušina i Čeňková (1988:102) konstatuje, že „jednotkou rychlosti mluvených projevů by měla být slabika“. Rovněž souhlasí s tím, že „tempo řečníka by nemělo být ani příliš pomalé, ani příliš rychlé. Při příliš velkém tempu může dojít k velkému opoždění za řečníkem, které může vést ke ztrátě orientace v obsahu projevu a nemusí být zajištěno úplné adekvátní přetlumočení.⁶ Při velmi pomalém tempu má tlumočník sice možnost dosáhnout maximální úplnosti převodu, ale jelikož mezi výchozím a cílovým jazykem nikdy neexistuje stoprocentní syntaktický paralelismus, ztěžuje pomalé tempo⁷ vnímání logické návaznosti myšlenek, a proto si tlumočník musí nechat poměrně velký odstup od řečníka a tím se zvyšují nároky na tlumočnickou krátkodobou paměť“ (Čeňková: 1988: 100). K podobnému závěru dochází i Gile (2009: 200), který říká, že relativně pomalá rychlost projevu sice může snížit kognitivní tlak na poslech a produkci, ale je-li tempo příliš pomalé, vzrůstají značné nároky na procesní kapacitu krátkodobé paměti na udržení informace, což může vést ke kognitivní saturaci.

Ve své práci Čeňková zdůrazňuje, že tlumočník je závislý na tempu řečníka. Tempo tlumočníka je přímo úměrné tempu řečníka. Tlumočník však vždy volí o něco mírnější tempo

---

⁶ V této souvislosti je třeba si uvědomit, že tempo úzce souvisí s pauzami, které mohou být ještě důležitější než tempo. Délka pauz mezi větami totiž může poskytnout kognitivní úlevu při zpracování předchozích řečových segmentů, jež se během pauzy dokončí, takže zpracování dalšího segmentu není zbrzděno zátěží z předchozího úseku (Gile 2009:200). Čeňková (1988: 55) dodává, že „je-li rychlost 210-290 slabik/min, těžko toho může tlumočník v průběhu většiny pauz stihnout hodně říci. Navíc se stoupajícím tempem dochází ke zkracování pauz, během nichž by tlumočník mohl převést dominantní informace.“

⁷ U velmi pomalého tempa (150-170 slabik/min) a při existenci značné délky pauz může simultánní tlumočník pracovat nejen souběžně, ale i metodou střídavého, postupného průběhu jednotlivých fází ST (Čeňková 1988: 47).

než řečník (o 20 – 50 slabik/min). Tempo má rovněž vliv na jednotku simultánního tlumočení a na fázový posun (tj. odstup tlumočnicka od řečníka).

Ve své studii Čeňková (1988: 111) dále hovoří o tzv. *absolutní rychlosti* produkce řeči (čas nutný k vyslovení jedné slabiky), která je u tlumočnicka většinou daleko vyšší než u řečníka.

2.2.2. Zahraniční translatologické školy

Ze zahraničních autorů se problematice tempa věnovala **Déjean Le Féalová** (1978: 18) ve své doktorské práci *Lectures et improvisations* (Paris 1978: 18-21), v níž rozlišuje *rychlost objektivní* (tj. počet slabik či slov pronesených za určitou časovou jednotku) a *rychlost subjektivní*, kterou definuje jako „l'impression qu'a l'auditeur de la vitesse“ (s. 21).⁸ „Tato subjektivní rychlost se tlumočnickovi u projevů připravených a čtených zdá rychlejší, než ve skutečnosti je. Vyplývá to z toho, že řečník, který svůj projev čte, má tendenci jej členit na delší úseky bez pauz, než tomu je u spontánních vystoupení“ (viz Čeňková 1988: 104).

Dalším zahraničním badatelem zabývajícím se tempem byl anglický psycholog **Gerver** (1971). Ve svém experimentu, který se zabýval vlivem rychlosti výchozího projevu na výkon simultánních tlumočnicků, Gerver zjistil, že celkový výkon tlumočnicka se stoupající rychlostí upadá. S rostoucí rychlostí výchozího projevu totiž úměrně rostl počet chyb a odchylek (*discontinuities*), kterých se tlumočníci dopustili, a tlumočníci také vynechali mnohem více delších frází a celých pasáží. Dalším zjištěním bylo, že se stoupající rychlostí se také zvyšuje časový odstup tlumočnicka od řečníka. Podle Gervera vysoká rychlost nemá ani tak vliv na srozumitelnost (*intelligibility*), jako spíše na pochopení (*comprehension*), což je hlavní příčinou, proč se u vysoké rychlosti zdvojnásobil časový odstup tlumočnicků. Jakmile si tlumočníci uvědomili, že nemají dostatek času na zpracování daného řečového úseku, zpomalili tempo své řečové produkce, aby plně porozuměli. Kvůli většímu časovému odstupu a delším pauzám tím došlo k přetížení krátkodobé paměti, v níž se informace hromadily mnohem rychleji, než byli tlumočníci schopni zvládat. Tlumočníci začali řetězit chyby a jejich výkon upadal.

---

⁸ „dojem, který má posluchač z rychlosti“

Gerver dále zjistil, že horní hranicí, do které byli tlumočníci ještě schopni optimalizovat svou řečovou produkci, je rychlost do 120 slov/min. Ale nad tuto hranici začal časový odstup postupně narůstat a tlumočníci se dopouštěli čím dál většího počtu chyb ve všech kategoriích (1971: 187). Gerver tedy došel ke stejnému závěru jako Gile se svým modelem úsilí: za normálních pracovních podmínek je možné dělit pozornost mezi fáze poslechu a produkce, ale při překročení celkové kapacity tlumočnicka zbývá méně pozornosti buď na poslech, nebo produkci, což vede k nárůstu chyb a vynechávek.

Kirchoffová (1976) se stejně jako další odborníci (Krušina, Janovcová, Čeňková, Gile aj.) domnívá, že mluvní tempo řečníka, které tlumočnick nemůže ovlivnit⁹, ovlivňuje všechny tlumočnické operace prováděné pod velkým časovým stresem. Tlumočí-li se ze strukturálně odlišných jazyků, je vysoké tempo řečníka velmi stresující. Totéž ale platí i u extrémně pomalého tempa, které má také negativní dopad na tlumočnický proces, protože nutí tlumočnicka provádět složité paměťové operace ztěžující další řešení tlumočnických problémů (1976: 113).

Na studii Gervera navázala **Piová** (2003). Na rozdíl od Gervera bylo cílem jejího experimentu určit, zda vysoké tempo řečnickova projevu skutečně vede ke zvýšení počtu chyb ve všech kategoriích, anebo jen v některých, a jak se s vysokým tempem vyrovnali studenti ve srovnání s profesionálními tlumočníky. Rovněž se zabývala časovým odstupem. Kvalita výkonu tlumočnicků byla posuzována z hlediska přesnosti významu a plynulosti a z hlediska jednotlivých kategorií chyb, které byly přesně vymezeny podle významové přesnosti (vynechání informace – *omissions*, nahrazení informace – *substitutions*, přidávání informace – *additions*, chyby v logicko-časové návaznosti – *logical-time sequence errors*) a plynulosti (chyby ve výslovnosti – *pronunciation/phonation errors*, nevyplněné pauzy – *unfilled pauses* a vyplněné pauzy – *filled pauses*¹⁰).

Ze závěrů experimentu vyplývá následující:

---

⁹ Zajímavé stanovisko má Jones (1998: 113-114), který se domnívá, že v případě rychle hovořících řečníků profesionální etika velí, aby tlumočnick požádal řečníka prostřednictvím delegátů o zpomalení tempa a v nejhorším případě dokonce (u projevů čtených extrémně rychle) informoval posluchače o tom, že projev je netlumočitelný a přestal tlumočit.

¹⁰ *Unfilled pauses* či negramatické pauzy jsou pauzy, které tlumočnick činí, aby porozuměl výchozímu projevu. Se stoupající rychlostí mají tendenci se prodlužovat a souvisejí s problémy recepce nebo reformulace. Mezi vyplněné pauzy (*filled pauses*) se řadí hezitační pauzy, opakování, opravy a falešné začátky.

1) Výsledky ukázaly, že stoupající rychlost neměla stejný vliv na všechny kategorie, ale že nejvýrazněji se projevila u jedné kategorie, a to u vynechávek, které následovně vedly ke vzniku dalších chyb (např. nahrazení informace). Se stoupající rychlostí se počet vynechaných slov a větných frází zdvojnásobil, a to jak u studentů, tak u profesionálů. Tlumočníci si byli vynechaných informací vědomi, a proto přistoupili k doplnění neutrálních či obecných informací, které logicky zapadají do již vyslechnutého a přetlumočeného úseku, aby tuto ztrátu kompenzovali. Nahrazení informace tedy podle Piové nesouvisí přímo se zvýšením tempa, ale s vynechávkami a vědomou snahou je kompenzovat.

2) Vynechávky a nahrazení informace a chyby v logicko-časové návaznosti souvisí s jiným jevem způsobeným vysokým tempem: s prodlužováním časového odstavu. Vlivem vysokého tempa tlumočníci zvyšovali svůj časový odstup (který se projevil delšími pauzami mezi tlumočenými úseky), aby měli více času na zpracování předchozí informace. Avšak kvůli příliš velkému odstavu nezachytili nově přichozí informaci vcelku nebo jí plně neporozuměli. Došlo ke ztrátě informace, kterou se tlumočníci snažili doplnit na základě toho, co si stačili vyslechnout, ale toto řešení nebylo vždy úspěšné. A tak docházelo k různým chybám (*discontinuities*) jako jsou vynechávky způsobené příliš velkým časovým odstavem, nahrazení informace, což je zase výsledek snahy tlumočníka obnovit vnímanou informaci, nebo chyby v logicko-časové návaznosti způsobené špatným pospojováním informačních jednotek a nekoherentním převodem výchozího sdělení. Piová stejně jako Gerver prokázala, že vysoké tempo má výrazný vliv na fázi recepce, neboť značně ztěžuje zpracování informace, a to často vede k vynechání či ztrátě informace, kterou se tlumočníci snaží kompenzovat přidáním neutrální nebo obecné informace tak, aby sdělení působilo logicky a věrohodně (2003: 90-94).

3) Nepotvrdily se výsledky Gerverovy studie, podle které stoupající rychlost vede zákonitě ke zvýšení časového odstavu u všech tlumočnicků. Piová naopak zpozorovala u obou skupin tlumočnicků jak tendenci odstup od řečníka se stoupající rychlostí prodlužovat, tak tendenci odstup zkracovat. Konkrétní strategie, kterou si tlumočník zvolí, je individuální. Ovšem souhlasí s tím, že delší odstup obnáší riziko zahlcení krátkodobé paměti, přetížení pracovní kapacity a tudíž nebezpečí vzniku chyb a změn významu (2003: 98).

Mluvní rychlostí se z neurolingvistického hlediska zabývala i **Daróová** (1994). Ve své studii konstatuje, že tlumočnickovo mluvní tempo závisí 1) na rychlosti, kterou řečník pronáší svůj projev, 2) na typu tlumočeného textu, 3) na strategiích používaných tlumočnickem (např. doslovný převod x převod významu), 4) na jazykových znalostech tlumočnicka 5) na jeho fyziologických schopnostech (Daró 1994: 255). Zajímavým zjištěním je, že podle Daróové je vysoké mluvní tempo typickým rysem simultánního tlumočnicka a také rozhodujícím faktorem pro hemisférické uspořádání jazykových funkcí. A právě tato tendence simultánních tlumočnicků zvyšovat zejména během tlumočení své mluvní tempo přispívá k symetričtějšímu uspořádání jazykových funkcí v obou hemisférách mozku (Daró 1994: 258). Daróová také vysvětluje, že pravá mozková hemisféra se do značné míry podílí na řízení řečové produkce a suprasegmentálních rysů zahrnujících i vysoké mluvní tempo. Vysoké mluvní tempo ale může být také příčinou potíží spojených s řízením intonace, prozodie, výslovnosti aj., neboť při vysokém mluvním tempu simultánního tlumočení dochází k určitému přetížení pravé hemisféry. Lze to např. pozorovat u nezkušených tlumočnicků nebo u studentů tlumočení, kteří pod vlivem časové tísně přestávají kontrolovat svoji prozodii, výslovnost a intonaci a navíc často tlumočí extrémně hlasitě (Daró 1994: 267).

2.3. Chyby, ke kterým dochází v průběhu simultánního tlumočení

Ztotožňujeme se s názorem Kopczynského (1983), Altmanové (1994) a dalších odborníků, že hlavním úkolem tlumočnicka je zprostředkovat komunikaci mezi autorem výchozího sdělení a jeho příjemcem, a proto rozhodujícím kritériem pro posuzování chyb tlumočnicků a studentek v empirické části bude, do jaké míry budou jednotlivé chyby bránit úspěšné komunikaci a budou narušovat intenci řečníka, protože jak uvádí Piová (2003: 73), ne všechny změny provedené tlumočnickem automaticky pozměňují podstatu výchozího sdělení a některé drobné nedostatky (např. morfologické chyby) posluchač nemusí ani postřehnout, nejsou-li příliš časté (Altman 1994: 35).

Doposud neexistuje jednotná klasifikace tlumočnických chyb a neexistuje ani jednotný model hodnocení tlumočnického výkonu, a proto se jednotlivé přístupy a hodnocení chyb liší. Většina badatelů se však shodne na tom, že základní dělení tlumočnických chyb do jednotlivých kategorií je určeno tím, zda se jedná o chybu z hlediska přesnosti významu nebo plynulosti projevu.

V naší práci budeme vycházet z teoretických a empirických prací Barika (1994), který podrobně rozpracoval kategorie chyb z hlediska přesnosti významu, a ze studie Piové (2003), která navazuje na Barikovu hierarchie chyb a obohacuje ji o chyby související s plynulostí projevu. Dále jsme se inspirovali studiemi Altmanové (1994), Falbové (1998) a Riccardiové (2002).

Pro účely naší diplomové práce budeme zkoumat následující kategorie chyb: A) zachování významu a B) plynulost projevu.

A) Zachování významu

1) Vynechání informace (omissions)

Podle Piové (2003:74) k těmto chybám dochází, když tlumočník vypustí z cílového textu základní informační jednotky, které byly obsaženy v textu výchozím, čímž dojde k narušení významu výchozího textu.

Je třeba rozlišovat mezi různými typy vynechávek. V některých případech mohou být užitečné (např. když tlumočník některé redundantní informace vynechá záměrně kvůli větší srozumitelnosti) a v tomto případě nedochází k žádné nebo jen minimální ztrátě informace. Jiné vynechávky však vedou ke značné ztrátě informace a tím i narušení významu a intence řečníka. Mohou být způsobené neporozuměním výchozího sdělení, potížemi při recepci výchozího či produkci cílového sdělení, potížemi s použitím strategií, velkým časovým posuvem a/nebo vysokým mluvním tempem řečníka. Je-li výchozí sdělení pronášeno vysokou rychlostí, může se stát, že se tlumočník příliš opozdí se zpracováním předešlé informační jednotky a vynechá jednu nebo více následujících informačních jednotek (tzv. *delay omissions* – Barik 1994: 123-4). Tyto chyby mohou být tedy způsobeny příliš dlouhým časovým posuvem, během něhož tlumočník dokončuje předchozí segment textu a nestihne nový informační segment zaregistrovat či dostatečně zpracovat a převést.

Tuto kategorii chyb budeme dělit podle Piové do dalších dvou podskupin: **a) vynechání slov** s vysokou informační relevancí, jejichž vypuštění vede ke změně komunikačního záměru mluvčího a narušuje význam výchozí sdělení, **b) vynechání segmentů** výchozího sdělení (fráze, věty či celá souvětí), které mají vysoce informační či rétorickou hodnotu.

2) Přidávání informace (additions)

Piová (2003: 75) tuto chybu definuje jako nový materiál, který tlumočnick přidá do výchozího sdělení a změnil tak jeho význam. Této chybě předchází vynechání části věty, kterou se tlumočnick snaží kompenzovat přidáním zdánlivě neutrální informace. Jsou to tedy informace, které si tlumočnick vymyslel a narušují smysl výchozího sdělení a intenci řečníka.

Do této kategorie nebudeme např. zahrnovat přidávání spojek „a, a to, a sice“ a ukazovacích zájmen.

3) Sémantické chyby (substitutions)

Do této kategorie zařazujeme významové posuny a chyby, které mění smysl výpovědi a narušují intenci řečníka. Tento druh chyb vzniká, když část výchozího sdělení je v cílovém sdělení nahrazena myšlenkou, která se ve výchozím sdělení nevyskytuje (Falbo 1998: 113).

Tuto kategorii jsme rozdělili na dvě podskupiny:

a) **Méně závažné sémantické chyby** – v tomto případě sice dochází k významovým posunům (např. nivelizace, neutralizace, generalizace, simplifikace), ale hlavní myšlenka není příliš narušena či zkreslena a je pro posluchače vzhledem k celkovému kontextu sdělení a komunikační situaci srozumitelná.

b) **Závažné sémantické chyby** – nesprávný význam v důsledku nesprávného porozumění smyslu sdělení a/nebo nepochopení kontextu (příčinou může být právě příliš velký časový posuv a vysoká rychlost výchozího projevu, nedostatečné osvojení pracovních jazyků a tlumočnických dovedností či selhání pro nedostatek procesní kapacity). U tohoto typu sémantických chyb dochází ke značnému významovému posunu a podstatným způsobem se mění smysl výpovědi a narušuje se intence řečníka. Výsledkem může být nesmyslný význam, opačný či rozporuplný význam, nesprávný význam, nesprávná interpretace nebo nejednoznačně formulovaný význam. Do této kategorie budeme řadit rovněž cílové sdělení s odlišným významem v důsledku vynechání informace a nesrozumitelné nebo zmatené převody výchozího sdělení.

4) Chyby v logické návaznosti

Souvisí se schopností tlumočnicka správně reprodukovat logické vztahy mezi větami a větnými celky výchozího sdělení. Máme za to, že změny v logické návaznosti mění smysl výchozího sdělení a komunikační záměr řečníka.

Chyby v logické návaznosti zahrnují odchylky a chyby, které mění logické vztahy mezi větami a souvětími (včetně ztráty textového vztahu či vznik nového textového vztahu), čímž se nejen narušuje smysl výchozího sdělení a komunikační záměr řečníka, ale zároveň i textová koherence sdělení. Jednou z možných příčin těchto chyb může být i nevhodné použití strategie reformulace – zejména segmentace a vynechávání či přidávání spojek, ale také i samotný řečník (např. nesprávné užití pauz a nevhodná intonace).

5) Chyby v časové návaznosti

Toto kritérium se týká schopnosti tlumočnicka správně reprodukovat časové vztahy mezi větami a větnými celky výchozího sdělení a dodržovat časovou posloupnost informací prezentovaných ve výchozím sdělení. Máme za to, že změny v časové návaznosti mění smysl výchozího sdělení a komunikační záměr řečníka.

Chyby v časové návaznosti zahrnují chyby v následujících kategoriích: slovesný vid, čas a způsob, časová souslednost, podmínkové věty a změna časových údajů. Tyto chyby narušují nejen smysl výpovědi, ale i komunikační záměr řečníka.

B) Plynulost projevu

Kritéria pro hodnocení plynulosti projevu byla vypracována na základě studie *The Relation between delivery rate and quality in simultaneous interpretation* od Piové (2003).

1) **Chyby ve výslovnosti (pronunciation/phonation errors)** – jsou to odchylky od standardní výslovnosti (např. přeréknutí, hovorová výslovnost, zkomolená nebo nesrozumitelná výslovnost). Mohou být způsobeny tím, že tlumočnick byl nucen v důsledku vysokého tempa výchozího sdělení zvýšit své vlastní artikulační tempo.

2) **Nevyplněné pauzy (unfilled pauses)** – jedná se o negramatické pauzy definované pro účely této diplomové práce jako pauzy mezi dvěma řečovými segmenty delší než 3 sekundy. Tyto pauzy mohou souviset s potížemi tlumočnicka ve fázi recepce a produkce během procesu simultánního tlumočení a právě vysoké tempo výchozího projevu může být jednou z hlavních

příčin těchto potíží. Gerver (1971) se domnívá, že při tlumočení projevů přednášených vysokou rychlostí mají tlumočníci tendenci prodlužovat délku pauz a zvyšovat jejich počet, aby plně porozuměli sdělení mluvčího. To tedy podle Gervera znamená, že u projevů přednášených vysokou rychlostí lze očekávat vyšší počet nevyplněných pauz než u projevů přednášených pomalou rychlostí.

3) **Vyplněné pauzy (filled pauses)** – jednou z příčin je vysoké mluvní tempo řečníka, neboť se stoupající rychlostí výchozího sdělení se totiž zvyšuje i informační hustota sdělení. To znamená, že tlumočník musí zpracovat více informací za mnohem kratší dobu. Snižuje se tedy čas, který tlumočník potřebuje, aby adekvátně provedl všechny mentální operace probíhající během simultánního tlumočení. Takováto časová tíseň je pro tlumočníka velmi stresující a projevuje se zvýšeným výskytem projevů váhání, opakování, oprav, nedokončených vět a falešných začátků mající nepříznivý dopad na plynulost a někdy i srozumitelnost projevu.

V této kategorii budeme zkoumat následující jevy:

- a) **hezitační zvuky** (např. eh, ehm, mmm)
- b) **opakování** – opakování části slova, celého slova nebo větného úseku nemající rétorický či stylistický účinek.
- c) **opravy** – tento jev nastává, když tlumočník přeruší převod určité věty či myšlenky a pokračuje v ní po pauze, ale již na základě jiné strategie. Význam převáděného úseku se však nemění, jedná se spíše o volbu jiné jazykové formulace.
- d) **falešné začátky** – vznikají, když tlumočník opakovaně formuluje začátek věty.
- e) **nedokončené věty**

4) **Gramatické chyby** – jsou to chyby na morfologické a syntaktické jazykové rovině (zejména rekce, valence, kongruence, tvarosloví, syntax, nevhodný či negramatický slovosled, interference apod.). Nebrání posluchači v porozumění sdělení a jsou většinou způsobeny tím, že tlumočník nedisponoval dostatečným množstvím procesní kapacity pro produkci a kontrolu cílového sdělení, zejména v případě vysokého tempa výchozího sdělení.

2.4. Tlumočnické strategie

Přestože existuje bezpočet definic pojmu strategie, panuje mezi teoretiky a profesionálními tlumočníky všeobecná shoda, že strategie je vědomým či nevědomým¹¹ rozhodovacím procesem sloužícím k řešení různých tlumočnických problémů (Moser-Mercer, Gile, Jones). Protože simultánní tlumočení předpokládá schopnost plnění mnoha kognitivně náročných úkolů a problémů, které probíhají často souběžně a ve značné časové tísní, je naprosto zásadní, aby si tlumočnické strategie plně osvojil a automatizoval (Kirchhoff 1976: 114). Strategie je tedy mechanismus, který snižuje nároky na procesní kapacitu v případě úsilí analýzy, poslechu a produkce, čímž se sníží riziko individuálních deficitů a selhání kvůli přetížení (Gile 1997: 172).

Kirchhoffová (1976: 114) dále uvádí, že tlumočnické strategie ovlivňují načasování začátku tlumočení, časový odstup, uchování informací v paměti, výběr a redukci informací a rychlost zpracování informací.

Protože se odborníci se neshodují ani v dělení strategií, popíšeme pouze ty strategie, kterými se budeme zabývat v naší empirické části. Vycházet budeme zejména z prací Čenkové (1988, 2008), Donatové (2003), Gila (1990, 2008), Jonese (1998) a Novákové (1993).

2.4.1. Rozdělená pozornost

Simultánní tlumočení je založeno na souběžnosti dvou procesů: poslechu sdělení ve výchozím jazyce a produkci sdělení do cílového jazyka. Úspěšné přetlumočení vyžaduje, aby tlumočnické bylo schopno rozdělit pozornost mezi tyto dva druhy řečové činnosti. Podle potřeby tlumočnické soustředí více pozornosti buď na poslech, nebo na mluvení a kontrolu výstupu, a to v závislosti na obtížnosti úseku. Aby však mohlo dojít k optimálnímu rozdělení pozornosti, je třeba, aby ST probíhalo za přijatelných podmínek (např. řečníkův projev musí být přiměřeně

---

¹¹ I. Čenková (2008: 52) poznamenává, že nevědomé, tj. automatické strategie nevyžadují volnou kapacitu ke zpracování informace, a vědomé, tj. neautomatické vyžadující určité množství pracovní kapacity.

rychlý). Gilův model ukazuje, že pokud jedna část tlumočnickovi pozornosti vyžaduje více kapacity ke zpracování, dochází k tomu vždy na úkor dalších operací, což se projeví sníženou jazykovou a především stylistickou úrovní řečové produkce.

Zatížení kognitivní kapacity vede navíc k tlumočnickově únavě, což může být příčinou nejrůznějších chyb, interferencí, přechybností, oprav, vynechávek, nepochopení, chybných usouvztažnění jednotlivých segmentů, nedosažení adekvátnosti a dokonce nezachování smyslu informace. Mezi faktory, které mohou vést k selhání v důsledku nesprávného rozdělení pozornosti, patří obtížnost projevu (zejména nízká míra redundance a vysoká informační hustota), tempo řečníka, obsah sdělení, ale i jiné extralingvistické faktory jako např. kvalita vstupní informace ve sluchátkách. Rozdělená pozornost je jednou z nejdůležitějších schopností konferenčního tlumočnicka, která podmiňuje průběh simultánního tlumočení a na níž závisí další tlumočnické mechanismy a strategie.

2.4.2. Časový posuv

Nováková (1993: 20) ho nazývá fázovým posunem a definuje ho jako časový odstup tlumočnicka od řečníka, jenž je podmíněn časem potřebným na identifikaci a asimilaci dané informace. Délka časového posuvu je podmíněna charakterem výchozího textu, poměrem struktur obou jazyků, tempem řečníka a jeho pauzami. Posuv je rovněž závislý na individuálních schopnostech a strategii tlumočnicka. Názory na průměrný časový posuv se liší: rozpětí může být od několika setin sekundy až po několik sekund. Čenková uvádí 2-4 sekundy, maximální posuv u ST může dosáhnout délky jedné věty. Ideální je takový posuv, který umožňuje výhled na další syntaktické jednotky. Délka posuvu se však během tlumočení mění v závislosti na charakteru tlumočeného úseku. Co nejkratší posuv je vhodný při převodu dat, čísel, výčtů a jiných údajů, jejichž zapamatování by příliš zatěžovalo tlumočnickovu paměť a mohlo by tak dojít k zahlcení procesní kapacity.

2.4.3. Delší časový posuv a zpomalení tempa řečové produkce

Delší odstup usnadňuje analýzu složitých syntaktických a sémantických vztahů a umožňuje, aby byl převod plynulý. Nadměrný časový posuv však značně zatěžuje paměť a

může způsobit přetížení celkové kapacity ke zpracování informace a následné vynechání části sdělení. Zajímavé je doporučení Jonese (1998: 112-113), podle kterého by si měl tlumočnick právě u rychlých řečníků dopřát od řečníka dostatečný odstup, aby získal více času na analýzu výchozího sdělení a mohl pak převést pouze podstatné informace za použití dalších strategií. Tlumočnick může sdělení přeformulovat tak, aniž by byl závislý na řečnickových slovech. Totéž stanovisko sdílí i Gile (1997: 172): „*The further an interpreter lags behind the speaker, the clearer the understanding of his or her message, hence the easier the reformulation but the heavier the burden on working memory.*“

2.4.5. Zrychlení tempa řečové produkce

Tuto strategii považují někteří badatelé¹² za velmi důležitou, zejména v případě, když se tempo řečnickova projevu zvyšuje. Je však nutné si uvědomit, že i tempo tlumočnickova projevu se může zvyšovat pouze po určitou hranici (Čeňková 1988: 103-104). Je-li tempo řečníka příliš vysoké, většina tlumočnickovy procesní kapacity bude soustředěna na poslech a analýzu na úkor produkce a tlumočnick poté nebude mít dostatek energie na toto úsilí produkce. Výsledné sdělení může být pro příjemce buď nesrozumitelné, nebo příliš rychlé. Jak uvádí Janovcová (1980: 318), rychlost mluvního tempa kolem 400 slabik/min se blíží hranici srozumitelnosti a rychlost 400 – 500 slabik za minutu přestává být stoprocentně zřetelnou.

A navíc není možné tak vysoké tempo udržet po celou dobu tlumočení, u tlumočnicka se po určité době dostaví únava. Příliš rychlé tempo působí negativně i na posluchače: i u něho může dojít k zahlcení způsobeného příliš rychlým přísunem informací. Posluchač postupně ztrácí pozornost a přestane se ve sdělení orientovat. Budeme-li vycházet z modelu úsilí Daniela Gila, lze usuzovat, že i posluchač má jistou procesní kapacitu na zpracování přichozích informací a i ta může být přetížena.

---

¹² Čeňková (1988: 59 - 61) cituje B. A. Benediktova (1974: 227) a Van Hoofa (1962: 138).

2.4.6. Princip ekonomie a redundance

Princip ekonomie (Čeňková 1988: 80-83, 175-181) je základním tlumočnickým mechanismem, který pomáhá zmenšit objem cílového sdělení. Časová tíseň (tlumočnick musí vyjádřit myšlenku ve stejném časovém úseku jako řečník) nutí tlumočnicka k vytváření automatizovaných slovních spojení (tlumočnických stereotypů) a k úspornějšímu vyjadřování. Časové úspory a ekonomie ve vyjadřování lze dosáhnout **řečovou kompresí**, která značně pomáhá tlumočnickovi při převodu rychle pronášených projevů¹³. Komprese rovněž umožňuje zkrátit časový posuv, snížit kapacitu potřebnou ke zpracování informace a uvolnit operační paměť (Kirchhoff 1976: 116). Kompresí se zlepšuje přijatelnost textu pro příjemce, neboť komprimovaný text je pojmově zpracovaný (Nováková 1993: 69-70).

Předpokladem efektivního využití komprese je podle Jonese (1998: 112) dostatečná analýza výchozího sdělení, která tlumočnickovi umožňuje poznat, kdy vynechat méně důležitou informaci a převést pouze to podstatné.

Čeňková rozlišuje dva druhy **řečové komprese**:

a) **eliminace redundancí** – vyloučí se nebo se na minimum redukuje všechny nadbytečné a nepodstatné obsahové prvky, tj. nefunkční řečnické obraty a informace vyplývající z extralingvistické komunikativní situace (**tzv. obsahová ekonomie**). Eliminací redundancí dochází k určitým ztrátám informací, ale zachová-li se celkový význam výchozího sdělení, proces komunikace zůstane nenarušen.

b) **jazyková komprese** – vyznačuje se úspornějším, sevřenějším vyjadřováním, při kterém se využívá všech způsobů kondenzace (**tzv. formální ekonomie**). Míra řečové komprese je individuální a závisí na zkušenosti tlumočnicka, jenž tuto strategii používá téměř automaticky.

---

¹³ Čím je projev rychlejší, tím je přetlumočení sevřenější. Podle Širjajeva se komprese u pomalého tempa téměř nevyužívá, při středně rychlém tempu se pohybuje kolem 7-15 % a při rychlém projevu může dosáhnout 30%. Kompresse se rovněž liší u jednotlivých slovních druhů, Širjajev uvádí, že kompresi lze použít u 30-35% sloves, 50 % substantiv a téměř 75-80 % adjektiv v textu (viz Šípalová 2001:12-13).

Protože se jazyková komprese a eliminace redundancí v praxi neustále prolínají a je těžké je od sebe odlišit, budeme je zkoumat společně jako jednu strategii: princip ekonomie.

Pro účely naší diplomové práce budeme do **principu ekonomie** zahrnovat zaokrouhlování čísel, univerbizaci, použití zkratky, synonymii, stahování pojmů, stylistické krácení, sumarizaci, elipsu, filtrování (tj. vynechání sekundární informace), generalizaci (tj. nahrazení prvků výčtu jedním obecným pojmem), simplifikaci (tj. zjednodušení a zobecnění diskurzu, lexikální či stylistické zjednodušení, kdy se zachová pouze primární informace) a vynechávání informace.

Vynechávání informace řadíme do principu ekonomie proto, že s rostoucí rychlostí bude tlumočnick muset zpracovat více informací za jednotku času a aby se vyrovnal s rychlým proudem informací, s časovou tísň a zabránil selhání, rozsah komprese poroste. Lze se tudíž domnívat, že se stoupajícím tempem tlumočnicki nebudou vynechávat pouze informace sekundární, ale budou redukovat i informace primární, a to především studentky. Jones (1998: 112-114) hovoří v tomto případě o tzv. *omission under duress*. Jedná se o vynechávky, ke kterým se tlumočnick uchýlil pod tlakem způsobeným mj. vysokým tempem výchozího projevu a/nebo jeho odborností. Tato strategie tlumočnickovi umožňuje se s těmito nepříznivými okolnostmi vyrovnat a zprostředkovat posluchačům alespoň primární význam sdělení.

Stupeň ekonomie a komprese je stejně jako ostatní strategie ovlivněn řadou objektivních i subjektivních faktorů: jazyková kombinace a směr tlumočení, charakter výchozího sdělení a míra redundance, situační kontext, poznání tématu a příjemce a řečnickovo tempo. Použití této strategie je podmíněno důkladnou přípravou tlumočnicka, jeho zkušenostmi, zevrubným pochopením tématu, ale také potřebami a očekáváními jednotlivých posluchačů (Gile 1995: 214).

2.4.7. Redundance

S problematikou ekonomie v procesu simultánního tlumočení úzce souvisí redundance. Zachování optimální míry redundance je důležité pro porozumění sdělení ve výchozím jazyce. V simultánním tlumočení je redundantní každá informace, která je ve sdělení již jednou vyjádřena, i když je vyjádřena jinými znaky nebo jejich vztahy. U mluvených projevů

je míra redundance mnohem vyšší, a to i u připravených (nadbytečné řečnické obraty, opakování, vsuvky, opravy) než u textů připravených písemně a čtených. Čím je výchozí sdělení redundantnější, tím snáze simultánní tlumočení může probíhat a naopak (Čeňková 1988: 81-83).

Produkuje-li řečník objektivně málo redundantní sdělení, musí tlumočník zaměřit velkou část své procesní kapacity na pochopení a analýzu a nezbude mu potřebná kapacita na produkci, což se může negativně odrazit na výsledném přetlumočení. V případě téměř nulové redundance se může text stát téměř netlumočitelným.

2.4.8. Řečová dekomprese

Řečová dekomprese je opakem komprese. Tlumočník formuluje svůj převod rozvolněně, méně ekonomicky a také mnohem explicitněji než ve výchozím sdělení. Vedou ho k tomu nejrůznější objektivní či subjektivní důvody. První příčinou je nedostatek času na výběr optimální varianty – tlumočník kvůli časové úspoře použije první ekvivalent, který se mu vybaví. Druhým důvodem je řečnickovo pomalé tempo a dlouhé pauzy, které se tlumočník snaží zaplnit nejrůznějšími „vycpávkami“ rozvíjejícími či doplňujícími myšlenky řečníka. Třetí příčina souvisí s potřebami „mezikulturního převodu“ – Jones (1998: 116) tuto strategii nazývá **vysvětlení**. Jedná se o doplnění sémantické informace, která je buď ve výchozím sdělení implicitně obsažena, ale adresát ji nezná a potřebuje pro porozumění myšlenky, nebo v cílovém jazyce chybí přímý ekvivalent kulturního pojmu, nebo ho tlumočník nezná.

Tato strategie napomáhá porozumění, ale také představuje zátěž pro celkovou procesní kapacitu: zatěžuje úsilí produkce a krátkodobou paměť. Navíc komunikát může být pro adresáta až zbytečně redundantní a nepřehledný. Dalším úskalím může být porušení komunikačního záměru řečníka tím, že tlumočník řekne více, než chtěl říci řečník, že odhalí něco, k čemu se chtěl řečník dostat postupně, anebo to chtěl záměrně zamlčet.

Pro účely naší diplomové budeme pod tuto strategii zahrnovat multiverbizaci, parafrázi, vysvětlení, explicitní vyjadřování syntaktických vztahů a další přidávání a doplňování informací za účelem zvýšení koherence, mezikulturní doplnění (tj. kulturní, funkční či popisný ekvivalent) a rekapitulaci (shrnutí již převedené informace s cílem osvětlit případné nejasnosti v projevu řečníka).

2.4.9. Reformulace

Reformulace vyjadřuje schopnost tlumočnicka odhlédnout od znění výchozího projevu, umožňuje mu vyhnout se kalkům nebo příliš doslovnému převodu, který je pro cílový jazyk nepřirozený.

Tuto strategii lze rozdělit do několika podskupin (Donato 2003: 107):

- a) morfosyntaktické transformace:** transformace věty hlavní na větu vedlejší a naopak, transformace záporné věty na větu kladnou a naopak, transformace slovesné skupiny na jmennou a naopak, gramatické a syntaktické transpozice, modulace. Výsledkem těchto transformací může být zároveň i dekomprese (např. transformace jmenné skupiny na slovesnou či na vedlejší větu) nebo komprese (např. transformace slovesné či adjektivní skupiny na jmennou).
- b) syntaktická segmentace:** zjednodušení složitých souvětí, tj. rozkouskování dlouhých a složitých souvětí na kratší srozumitelnější úseky – tzv. salámová technika (Jones 1998: 100-104).
- c) změna pořadí větných členů, větných struktur a celých vět v rámci souvětí nebo věty.**

2.4.10. Zpětná korektura

Není to běžná oprava, ale je to kompenzace chyby nesprávně převedeného úseku spočívající pouze v úpravě celého úseku s ponecháním chybného výrazu. Tlumočnick doplní pouze to, co mu uniklo a další částí segmentu naváže na původně nesprávný prvek tak, aby celkový smysl vyzněl správně. Taková oprava nijak nenarušuje pozornost posluchačů, netřísťí tlumočnickovu pozornost a šetří jeho procesní kapacitu (Čeňková 1988:70-80). Zpětnou korekturu tlumočníci velmi často kombinují s intonací, která správné řešení zvýrazní a výpověď zpřehlední, a to i přesto, že došlo k porušení jazykových norem cílového sdělení (Kurilová 1998: 145).

2.4.11. Opravy

Opravy sice nepatří mezi klasické tlumočnické strategie, ale lze je chápat jako určité nouzové řešení daného tlumočnického problému, když všechny ostatní strategie selžou. Nutno

řící, že opravy oslabují plynulost sdělení, ruší tlumočnicka i posluchače, zvětšují odstup od řečníka a zatěžují krátkodobou paměť tlumočnicka (Šípalová 2001: 64-68).

Pro účely naší diplomové práce budou opravy zahrnovat: **přeřeknutí** (segment je vyřčen pouze částečně, přičemž další část sdělení opravující předchozí výpověď je již vyslovena celá a správně), **opakování** – opětovné opakování chybného segmentu, tvaru nebo celého úseku, **synonymní vyjádření** – souvisí se snahou o lepší formulaci či stylizaci nebo s tím, když tlumočnick hledá tu správnou a přesnou formulaci, **„pardon“** – tlumočnick vystupuje z role zprostředkovatele komunikace (Šípalová 2001: 64-68).

2.5. Kvalita

I přes rozsáhlý výzkum v oblasti kvality tlumočení se badatelé do současnosti nedokázali shodnout na univerzálním, obecně přijímaném modelu kvality, který by byl aplikovatelný na konferenční tlumočení, a proto na rozdíl od překládání neexistuje jednotná metoda a kritéria na posuzování kvality, která by byla transparentní a objektivní (Kalina 2005: 768). Na kvalitu lze nahlížet z mnoha hledisek: z hlediska zaměřeného na výsledný produkt, na posluchače a jeho porozumění či na samotnou komunikační interakci. Každé hledisko předpokládá určitá kritéria kvality. Navzdory různosti přístupů (Gile, Kurzová, Piová, Kopczyński, Pöchhacker) se odborníci shodují, že minimálním standardem tlumočení je zachování přesného lingvistického obsahu výchozího sdělení včetně adekvátního stylu a jeho pragmatického smyslu podmíněného situačním kontextem – kritérium ekvivalentního účinku.

Kvalita však není hodnotou absolutní¹⁴, ale kontextově podmíněnou mnohými situačními faktory, jejichž důležitost se může v dané situaci měnit (Kopczyński 1994: 88). Neexistuje jedna absolutní kvalita, ale několik pohledů na kvalitu podle okolností a uživatelů tlumočení. Proto by jedna z hlavních otázek, kterou bychom si při hodnocení kvality tlumočení měli pokládat, měla znít: „Kvalita podle jakých kritérií, kde, pro koho?“ (Kurz 2001: 404).

Z výše uvedeného je zřejmé, že textové parametry pokrývají pouze určitý aspekt kvality. V současnosti vycházejí standardy kvality z požadavků příjemců a za zcela rozhodující kritérium kvality je pokládán úspěch komunikační interakce. Pro mnoho badatelů je kvalita synonymem pro úspěšnou komunikaci a jediným spolehlivým měřítkem úspěšnosti je

---

¹⁴ Určité maximální hodnoty kvality jsou navíc vzájemně neslučitelné: maximální věrnost může způsobit značnou časovou ztrátu a vynikající styl přetlumočení může zase ztížit porozumění u některých nerodilých mluvčích (Collados Aís and Gile 2002: 313).

spokojenost klienta (Pöchhacker 2002: 97). Někteří badatelé s tímto stanoviskem nesouhlasí, protože spokojenost zákazníka řeší otázku kvality pouze zčásti, a to proto, že koncoví uživatelé tlumočení jsou sice experty ve svém oboru, ale ne na tlumočení, a kvalitu tudíž mohou posoudit pouze částečně. Klienti mohou většinou posoudit např. pouze suprasegmentální jevy či srozumitelnost, nikoli však věrnost ve srovnání s originálem, a to i přesto, že jsou klienti s kvalitou tlumočení spokojeni (Chiaro, Nocella 2004: 381-382).

2.5.1. Kdo by měl kvalitu hodnotit – kvalita orientovaná na příjemce

Další hojně diskutované otázky související s pojmem kvality jsou: Kdo by měl kvalitu hodnotit – tlumočníci, klienti nebo příjemci a vědí vůbec naši klienti, co je pro ně dobré? (Schlesinger 1997). Často se říká, že posluchači jsou špatnými kritiky kvality, neboť velmi často nerozumí výchozímu sdělení v cizím jazyce. Další otázkou je, do jaké míry příjemci přetlumočené informace porozuměli (Kurz 2001: 403). Výzkumy ukazují, že příjemci hodnotí tlumočení mnohdy na základě subjektivních dojmů – podle suprasegmentálních rysů (plynulost, pauzy, intonace). Schlesingerová (1997: 127) poukazuje na to, že plynulé přetlumočení může budit falešné zdání vysoké kvality, třebaže značná část informace byla překroucena nebo chybí. Na druhou stranu věrné přetlumočení mohou posluchači nesprávně vnímat jako chybné, i když na vině mohou být nedostatky ve výchozím sdělení. Ke stejnému závěru došla i Collados Aísová (1998: 335-336), která zdůrazňuje, že existuje značný rozdíl mezi skutečnou kvalitou a kvalitou vnímanou příjemci. Podobný názor sdílí i Gile (1991), který se domnívá, že příjemci nejsou spolehlivými soudci kvality. Příjemci mohou posoudit způsob prezentace, ale nikoli věrnost a navíc je jejich poslech značně selektivní: při poslechu se nezajímají o všechny informace, ale pouze o ty informace, které jsou pro ně relevantní, a zbývající části projevu nevěnují pozornost. Je to dáno i tím, že konference, především ty vědecké, se vyznačují vysokou informační hustotou, což vyžaduje od příjemců značnou koncentraci. Příjemci tedy vnímají kvalitu tlumočení většinou pouze na základě jednoho konkrétního výseku z tlumočeného projevu (Gile 1991:198).

Kurzová (2001: 404) uznává, že klienti nemusí vždy vědět, co je pro ně dobré, ale tlumočníci jakožto poskytovatelé služeb by se měli zajímat o spokojenost klientů, a proto by se měli snažit jejich očekávání co nejlépe naplnit. Budou-li jejich očekávání nerozumná, měli by jim tlumočníci a profesní tlumočnické organizace přesvědčivě vysvětlit, proč není možné

jejich požadavkům dostát. Kurzová (2001: 404) zdůrazňuje, že kvalita by měla začínat u potřeb klienta a končit u jeho vnímání kvality, což vyjadřuje následujícím vzorcem kvality:

Quality service (customer satisfaction) = quality delivered – service expected.

(Kvalita služby (spokojenost klienta) = poskytnutá kvalita – očekávaná kvalita služby)

2.5.2. Kvalita výkonu tlumočnicka definovaná podle cílové skupiny příjemců

Je třeba si uvědomit, že kvalitu hodnotí nejrozličnější skupiny příjemců (klienti, organizátoři, moderátoři, posluchači, řečníci) mají různá očekávání a preference, jež se navíc velmi často liší od očekávání samotných tlumočnicků. Nejrozličnější studie (Kurz 2001, Vuorikoski 2004) rovněž ukázaly, že očekávání příjemců se liší i v rámci jedné konference či skupiny delegátů a dokonce se v průběhu konference mění. Kopczyński (1994), který se ve svém výzkumu zabýval tím, zda příjemci upřednostňují aktivnější nebo pasivnější roli tlumočnicka, zjistil, že řečníci souhlasili s tím, aby je tlumočnick opravoval, s čímž zase nesouhlasili posluchači a dávali přednost doslovnějšími převodu, a to i za cenu možných chyb. Pokud jde o funkci tlumočnicka, všechny kategorie respondentů se shodly na tom, že tlumočnick by měl být empatický s mluvčím a zároveň by měl být spíše „neviditelný“. Většina respondentů také požadovala, aby tlumočnick imitoval tempo mluvčího a jeho intenzitu hlasu, ale ne jeho gestikulaci. Nicméně, převážná většina respondentů vyloučila možnost sumarizace projevů a výraznějších zásahů tlumočnicka.

Od komunitních tlumočnicků v oblasti zdravotnictví a sociálních služeb příjemci zase automaticky očekávají aktivní přístup a ponechávají mu větší prostor pro zpracování sdělení. Předpokládá se, že tlumočnick bude např. zjednodušovat, sumarizovat, vysvětlovat či přidávat informace. Tytéž zásahy od tlumočnicků očekávají i soudci (Pöchhacker 2002).

Očekávání se mění rovněž podle vzdělání, věku a pohlaví. Ženy kladou větší důraz na gramatickou a syntaktickou správnost. Muži převážně komentují výběr lexika a celkovou plynulost (Kurz 2001: 399). Příjemci mající zkušenosti s tlumočením dávají přednost přetlumočení nejdůležitějších informací před úplným přetlumočením. Na úplné přetlumočení zase kladou důraz příjemci do 30 let. Mnoho delegátů rovněž požadovalo synchronizaci tlumočení s výchozím projevem, aby mohli reagovat na výchozí sdělení ve stejný okamžik

jako posluchači výchozího jazyka. Kurzová zjistila, že příjemcům rovněž vadily dlouhé pauzy¹⁵, příliš velký časový odstup a monotónní intonace (Kurz 2001: 402).

Navzdory těmto rozdílům Kurzová (1993, 2001) zjistila, že důležitost některých kritérií kvality jako je významová přesnost (*sense consistency*), logická návaznost a správná terminologie byla ohodnocena všemi skupinami příjemců stejně. Jedinou výjimkou byli účastníci Rady Evropy, kteří na třetí místo umístili kritérium úplnosti přetlumočené informace, což Kurzová vysvětluje tím, že delegáti mají projednávané dokumenty pečlivě nastudované předem a očekávají spíše výměnu názorů vyžadující plné porozumění argumentů a všech nuancí.

Dále se ukázalo, že požadavky na kvalitu ze strany tlumočnicků jsou mnohem vyšší a ne vždy se shodují s požadavky delegátů. Pro účastníky vědeckých a technických konferencí je např. kritérium gramatické správnosti a stylistické adekvátnosti vedlejší. Bylo prokázáno, že porušení gramatických pravidel většinou nenarušuje srozumitelnost textu, příjemci si navíc jistě „nesouvislosti“ v textu doplní ze svých vlastních znalostí o světě a jsou dokonce shovívaví i vůči snížené logické návaznosti, pokud to nebrzdí komunikaci (Kurz 1993: 319). Proto tedy není nutné, aby tlumočníci opravovali každou chybu, zejména ty gramatické a formulační, protože většina delegátů si toho ani nevšimne nebo si to automaticky opraví.

K podobným závěrům došel i Kopczyński (1994), v jehož studii se uvádí, že mluvčí a posluchači shodně označili za důležitější obsah než formu, a to podrobné přetlumočení obsahu, terminologickou přesnost a plynulost přetlumočení (posluchači k plynulosti ještě připojili styl). Oběma kategoriím mluvčích a posluchačů nejvíce vadila nepřesná terminologie, mluvčím poté nejvíce vadil příliš obecný obsah, tj. nepřesné přetlumočení obsahu. U příjemců byla situace odlišná: na druhém místě jim nejvíce vadily nedokončené věty a na třetím místě negramatické věty.

Z výše uvedeného je zřejmé, že vyhovět všem požadavkům a očekáváním různých skupin příjemců je téměř nemožné, a proto je tlumočnick často nucen volit mezi protichůdnými cíli: věrnost výchozímu sdělení nebo srozumitelnost pro posluchače, gramatická správnost nebo přesnost, elegantní styl či úplnost informace (Kalina 2005: 772).

Na kvalitě tlumočení se rovněž podepisují faktory dané mluvčím, které tlumočnick ovlivnit nemůže (vysoké tempo, monotónní intonaci, pauzy, rychle čtený projev s vysokou informační hustotou). A proto za kvalitu tlumočení odpovídá částečně i řečník, stejně jako ostatní

---

¹⁵ Delegáti se domnívají, že každá pauza nebo příliš velký odstup znamená ztrátu informací nebo nepřesnost (Kurz 1993, Vuorikoski 2004).

účastníci zapojení do komunikativní situace. Vuorikoskiová (2004: 252) dodává, že řečníci by si měli uvědomit, že jsou tlumočeni. Proto mnozí odborníci a tlumočníci včetně mezinárodního sdružení konferenčních tlumočnicků AIIC (*Association internationale des interprètes de conférence*) zdůrazňují důležitost komunikace a spolupráce všech zúčastněných stran – organizátorů, mluvčích, příjemců a tlumočnicků – pro vytvoření optimální komunikační situace a pro zajištění kvality tlumočení (Kurz 2001, Vuorikoski 2004).

Další velice významný faktor ovlivňující kvalitu simultánního tlumočení je situační kontext a komunikativní situace. Situační kontext je jeden z nejdůležitějších faktorů ST, bez něhož nelze zajistit dosažení komunikačního efektu. Vzniká na základě komunikativní situace, která je tvořena mluvčím, adresátem, moderátorem, organizátorem, tlumočnickem, tématem textu, typem textů používaných na konferenci, místem a časem konání konference, účelem a cílem komunikace, což lze shrnout slovy: kdo mluví ke komu, o čem, kdy, kde a proč (Alexieva 1997: 221-222).

Součástí situačního kontextu jsou i existující normy interakce a tlumočení v rámci určité jazykové komunity (Kopczynski 1994: 89). Určité situace mohou vyžadovat úpravy při tlumočení ze strany tlumočnicka. Jsou-li si země kulturně blízké, tlumočnick vystupuje jako neviditelný zprostředkovatel komunikace a nemusí odstraňovat případné překážky bránící komunikaci kvůli kulturním rozdílům, jedná-li se o vzdálené kultury, zasahuje tlumočnick aktivně do komunikace, aby zamezil případnému nedorozumění a překonal kulturní rozdíly. V tomto případě se tlumočnick stává zprostředkovatelem mezikulturní komunikace (Alexieva 1997: 231-32). Nicméně podle Kopczyńského (1994: 89-90) zůstává otázkou, jak daleko může tlumočnick jakožto „bikulturní expert“, který má vědomou tendenci upravovat cílové sdělení nebo do něj zasahovat, při úpravách výchozího sdělení zajít, aniž by se dopustil chyb. Nutno zdůraznit, že nerovné postavení mluvčích a odlišné kulturní a společenské normy mohou být pro tlumočnický významným zdrojem napětí a stresu (Alexieva 1997: 232).

Situační kontext utváří rovněž účastníci komunikace. Tlumočnick musí vzít v potaz jejich postavení, záměry a postoje. Sociální postavení účastníků konference („mocenské vztahy“) jsou určeny podle toho, jakou instituci účastníci zastupují a jakou funkci v ní zastávají (Alexieva 1997: 224). Podle Kopczyńského (1994) existují alespoň tři možné vztahy mezi účastníky komunikativní situace:

1) **Mluvčí = Příjemce.** Je to hlavně případ konferencí na technické téma. Odborné znalosti mluvčího a příjemce budou na stejné úrovni a důležitou roli zde zastává obsah výchozího projevu a přesná terminologie. Tlumočník bude ve značně znevýhodněné pozici, neboť i přes sebedůkladnější přípravu nebudou jeho znalosti stejně rozsáhlé a bude proto muset zvolit jiné strategie, aby dosáhl kvality přetlumočení.

2) **Mluvčí = Tlumočník.** Tlumočník sdílí s mluvčím stejné znalosti, kulturní hodnoty a jazyk. Bude-li příjemce ze vzdálené kultury, může se od tlumočníka očekávat, že bude vysvětlovat kulturně vázané jevy a upravovat styl tak, aby byl pro cílovou kulturu srozumitelný.

3) **Tlumočník = Příjemce.** Tlumočníka pojí s příjemcem stejné znalosti, kultura a jazyk, a proto tlumočník může přistoupit ke zkracování výchozího sdělení. Je třeba vzít v potaz i další faktory vyskytující se v reálných podmínkách tlumočení jako např. téma diskuse, téma konference, míra formálnosti a individuální vkus jednotlivých účastníků tlumočnického procesu, zejména tlumočníka (Kopczyński 1994: 90-91).

Dalšími důležitými faktory situačního kontextu je osobní postoj mluvčího k textu, k tématu a k ostatním účastníkům, erudice a prestiž účastníků, jejich věk, pohlaví, vzdělání, počet účastníků, jejich společné nebo protichůdné cíle či řečnickova znalost výchozího jazyka a posluchačova znalost cílového jazyka (Alexieva 1997: 225).

2.6. Úloha výchozího textu

Výchozí text je faktor, na jehož vlastnostech závisí průběh a kvalita přetlumočení. Rozhodující je míra jeho orálnosti či psanosti, zda je text předem připravený a čtený a jaký je postoj mluvčího k textu. Důležitou úlohu hraje rovněž postavení jednoho textu v konferenčním makrotextu, tj. vztah řečnickova projevu ke všem ostatním textům přednesených na konferenci. Nejčastějším mezitextovým vztahem je podle Alexievy (1994) tzv. *overlapping* (překrývání): na konferenci se projednávají hlavní dokumenty či zprávy a z nich jsou odvozeny nejrůznější komentáře a názory, které obsahují novou adicionalní informaci, ale také již uvedené informace z hlavních dokumentů. Tyto předešlé informace zvyšují redundanci sdělení, což je naprosto nezbytná podmínka pro úspěšný průběh

simultánního přetlumočení. Mezitextová redundance, zvyšuje míru zapamatování a vybavování předchozích informací a umožňuje tlumočnickovi soustředit se na informaci novou, což přispívá k optimálnímu rozdělení pozornosti. Mezi další druhy mezitextových vztahů Alexieva (1994: 182) řadí tzv. těsnou blízkost (*contiguity*) zahrnující individuální zprávy a příspěvky vztahující se k jednomu společnému tématu a tzv. doplňkový vztah (*complementarity*) označující dva příspěvky zabývající se dvěma souvisejícími tématy.

Alexieva (1994) se rovněž domnívá, že k optimalizaci tlumočení přispěje, když se tlumočnickovi seznámí s textovými standardy a textovými typy a při tlumočení bude mít vždy na vědomí hlavní funkci textu.

Rozhodující pro úspěch přetlumočení je i informační hustota textu, míra koheze textu, řečník a jeho případné stylistické zvláštnosti. Pro každý typ textu (samozřejmě v závislosti na záměru a cílech mluvčího, na komunikativní situaci a situačním kontextu, tématu, vztahu řečníka ke komunikátu a posluchačům) je příznačný určitý výběr lexika a výstavba.

Spontánní projev se na rozdíl od předem připraveného a čteného textu dle Janovcové (1980: 320) nevyznačuje pouze odlišným, pomalejším tempem, ale i vyšší redundancí (v některých textech činila až 1/3 informace), větším množstvím pauz, důraznější intonací a jednodušší stavbou vět, což tlumočnickovi usnadňuje jeho práci¹⁶: nezatěžuje to jeho paměť, tlumočnick si může lépe rozvrhnout procesní kapacitu a zbude mu více času na analýzu výchozího sdělení.

I pomalý, čtený projev je v průměru o třetinu rychlejší než spontánní projev (Janovcová 1980: 317). V případě čteného projevu řečník čte své vystoupení automaticky, nedodržuje intonační pravidla, čímž brání porozumění textu. Čtený projev se tlumočí obtížněji také nejen kvůli vyššímu tempu a monotónnější intonaci, ale i kvůli nízké či nulové redundanci, vyšší syntaktické sevřenosti a sémantické hustotě¹⁷. Platí to zejména u informačně bohatých textů v rychlém tempu, kdy je tlumočnick nucen vstřebat a analyzovat mnoho podstatných informací a zakódovat si je do paměti v co nejkratší době, což je přirozeně velice náročné. Tlumočnicka to může vyčerpat do té míry, že už mu nebude zbývat procesní kapacita na další úsek, byť by byl pro přetlumočení jednoduchý (Gile 1995: 76). Všechny tyto okolnosti ztěžují podmínky pro vznik maximální komunikativní ekvivalence a volbu optimálních lexikálně-sémantických,

---

¹⁶ Čeňková (1988: 110) na základě svého experimentu (tlumočení z ruštiny do češtiny) konstatuje, že „u spontánních projevů lze díky jejich charakteru a kvantitativním parametrům (tempo řečníka, pauzy apod.) zajistit kvalitní, funkčně ekvivalentní převod do jiného jazyka“.

¹⁷ Cílové sdělení pak kvůli tomu může být až 2 – 2,5 krát delší než ve výchozím jazyce. Závisí to však samozřejmě na tlumočnickových schopnostech, jazykové kombinaci a směru převodu (Čeňková 1988: 95-103).

pragmatických a syntaktických ekvivalentů. Nemůžeme tedy souhlasit s tvrzením Seleskovitchové (1975: 116), že „il n'est pas d'orateur rapide“, protože čím rychleji je text pronášen, tím méně času, procesní kapacity a postupně i energie má tlumočnick na porozumění a analýzu, ale také na produkci a její kontrolu, což nevyhnutelně vede ke ztrátám informace a nejrůznějším chybám.

2.6.1. Projev psaný

Psaný projev se vyznačuje větší plánovitostí, připraveností, strukturovaností a uspořádaností. Psaný text obvykle zpracovává složitější tematiky a je tudíž více orientovaný na obsah, a ne na vztahy partnerů. Psané texty bývají statické a retrospektivně zaměřené a mohou být odtržené od kontextu. Vzhledem k většímu času na přípravu a tudíž i většímu časovému odstupu mezi produkcí a recepcí psaného projevu se psané texty vyznačují větší myšlenkovou a stylizační propracovaností, větší abstraktností, analytičností, logičností, komplexností a explicitností.

Psané texty jsou pronášeny vyšším mluvním tempem. Vyznačují se vysokou mírou koheze, výrazovou sevřeností a úsporností, informační hutností a nízkou redundancí. Po syntaktické stránce jsou pro psané projevy charakteristické komplexní syntaktické struktury včetně rozsáhlých složitých souvětí, velké množství vedlejších vět a široký repertoár spojovacích prostředků. Kromě toho je psaný projev formulovaný spisovným jazykem a bývá monologický (Hoffmannová 1997: 76-79).

Všechny tyto faktory, které tlumočnick nemůže ovlivnit, pro něho představují značnou zátěž, zejména nedostane-li tlumočnick text předem k přípravě, což se pak může negativně odrazit na výsledné kvalitě přetlumočení. Výchozí text vysokého stupně náročnosti vede i u nejerudovanějších tlumočnicků ke snižování kvality a za ztížených podmínek (hlavně při vysokém tempu) se blíží k hranici netlumočitelnosti (Nováková 1993: 58). Tlumočnick se bude muset s těmito těžkostmi vyrovnat vhodnou volbou tlumočnických strategií. Vzhledem k tomu, že tlumočnick nemá na rozdíl od řečníka/autora textu žádný čas na přípravu a promyšlení textu (pokud jej nedostal včas předem), může mít přetlumočený cílový projev vlastnosti hovorové řeči, což nebude odpovídat komunikativnímu záměru řečníka (Nováková 1993: 33).

2.7. Rozdíly mezi začínajícími a zkušenými tlumočníky

Moser-Mercerová (1997) ve své studii uvádí, že mezi nováčky a profesionály existují velké rozdíly, a to na nejrozličnějších úrovních. Profesionálové bývají mnohem efektivnější, protože jsou vzhledem k odlišnému uspořádání znalostní struktury schopni rychlejšího vybavení si informace, rychlejších reakcí a vyššího stupně abstrakce při analýze výchozího textu. Odlišnosti mezi začínajícími a zkušenými tlumočníky lze pozorovat jak na úrovni deklarativních a procedurálních znalostí, tak i na úrovni strategií.

Faktické znalosti profesionálních tlumočnicků se neliší svým rozsahem (který bývá totožný s nováčky), ale svým uspořádáním, tj. větším počtem asociativních spojení a lepším propojením znalostí z nejrozličnějších oborů, což vysvětluje rychlejší přístup profesionálů k těmto znalostem. Sémantické znalosti profesionálů se rovněž značně odlišují: sémantické přetlumočení profesionálů je na rozdíl od nováčků téměř vždy vázáno na kontext.

Pokud jde o schematické znalosti, profesionálové mají vytvořena schémata pro nejrozličnější druhy projevů, situačních kontextů, textů, odstavců, do kterých při tlumočení zasazují konkrétní promluvy či věty. Nováčci mají naopak tendenci zpracovávat každý výrok či větu zvlášť, odděleně od celé promluvy. Na rovině strategických znalostí postupují profesionálové od informace známé k informaci neznámé, což jim umožňuje vynechat neznámé informace, které jsou redundantní nebo pro ně nemohou v daném okamžiku nalézt odpovídající ekvivalenty a místo toho se zaměřují v okolním kontextu a/nebo na základě známých, již vyslechnutých informací na nejrozličnější sémantická vodítka. Nováčci se naopak nejprve soustředí na informaci neznámou, na které se většinou také „zaseknou“. Moser-Mercerová (1997: 257) rovněž zjistila, že tlumočníci pracují s globálními plány, tedy na rovině makrokontextu, zatímco nováčci pracují na nižších rovinách mikrokontextu.

I na úrovni strategií jsou značné rozdíly mezi nováčky a profesionály. Nedávný výzkum Mercer-Moserové ukazuje, že již začínající tlumočníci jsou si vědomi rozdílů mezi strategiemi na porozumění a snaží se rozvíjet své schopnosti tak, aby se naučili lépe odlišovat důležité informace od nedůležitých. Také se učí porozumět informaci na rovině makrokontextu. Zdá se však, že zkušení tlumočníci používají plánovací strategie, tj. strategie používané ve fázi produkce, už ve fázi porozumění, kdy se rozhodují, na kterou informaci se soustředit a kde ji nalézt (Moser-Mercer 1997: 258).

Rozdíly mezi profesionály a začátečníky lze pozorovat i u strategií sloužících k optimálnímu využití pracovní kapacity (*workload management strategies*), které je klíčem

k úspěšnému přetlumočení. Ukazuje se, že této skutečnosti jsou si vědomi i začátečníci. Bylo rovněž zjištěno, že tlumočnické operace profesionálů jsou mnohem více nevědomé, tj. automatické. Automatizace je tedy pro tlumočníka zcela zásadní. Umožňuje mu vyhnout se omezením daných procesní kapacitou a dostupnou procesní kapacitu optimálně využít.

2.8. Pracovní hypotéza

V našem experimentu budeme zkoumat vztah mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu simultánního tlumočníka. Budeme se zabývat tím, 1) jak se dvě skupiny tlumočnicků (studentky a profesionálky) vypořádají s různými tempy výchozích projevů (80 slov/min – 126 slabik/min, 120 slov/min – 187 slabik/min, 180 slov/min – 279 slabik/min), 2) jaké strategie používají, 3) jak bylo jejich přetlumočení hodnoceno posluchači. Protože vycházíme z předpokladu, že hlavním posláním tlumočení je zprostředkovat, usnadnit a optimalizovat komunikaci, zaměří se naše pozornost nejen na zachování významu a zjišťování počtu chyb, ale také na komunikativní aspekty simultánního tlumočení (plynulost, srozumitelnost, intence řečníka, důvěryhodnost, rušivé prvky), a proto nás bude zajímat i hodnocení českých posluchačů. Komunikativní hledisko bude rovněž rozhodující při hodnocení chyb či odchylek, a proto budeme sledovat především chyby a odchylky bránící v porozumění a komunikaci.

Na základě výše uvedených teorií a poznatků budeme v empirické části zkoumat následující pracovní hypotézu:

Budeme předpokládat, že zvyšující se tempo výchozích projevů se negativně odrazí na kvalitě přetlumočení, což se projeví hlavně zvýšeným počtem chyb a zhoršením plynulosti u obou skupin tlumočnicků (studentek a profesionálek).

Profesionální tlumočníci si však s rostoucím tempem poradí mnohem lépe, jednak pomocí tlumočnických strategií, a jednak díky svým profesním zkušenostem a tlumočnickým dovednostem. Proto budou také mnohem příznivěji ohodnoceni českými posluchači v dotazníkovém průzkumu.

U studentek naopak očekáváme větší potíže v procesu simultánního tlumočení a vyšší výskyt chyb než u profesionálek nejen kvůli vysokému tempu výchozího projevu, ale také kvůli nedostatečnému osvojení tlumočnických dovedností.

Pokud jde o tlumočnické strategie, rovněž mezi profesionálkami a studentkami předpokládáme rozdíly ve výskytu a použití strategií.

Tuto pracovní hypotézu budeme ověřovat na kvaziautentických, připravených a oralizovaných projevech ve francouzštině.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

3.1. Popis experimentu

3.1.1. Metoda výzkumu

Výzkum v empirické části probíhal v několika fázích pomocí různých metod. První etapa sestávala ze získání materiálu ke zkoumání: nejprve jsme vyhledali vhodné francouzské texty, které byly následně namluveny rodilým mluvčím ve třech rychlostních variantách a nahrány pro účely pozdějšího přetlumočení dvěma skupinami tlumočnicků (profesionálové a studentky).

Nahrávky výchozích textů byly podrobeny subjektivní poslechové analýze s použitím retrospektivních dotazníků a s některými účastníky experimentu rovněž proběhla řízená diskuze. Přetlumočené projevy byly pro účely naší analýzy přepsány.

Nakonec byla provedena subjektivní poslechová analýza pomocí retrospektivních dotazníků, které po vyslechnutí jednotlivých nahrávek vyplnili čeští posluchači.

3.1.2. Texty výchozích projevů

Pro účely našeho experimentu jsme si zvolili tři originální francouzské politické projevy francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho, které jsme si vyhledali na internetových stránkách francouzské prezidentské kanceláře www.elysee.fr. Všechny tři projevy jsme volili tak, aby nebyly příliš stylisticky ani terminologicky obtížné. Projevy jsme pro naše účely podle potřeby zkrátali, aby jejich délka vyhovovala našim požadavkům, a také jsme provedli drobné textové úpravy.

Záměrně jsme zvolili projevy od stejného řečníka, neboť se vyznačují stejným řečnickým stylem a řečnickými obraty, po tematické stránce pojednávají o obecných tématech, které jsou součástí všeobecného přehledu tlumočnicka, vycházejí z aktuálního dění a nevyžadují od tlumočnicka žádné zvláštní odborné či terminologické znalosti. Přepisy všech tří projevů jsou přiloženy v části Přílohy.

3.1.2.1. Text 1

Jedná se o projev pronesený před Evropským parlamentem ve Štrasburku ze dne 16. prosince 2008 (*Discours devant le Parlement européen*).

Z hlediska tematické výstavby je text rozčleněn na úvod, stat' a závěr. Projev neobsahuje žádné obsáhlé uvítání, poděkování či rozloučení a řečník přistupuje rovnou k jádru věci. V projevu převládá funkce referenční a místy se objevuje i funkce fatická. Řečník se zabývá předsednictvím Francie v době hospodářské krize a gruzínské krize.

Projev obsahuje vlastní jména, zeměpisné názvy (např. *Géorgie, Ossétie, Abkhazie*) a několik čísel. Text není terminologicky náročný. Jsou zde sice termíny jako *plan de redressement des banques, cessez-le-feu, accord de retrait*, ale ty byly profesionálům a studentkám před zahájením experimentu vysvětleny.

Z hlediska tlumočení hodnotíme text jako značně náročný, neboť se vyznačuje poměrně nízkou mírou redundance, vysokou informační nasyceností a místy dlouhými větami a souvětími.

3.1.2.2. Text 2

Jedná se o projev pronesený v Mezinárodním konferenčním centru z 18. dubna 2008 (*Discours lors de la troisième rencontre des économies majeures sur le climat*).

Z hlediska tematické výstavby je text rozčleněn na úvod, stat' a závěr. Projev neobsahuje žádné obsáhlé uvítání, poděkování či rozloučení a řečník přistupuje rovnou k jádru věci. V projevu převládá funkce apelativní, dále pak funkce referenční a místy se objevuje funkce fatická. Řečník se zabývá dopady klimatického oteplování na naši planetu a potřebou vypracovat novou mezinárodní dohodu o snižování emisí skleníkových plynů, která by se měla týkat všech obyvatel naší planety.

Projev obsahuje vlastní jména, názvy mezinárodních organizací (např. *Nations unies, Banque mondiale*) a několik číselných údajů. Text není terminologicky náročný. Vyskytují se zde sice termíny jako *dérèglements climatiques, raréfaction des ressources en eau, ressources halieutiques* či idiomatická spojení *cela nous pend au nez, se regarder en chien de faïence*, ale profesionálové a studentky s nimi byli před zahájením experimentu seznámeni.

Z hlediska tlumočení hodnotíme text jako dosti náročný, neboť se vyznačuje poměrně nízkou mírou redundance, vysokou informační nasyceností a dlouhými větami a souvětími, která jsou místy nepřehledná.

3.1.2.3. Text 3

Jedná se o projev pronesený před rumunskou poslaneckou sněmovnou dne 4. února 2008 (*Allocution de M. le Président de la République devant les deux chambres du Parlement roumain*).

Z hlediska tematické výstavby je text rozčleněn na úvod, stat' a závěr. Projev neobsahuje žádné obsáhlé uvítání, poděkování či rozloučení a řečník přistupuje rovnou k jádru věci. V projevu převládá funkce apelativní, dále pak funkce referenční a fatická. Řečník promlouvá k rumunskému senátu a poslanecké sněmovně těsně před schválením Lisabonské smlouvy. Zároveň připomíná minulost rumunského národa, návštěvu generála De Gaulla v Rumunsku a podporu Francie rumunské revoluci. Řečník také hovoří o obchodních a partnerských vztazích mezi Rumunskem a Francií, které přijel do Rumunska stvrdit podpisem strategických partnerství mezi těmito dvěma zeměmi.

Projev obsahuje vlastní jména a názvy mezinárodních organizací (*Alliance atlantique*, *Francophonie*), zmínky o historických událostech 20. století (např. *Shoah*, *rideau de fer*), zeměpisné názvy (*Caucase*, *Bucarest*) a další názvy jako *Logan de Dacia*, *gazoduc Nabucco* a několik číselných údajů. Text není terminologicky náročný, obsahuje sice termíny jako *membre à part entière*, *jumelage*, *énergie à faible teneur en carbone*, ale profesionálové a studentky s nimi byli před zahájením experimentu seznámeni.

Z hlediska tlumočení hodnotíme text jako dosti náročný, neboť se vyznačuje poměrně nízkou mírou redundance, vysokou informační nasyceností a místy dlouhými větami a souvětími.

3.1.3. Nahrávky výchozích projevů

Pro potřeby našeho experimentu jsme nechali rodilým francouzským mluvčím hovořícím standardní francouzštinou namluvit všechny tři výše uvedené projevy ve třech odlišných variantách – v pomalém, středním a rychlém tempu, a to na základě našich instrukcí, s nimiž jsme mluvčího předem důkladně seznámili. Autentické projevy pronesené v reálném situačním kontextu a pouze v jedné rychlostní variantě jsme z výše uvedeného důvodu nemohli použít. Museli jsme si vystačit pouze s projevy kvaziautentickými, nahranými v laboratorních podmínkách. Celkem jsme nahráli devět kvaziautentických výchozích projevů, tj. každý projev ve třech rychlostních variantách, které posloužily jako výzkumný materiál.

Podle původního zadání neměla délka projevů přesáhnout osmi minut, ale vzhledem k tomu, že každá varianta byla namluvena v odlišném tempu a my jsme chtěli, aby tlumočníci přetlumočili stejný informační rozsah projevu bez ohledu na tempo, pohybuje se délka jednotlivých projevů od 6:15 min. do 10:21 min.

U každé rychlostní verze jsme poté vypočítali průměrnou rychlost v slabikách za minutu. První rychlostní skupina projevů byla namluvena řečníkem rychlostí přibližně 80 slov za minutu (126 slabik/min), druhá skupina měla rychlost přibližně 120 slov za minutu (187 slabik/min) a třetí 180 slov za minutu (279 slabik/min).

Řečníkovi jsme v každém textu a pro každé tempo barevně vyznačili segmenty obsahující příslušný počet slov za minutu a čas si mohl řečník zároveň kontrolovat na stopkách a na obrazovce počítače, kam se projevy nahrávaly. Řečníka jsme zároveň poprosili, aby se snažil o přirozenou intonaci, což se mu i přes veškerou snahu zcela nepodařilo (viz dotazníky účastníků experimentu). Potvrzuje to jenom skutečnost, že ať se řečník snaží sebevíc, bude-li číst předem připravený projev, výsledkem bude více méně monotónní intonace. Nemyslíme si však, že by právě tato skutečnost – i s ohledem na vyjádření účastníků experimentu získané během řízené diskuze po skončení tlumočení – v našem případě nějakým způsobem negativně ovlivnila jejich porozumění.

Dále musíme uvést, že i přes veškerou naši snahu se v některých nahrávkách výchozích projevů objevily šumy, které však dle tvrzení profesionálů a studentek nijak nenarušily jejich

porozumění. Šumy se vyskytly i v nahrávkách profesionálů a studentek (v případě studentek tyto zvuky pocházely mj. i z nedostatečně zvukotěsné vedlejší kabiny v tlumočnické laboratoři). Tyto rušivé zvuky, které respondenti v dotaznících zmiňovali, jsme však nemohli ovlivnit a nedokázali jsme je z nahrávky odstranit. Domníváme se však, že takováto situace může nastat i v reálných podmínkách kvůli špatné technické podpoře nebo i vinou nevhodného chování tlumočníka v kabině.

Musíme dále podotknout, že pro objektivnější hodnocení nahrávek by bylo jistě záhodno, kdyby celková délka projevu byla delší než 10 minut, tedy alespoň 20 – 30 minut. Je známo, že tlumočník potřebuje určitou dobu na „rozjezd“ a na to, než si zvykne na řečníka a na jeho styl, než se seznámí s tématem a postupně si propojí všechny znalosti o mikrokontextu s makrokontextem. K tomu však 6 minut nestačí. Nováková (1993) uvádí, že např. na to, aby tlumočník mohl zapojit anticipaci, je zapotřebí minimálně 5 až 6 minut. A totéž platí i u dalších strategií (např. u principu ekonomie). Vzhledem k již tak značné náročnosti diplomové práce však nebylo možné pracovat s delšími projevy.

Souhrnná tabulka výchozích projevů

Název projevu	Tempo	Délka	Označení projevu
Discours devant le Parlement européen	80 slov/min (133 slabik/min)	00:10:21	1 A
Discours devant le Parlement européen	120 slov/min (187 slabik/min)	00:08:23	1 B
Discours devant le Parlement européen	180 slov/min (282 slabik/min)	00:06:25	1C
Discours lors de la troisième rencontre des économies majeures sur le climat	80 slov/min (120 slabik/min)	00:10:20	2 A
Discours lors de la troisième rencontre des économies majeures sur le climat	120 slov/min (184 slabik/min)	00:08:04	2 B
Discours lors de la troisième rencontre des économies majeures sur le climat	180 slov/min (273 slabik/min)	00:06:15	2 C
Allocution de M. le Président de la République devant les deux chambres du Parlement roumain	80 slov/min (126 slabik/min)	00:09:57	3 A
Allocution de M. le Président de la République devant les deux chambres du Parlement roumain	120 slov/min (191 slabik/min)	00:08:09	3 B
Allocution de M. le Président de la République devant les deux chambres du Parlement roumain	180 slov/min (283 slabik/min)	00:06:08	3 C

Veškeré nahrávky výchozích projevů a jejich přetlumočení jsou přiloženy na CD.

3.1.4. Řečník

Řečníkem byl rodilý Francouz ve věku 36 let s vysokoškolským vzděláním, nemající žádnou vadu řeči a hovořící standardní francouzštinou, tj. bez regionálního přízvuku, který by mohl být rušivý či by mohl vést až k nesrozumitelnosti. Všechny devět projevů bylo nahráno pouze jedním řečníkem, abychom do našeho experimentu nezanášeli další proměnné a porovnání přetlumočení bylo co nejvíce srovnatelné.

3.1.5. Tlumočníci

Našeho experimentu se zúčastnily dvě skupiny tlumočnicků v celkovém počtu 12, jejichž úkolem bylo přetlumočit nahrané projevy ve francouzštině do češtiny. První skupinu tvořilo šest studentek posledního ročníku ÚTRL oboru překladatelství-tlumočnictví francouzština, specializace tlumočnick. Tyto studentky mají již zvládnuté základní techniky simultánního tlumočení, ale nemají s ním mnoho praktických zkušeností. Druhou skupinu tvořilo šest profesionálních konferenčních tlumočnicků (5 tlumočnic a 1 tlumočnick), kteří mají alespoň desetiletou praxi v oboru a věnují se mu pravidelně. Tyto dvě zkoumané skupiny nám umožní určit, jak se každá z nich vyrovnala s jednotlivými rychlostmi výchozích projevů, jaké strategie zvolila a také, jak byl jejich výkon posouzen posluchači. Budeme se rovněž zabývat tím, zda byli při tlumočení úspěšnější profesionálové či začínající tlumočnice či zda byly jejich výkony vyrovnané.

Tlumočnickům jsme se před započatím tlumočení snažili nastínit původní situační kontext výchozího sdělení – tj. místo, čas, původní adresáti, intence řečníka, téma, míra formálnosti. Zodpověděli jsme jejich případné dotazy a poskytli jim stručný glosář obsahující některé obtížné termíny, výrazy či vlastní jména, které se v textu vyskytly. Glosář byl pouze informativní povahy a studentky a profesionálové si mohli zvolit jiné tlumočnické ekvivalenty. Glosář a stručné informace o textu byly poskytnuty rovněž proto, že v reálných podmínkách je tlumočnick téměř vždy obeznámen s tématem, dostane k nastudování materiály a má většinou možnost zjistit si další informace o řečnících a jejich postojích a cílech, a o posluchačích a jejich potřebách či očekáváních, případně dostane další instrukce od organizátorů. Tlumočnick má tedy předem čas vytvořit si určitou představu o situačním kontextu, která mu jeho práci ulehčí.

Každý tlumočnick tlumočil celkem tři projevy: jeden projev v tempu 80 slov/min (126 slabik/min), jeden projev v tempu 120 slov/min (187 slabik/min) a jeden projev v tempu 180 slov/min (279 slabik/min). Cílem našeho experimentu tedy bylo, aby každý účastník experimentu tlumočil všechny tři projevy, ale každý v odlišném tempu. Tím jsme získali pro náš experiment celkem 36 projevů, tj. 4 projevy přetlumočené do češtiny pro každou ze tří rychlostních variant vždy od dvou studentek a od dvou zkušených tlumočnicků.

3.1.6. Podmínky a průběh experimentu

3.1.6.1. Příprava a průběh experimentu

Nahrávání výchozích projevů a jejich přetlumočení probíhalo od března do června 2011. Jak jsme již zmiňovali výše, pro účely našeho experimentu jsme nemohli použít originální projevy v původní verzi, ale byli jsme nuceni pracovat s kváziautentickými čtenými projevy nahranými francouzským rodilým mluvčím. Z tohoto důvodu musíme konstatovat, že se nejednalo o zcela reálnou komunikativní situaci, ale pouze o simulované podmínky tlumočení probíhající v laboratorních podmínkách. Tlumočníci měli pouze krátký čas na seznámení se s tématem a navíc netlumočili pro žádné konkrétní posluchače. Je třeba vzít v úvahu, že reálné podmínky, fyzická přítomnost posluchačů a vizuální kontakt s řečníkem by na tlumočníky, zejména na studentky ÚTRL, mohly zapůsobit zcela odlišně a mohlo by to ovlivnit jejich výkon, ať už k lepšímu (např. skutečnost, že na přetlumočení je závislý úspěch komunikace a posluchači, kteří jazyk neovládají, ale také vědomí, že jejich výstup budou monitorovat jejich kolegové a komunikanti ovládající oba jazyky, to vše by mohlo tlumočníky přimět k lepšímu výkonu nebo k horšímu výkonu – např. nezvládnutí stresu). Navíc při reálném tlumočení sedí v kabině vždy nejméně dva tlumočníci, kteří si pomáhají a jsou si zároveň i vzájemnou oporou, kdežto v našem případě tlumočili všichni účastníci sami.

Na druhou stranu můžeme konstatovat, že jsme u studentek pozorovali určité projevy nervozity, které samy později potvrdily. Vědomí, že budou nahrávány a později hodnoceny námi a dalšími posluchači, bylo pro ně dle jejich tvrzení značně zneklidňující. Naopak u profesionálních tlumočnicků jsme žádné známky stresu či nervozity nepozorovali, a to i přesto, že jsme při nahrávání tlumočení seděli v jejich bezprostřední blízkosti s textem před očima a oni věděli, že jsme mohli jejich výkon na místě kontrolovat.

Jak bylo řečeno výše, všechny studentky ÚTRL tlumočily ve stejném prostředí a vždy po dvou v tlumočnické laboratoři nacházející se v hlavní budově FF na Palachově nám. Nahrávky profesionálních tlumočnicků byly pořízeny v běžné vyučovací místnosti ve Šporkově paláci v Hyberské ul. či v sídle Jednoty tlumočnicků a překladatelů v Praze. Některým tlumočnicím byly z důvodu velkého pracovního vytížení či pobytu mimo území ČR nahrávky s dotazníkem a glosářem zaslány elektronicky s přesnými pokyny pro provedení experimentu. V tomto případě nejme schopni přesně posoudit, v jakých podmínkách tlumočení probíhalo.

Tempo všech výchozích a přetlumočených projevů bylo pro lepší srovnatelnost převedeno na slabiky za minutu.

3.1.6.2. Záznamová technika

Výchozí projevy namluvené francouzským řečníkem byly nahrány do počítače pomocí programu Audacity-win-1.2.6. Projevy byly poté uloženy na USB flash disk, aby mohly být pouštěny studentkám v tlumočnické laboratoři. Profesionální tlumočníci tlumočili nahrané projevy přímo z počítače nebo ze svého počítače, pokud jim byl materiál zaslán elektronicky. Jejich přetlumočení bylo zaznamenáno na diktafony značky Olympus VN-2100PC a Phillips Voice Tracer. Tyto nahrávky byly poté přetaženy z diktafonu do počítače a konvertovány do formátu mp3, aby mohly být použity pro další výzkum a mohly být zaslány českým posluchačům ke zhodnocení.

3.1.6.3. Pilotní experiment

Před započítím samotného experimentu byl proveden pilotní experiment se studentkou posledního ročníku oboru Překladatelství-tlumočnictví francouzština, specializace tlumočnická, abychom zjistili, zda jsou namluvené projevy vhodné pro náš experiment. Studentku jsme požádali, aby se soustředila především na zvukovou kvalitu a rychlost nahrávek – zda nahrávky nejsou příliš pomalé či rychlé. Zároveň jsme si mohli ověřit vhodnost našeho dotazníku a skladbu otázek a díky postřehům naší studentky jsme mohli dodatečně provést jeho úpravu. Po uskutečnění pilotního experimentu jsme došli k závěru, že všechny naše nahrávky výchozích projevů jsou pro účely našeho experimentu použitelné.

3.1.7. Respondenti

Na hodnocení výzkumu se podílely tři skupiny respondentů: francouzští posluchači, tlumočníci a čeští posluchači. Na základě subjektivní poslechové analýzy pomocí retrospektivních dotazníků se měly obě skupiny tlumočnicků vyjádřit k rychlosti, měly zaškrtnout konkrétní důvody, proč se jim projev špatně tlumočil, dále uvedly použité

tlumočnické strategie, a pokud chtěly, mohly připojit i svůj komentář k vlastnímu výkonu. Poté proběhla řízená diskuze, během níž se tlumočníci spontánně vyjadřovali k přetlumočeným nahrávkám a také upřesnili nebo vysvětlili některé odpovědi uvedené v dotazníku. Tato diskuze však nebyla nahrávána. Čeští respondenti měli za úkol na základě subjektivní poslechové analýzy vyhodnotit přetlumočené projevy v češtině a vyplnit příložený dotazník, kde měli i prostor pro vyjádření svých vlastních subjektivních dojmů a očekávání.

3.1.7.1. Francouzští respondenti

Hlavním úkolem francouzských rodilých mluvčích bylo poslechnout si všechny tři výchozí francouzské projevy v různých rychlostních variantách (80 slov/minutu – 126 slabik/min, 120 slov/minutu – 187 slabik/min a 180 slov za minutu – 279 slabik/min) a na základě subjektivní poslechové analýzy provést vyhodnocení poslechu pomocí dotazníků. Chtěli jsme zjistit, jakým způsobem budou francouzští posluchači vnímat pomalou a vysokou rychlost výchozího projevu a zda to bude mít dopad na jejich porozumění.

Dotazník se skládal z úvodní části, ve které respondenti uváděli svůj věk, pohlaví a vzdělání. Ve druhé části se vyjadřovali ke srozumitelnosti, k celkovému výkonu mluvčího z hlediska suprasegmentálních jevů (pauzy, rychlost a intonace). A také nás zajímalo, zda rychlost ovlivnila či neovlivnila porozumění výchozího sdělení.

Vzhledem k tomu, že většina francouzských respondentů nežije na území ČR, dotazníkový průzkum probíhal elektronicky. Respondentům byl e-mailem zaslán odkaz na nahrávky a dotazník uložené na www.uschovna.cz. E-mail také obsahoval podrobné instrukce pro provedení experimentu. Dotazník pro francouzské posluchače je uveden v části Přílohy.

3.1.7.2. Tlumočníci

Jak bylo uvedeno výše, tato skupina respondentů sestávala z 6 studentek ÚTRL FF UK a 6 profesionálních tlumočnicků (5 žen a 1 muž). Mateřským jazykem studentek je čeština, přičemž jedna studentka uvedla, že je bilingvní (čeština + němčina). Francouzštinu studentky uvedly jako jazyk B nebo C. Mateřským jazykem všech profesionálních tlumočnicků je čeština, přičemž francouzština je jazykem B u pěti tlumočnicků a jazykem C u jedné tlumočnice. Hlavním rozdílem mezi studentkami a profesionály byly bohaté zkušenosti

z oboru a délka praxe. Délka praxe profesionálních tlumočnicků se pohybovala od 10 do 29 let, přičemž každý z tlumočnicků pravidelně tlumočí 3x až 15x za měsíc. Tento rozdíl mezi oběma skupinami nám umožní zjistit, zda se délka praxe nějakým způsobem projeví na kvalitě přetlumočení, ale také na tom, jakým způsobem zacházejí se strategiemi a vyrovnávají se s různými obtížemi (v našem případě tedy rychlostí předem připraveného čteného projevu).

Dotazník pro tlumočnický se skládá z obecné části, ve které jsme se účastníků experimentu ptali, zda jsou studenty nebo profesionálními tlumočníky, na jejich jazykovou kombinaci, vzdělání a délku praxe. Tuto část vyplnili všichni účastníci před zahájením tlumočení. Ve druhé části dotazníku rozděleného na tři části (projev 1, projev 2, projev 3) jsme se účastníků dotazovali, zda jim rychlost originálního projevu působila potíže a s jakými těžkostmi se při tlumočení potýkali, zda tempo řečníka ovlivnilo jejich porozumění, jaké tlumočnické strategie používali, a jak by ohodnotili rychlost výchozího projev na škále rychlosti. Ve třetí části dotazníku jsme účastníky požádali, aby označili projev, který se jim nejhůře tlumočil a aby vlastními slovy vysvětlili proč.

Protože druhá část dotazníku byla značně rozsáhlá a nechtěli jsme, aby studentky a profesionálky zapomněly na své dojmy z přetlumočení, vyplňovali druhou část dotazníku průběžně vždy po vyslechnutí daného projevu.

Dotazník pro tlumočnický je přiložen v části Přílohy.

3.1.7.3. Čeští posluchači

Poslední skupinou respondentů byli čeští posluchači, kteří měli hodnotit nahrávky přetlumočené oběma skupinami tlumočnicků, tj. studentkami a profesionálky. Celkový počet respondentů byl 36, z toho 24 žen a 12 mužů. 29 respondentů uvedlo vysokoškolské vzdělání (dokončené nebo doposud probíhající) a 7 středoškolské vzdělání. Věk posluchačů se pohyboval od 23 do 64 let.

Každý posluchač posoudil všechny tři nahrávky od jednoho tlumočnicka, a to proto, že jsme nechtěli do našeho výzkumu vnášet další proměnné (např. odlišná hlasová kvalita a odlišný způsob tlumočení jednotlivých tlumočnicků), které by mohly odvádět pozornost posluchače od hlavních zkoumaných jevů, které jsou předmětem naší diplomové práce. Jsme si však vědomi, že pro větší objektivitu by bylo záhodno, kdyby posluchači mohli hodnotit více tlumočnicků, popřípadě všechny tlumočnický, kteří tlumočili stejnou rychlostní variantu textu. Bohužel to

však vzhledem k délce trvání nahrávek přetlumočených projevů nebylo možné. Pro mnoho českých posluchačů bylo hodnocení tří nahrávek na hranici jejich možností vzhledem k jejich časové vytíženosti.

Každý tlumočník byl hodnocen celkem třemi různými respondenty. Máme tedy k dispozici celkem 36 vyplněných dotazníků od českých posluchačů.

Vzhledem k vysokému počtu respondentů a časové náročnosti probíhala tato část výzkumu elektronicky. Českému posluchači byl vždy zaslán email s podrobnými instrukcemi, jak postupovat při poslechu a vyplňování dotazníků. Nahrávky s přetlumočenými projevy byly uloženy k vyzvednutí na internetové stránce [www. uschovna.cz](http://www.uschovna.cz). Respondenty jsme rovněž stručně seznámili s předmětem našeho výzkumu a vysvětlili jim důležitost úlohy, kterou mají posluchači při vytváření standardů kvality tlumočení.

Dotazník pro české posluchače se skládá z obecné části, ve které se jich dotazujeme na věk, pohlaví, vzdělání, jak často se setkávají se simultánním tlumočením a při jakých příležitostech. V úvodu dotazníku jsme zejména těm posluchačům, kteří se se simultánním tlumočením setkávají jen zřídka, vysvětlili, co to je simultánní tlumočení. V další části dotazníku, věnované samotnému hodnocení jednotlivých projevů, se ptáme na hodnocení vyslechnutých projevů z hlediska srozumitelnosti, rušivých prvků (posluchači mohli zaškrtnout několik možností), rychlosti a plynulosti, přesvědčivosti a důvěryhodnosti. V závěrečné části jsme posluchače požádali, aby sami vlastními slovy vyjádřili, co jim na přetlumočeném projevu nejvíce vadilo a co naopak nejvíce ocenili.

I v tomto případě vyplňovali posluchači příslušnou část dotazníku hned po vyslechnutí každého projevu, aby nezapomněli své dojmy a postřehy z vyslechnuté nahrávky.

Dotazníky pro české posluchače jsou přiloženy v části Přílohy.

3.1.8. Transkripce přetlumočených projevů

Pro účely naší diplomové práce bylo zapotřebí přetlumočené projevy přepsat, abychom mohli výsledný komunikát srovnat s výchozím textem a mohli sledovat použité strategie a chyby, kterých se studentky a profesionálové dopustili. Transkripce nám tedy umožní kvantitativní zjištění strategií a srovnání výkonu obou skupin tlumočnicků.

Uvědomujeme si však, že tato metoda není ideální a má svá úskalí. Hlavní překážkou, na kterou jsme narazili, souvisela s tím, jak provést transkripci tak, abychom zachytili všechny parajazykové a suprasegmentální prostředky (intonace, slovní a větný přízvuk, pauzy,

hezitační zvuky), které navíc mohou být součástí tlumočnické strategie a mohou sloužit jako tlumočnické řešení. Nakonec jsme zvolili ortografický přepis, ale snažili jsme se zapisovat všechny odchylky od standardní výslovnosti (překnutí, špatně srozumitelná či zkomolená výslovnost slabik či slov, hovorová a nářeční výslovnost). Číslo byla rozepisována do slov pouze, pokud byla nesprávně vyslovena. Ostatní parajazykové a suprasegmentální prostředky jsme doplňovali ručně při dalším vyhodnocování nahrávek.

Také si uvědomujeme, že každý posluchač vnímá odlišně, a proto i naše vnímání a zachycení rysů parajazykových a suprasegmentálních je omezeno naší schopností vnímat a slyšet určité rysy. Mnohokrát se nám stalo, že při poslechu projevů jsme určitý prozodický rys nestandardní výslovnost či odchylky od gramatické normy postřehli až při opakovaném poslechu. Zpozorovali jsme sami u sebe, že při poslechu máme tendenci tyto odchylky automaticky opravit, a proto si jich ani nemusíme všimnout. Předpokládáme, že se tak děje i u reálných adresátů projevů.

Velkým problémem při přepisu byla interpunkce. Sice jsme se řídili intonací, ale tlumočníci při tlumočení někdy klesnou hlasem jen částečně, někdy vůbec, aby si nechali otevřenou možnost na případné pokračování věty, a není tudíž zcela jasné, zda je daný úsek ukončen či ne.

3.2. Analýza a vyhodnocení materiálu

3.2.1. Charakteristika výchozích projevů podle tempa

Jednotlivé kategorie rychlosti projevů byly stanoveny po dohodě s vedoucí této diplomové a s ohledem na členění rychlosti projevů dle Krušiny (1971) a Čeňkové (1988).

Projevy přednesené tempem 80 slov/min (126 slabik/min) – pomalá rychlost

Jedná se o kváziautentické, předem připravené a čtené konferenční projevy ve francouzštině. Tyto projevy byly namluveny v pomalém tempu 80 slov/minutu (126 slabik/min).

Projevy přednesené tempem 120 slov/min (187 slabik/min) – středně rychlé tempo

Jsou to kvaziautentické, předem připravené a čtené konferenční projevy ve francouzštině. Tyto projevy byly namluveny ve středně rychlém tempu 120 slov/min (187 slabik/min).

Projevy přednesené tempem 180 slov/min (279 slabik/min) – vysoká rychlost

Jedná se o kvaziautentické, předem připravené a čtené konferenční projevy ve francouzštině. Tyto projevy byly namluveny v pomalém tempu 180 slov/minutu (279 slabik/min).

3.2.2. Analýza výchozích projevů francouzskými posluchači pomocí retrospektivních dotazníků

Všichni respondenti byli požádáni, aby si vyslechli tři nahrávky ve třech různých rychlostech (80 slov/min, 120 slov/min a 180 slov/min) a po vyslechnutí každé jednotlivé nahrávky vždy vyplnili příslušnou část dotazníku.

Dotazník sestával z hlavičky, kde respondenti uváděli svůj věk, pohlaví, vzdělání, a ze tří doplňujících otázek. V prvním dotazu respondenti hodnotili srozumitelnost projevu a měli na výběr ze čtyř možností: a) jasný a naprosto srozumitelný, b) poměrně srozumitelný, c) obtížně srozumitelný, d) nesrozumitelný. Ve druhém dotazu se respondenti vyjadřovali k suprasegmentálním rysům projevu (intonace, rychlost projevu, dikce a pauzy). Ve třetím dotazu jsme chtěli, aby respondenti zhodnotili, zda měla rychlost projevu vliv na jejich porozumění a opět si mohli vybrat ze čtyř možných odpovědí: A) Rychlost projevu mé porozumění projevu nijak neovlivnila. B) Rychlost projevu mi sice vadila, ale i přesto jsem projevu porozuměl/a. C) Rychlost projevu mi ztěžovala porozumění a moje porozumění bylo neúplné. D) Rychlost projevu mi znemožnila mu porozumět.

Experimentu se zúčastnilo celkem 6 frankofonních respondentů (tři ženy a tři muži) ve věku od 23 do 34 let, z nichž 5 je vysokoškolsky vzdělaných a jeden respondent absolvoval BTS Commerce International (Bac +2).

Účelem této analýzy bylo zjistit, zda rodilí mluvčí vnímají rychlost výchozího projevu stejně jako čeští tlumočníci a zda má rychlost výchozího projevu vliv na porozumění.

3.2.2.1. Projevy přednesené tempem 80 slov/minutu (126 slabik/min) – pomalá rychlost

Každý frankofonní respondent měl za úkol vyslechnout jeden projev v pomalé variantě 80 slov/min (126 slabik/min), přičemž každá rychlostní verze byla vyslechnuta dvěma posluchači. Celkem jsme tedy získali šest vyplněných dotazníků pro tuto rychlostní verzi.

Pokud jde o srozumitelnost, 50 % respondentů projevy označilo za jasné a naprosto srozumitelné, 33 % respondentů za poměrně srozumitelné a 17 % za obtížně srozumitelné.

Všichni posluchači (100 %) shodně uvedli, že rychlost projevů byla příliš pomalá a projevy obsahovaly příliš mnoho pauz. 67 % posluchačů vyhodnotilo intonaci projevů jako monotónní. 17 % posluchačů dále zdůraznilo, že pro porozumění textu a jeho souvislostí bylo zapotřebí značné koncentrace.

Na otázku, zda rychlost projevů měla vliv na porozumění textu, posluchači odpověděli následovně: 50 % posluchačů rychlost sice vadila, ale projevu i přesto porozuměli, 33 % posluchačů rychlost projevu ztěžovala porozumění a jejich porozumění bylo neúplné a u 17 % posluchačů rychlost projevu neměla žádný vliv na porozumění.

3.2.2.2. Projevy přednesené tempem 120 slov/minutu (187 slabik/min) – střední rychlost

Každý frankofonní respondent měl za úkol vyslechnout jeden středně rychlý projev v tempu 120 slov/min (187 slabik/min), přičemž každá rychlostní verze byla vyslechnuta dvěma posluchači. Celkem jsme tedy získali šest vyplněných dotazníků pro tuto rychlostní verzi.

Pokud jde o srozumitelnost, 100 % posluchačů považovalo projevy za jasné a naprosto srozumitelné.

83 % respondentů uvedlo, že rychlost projevů byla normální a 17 % posluchačů se domnívá, že rychlost byla příliš pomalá. 67 % posluchačů vyhodnotilo intonaci projevů jako přirozenou a živou a 17 % jako monotónní. Podle 17 % posluchačů projevy obsahovaly příliš dlouhé pauzy.

Na otázku, zda rychlost projevu měla vliv na porozumění textu, odpověděli všichni rodilí mluvčí shodně: rychlost projevu nijak neovlivnila mé porozumění.

3.2.2.3. Projevy přednesené tempem 180 slov/minutu (279 slabik/min) – vysoká rychlost

Každý frankofonní respondent měl za úkol vyslechnout jeden projev v rychlém tempu 180 slov/min (279 slabik/min), přičemž každá rychlostní verze byla vyslechnuta dvěma posluchači. Celkem jsme tedy získali šest vyplněných dotazníků pro tuto rychlostní verzi.

Pokud jde o srozumitelnost, 83 % respondentů projevy označilo za jasné a naprosto srozumitelné a 17 % respondentů za poměrně srozumitelné.

50 % posluchačů shledalo tempo projevů normální a podle 50 % posluchačů bylo tempo projevů příliš rychlé. 67 % posluchačů vyhodnotilo intonaci projevů jako přirozenou a živou a 50 % posluchačů dále uvedlo, že projevy obsahovaly příliš krátké pauzy.

Na otázku, zda rychlost projevu měla vliv porozumění textu, posluchači odpověděli následovně: u 50 % posluchačů rychlost projevu neměla žádný vliv na jejich porozumění a 50 % respondentům rychlost sice vadila, ale i přesto projevu porozuměli.

3.2.3. Použití tlumočnických strategií

V naší diplomové práci budeme zkoumat následující strategie: řečová dekomprese, princip ekonomie¹⁸, reformulace¹⁹ (rozdělenou do podskupin a) morfosyntaktická transformace, b) syntaktická segmentace, c) změna pořadí větných členů, větných struktur a celých vět v rámci souvětí nebo věty), zpětná korektura, zrychlení a zpomalení řečového tempa a opravy (rozdělené do podskupin a) přeřeknutí, b) opakování, c) synonymní vyjádření, d) „pardon“). Ke zkoumaným strategiím jsme bohužel nemohli zařadit časový posuv, který jsme z technických důvodů posuv nemohli měřit. Vycházeli jsme z prací Čeňkové (1988), Jonese (1998), Donatové (2003), Gila (1995).

---

¹⁸ Princip ekonomie bude v naší diplomové práci synonymně označován jako komprese či jazyková komprese.

¹⁹ Přestože jsme strategii zjednodušení složitých vět zařadili v Dotazníku pro tlumočníky mezi jazykovou kompresi, rozhodli jsme se ji v průběhu analýzy přetlumočených projevů nakonec uvádět samostatně, protože se jedná o složitou syntaktickou operaci, která se řídí jinými mechanismy než jazyková komprese.

3.2.3.1. Vyhodnocení přetlumočených projevů z hlediska použitých strategií

Na úvod bychom chtěli poznamenat, že v této části diplomové práce nebudeme hodnotit, zda použití strategie vedlo ke správnému vyřešení tlumočnického problému nebo zda došlo např. k pozměnění významu či k chybnému převodu.

Jednotkou, na které budeme strategie zkoumat, je syntagma, a to proto, abychom mohli porovnávat použití strategií mezi všemi projevy.

Jak jsme již uvedli, sice jsme se snažili vybírat jazykově a obsahově podobné projevy, ale i přesto jsou mezi jednotlivými výchozími projevy jisté rozdíly nejen po stránce obsahové a jazykové, ale i co se týče např. míry redundance a informační hutnosti. To bude mít samozřejmě vliv na volbu konkrétních tlumočnických strategií a jejich četnost podle toho, jaký text budou tlumočníci zrovna tlumočit.

Tučně podtržené francouzské úryvky textu budou označovat změny, ke kterým v textu došlo v důsledku použití příslušné strategie při převodu do češtiny – většinou se bude jednat o kompresi (vynechané informace budou zvýrazněny tučně a komprimovaný český text bude psán normálním písmem), dekompresi, reformulaci či jejich kombinaci. V českých textech budou tučně podtrženy změny vzniklé použitím dekomprese, reformulace či zpětné korektury. Název použité strategie bude označen kurzívou v závorce.

3.2.3.1.1. Projevy přednesené tempem 80 slov/min (126 slabik/min)

Výchozí projev 1A

Druh strategie	Studentky (S) ²⁰			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S1	S2	celkem	P1	P2	celkem	
Řečová dekomprese	13	22	35	26	25	51	86
Princip ekonomie	26	28	54	24	33	57	101
Morfosyntaktické transformace	12	18	30	17	20	37	67
Syntaktická segmentace	13	10	23	2	5	7	30
Změna pořadí VČ, VS a vět	0	1	1	5	7	12	13
Zpětná korektura	1	1	2	2	2	4	6
Přerěknutí	3	5	8	2	1	3	11
Opakování	0	10	10	1	0	1	11
Synonymní vyjádření	0	2	2	4	0	4	6
„pardon“	1	0	1	0	0	0	1

Příklady strategií:

Franchement, sans porter de jugement cruel, quand le conflit s'est déroulé en Bosnie, **nous sommes en Europe** et l' Europe a été absente.

S1: Když se odehrával konflikt v Bosně, nereagovali jsme správně. Evropa nebyla přítomná.
(komprese + segmentace + doplnění informace či zpětná korektura)

C'est une Europe qui refuse un consensus fondé **sur le non-dit, sur l'évacuation des problèmes, sur le temps censé tout arranger,** alors que ma conviction, c'est que plus on attend, **plus on complique.**

P2: Je to Evropa, která odmítá konsenzus pouze na základě toho, **že budeme odsouvat problémy, že budeme přehlížet věci, že budeme spoléhat na to, že časem se vše vyřeší.** Naše přesvědčení je takové, že čím více se otálí, tím více je **situace komplikovanější.**
(dekomprese + reformulace)

²⁰ Studentky budeme v grafech a tabulkách označovat písmenem S a čísly od 1 do 6 a profesionální tlumočníky písmenem P a čísly od 1 do 6.

Výchozí projev 2A

Druh strategie	Studentky (S)			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S3	S4	celkem	P3	P4	celkem	
Řečová dekomprese	21	23	44	32	27	59	103
Princip ekonomie	27	31	58	22	15	37	95
Morfosyntaktické transformace	13	8	21	22	13	35	56
Syntaktická segmentace	5	7	12	3	6	9	21
Změna pořadí VČ, VS a vět	2	3	5	7	1	8	13
Zpětná korektura	1	0	1	3	0	3	4
Přeroknutí	2	4	6	1	0	1	7
Opakování	1	2	3	5	0	5	8
Synonymní vyjádření	0	0	0	1	2	3	3
„pardon“	1	0	1	0	0	0	1

Ukázka jednoho problematického úseku a jeho převodu:

On voit au Darfour ce mélange explosif entre les conséquences du changement climatique, qui produit des migrations de gens de plus en plus pauvres, avec les conséquences sur la guerre et, d'ailleurs, ce que cela implique pour un certain nombre d'entre nous, pour éviter les massacres que l'on connaît.

On voit au Darfour ce mélange explosif entre les conséquences du changement climatique, qui produit des migrations de gens de plus en plus pauvres, avec les conséquences sur la guerre et, d'ailleurs, ce que cela implique pour un certain nombre d'entre nous, pour éviter les massacres que l'on connaît.

On voit au Darfour ce mélange explosif entre les conséquences du changement climatique, qui produit des migrations de gens de plus en plus pauvres, avec les conséquences sur la guerre et, d'ailleurs, ce que cela implique pour un certain nombre d'entre nous, pour éviter les massacres que l'on connaît.

S3: Pokud se podíváme například na Darfur, vidíme tam souhru okolností způsobených klimatickými změnami. Dochází tu k migraci čím dál chudších lidí. Další dopady, které se k tomu přidávají, jsou dopady války. A naším úkolem dnes je vyhnout se masakrům, ke kterým dnes dochází.

(reformulace + komprese)

S4: Důsledky mezinárodního oteplování, které způsobuje migraci obyvatel a vede k válečným konfliktům a pro některé z nás to znamená, že se tak musíme těmto konfliktům vyhnout.

(komprese + reformulace + opravy)

P4: Darfur, to je explosivní směs mezi dopady klimatických změn, které způsobují migrace čím dál chudších obyvatel s dopady na válku a na to vše, co to znamená pro nás, když se snažíme zabránit masakrům, jichž jsme svědky.

(komprese + reformulace + syntaktický paralelismus)

Výchozí projev 3A

Druh strategie	Studentky (S)			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S5	S6	celkem	P5	P6	celkem	
Řečová dekomprese	34	38	72	32	21	53	125
Princip ekonomie	25	32	57	17	12	29	86
Morfosyntaktické transformace	11	14	25	10	5	15	40
Syntaktická segmentace	12	2	14	2	4	6	20
Změna pořadí VČ, VS a vět	4	3	7	6	6	12	19
Zpětná korektura	4	0	4	0	1	1	5
Přeřeknutí	3	5	8	0	0	0	8
Opakování	8	4	12	3	5	8	20
Synonymní vyjádření	2	0	2	2	3	5	7
„pardon“	0	0	0	0	0	0	0

Příklady strategií:

Vous avez connu les guerres, vous avez connu les dictatures, vous avez connu l'invasion étrangère, vous avez connu la Shoah. Et malgré tout, la Roumanie a résisté, la Roumanie est aujourd'hui libre, démocratique et européenne.

Mais que de chemin parcouru! Aujourd'hui la Roumanie est membre, à part entière, de l'Union européenne, membre, à part entière, de l'Alliance atlantique et membre, à part entière, de la francophonie, dont elle a accueilli le sommet en 2006.

S6: Zažili jste války, diktatury, zažili jste invazi cizími vojsky, zažili jste holocaust, a přesto se Rumunsko dokázalo bránit a dnes je demokratickou, svobodnou zemí, která je součástí Evropské unie.
(dekomprese + komprese)

P6: Dnes po takto ušlé zemi je Rumunsko konečně plnohodnotným členem Evropské unie a NATO a plnohodnotným členem Frankofonie. Ostatně v roce 2006 hostila summit této organizace.
(komprese + reformulace)

3.2.3.1.1.1. Diskuze

U tohoto pomalého tempa 80 slov/min (126 slabik/min) je třeba k dekompresi připočítat i morfosyntaktické transformace, které v tomto případě vedly většinou k rozvolňování větné stavby (jmenná skupina → skupina slovesná či vedlejší věta, předložková skupina → vedlejší věta či skupina slovesná, infinitiv, participium a gérondif → vedlejší věta). Právě řečová dekomprese s morfosyntaktickými transformacemi patřily k nejužívanějším strategiím, což je pochopitelné s ohledem na pomalé tempo projevu (projev 1A – tyto strategie použity celkem 168, 2A – tyto strategie použity celkem 159 a 3A – tyto strategie použity celkem 165).

Největší rozdíly mezi profesionály a studentkami byly následující:

Projev 1A – řečovou dekompresi + morfosyntaktické transformace profesionální tlumočníci používali o 26% častěji než studentky. Studentky zase používaly segmentaci o 70 % častěji, tj. dávaly přednost rozdělení souvětí do samostatných vět, což lze přičíst pomalému tempu, které je náročné na operační paměť: aby studentky informace nezapomínaly, rozdělovaly si je do menších celků, které nejsou tak náročné na zapamatování. Profesionální tlumočníci naopak upřednostňovali změnu pořadí větných členů a struktur, a to o 92 % více, což znamená, že dokázali podržet v operační paměti delší informační segmenty, které v rámci věty nebo souvětí různě přehazovali. Studentky právě kvůli problémům s operační pamětí a s udržením pozornosti (viz vyhodnocení dotazníků se studentkami tlumočení) věty spíše rozdělovaly. Studentky se také dopustily o 65 % více přerázků.

Projev 2A - řečovou dekompresi + morfosyntaktické transformace profesionálové používali o 30% více než studentky. Studentky používaly překvapivě o 36 % častěji princip ekonomie a zaznamenaly o 83 % přerázků více.

Projev 3A – Studentky častěji používaly řečovou dekompresi + morfosyntaktické transformace, a to o 30 % více, ale také častěji používaly princip ekonomie – o 49 % více a segmentaci – o 57 % více. Rovněž zaznamenaly o 100 % více přerázků.

U tohoto tempa 80 slov/min (126 slabik/min) studentky hodně komprimovaly, a to i přesto, že to nebylo téměř vůbec nutné. To, že studentky používaly tak hojně segmentaci a princip ekonomie a dopustily se tolika přerázků, svědčí mj. o problémech studentek s operační pamětí (např. zapomínání začátků vět ve francouzštině a v češtině). Potvrdila se tak slova studentek z dotazníků (viz níže), podle kterých měly studentky problémy s udržením smyslových jednotek k přetlumočení, s orientací ve struktuře věty a potíže s udržením pozornosti. Tyto problémy se studentky snažily překonávat pomocí segmentace, která studentkám pomáhala lépe se orientovat ve struktuře textu.

Další rozdíl spočíval v tom, že profesionální tlumočníci většinou přidávali informace, které byly v textu implicitně obsažené. Jejich přetlumočení se rovněž vyznačovalo hojnou explicitací syntaktických vztahů a větší zakotveností v kontextu (*spojky* – a, a to, a sice, ale, a tak, protože, vzhledem k tomu, že, zatímco, a proto, neboť; *ukazovací zájmena*; *deixe* – sem, tady, zde; *částice a příslovce* – vlastně, skutečně, totiž, tedy, například, velmi). Při analýze jejich projevů jsme si všimli, že profesionálové mnohem více dbají o logickou návaznost a

srozumitelnost a navíc dokážou udržet v paměti po dobu tlumočení souvislosti celého projevu. Zkušení tlumočníci dokážou v operační paměti také udržet předchozí řešení a plynule na ně navazovat či se jich držet během dalšího převodu, např.:

[...] et attendre que l'autre commence pour commencer soi-même. Avec cela, c'est sûr, on échouera. L'autre [...] consiste à ce que chacun se décide enfin à avancer.

[...] a budeme čekat na to, až ten druhý vykročí jako první. Takto jistě žádného výsledku nedosáhneme. Ten druhý způsob [...] spočívá v tom, že každý se rozhodne, že ten krok učiní sám.

3.2.3.1.2. Projevy přednesené tempem 120 slov/min (187 slov/min)

Výchozí projev 1B

Druh strategie	Studentky (S)			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S1	S2	celkem	P1	P2	celkem	
Řečová dekomprese	23	24	47	27	23	50	97
Princip ekonomie	61	64	125	43	31	74	199
Morfosyntaktické transformace	11	16	27	10	17	27	54
Syntaktická segmentace	9	12	21	8	7	15	36
Změna pořadí VČ, VS a vět	7	7	14	5	6	11	25
Zpětná korektura	0	1	1	3	0	3	4
Přeřeknutí	0	4	4	1	0	1	5
Opakování	0	2	2	5	0	5	7
Synonymní vyjádření	2	0	2	1	3	4	6
„pardon“	0	0	0	0	0	0	0

Příklady strategií:

Je pense à nos amis irlandais submergés par des attaques contre l'ensemble de leur système bancaire.

S2: Vezměte si například Irsko.

(komprese)

Je ne dis pas que les choses se sont arrangées. Je dis simplement que, si les États d'Europe, la Commission, les institutions européennes n'avaient pas pris à l'époque leurs responsabilités, Mesdames et Messieurs, nous nous serions trouvés face à un fait sans précédent, le collapse ou la faillite d'un certain nombre d'États membres, la destruction du système bancaire européen.

P1: Neříkám, že jsme situaci vyřešili, ale pokud evropské státy a komise tehdy nepřijaly, pokud by Evropa a evropská komise tehdy se nepostavili zodpovědně k této situaci, tak určitě bychom dnes měli celý bankovní systém zničený. Došlo by určitě ke kolapsu.

(oprava + komprese)

Výchozí projev 2B

Druh strategie	Studentky (S)			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S3	S4	celkem	P3	P4	celkem	
Řečová dekomprese	28	9	37	21	19	40	77
Princip ekonomie	81	116	197	39	54	93	290
Morfosyntaktické transformace	14	10	24	16	10	26	50
Syntaktická segmentace	5	7	12	2	10	12	24
Změna pořadí VČ, VS a vět	2	0	2	3	8	11	13
Zpětná korektura	4	0	4	0	0	0	4
Přeřeknutí	1	2	3	1	4	5	8
Opakování	4	3	7	2	4	6	13
Synonymní vyjádření	3	4	7	1	1	2	9
„pardon“	0	0	0	0	1	1	1

Příklady strategií:

L'élaboration du futur accord universel **dans le cadre des Nations Unies** concerne, **bien sûr**, la totalité de la communauté internationale. **C'est d'ailleurs bien pourquoi nous sommes pour les Nations Unies et pas pour exclure qui que ce soit** parce que le réchauffement de la planète, c'est le problème de tous les habitants de la planète.

Votre travail pendant ces deux jours est fondamental parce que l'accord international de maîtrise des émissions de gaz à effet de serre **dont le monde a besoin ne pourra être construit que sur la confiance**, la compréhension mutuelle entre les pays les plus industrialisés et les grands pays émergents.

S3: Tato mezinárodní dohoda se týká celého světa, a to proto, že oteplování zemského povrchu je otázka pro celý svět, pro každého z nás, každého občana.

(„extrémní“ komprese + dekomprese)

S4: Musíme snížit emise skleníkových plynů a musíme prohloubit pochopení pro tuto problematiku, a to jak v rozvinutých, tak v rozvíjejících se zemích.

(komprese: simplifikace, filtrování celých vět).

Výchozí projev 3B

Druh strategie	Studentky (S)			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S5	S6	celkem	P5	P6	celkem	
Řečová dekomprese	5	32	37	12	13	25	62
Princip ekonomie	80	42	142	56	32	88	230
Morfosyntaktické transformace	4	8	12	8	9	17	29
Syntaktická segmentace	4	5	9	4	3	7	16
Změna pořadí VČ, VS a vět	2	2	4	3	4	7	11
Zpětná korektura	0	3	3	1	0	1	4
Přeřeknutí	3	1	4	5	1	6	10
Opakování	8	11	19	4	2	6	25
Synonymní vyjádření	3	4	7	3	1	4	11
„pardon“	0	0	0	1	0	1	1

Příklady strategií:

Nous ne pouvons pas nous permettre d'être dans les mains de nos fournisseurs **de gaz et de pétrole, aussi importants soient-ils.**

S5: Nemůžeme se spoléhat na dovozce z Kavkazu. (*komprese*)

La Logan de Dacia fait partie des dix voitures les plus vendues en France.

S6: Logan de Dacia, **automobilová značka**, patří mezi deset nejprodávanějších **automobilových značek** ve Francii. (*dekomprese*)

Vous avez vécu, au cours du siècle passé, tous les drames **qui ont ravagé notre continent.**

P6: V průběhu minulého století jste si prožili celou řadu krizí a dramat. (*komprese*)

3.2.3.1.2.1. Diskuze

Pokud jde o četnost strategií použitých při převodu daného projevu, opět se projeví rozdíl mezi texty. Princip ekonomie se nejvíce uplatnil v textu 2B – 290, poté 3B – 230 a 1B – 199. K našemu překvapení obě zkoumané skupiny používaly v hojné míře rovněž dekompresi: 1B – 97, 2B – 77, 3B – 62. U studentek dekompresi mnohdy předcházela rozsáhlá komprese celých větných úseků a dekompresi pak studentky používaly jako určitou kompenzaci vynechané informace. Největší rozdíly mezi studentkami a profesionály se projeví u principu ekonomie. Studentky tuto strategii používaly mnohem častěji než zkušení tlumočníci: v projevu 1B o 40 % častěji, v projevu 2B o 53 % častěji a v projevu 3B o 38 %

častěji. Další podstatný rozdíl byl v projevu 3B u strategie opakování: studentky opakovaly o 68 % více než profesionální tlumočníci. Tento nárůst byl způsoben způsobem tlumočení studentky S6, která si nejspíš neponechala dostatečný časový odstup a tempo její řeči bylo někdy až zbytečně překotné, což vedlo k opakování informace. U ostatních strategií jsme neshledali významné rozdíly mezi profesionálními tlumočníky a studentkami.

U morfosyntaktických transformací obě zkoumané skupiny nejčastěji převáděly věty hlavní na věty vedlejší a naopak a jmenné skupiny na skupiny slovesné či vedlejší věty.

I v případě tohoto tempa 120 slov/min (187 slabik/min) měli profesionální tlumočníci tendenci explicitně vyjadřovat syntaktické vztahy mezi větami (např. *totiž, protože, zatímco*), zatímco studentky měly tendenci transformovat jmenné a předložkové skupiny na vedlejší věty.

K některým přefeknutím a opakováním docházelo také proto, že studentky sice ještě nedokončily převod předchozího segmentu, ale zároveň už poslouchaly následující segment, což je otázka práce s rozdvojenou pozorností: *Očekávají, že dosáhneme konkrétních bodů a v tomto duchu jsem dnes navštívil **bu** Bukurest. [...] a společně vytvořit **bu** budoucnost.*

Nutno dodat, že i když studentky u tohoto tempa mnohdy vypouštěly celé věty nebo přistupovaly ke značně rozsáhlé kompresi, v mnoha případech navazovaly na vypuštěný segment smysluplně a většinou se jim podařilo zachovat primární informaci sdělení, byť i v poněkud redukované verzi.

3.2.3.1.3. Projevy přednesené tempem 180 slov/minutu (279 slabik/min)

Výchozí projev 1C

Zde musíme upozornit na to, že studentka S2 vzdala tlumočení posledního odstavce textu, a proto nebude počet strategií úplný.

Druh strategie	Studentky (S)			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S1	S2	celkem	P1	P2	celkem	
Řečová dekomprese	9	9	18	11	12	23	41
Princip ekonomie	123	160	283	90	102	192	475
Morfosyntaktické transformace	7	4	11	9	14	23	34
Syntaktická segmentace	6	5	11	7	10	17	28
Změna pořadí VČ, VS a vět	2	0	2	6	5	11	13
Zpětná korektura	0	0	0	1	0	1	1
Přeřeknutí	2	0	2	0	0	0	0
Opakování	4	1	5	2	4	6	11
Synonymní vyjádření	0	0	0	1	0	1	1
„pardon“	0	0	0	0	1	1	1

Příklady strategií:

Nous avons essayé avec le président BARROSO de faire en sorte que ce plan européen de soutien pour éviter l'explosion de notre système bancaire devienne le plan mondial, alors que les Américains passaient du plan Paulson I, au plan Paulson II pour arriver au plan Paulson III, qui n'est rien d'autre que l'inspiration du plan européen I.

Dans la crise financière, l'Europe a été unie. L'Europe a demandé le Sommet de Washington, l'Europe a demandé le G 20. L'Europe a dit d'une seule voix qu'elle voulait d'un capitalisme d'entrepreneur et non pas d'un capitalisme de spéculateur, qu'elle voulait la réforme du système financier, qu'elle voulait une autre place pour les pays émergents, qu'elle voulait la moralisation du capitalisme.

S5: A společně s panem Barozo jsme se rozhodli, že budeme bránit rozpadu našeho bankovního systému všemi možnými systémy. Spojené státy měly několik plánů, Polsn jedna, dva tři. Evropa měla jeden jediný plán.

(rozsáhlá komprese: sumarizace a simplifikace)

P5: Během finanční krize byla Evropská unie jednotná a vyžádala si summit ve Washingtonu a svolala G dvacítku a říkala, že chce kapitalismus podnikatelů, a nikoli kapitalismus spekulantů, žádá reformu finančního systému a nové místo pro nové ekonomiky a morálnější kapitalismus.

(dekomprese + komprese)

Výchozí projev 2C

Druh strategie	Studentky (S)			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S3	S4	Celkem	P3	P4	celkem	
Řečová dekomprese	6	14	20	13	16	29	49
Princip ekonomie	132	99	231	110	74	184	415
Morfosyntaktické transformace	7	10	17	8	6	14	31
Syntaktická segmentace	6	11	17	7	10	17	34
Změna pořadí VČ, VS a vět	2	1	3	4	5	9	12
Zpětná korektura	2	0	2	1	0	1	3
Přerěknutí	0	1	1	0	1	1	2
Opakování	4	10	14	1	0	1	15
Synonymní vyjádření	0	1	1	1	1	2	3
„pardon“	0	0	0	0	0	0	0

Příklady strategií:

Je vous demande de me croire; en tout cas, c'est un message que nous, les dirigeants français, parlant sous le contrôle de Jean-Louis Borloo et de Jean-Pierre Jouyet, nous croyons **sincère. Mais, Mesdames et Messieurs,** il y a urgence ! **Ce n'est pas pour demain, ce n'est pas pour après-demain, c'est pour maintenant. Et cette urgence** doit nous conduire à sortir de positions défensives, **aussi légitimes qu'elles puissent être.**

Chacun admet que les dérèglements climatiques sont l'une des causes directes de **certains** conflits. **Si nous continuons dans cette direction, les changements climatiques encourageront** des migrations de populations **qui n'ont plus rien vers des territoires où des populations n'ont pas grand-chose.** Et la crise du Darfur ne sera qu'une crise parmi des dizaines d'autres. C'est cela qui nous "pend au nez".

S4: Francie pod vedením Jean Luis Borloa a Jean Pierra Jouyje, jsou si vědomi, že je tato situace urgentní a musí nás vést k tomu, abychom upustili od obranných pozic.

(komprese)

P3: Každý musí uznat, že tyto klimatické změny mohou ve svých důsledcích vést ke konfliktům, k migracím populací a krize z Darfuru bude pouze jedna mezi desítkami dalších, pokud nebudeme jednat.

(komprese + reformulace)

Výchozí projev 3C

Druh strategie	Studentky (S)			Profesionálové (P)			Celkem všichni
	S5	S6	celkem	P5	P6	celkem	
Řečová dekomprese	13	10	23	10	6	16	39
Princip ekonomie	111	108	219	95	65	160	379
Morfosyntaktické transformace	4	8	12	5	12	17	29
Syntaktická segmentace	5	1	6	4	7	11	17
Změna pořadí VČ, VS a vět	4	6	10	4	7	11	21
Zpětná korektura	0	0	0	0	0	0	0
Přeřeknutí	0	2	2	0	0	0	2
Opakování	2	4	6	5	3	8	14
Synonymní vyjádření	0	0	0	0	0	0	0
„pardon“	0	0	0	0	0	0	0

Příklady strategií:

Désormais, nos peuples attendent de nous davantage que des discours et des déclarations d'amitié. Nos peuples attendent de nous des actes. Ils attendent que nous travaillions ensemble. Ils attendent que nous avançons concrètement main dans la mains. C'est dans cet esprit que je suis venu signer à Bucarest aujourd'hui un partenariat stratégique entre nos deux pays.

S5: Dnes už nám nestačí jenom prohlášení přátelství. Musíme také jednat. Musíme společně pracovat. V tomto duchu jsem dnes v Bukurešti, abych podepsal strategické partnerství mezi našemi zeměmi.

(komprese)

La France a déjà ouvert plus de cent cinquante métiers à la libre circulation des travailleurs roumains et ce mouvement d'ouverture va se poursuivre. Mais, Mesdames et Messieurs, pour encourager le travail légal, nous devons lutter ensemble contre le travail illégal, pour encourager l'immigration régulière, nous devons lutter ensemble contre l'immigration clandestine.

P5: Francie také již otevřela své hranice a otevřela hranice pro všechny, kteří chtějí pracovat v Evropě. Abychom mohli i pomoci legálním přistěhovalcům, kterí přichází pracovat, tak musí také společně bojovat proti ilegálnímu přistěhovalectví.

(komprese + komprese)

3.2.3.1.3.1. Diskuze

Pokud jde princip ekonomie, studentky používaly tuto strategii častěji než profesionální tlumočníci: výchozí projev 1C o 32 % více, výchozí projev 2C o 20 % více, výchozí projev 3C o 27 % více. Další významný rozdíl mezi tlumočníky a studentkami byl zjištěn u reformulace, a to konkrétně u změny pořadí větných členů, úseků a vět ve výchozích projevech 1C a 2C. Profesionálové použili tuto strategii v projevech 1C o 81 % častěji a v projevech 2C o 67 % častěji. Velké rozdíly v četnosti principu ekonomie byly i mezi

samotnými tlumočníky. Četnost této strategie se u nich pohybovala v rozmezí od 65 do 110 případů užití této strategie. Všimli jsme si, že tlumočníci P4 a P6 často používali v tomto tempu 180 slov/min jako „hlavní“ strategie syntaktický paralelismus s reformulací a pravděpodobně i krátký časový posuv (ten jsme bohužel z technických důvodů nemohli měřit), což jim umožnilo činit mnohem menší zásahy do textu.

Nejčastější strategií ve všech textech byl princip ekonomie, jenž byl mnohdy velmi rozsáhlý, zejména u studentek, které vypouštěly celé věty či souvětí, což je pochopitelné vzhledem k vysokému tempu. Rychlé tempo totiž znamená, že tlumočník musí zpracovat více informací za jednotku času a aby se vypořádal s touto časovou tísň, volí často strategii krácení. Druhou nejfrekventovanější strategií byla reformulace: časté explicitování syntaktických vztahů, připojování hlavních vět k předcházející větě vedlejší, segmentace dlouhých vět a souvětí na kratší celky. A třetí neužívanější strategií byla řečová dekomprese.

Všimli jsme si, že jak studentky, tak profesionální tlumočníci často vypouštěli velké úseky v dlouhých souvětích či větách a spojovali zbylé informace do nového souvětí: většinou spojovali začátek souvětí či věty s prostředkem a koncem věty následující. Příčinou může být nedostatečná pracovní kapacita a dělení pozornosti, ale především vysoké mluvní tempo řečníka. Jak studentky uvedly v dotaznících (viz níže), kvůli vysokému tempu jim utíkaly začátky vět, a proto je také vynechávaly, a k větě předcházející připojily pouze prostředek či konec věty následující, který stihly ještě zachytit (jedná se o tzv. *compounding omissions*, Barik 1994: 124):

J'ai tenu à m'exprimer devant vous qui représentez les chefs d'État et de gouvernement des plus grandes puissances économiques du monde, à **l'occasion de la réunion de Paris** des "Économies majeures" **sur le climat**. En accueillant cette réunion, **la France veut marquer son engagement dans la préservation de la planète**. C'est un sujet majeur dont je voudrais dire qu'**il ne concerne pas que la France**.

Chtěl bych před vámi říci, že při příležitosti schůze v Paříži o klimatu bych chtěl říci, že Francie se chce vést hnutí za ochranu naší planety, ale netýká se to pouze Francie.

(komprese + reformulace)

3.2.3.2. Shrnutí

K principu ekonomie jsme se nakonec rozhodli počítat i všechny vynechávky (jako tzv. omissions under duress – Jones 1998: 112-114), a to aniž bychom hodnotili úspěšnost přetlumočení. I když může tento způsob vést k vynechání nejen sekundární informace, ale i k značné redukci informace primární, domníváme se, že u velmi vysokého tempa je tato strategie relevantní. Tlumočník nemá totiž moc na výběr – zejména je-li to studentka. O tom, že vynechávání informací lze považovat za „nouzovou“ strategii, svědčí i to, že ji obě zkoumané skupiny používaly v okamžiku, když si byly vědomy, že hrozí přetížení a mohly by se dostat do časové tísně nebo začaly mít příliš velký odstup od řečníka. Tuto metodu lze také považovat za určitou možnost, jak zabránit vzniku dalších chyb, když tlumočník neslyší například začátek věty a nechce si vymýšlet.

Jednotlivé strategie se samozřejmě kombinovaly, a to i v rámci kratšího větného úseku, a to do té míry, že bylo někdy těžké oddělit jednu strategii od druhé (např. reformulace je někdy doprovázena kompresí jindy dekompresí).

V naší diplomové práci jsme sice nezkoumali syntaktický paralelismus, ale analýza přetlumočených textů ukázala, že ho někteří tlumočníci používají jako svou „hlavní“ strategii. Také se domníváme, že u projevů se stoupajícím tempem syntaktický paralelismus umožňuje zkrátit časový posuv a „držet se těsně za řečníkem“. Tím se tlumočníci vyhnou složitým reformulacím a ušetří čas a úsilí, protože nemusí přemýšlet, jak text např. sumarizovat či jinak komprimovat (což je další úsilí navíc a nadto hrozí nebezpečí, že jim uniknou další informace). To je také důvodem, proč tito tlumočníci používají mnohem méně jiných strategií a nemají potřebu text krátit či později opravovat zpětnými korekturami nebo doplňovat jako kompenzaci vynechané informace. Předpokladem tohoto postupu je však dokonalé osvojení výchozího jazyka, porozumění výchozímu sdělení a pohotová znalost mateřského jazyka. Zároveň to potvrzuje i domněnku, že užití strategií je individuální, protože tuto strategii nepoužívali všichni tlumočníci. Každý tlumočník si během své praxe osvojí určité strategie a techniky, které pak rozvíjí a kombinuje dle svých vlastních preferencí.

Rovněž je nutno poznamenat, že vyšší počet užitých strategií automaticky neznamená lepší výsledek a použití stejné strategie rovněž nemusí přinést stejný výsledek. Záleží samozřejmě na tom, jakým způsobem tlumočník se strategií pracuje, ale také na vnějších okolnostech, které tlumočník neovlivní – v tomto případě je to poměrně vysoká informační hutnost, nízká redundance, únava a příliš pomalé nebo rychlé mluvní tempo řečníka.

Navíc předchozí použitá strategie může ovlivnit následující zpracování textu a může si vyžádat použití další „opravné“ strategie a také záleží na tom, jakým způsobem tlumočnick se strategií pracuje. Všimli jsme si například, že studentky některé strategie nadužívají, zejména princip ekonomie. U některých studentek jsme nabyli dojmu, že tuto strategii považují za zcela oprávněnou či standardní za všech okolností, přestože to není nutné nebo záhodné (např. na úkor funkce informativní, apelativní či rétorické), a zapomínají, že se mnohdy jedná o strategii nouzovou, která může vést k podstatné změně významu nebo k závažné ztrátě informace a narušení intence řečníka. Samozřejmě je to také podmíněno zkušenostmi a tlumočnickými dovednostmi studentek, které musí být dále rozvíjeny.

Dalším velmi častým jevem u studentek tlumočení je používání dekomprese, která následuje často po vynechávce či kompresi velkých úseků jako jakási kompenzace.

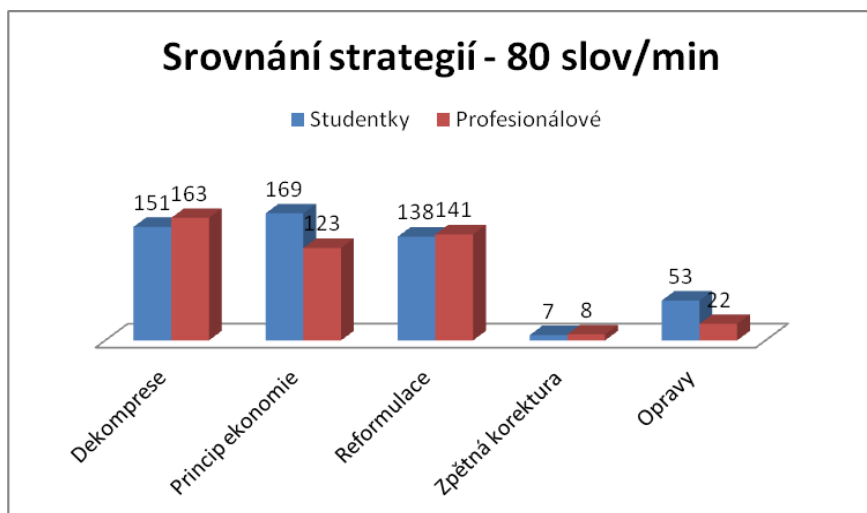
Obecně lze říci, že studentky měly problémy ve všech rychlostních variantách. Tyto potíže souvisely s nedokonalým osvojením tlumočnických dovedností, s tempem projevů, s rozdělením pracovní kapacity, s operační pamětí, s vnímáním souvislostí, se správným použitím strategií a i s porozuměním výchozího textu. Svou roli určitě hraje i nedostatek zkušeností: strategie nejsou u studentek plně zautomatizovány a nemají ještě vytvořené tlumočnické šablony a stereotypní řešení.

Rovněž jsme si všimli, že se studentky většinou nedokážou úsporně vyjadřovat: velmi často a zbytečně transformují jmenné a předložkové skupiny na vedlejší věty vztahné nebo naopak souvětí či dlouhé věty nadměrně rozdělují, což nepůsobí plynule a může být na obtíž srozumitelnosti. Profesionálové zase měli tendenci syntaktické vztahy explicitovat a spojovat kratší věty spojkami do souvětí a ze strategie reformulace mnohem častěji používali morfosyntaktické transformace a změnu pořadí, což nasvědčuje mj. tomu, že dokážou mnohem lépe pracovat se svojí operační pamětí.

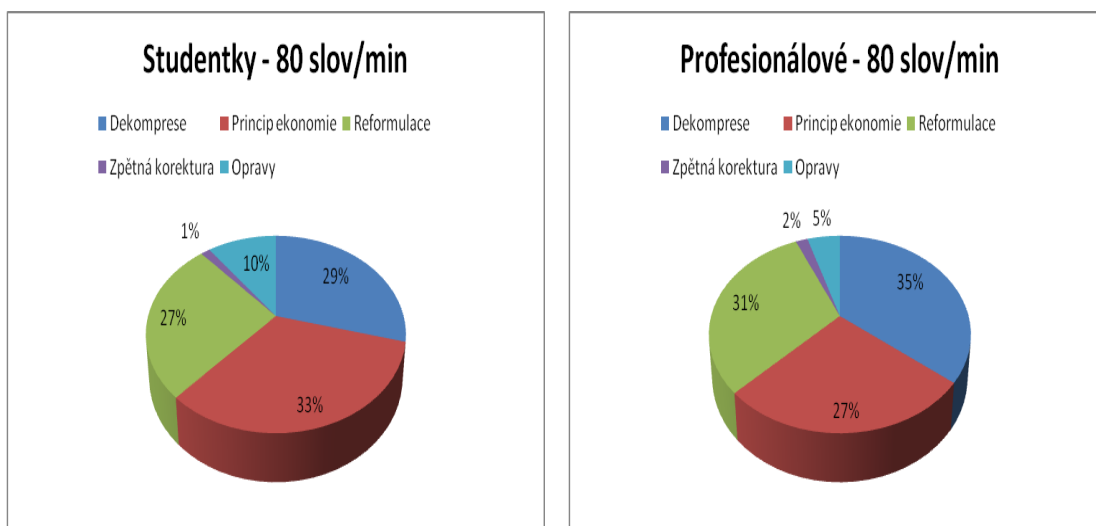
3.2.3.2.1. Projevy přednesené tempem 80 slov/min (126 slabik/min)

U projevů přednesených tempem 80 slov/min **studentky** používaly nejčastěji 1) princip ekonomie (33 %), 2) dekompresi (29 %), 3) reformulaci (27 %), 4) opravy (10 %), 5) zpětnou korekturu (1 %). **Profesionální tlumočníci** nejčastěji používali 1) dekompresi (35 %), 2) reformulaci (31 %), 3) princip ekonomie (26,9 %), 4) opravy (5 %) a 5) zpětnou korekturu (2 %).

Použití strategií u projevů v tempu 80 slov/min (126 slabik/min)					
	Dekomprese	Princip ekonomie	Reformulace	Zpětná korektura	Opravy
Studentky	151	169	138	7	53
Profesionálové	163	123	141	8	22
Celkem	314	292	279	15	75

Graf 1. Četnost strategií - 80 slov/min

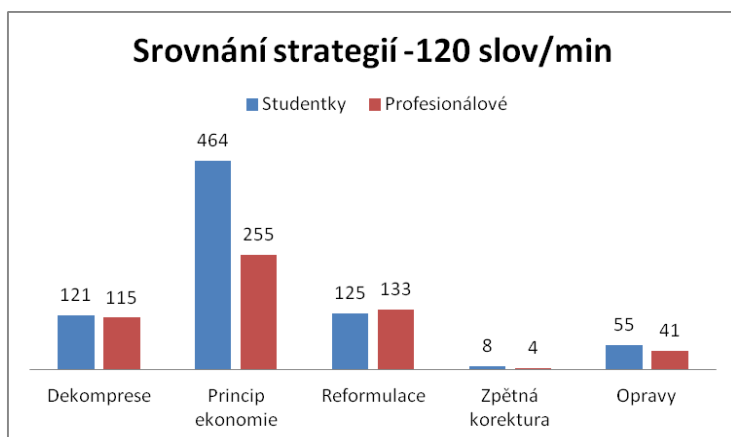
Graf 2. Srovnání četnosti strategií mezi studentkami a profesionály v tempu 80 slov/min (vyjádřeno v %)

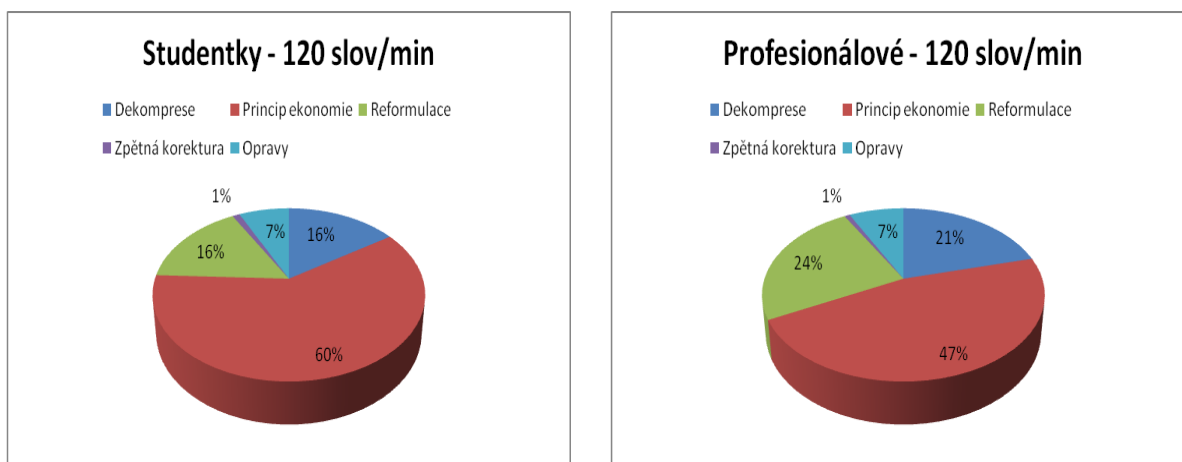
3.2.3.2.2. Projevy přednesené tempem 120 slov/min (187 slabik/min)

Pořadí použitých strategií podle četnosti v projevech přednesených tempem 120 slov/min je následující: **studentky** – 1) princip ekonomie (60 %), 2 + 3) reformulace (16 %) a dekomprese (16 %), 4) opravy (7 %), 5) zpětná korektura (1 %). **Profesionálové** – 1) princip ekonomie (47 %), 2) reformulace (24 %), 3) dekomprese (21 %), 4) opravy (7 %), 5) zpětná korektura (1 %).

Použití strategií u projevů v tempu 120 slov/min (187 slabik/min)					
	Dekomprese	Princip ekonomie	Reformulace	Zpětná korektura	Opravy
Studentky	121	464	125	8	55
Profesionálové	115	255	133	4	41
Celkem	236	719	258	12	96

Graf 3. Četnost strategií - 120 slov/min

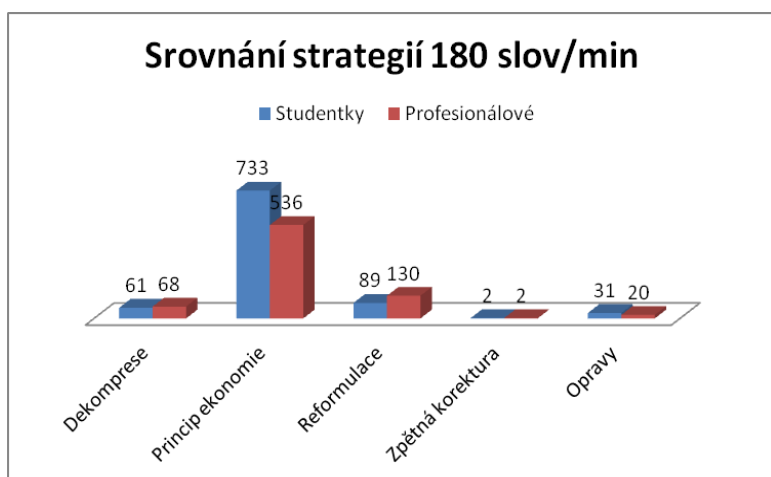

Graf 4. Srovnání četnosti strategií mezi studentkami a profesionály v tempu 120 slov/min (vyjádřeno v %)

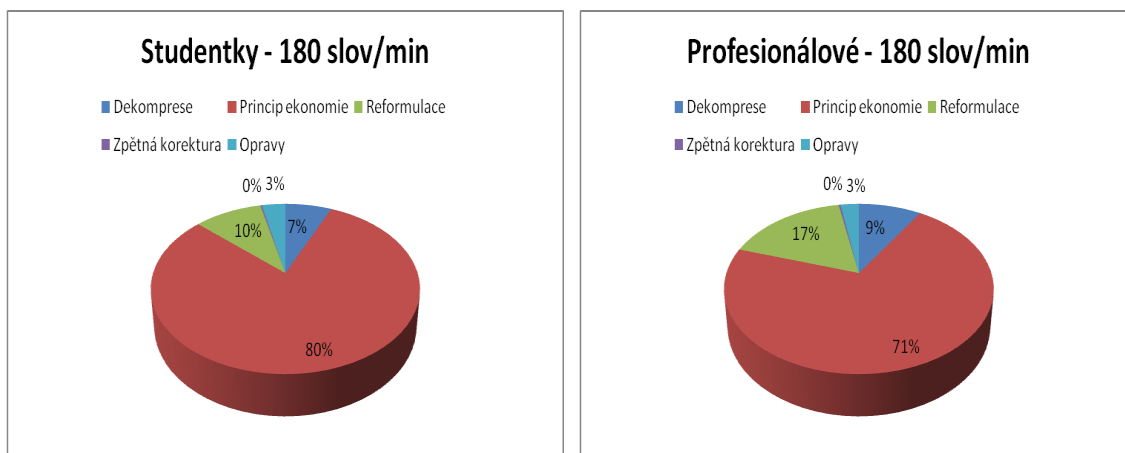
3.2.3.2.3. Projevy přednesené tempem 180 slov/min (287 slabik/min)

Pořadí použitých strategií podle četnosti v projevech přednesených tempem 180 slov/min je následující: **studentky** – 1) princip ekonomie (80 %), 2) reformulace (10 %), 3) dekomprese (7 %), 4) opravy (3 %), 5) zpětná korektura (0,22 %), **profesionálové** – 1) princip ekonomie (71 %), 2) reformulace (17 %), 3) dekomprese (9 %), 4) opravy (3 %), 5) zpětná korektura (0,26 %)

Použití strategií u projevů v tempu 180 slov/min					
	Dekomprese	Princip ekonomie	Reformulace	Zpětná korektura	Opravy
Studentky	61	733	89	2	21
Profesionálové	68	536	130	2	20
Celkem	129	1269	219	4	41

Graf 5. Četnost strategií - 180 slov/min

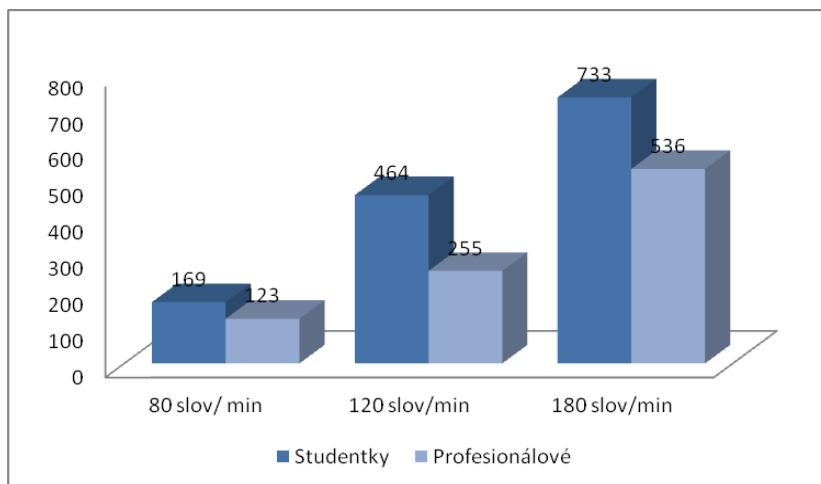

Graf 6. Srovnání četnosti strategií mezi studentkami a profesionály v tempu 180 slov/min (vyjádřeno v %)

3.2.3.2.4. Vyhodnocení jednotlivých strategií

Princip ekonomie

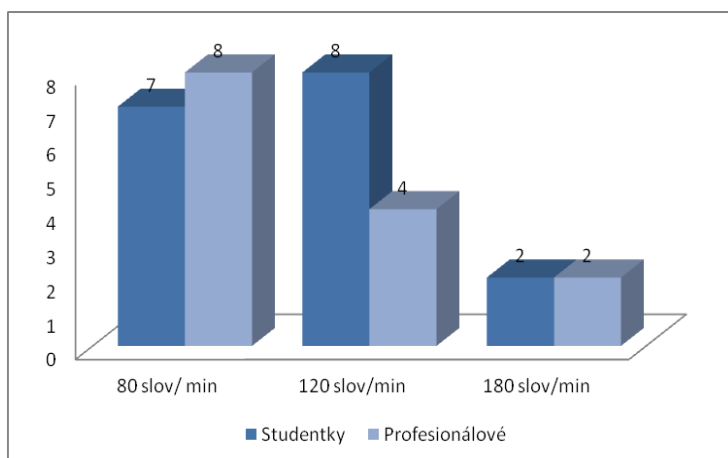
Z grafu č. 7 je patrné, že největší rozdíly mezi studentkami a profesionály se projevily u principu ekonomie, a to ve všech rychlostech (80 slov/min, 120 slov/min, 180 slov/min). Studentky tuto strategii používaly o 37 % častěji v případě tempa 80 slov/min a 180 slov/min a dokonce o 82 % častěji u tempa 120 slov/min.

Graf 7. Vývoj principu ekonomie podle tempa (80 slov/min, 120 slov/min, 180 slov/min)

Zpětná korektura

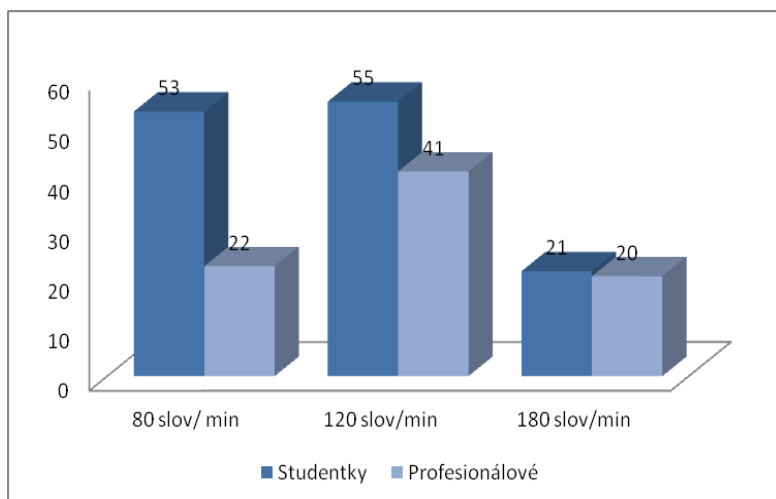
Další významný rozdíl (viz graf 8) se projevil u projevů v tempu 120 slov/min, kde studentky použily zpětnou korekturu o 100 % častěji než profesionální tlumočníci. Se stoupajícím tempem se četnost zpětné korektury prudce snížila, a to jak u studentek, tak u profesionálů.

Graf 8. Vývoj zpětné korektury podle tempa (80 slov/min, 120 slov/min, 180 slov/min)

Opravy

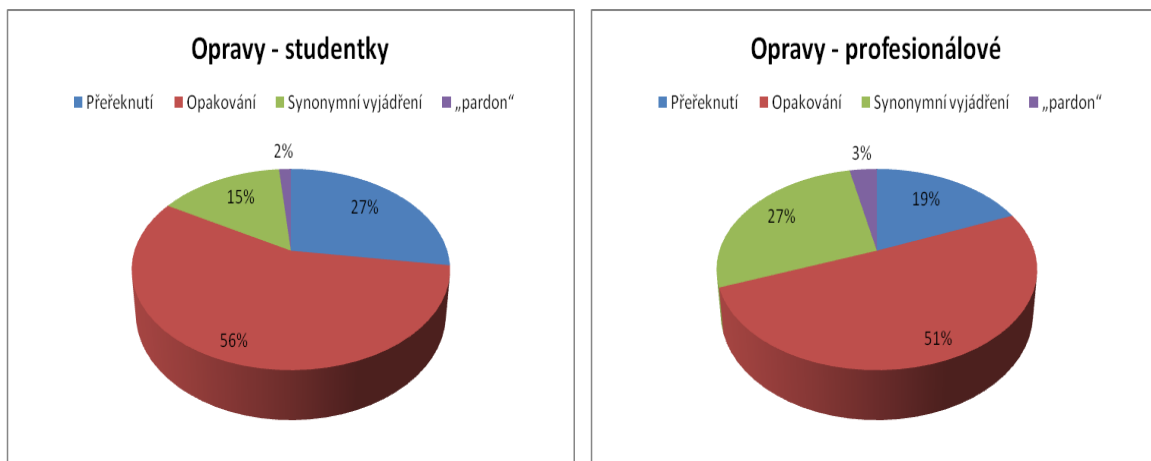
Významný rozdíl byl rovněž u kategorie oprav (viz graf 9): studentky používaly v tempu 180 slov/min o 58 % oprav více, v tempu 120 slov/min o 34 % více a v tempu 80 slov/min dokonce o 141 % oprav více.

Graf 9. Vývoj oprav podle tempa (80 slov/min, 120 slov/min, 180 slov/min)

Souhrnná tabulka oprav						
	80 slov/min		120 slov/min		180 slov/min	
	S	P	S	P	S	P
Překnutí	22	4	11	12	5	1
Opakování	25	14	28	17	25	15
Synonymní vyjádření	4	12	16	10	1	3
„pardon“	2	0	0	2	0	1

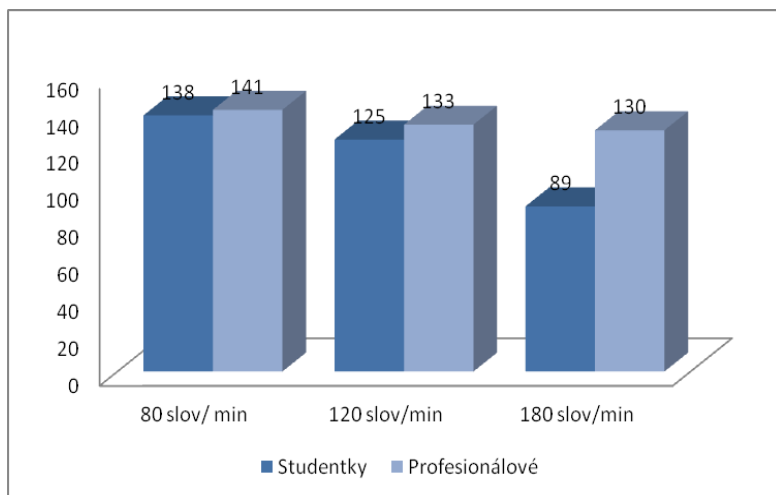
Pokud jde o celkový počet oprav, mezi studentkami a profesionály nebyly zaznamenány velké rozdíly: studentky použily celkově opravy – opakování o 5 % více, opravy – překnutí o 8 % více, profesionálové použili opakování – synonymní vyjádření o 12 % častěji a „pardon“ pouze o 1 % častěji. Tento typ oprav byl v našem případě velmi řídký.

Graf 10: Srovnání četnosti oprav mezi studentkami a profesionály ve všech zkoumaných rychlostech dohromady (vyjádřeno v %)

Reformulace

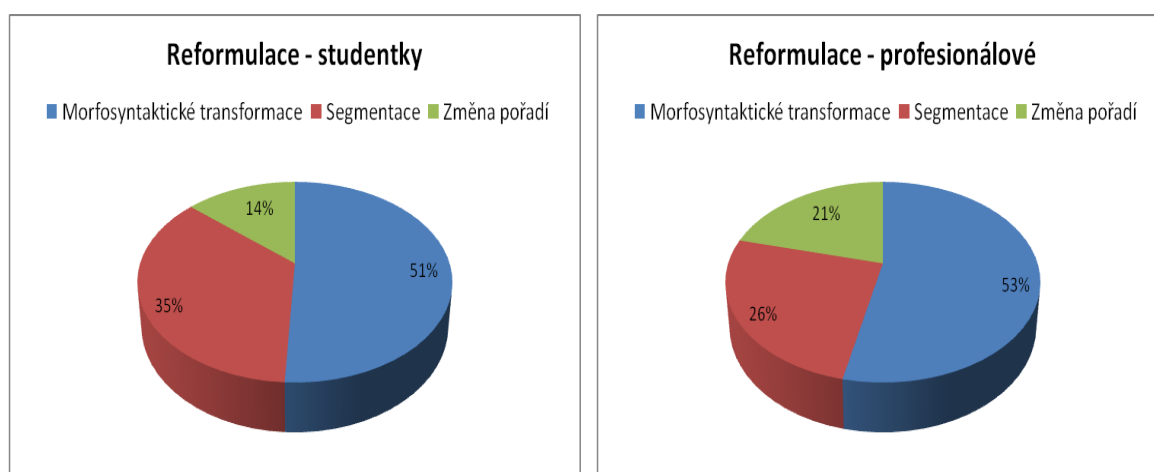
Značný rozdíl mezi studentkami a profesionály byl i u strategie reformulace, ale pouze v tempu 180 slov/min: v tomto tempu studentky tuto strategii použily o 36 % méně než profesionální tlumočníci.

Graf 11. Vývoj reformulace podle tempa (80 slov/min, 120 slov/min, 180 slov/min)

Souhrnná tabulka reformulace						
	80 slov/min		120 slov/min		180 slov/min	
	S	P	S	P	S	P
Morfosyntaktické transformace	76	87	63	70	40	54
Segmentace	49	22	42	34	34	45
Změna pořadí	13	32	20	20	15	31

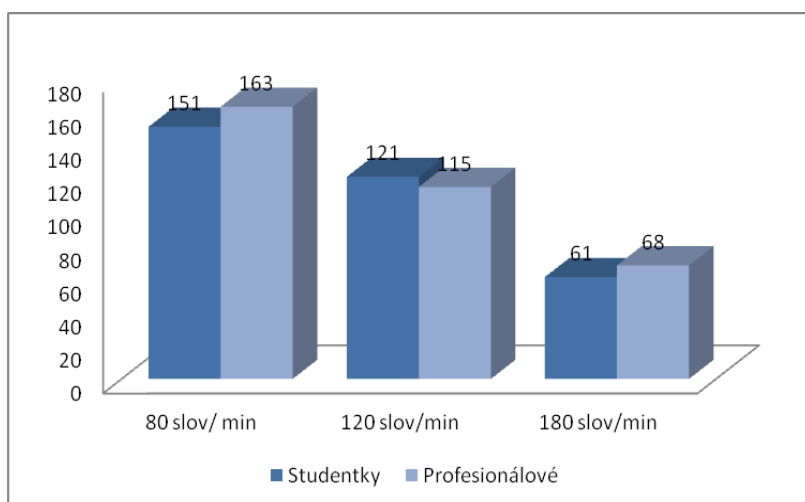
Ze srovnání jednotlivých druhů strategie reformulace ve všech tempech dohromady vyplývá, že rozdíly mezi studentkami a profesionály nejsou nijak výrazné (viz graf 12): profesionálové celkově použili pouze o 2 % morfosyntaktických transformací více než studentky a studentky zase celkově použily o 9 % více strategie segmentace a o 7 % více strategie změny pořadí.

Graf 12. Srovnání dílčích druhů strategie reformulace mezi studentkami a profesionály ve všech rychlostech dohromady (vyjádřeno v %)

Dekomprese

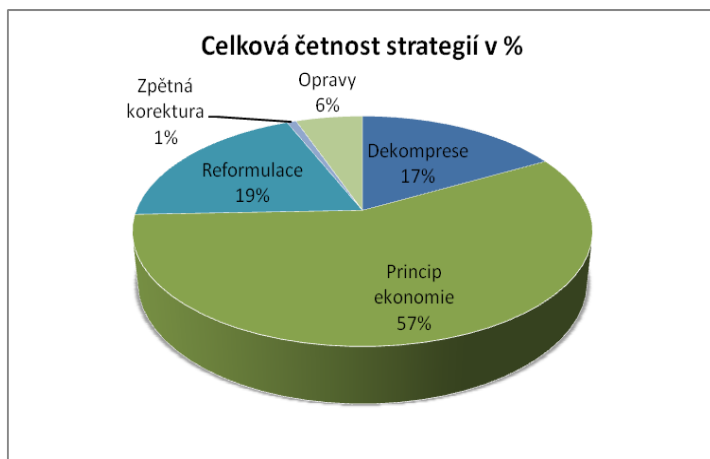
U strategie dekomprese (viz graf 13) byly významnější rozdíly mezi profesionály a studentkami pozorovány především u projevů v tempu 180 slov/min, kdy studentky tuto strategii používaly o 10 % méně než profesionálové. V tempu 80 slov/min studentky tuto strategii užily o 7 % méně než profesionálové.

Graf 13. Vývoj dekomprese podle tempa (80 slov/min, 120 slov/min, 180 slov/min)

Z níže uvedené souhrnné tabulky a grafu 14 vyplývá, že k nejpoužívanějším strategiím jak u studentek, tak u tlumočnicků patří princip ekonomie, reformulace a dekomprese. Míra dekomprese se se stoupající rychlostí výchozího projevu značně snižuje a naopak míra principu ekonomie se se stoupající rychlostí projevu prudce zvyšuje, přičemž studentky používají tuto strategii mnohem častěji než profesionální tlumočníci. Zajímavé je, že se stoupajícím tempem se snižuje rovněž četnost oprav, a to především u studentek. Zpětná korektura patří mezi řídce užívané strategie, a to jak mezi profesionály, tak mezi studentkami.

Souhrnná tabulka strategií u všech projevů Studentky (S) x Profesionálové (P)										
	Dekomprese		Princip ekonomie		Reformulace		Zpětná korektura		Opravy	
	S	P	S	P	S	P	S	P	S	P
80 slov/min (126 slab/min)	151	163	169	123	138	141	7	8	53	22
120 slov/min (187 slab/min)	121	115	464	255	125	133	8	4	55	41
180 slov/min (279 slab/min)	61	68	733	536	89	138	2	2	31	20
Celkem všichni	679		2280		764		31		222	

Graf 14. Celková četnost strategií použitých ve všech rychlostních variantách.

Zpomalení a zrychlení řečového tempa

U strategie zpomalení/zrychlení řečového tempa jsme u všech profesionálních tlumočnicků a 5 studentek zjistili, že s rostoucí rychlostí výchozího projevu se zvyšuje i mluvní tempo u obou zkoumaných skupin (viz níže uvedená tabulka). V případě projevů **v tempu 80 slov/min** (126 slabik/min) bylo mluvní tempo všech profesionálů a 5 studentek²¹ dokonce vyšší než tempo výchozího projevu, což je dáno hojným užitím dekomprese, ale také typologickými rozdíly mezi češtinou a francouzštinou. U projevů **v tempu 120 slov/min** (187 slabik/min) pouze 1 studentka a 4 profesionálové dosáhli vyššího mluvního tempa, než bylo tempo výchozího projevu.

U projevů **v tempu 180 slov/min** (279 slabik/min) 5 studentek a všichni profesionální tlumočníci značně zrychlili ve srovnání s mluvním tempem, kterého dosáhli při tlumočení projevů v tempu 80 slov/min, ale přesto jejich mluvní tempo nepřesáhlo rychlost výchozího projevu, což je pochopitelné vzhledem k vysoké četnosti principu ekonomie.

Můžeme tedy říci, že se stoupající rychlostí výchozích projevů se mluvní tempo u všech profesionálů a 5 studentek postupně zrychlovalo – zvolili strategii zrychlení řečového tempa. Nicméně u projevů v tempu 180 slov/min (279 slabik/min) nelze jednoznačně určit, jakou strategii obě zkoumané skupiny vlastně zvolily, neboť mluvní tempo všech profesionálů a 5 studentek se s rostoucí rychlostí výchozích projevů postupně zvyšovalo (v průměru o 27

²¹ Kromě studentky S6, která vzdala tlumočení posledního odstavce výchozího projevu v tempu 180 slov/min. Mluvní tempo této studentky bylo poměrně konstantní (119 -107 a 110 slabik/min) bez ohledu na tempo výchozího projevu a nejvyšší tempo zaznamenala paradoxně u nejpomalejšího projevu.

slabik/min u profesionálů a 13 slabik/min u studentek ve srovnání s projevem v tempu 120 slov/min), ale ve srovnání s tempem výchozího projevu (279 slabik/min) bylo nižší v průměru o 50 slabik/min u profesionálů a o 109 slabik/min u studentek a obě skupiny tlumočnicků tudíž zvolily pomalejší tempo oproti tempu výchozího projevu.

Rychlost mluvního tempa profesionálů a studentek ve srovnání s tempem výchozího projevu (měřeno ve slabikách/min)												
	P1	P2	P3	P4	P5	P6	S1	S2	S3	S4	S5	S6
126 slabik/min (80 slov/min)	142	155	153	157	173	140	137	134	158	144	147	119
187 slabik/min (120 slov/min)	198	186	203	176	208	190	160	144	202	167	162	107
279 slabik/min (180 slov/min)	227	209	243	206	257	230	185	152	218	190	167	110

Dále jsme u projevů v tempu 180 slov/min zjistili, že mluvní tempo profesionálů bylo v průměru o 59 slabik/min vyšší než u studentek. Je to dáno tím, že tlumočníci používali princip ekonomie mnohem méně než studentky. Studentky zjevně volily delší časový odstup od řečníka, aby měly více času na analýzu a projev poté resumovaly. Značné rozdíly v mluvním tempu byly ale i mezi samotnými tlumočníky, z čehož je patrné, že každý tlumočnický má svůj vlastní styl – „někteří jsou hovornější než jiní“.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že rychlost mluvního tempa tlumočnicka závisí samozřejmě na rychlosti řečnickova tempa, kterou tlumočnick nemůže ovlivnit, ale také i na míře dekomprese a komprese a individuálním stylu tlumočnicka.

3.2.4. Hodnocení výchozích projevů na základě dat získaných z dotazníků tlumočnicků

Druhou skupinou respondentů byli samotní tlumočníci (šest studentek a šest tlumočnicků profesionálů), kteří po každém přetlumočeném projevu vyplňovali dotazník a odpovídali na příslušné otázky. Naším záměrem bylo zjistit, jaké je subjektivní vnímání rychlosti výchozího projevu u tlumočnicků, zda a jakým způsobem jim rychlost ztěžovala porozumění a jak hodnotili samotný výchozí projev z hlediska redundance, počtu pauz či hutnosti projevu.

Tlumočníků jsme se rovněž dotazovali na strategie, které při tlumočení daného textu použili, přičemž tlumočníci mohli zaškrtnout více strategií na jeden tlumočený projev.

Při provádění experimentu jsme oběma skupinám, tj. profesionálům a studentkám pustili nahrávky v následujícím pořadí: 1. nahrávka – 80 slov/minutu (126 slabik/min), 2. nahrávka – 180 slov/minutu (187 slabik/min), 3. nahrávka – 120 slov/minutu (279 slabik/min). Nechtěli jsme tlumočnickům nahrávky pouštět podle stoupající rychlosti, aby to neovlivnilo jejich rozhodování při určování tempa na škále rychlosti. Tlumočníci netušili, zda nahrávka, kterou si vyslechli, byla nejpomalejší nebo nejrychlejší nebo zda po ní bude následovat ještě rychlejší nebo případně pomalejší. V našem vyhodnocení však pro přehlednost popisujeme výsledky experimentu podle stoupající rychlosti výchozích projevů, tj. 80 slov/minutu, 120 slov/minutu a 180 slov/minutu.

3.2.4.1. Studentky tlumočení

Projevy přednesené tempem 80 slov/minutu (126 slabik/min)

Studentky měly za úkol přetlumočit všechny tři výchozí projevy v pomalé variantě, tj. v tempu 80 slov/min. Každý projev byl přetlumočen dvěma studentkami, čímž jsme získali celkem šest přetlumočených verzí v této rychlostní variantu.

Všechny studentky označily tempo výchozího projevu na škále rychlosti jako velmi pomalé. 83% studentek uvádí, že jim pomalé tempo sice ztěžovalo tlumočení, ale dokázaly se s tím vypořádat a 17% studentek uvádí, že jim pomalé tempo nejenom ztěžovalo tlumočení, ale rovněž jim narušilo jejich výkon. Jedna studentka přirovnala své tlumočení k „minikonsektivě“, kdy čekala na ukončení větného/smyslového úseku a poté ho přetlumočila.

Všechny studentky shodně uvádějí, že tempo projevu ovlivnilo jejich porozumění a na vysvětlení dodávaly, že:

- kvůli pomalému tempu se obtížně orientovaly ve struktuře věty,
- sice měly více času se soustředit na poslech, ale na druhou stranu měly problémy udržet pozornost,
- zapomínaly začátky vět v originálu a ve svém tlumočení,
- tempo jim ztěžovalo možnost výhledu na pokračování či směřování věty a myšlenky,

- pomalé tempo společně s pauzami a monotónní intonací ztěžovaly porozumění na úrovni koheze a koherence.

K samotné povaze projevu všechny studentky uvádějí, že projevy obsahovaly mnoho pauz, text nebyl informačně hutný a vyznačoval se však nízkou mírou redundance. Téma bylo všem studentkám známé. Podle 67 % studentek projev neobsahoval dlouhé věty, 33% studentek se naopak domnívalo, že věty v textu byly příliš dlouhé. 33 % studentek rovněž upozornilo na nedostatečnou zvukotěsnost tlumočnických kabin: z vedlejší kabiny bylo slyšet tlumočení, což je značně rušilo.

Pokud jde o strategie, pouze 17% studentek použilo řečovou dekompresi, 17 % použilo jazykovou kompresi obecně, 67 % studentek volilo delší odstup, 17 % studentek použilo jazykovou kompresi-zkratky a 17 % volilo jazykovou kompresi-zjednodušování složitých vět, 67 % studentek použilo zpětnou korekturu, 67 % studentek zpomalení tempa.

Projevy přednesené tempem 120 slov/minutu (187 slabik/min)

Studentky přetlumočily tři projevy přednesené v tempu 120 slov/min, přičemž každý projev byl tlumočen dvěma studentkami a celkem jsme tedy získali šest přetlumočených verzí.

V tomto případě se vyhodnocení tempa této varianty, kterou studentky tlumočily jako poslední, na škále rychlosti značně rozcházelo: 50 % studentek označilo tempo výchozího projevu za střední, 33 % za mírné a 17 % za rychlé. Na otázku, zda studentkám rychlost originálního projevu ztěžovala tlumočení, 67 % odpovědělo ne, moji práci to nijak neovlivnilo, 17 % odpovědělo ano, ale dokázala jsem se s tím vypořádat a 17 % ano, narušilo to můj tlumočnický výkon.

Na otázku, zda tempo řečnickova projevu ovlivnilo vlastní porozumění projevu, 67 % studentek odpovědělo záporně a 33 % studentek kladně s vysvětlením, že:

- „Tempo řečnickova projevu moje vlastní porozumění ani tolik neovlivnilo, spíše se projevila únava po předchozích dvou tlumočení a také mi vadily občasné vzletné formulace a formulace, které bylo třeba do češtiny převést jinak.“
- „Problémy souvisely spíše s mými tlumočnickými schopnostmi.“
- „Tempo bylo příliš vysoké.“
- „Byla jsem nucena více anticipovat.“

Mezi nejčastější strategie používané během tlumočení studentky uváděly: eliminace redundancí (83 %), jazyková komprese-zjednodušování složitých vět (67 %), delší odstup (50 %), řečová dekomprese (33 %), zpomalení vlastního tempa (33%), zpětná korektura (33%), jazyková komprese obecně (33 %), jazyková komprese-zaokrouhlování čísel (17 %), zrychlení vlastního tempa (17 %).

Samotné projevy studentky hodnotily jako informačně hutné (83 %), vyznačující se nepřirozenou/monotónní intonací a pauzami (50 %), dlouhými větami (50 %), malým počtem pauz (33 %) a nízkou redundancí (33 %). 33 % studentek dále uvedlo, že projevy byly nelogické/nekoherentní a podle 17 % studentek projevy obsahovaly mnoho cizích termínů. Téma bylo známé 83 % studentek.

50 % studentek rovněž uvedlo, že při tlumočení této varianty textu pocítilo únavu způsobenou tlumočením dvou předchozích výchozích projevů (tento text studentky tlumočily až na závěr experimentu).

Projevy přednesené tempem 180 slov/minutu (279 slabik/min)

Studentky přetlumočily tři výchozí projevy v nejrychlejší variantě 180 slov/min (279 slabik/min), přičemž každá varianta byla přetlumočena dvěma studentkami a výsledkem bylo celkem šest přetlumočených verzí výchozích projevů.

Na škále rychlosti označily všechny studentky tempo projevů jako velmi rychlé, přičemž 67 % se domnívá, že jim rychlost originálního projevu ztěžovala a narušila tlumočnický výkon a 33 % studentek uvádí, že jim rychlost výchozího projevu sice ztěžovala tlumočení, ale dokázaly se s tím vypořádat.

Na otázku, zda tempo řečnickova projevu ovlivnilo vlastní porozumění projevu, 50 % studentek odpovědělo záporně a 50 % studentek kladně s vysvětlením, že:

- „Projev byl tak rychlý, že mi polovina utekla.“
- „Absolutně jsem nestíhala, utíkaly mi začátky vět, nechytala jsem souvislosti (a často jsem si i vymýšlela).“
- „Projev byl příliš rychlý, a proto jsem ho nestíhala podržet v paměti a rychle se vyjádřit, při dořikávání předchozího úseku mi unikl nový začátek věty.“

Mezi nejčastější strategie studentek patřila jazyková komprese obecně (100 %), jazyková komprese-zjednodušování vět (100 %), eliminace redundancí (83 %), zrychlení vlastního

tempa řeči (83 %). Studentky dle svých slov dále používaly zpětnou korekturu (33 %), delší odstup (33 %), jazykovou kompresi-zkratky (17 %) a zpomalení vlastního tempa řeči (17 %).

Všechny studentky shodně uvedly, že téma výchozího projevu jim bylo známé a samotné projevy charakterizovaly jako informačně hutné (83 %), vyznačující se malým počtem pauz (83 %), nepřírozenou intonací (50 %), nízkou redundancí (33 %), dlouhými větami (33 %) a vysokým počtem cizích termínů (33 %). 17 % studentek uvedlo, že se jim projevy zdály nelogické, avšak zdůvodnily to tím, že právě kvůli vysoké rychlosti nebyly ani schopny určit, zda byly tlumočené projevy koherentní či ne – může tedy jít o pouhé zdání nelogičnosti/nekoherentnosti vlivem vysoké rychlosti.

Který projev se studentkám tlumočil nejhůře a proč?

V této části studentky odpovídaly na otázku, který projev se jim nejhůře tlumočil. Studentky mohly zaškrtnout více možností a mohly popsat vlastními slovy, proč se jim dané projevy špatně tlumočily. Důvodem, proč studentky mohly uvést více možností, byl náš předpoklad, že tlumočení budou studentkám ztěžovat nejen projevy rychlé, ale i projevy pomalé, což se nám potvrdilo u 67 % studentek.

33 % studentek se nejhůře tlumočily projevy v tempu 80 slov/min (126 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min), 17 % studentek se nejhůře tlumočily projevy v tempu 80 slov/min a 120 slov/min (187 slabik/min), 17 % studentek se nejhůře tlumočily projevy v tempu 180 slov/min a 120 slov/min a 33 % studentek mělo největší potíže s projevem v tempu 120 slov/min.

Projevy v tempu 80 slov/minutu (126 slabik/min) se špatně tlumočily 50 % studentek, a to z nejrůznějších důvodů: špatná segmentace textu, problémy s udržení smyslových jednotek k přetlumočení, potíže s udržení pozornosti kvůli pomalému tempu.

Projevy v tempu 180 slov/minutu (279 slabik/min) působily potíže 50 % studentek, a to z následujících příčin: projevy byly příliš rychlé, studentky nestíhaly sledovat řečníka, neschopnost zareagovat a přizpůsobit se rychlosti. Dle slov jedné studentky zlepšení nastalo v půlce projevu, jiná studentka doslova napsala: „Nestíhala jsem a byla jsem z toho frustrovaná, což mělo negativní vliv na další průběh mého tlumočení.“

Projevy 120 slov/min (187 slabik/min) se špatně tlumočily 67 % studentek, a to z následujících důvodů: únava z předchozího tlumočení (uvedlo 67 % studentek), problémy se soustředěním, větší únava a větší nároky na paměť, nutnost zcela předělat do češtiny některé

francouzské formulace. Podle jedné studentky projev v této rychlostní variantě obsahoval velké množství informací, které spolu souvisely jen volně, a proto bylo třeba věnovat obsahu zvýšenou pozornost, čímž došlo k dalšímu zvýšení únavy

Diskuze

Z výše uvedeného dotazníkového rozboru vyplývá, že tempo projevů – ať už pomalé či rychlé – má dle subjektivního vnímání studentek vliv na porozumění, průběh simultánního přetlumočení a celkovou kvalitu tlumočnického výkonu.

Zajímavé však je, že navzdory našemu očekávání mělo na porozumění největší vliv nikoli tempo rychlé, ale pomalé tempo 80 slov/min (100 % studentek). Rychlé tempo 180 slov/min mělo vliv na porozumění pouze u 50 % studentek a nejvíce studentkám (67 %) vyhovovalo tempo 120 slov/min. Naopak největší problémy při přetlumočení studentkám činilo rychlé tempo, přičemž 67 % studentek dokonce uvedlo, že jim tato rychlost narušila tlumočnický výkon. Pomalé tempo narušilo tlumočnický výkon pouze u 17 % studentek a zbývajících 83 % se s pomalým tempem dokázalo vypořádat. U tempa 120 slov/min 67 % studentek uvedlo, že tempo projevu nijak jejich práci neovlivnilo a pouze 17 % studentek odpovědělo, že toto tempo narušilo jejich tlumočnický výkon.

Za celkově nejčastěji používané strategie při tlumočení jednotlivých výchozích textů studentky uvedly:

- 1) jazyková komprese-zjednodušení složitých vět (61,3 %)
- 2) eliminace redundancí (55,3 %)
- 3-4) delší odstup od řečníka (50 %), jazyková komprese obecně (50 %)
- 5) zpětná korektura (44,3 %)
- 6) zpomalení vlastního tempa řeči (39 %)
- 7) zrychlení vlastního tempa řeči (33,3 %)
- 8) řečová dekomprese (16,6 %)
- 9) jazyková komprese-použití zkratky (11,3 %)
- 10) jazyková komprese-zaokrouhlování čísel (5,6 %)
- 11) jazyková komprese-univerbizace (0 %)

	Projev 80 slov/min (126 slabik/min)	Projev 120 slov/min (187 slabik/min)	Projev 180 slov/min (279 slabik/min)
Ztěžovala vám rychlost originálního projevu přetlumočení?	83% - ano, ale dokázala jsem se s tím vypořádat 17% - ano, narušilo to můj výkon	67 % - ne, moji práci to nijak neovlivnilo 17 % - ano, ale dokázala jsem se s tím vypořádat 17% - ano, narušilo to můj tlumočnický výkon	67 % - ano, narušilo to můj výkon 33 % - ano, ale dokázala jsem se s tím vypořádat
Ovlivnilo tempo projevu porozumění?	100% - ano	67 % - ne 33 % - ano	50 % - ne 50 % - ano
Subjektivní důvody uváděné studentkami	- obtížná orientace ve struktuře věty, - problémy udržet pozornost - zapomínání začátků věty - špatná možnost výhledu na pokračování věty/myšlenky - problémy vnímat kohezi a koherenci	- únava (uvedlo 50 % studentek) - nedostatečné tlumočnické schopnosti - vysoké tempo - větší nutnost anticipace	- vysoká rychlost - problémy s pamětí - studentkám utíkaly začátky vět, celé souvislosti, větší celky
Eliminace redundancí	0 %	83 %	83 %
Jazyková komprese obecně	17 %	33 %	100 %
Různé druhy jazykové komprese:			
- univerbizace	0 %	0 %	0 %
- použití zkratky	17 %	0 %	17 %
- zjednodušení složitých vět	17 %	67 %	100 %
- zaokrouhlování čísel	0 %	17 %	0 %
Zpětná korektura	67 %	33 %	33 %
Řečová dekomprese	17 %	33 %	0 %
Delší odstup od řečníka	67 %	50 %	33 %
Zpomalení vlastního tempa	67 %	33 %	17 %
Zrychlení vlastního tempa	0 %	17 %	83 %

3.2.4.2. Profesionální tlumočníci

Projevy přednesené tempem 80 slov/minutu (126 slabik/min)

Profesionální tlumočníci byli požádáni o přetlumočení všech tří výchozích projevů v pomalé variantě, tj. v tempu 80 slov/min (126 slabik/min). Každý projev byl přetlumočen dvěma profesionálními tlumočníky, čímž jsme získali celkem šest přetlumočených verzí pro tuto rychlostní verzi.

50 % profesionálních tlumočnicků označilo tempo výchozích projevů na škále rychlosti jako velmi pomalé a 50 % jako pomalé. 50 % profesionálů uvedlo, že jim pomalé tempo sice ztěžovalo tlumočení, ale dokázali se s tím vypořádat. 17 % odpovědělo, že jim pomalé tempo nejenom ztěžovalo tlumočení, ale rovněž jim narušilo jejich výkon a 33 % odpovědělo, že rychlost originálního projevu nijak jejich práci neovlivnila.

Podle 67 % profesionálů řečnickovo tempo nijak neovlivnilo jejich vlastní porozumění textu, 33 % profesionálů uvedlo, že tempo projevů ovlivnilo jejich porozumění s doplněním, že:

- „Znervózňovalo mě čekat na souvislosti, domýšlela jsem za řečníka, což je nebezpečné.“
- „Nejsem trénovaná, dlouho jsem francouzštinu netlumočila.“
- „Musela jsem déle čekat na smysluplný celek.“
- „Vadilo mi nerovnoměrné tempo, dlouhé pauzy a pak rychlý sled hutných vyjádření, který následoval po pauzách.“

Tlumočníci shodně uvedli, že téma výchozího projevu jim bylo známé a samotné projevy se podle nich vyznačovaly nepřirozenou/monotónní intonací a pauzami (100 %), nízkou redundancí (50 %) a informační hutností (17 %). 17 % tlumočnicků se zmínilo o celkové únavě.

Pokud jde o strategie, 83 % tlumočnicků se uchýlilo ke zpomalení vlastního tempa řeči, 67% tlumočnicků volilo delší odstup, 67 % použilo řečovou dekompresi a 33 % použilo zpětnou korekturu.

Projevy přednesené tempem 120 slov/minutu (187 slabik/min)

Tlumočníci přetlumočili tři projevy přednesené v tempu 120 slov/min, přičemž každý projev byl tlumočen dvěma tlumočníky a celkem jsme tedy získali šest přetlumočených verzí.

Všichni tlumočníci shodně vyhodnotili tempo těchto projevů jako středně rychlé. Na otázku, zda tlumočnickům rychlost originálního projevu ztěžovala tlumočení, 67 % odpovědělo ne, moji práci to nijak neovlivnilo, a 33 % odpovědělo ano, ale dokázal/a jsem se s tím vypořádat.

Na otázku, zda tempo řečnickova projevu ovlivnilo vlastní porozumění projevu, 83 % tlumočnicků odpovědělo záporně, 17 % tlumočnicků uvedlo, že vlastní porozumění projevu neovlivnilo ani tak řečnickovo tempo jako poměrně nelogické rozmístění pauz a neobvyklé členění projevu.

Mezi nejčastější strategie používané během tlumočení profesionální tlumočníci uváděli: eliminace redundancí (100 %), delší odstup (50 %), jazyková komprese-zjednodušování složitých vět (50 %), jazyková komprese obecně (33 %), jazyková komprese-univerbizace (17 %), jazyková komprese-použití zkratky (17 %).

Samotné projevy profesionálové hodnotili jako informačně hutné (67 %), vyznačující se nepřirozenou/monotónní intonací a pauzami (50 %), nízkou redundancí (50 %), malým počtem pauz (17 %) a vysokým počtem cizích termínů/formulací (17 %). 50 % tlumočnicků dále uvedlo, že pocíťovalo únavu. S tématem bylo obeznámeno 100 % tlumočnicků.

Projevy přednesené tempem 180 slov/minutu (279 slabik/min)

Profesionální tlumočníci přetlumočili tři výchozí projevy v nejrychlejší variantě 180 slov/min (279 slabik/min), přičemž každá varianta byla přetlumočena dvěma tlumočníky a výsledkem bylo celkem šest přetlumočených verzí výchozích projevů.

Na škále rychlosti označilo 50 % tlumočnicků tempo projevů jako velmi rychlé a 50 % jako rychlé. 83 % tlumočnicků se domnívá, že jim rychlost originálního projevu ztěžovala tlumočení a narušila jejich tlumočnický výkon a 17 % uvádí, že jim rychlost výchozího projevu sice ztěžovala tlumočení, ale dokázali se s tím vypořádat.

Na otázku, zda tempo řečnickova projevu ovlivnilo vlastní porozumění projevu, 83 % profesionálů odpovědělo záporně a 17 % kladně s vysvětlením, že:

- „Občas jsem nestíhala, musela jsem filtrovat, celé věty padaly pod stůl.“

Mezi nejčastěji zmiňovanými strategiemi profesionálů byly eliminace redundancí (100 %), jazyková komprese-zjednodušování vět (100 %), jazyková komprese obecně (83 %) zrychlení vlastního řečového tempa (67 %). Tlumočníci dle svých odpovědí dále používali jazykovou kompresi-univerbizaci (17 %) a jazykovou kompresi-zkratky (17 %).

83 % profesionálních tlumočnicků uvedlo, že téma výchozího projevu jim bylo známé a samotné projevy charakterizovali jako informačně hutné (100 %), vyznačující se malým počtem pauz (100 %), nízkou redundancí (100 %), nepřirozenou/monotónní intonací a pauzami (33 %), dlouhými větami (17 %) a vysokým počtem čísel (17 %). 33 % profesionálů se zmínilo o tom, že pocítují únavu.

Který projev se profesionálním tlumočnickům tlumočil nejhůře a proč?

V této části profesionální tlumočníci odpovídali na otázku, který projev se jim nejhůře tlumočil (mohli zaškrtnout více odpovědí) a popisovali vlastními slovy, proč se jim dané projevy špatně tlumočily. Důvodem, proč profesionálové mohli uvést víc možností, byl náš předpoklad, že tlumočení budou profesionálům ztěžovat nejen projevy rychlé, ale i projevy pomalé.

33 % tlumočnicků se nejhůře tlumočily projevy v tempu 80 slov/min a 180 slov/min, 17 % profesionálů se nejhůře tlumočily projevy v tempu 80 slov/min a 120 slov/min, 17 % profesionálů se nejhůře tlumočily projevy v tempu 180 slov/min a 120 slov/min a 33 % mělo největší potíže s projevem v tempu 120 slov/min.

Projevy v tempu 180 slov/minutu (279 slabik/min) se nejhůře tlumočily 83 % profesionálních tlumočnicků, a to z následujících příčin:

- „Projev byl příliš rychlý.“
- „Řečník byl příliš rychlý a hutný.“
- „Velmi rychlé tempo a obsahově hutný projev.“
- „Nestíhala jsem překládat všechnen obsah věrně bez filtrace, nenavazovala jsem logicky po vynechávce. Objektivně je projev rychlý, ale měl se filtrovat lépe – šikovněji. Takový projev lze odtlumočit právě šikovným filtrováním.“
- „Příliš velká rychlost – jen obtížně se dal projev filtrovat, rychlost vyvolávala potíže s výslovností u tlumočnicka.“

Projevy v tempu 120 slov/min (187 slabik/min) se nejhůře tlumočily 17 % tlumočnicků, a to z následujících důvodů: únava, nelogicky rozmístěné pauzy a nemožnost nechat si příliš velký odstup.

Pouze 17 % profesionálů uvedlo, že se jim špatně tlumočily i projevy v tempu 80 slov/minutu (126 slabik/min), přičemž důvodem bylo právě příliš pomalé tempo.

17 % tlumočnicků rovněž poukázalo na to, že jim u všech projevů chyběl vizuální kontakt s řečníkem.

Diskuze

Z výše uvedeného dotazníkového rozboru vyplývá, že tempo projevu má dle subjektivního vnímání zkušených tlumočnicků vliv na porozumění, průběh simultánního přetlumočení a kvalitu tlumočnického výkonu, ale ne v takové míře jako u studentek.

Stejně jako u studentek i u profesionálních tlumočnicků mělo na porozumění největší vliv nikoli tempo rychlé, ale pomalé tempo 80 slov/min (33 % profesionálů). Rychlé tempo 180 slov/min a středně rychlé tempo 120 slov/min mělo vliv na porozumění pouze u 17 % profesionálů. Největší problémy při přetlumočení profesionálům činilo rychlé tempo 180 slov/min: 100 % tlumočnicků, přičemž 83 % tlumočnicků uvedlo, že jim tempo narušilo jejich výkon a 17 % tlumočnicků tempo výchozího projevu ztěžovalo přetlumočení, ale dokázali se s tím vypořádat.

Za celkově nejčastěji používané strategie při tlumočení jednotlivých výchozích textů profesionálové uvedli:

- 1) eliminace redundancí (66,6 %)
- 2) jazyková komprese-zjednodušování složitých vět (50 %)
- 3) delší odstup od řečníka (39 %),
- 4) jazyková komprese obecně (38,6 %)
- 5) zpomalení vlastního tempa řeči (27,6 %)
- 6-7) řečová dekomprese (22,3 %), zrychlení vlastního tempa řeči (22,3 %)
- 8-9) jazyková komprese-použití zkratky (11,3 %), jazyková komprese-univerbizace (11,3 %)
- 10) zpětná korektura (11 %)
- 11) jazyková komprese-zaokrouhlování čísel (0 %)

	Projev 80 slov/min (126 slabik/min)	Projev 120 slov/min (187 slabik/min)	Projev 180 slov/min (279 slabik/min)
Ztěžovala vám rychlost originálního projevu přetlumočení?	33 % - ne, moji práci to nijak neovlivnilo 50 % - ano, ale dokázal/a jsem se s tím vypořádat 17% - ano, narušilo to můj výkon	67 % - ne, moji práci to nijak neovlivnilo 33 % - ano, ale dokázal/a jsem se s tím vypořádat	83 % - ano, narušilo to můj výkon 17 % - ano, ale dokázal/a jsem se s tím vypořádat
Ovlivnilo tempo projevu vaše porozumění?	67 % - ne 33 % - ano	83 % - ne 17 % - ano	83 % - ne 17 % - ano
Subjektivní důvody uváděné tlumočníky	- nutnost čekat na souvislosti, což vedlo k domýšlení za řečníka - nejsem trénovaná, francouzštinu jsem dlouho netlumočila - nutnost déle čekat na smysluplný celek - nerovnoměrné tempo, dlouhé pauzy a pak rychlý sled hutných vyjádření	- nelogické rozmístění pauz a neobvyklé členění projevu	- občas jsem nestíhala, musela jsem filtrovat, celé věty padaly pod stůl
Eliminace redundancí	0 %	100 %	100 %
Jazyková komprese obecně	0 %	33 %	83 %
Různě druhy jazykové komprese:			
- univerbizace	0 %	17 %	17 %
- použití zkratky	0 %	17 %	17 %
- zjednodušení složitých vět	0 %	50 %	100 %
- zaokrouhlování čísel	0 %	0 %	0 %
Zpětná korektura	33 %	0 %	0 %
Řečová dekomprese	67 %	0 %	0 %
Delší odstup od řečníka	67 %	50 %	0 %
Zpomalení vlastního tempa	83 %	0 %	0 %
Zrychlení vlastního tempa	0 %	0 %	67 %

3.2.4.3. Porovnání studentek a profesionálních tlumočnicků

Ze subjektivní poslechové analýzy projevů vyplývá, že tempo u zkušených tlumočnicků má sice vliv na porozumění a kvalitu tlumočnického výkonu, ale profesionální tlumočníci se s tím dle svých tvrzení dokázali vypořádat, a rovněž i problémy, kterým museli profesionální tlumočníci a studentky čelit, byly poměrně odlišné.

Z odpovědí tlumočnicků a studentek je patrné, že všechny tři rychlostní varianty výchozích projevů **ztěžovaly přetlumočení** u obou skupin přibližně stejně (tempo 80 slov/min ztěžovalo přetlumočení 83 % studentek a 67 % profesionálů, tempo 120 slov/min ztěžovalo přetlumočení 33 % studentek a 33 % profesionálů, tempo 180 slov/min ztěžovalo přetlumočení 100 % studentek a 100 % profesionálů). Můžeme však předpokládat, že mezi profesionálními tlumočníky a studentkami budou značné rozdíly co do kvality přetlumočení a četnosti a způsobu použití strategií, které oběma skupinám umožnily nebo neumožnily se s daným tempem vyrovnat.

O tom, že kvalita přetlumočení se bude u studentek a profesionálů lišit, svědčí již samotné potíže během tlumočení, o kterých se studentky zmiňovaly v dotaznících. Např. problémy udržet pozornost, zapomínání začátků věty, problémy s pamětí, problémy vnímat kohezi a koherenci naznačují, že studentky nemají zatím tak dobře osvojené procedurální schopnosti jako profesionální tlumočníci a že studentky ještě neumí dostatečně pracovat s procesní kapacitou a s vhodnými strategiemi, mají problémy s koncentrací, s dělením pozornosti a s koordinací úsilí porozumění, paměti a řečové produkce. To všechno u nich mohlo mít za následek zahlcení pracovní kapacity či individuální deficit.

U studentek tempo projevů také značně ovlivnilo **míru porozumění textu**: s porozuměním mělo u pomalého projevu 80 slov/min potíže 100 % studentek x 33 % profesionálů, u projevu 120 slov/min mělo potíže 33 % studentek x 17 % profesionálů a u rychlého projevu 180 slov/min mělo potíže s porozuměním 50 % studentek x 17 % profesionálů. Potíže studentek nejspíše souvisejí nejen s nedokonalým osvojením základních tlumočnických dovedností (špatné hospodaření s procesní kapacitou) a strategií, ale i s nedokonalým zvládnutím pracovních jazyků, neboť hlavní potíže se totiž objevují již ve fázi poslechu a porozumění.

Z odpovědí zkušených tlumočnicků naopak vyplývá, že oni řeší problémy spíše na úrovni strategií (jako např. delší odstup, nutnost anticipace, filtrování), což svědčí o tom, že většina dovedností je u profesionálů již značně zautomatizovaná.

Další velký rozdíl mezi oběma skupinami nastal při **subjektivním vnímání rychlosti**. Pomalý projev (80 slov/min) vnímalo jako velmi pomalý 100 % studentek, 50 % profesionálů ho rovněž vnímalo jako velmi pomalý, ale 50 % profesionálů ho označilo pouze za pomalý. Rychlý projev (180 slov/min) vnímalo jako velmi rychlý 100 % studentek a 50 % profesionálů. Zbývajících 50 % profesionálů ho vnímalo pouze jako rychlý. Je vysoce pravděpodobné, že právě bohaté zkušenosti s různě rychlými projevy vedly těchto 50 % profesionálních tlumočnicků k tomu, aby tempo 180 slov/min označili pouze jako rychlé, a nikoli velmi rychlé. Ze své praxe mohou totiž být zvyklí na velmi rychlé projevy a mají tudíž osvojené a zautomatizované určité tlumočnické postupy, díky kterým se s vysokou rychlostí dokážou vypořádat a vysoká rychlost je tudíž „nerozhodí“. Naopak studentky tlumočení nejsou na tak rychlé projevy ještě zvyklé a jak samy některé z nich uvedly, již samotná rychlost stačila na to, aby je znervóznila a narušila jejich výkon.

Projevy přednesené středně rychlým tempem (120 slov/min) vnímali všichni profesionálové shodně jako střední tempo, ale u studentek nastal velký rozptyl při vnímání této rychlosti: 50% studentek označilo tempo výchozích projevů za střední, 33% za mírné a 17% za rychlé.

Studentky a profesionálové a odpovídali rozdílně i na otázku, jaký projev se vám nejhůře tlumočil. Z výsledků vyplývá, že studentkám činily potíže všechny rychlostní varianty: projevy v tempu 80 slov/min (126 slabik/min) a v tempu 180 slov/min (279 slabik/min) se špatně tlumočily 50 % studentek, s projevy v tempu 120 slov/min (187 slabik/min) mělo potíže dokonce 67 % studentek. Naopak zkušeným tlumočnickům (83 %) se jednoznačně tlumočily nejhůře nejrychlejší projevy v tempu 180 slov/min. Projevy v tempu 120 slov/min se nejhůře tlumočily pouze 17 % profesionálů a pouze 17 % profesionálů uvedlo, že nesnadný byl i projev v tempu 80 slov/min. Otázkou zůstává, zda by se tempo 120 slov/min studentkám tlumočilo stejně obtížně, kdyby tyto projevy tlumočily v pořadí jako první nebo druhé (jak jsme uvedli výše, nejprve studentky tlumočili projevy v tempu 80 slov/min, poté projevy v tempu 180 slov/min a nakonec projevy v tempu 120 slov/min).

Pokud jde o použité strategie, největší rozdíly byly zpozorovány u všech rychlostních variant v užití zpětné korektury: ve všech případech měly studentky tuto strategii použít o 33 % více než profesionálové. U projevů v tempu 80 slov/min měly studentky použít nejrozličnější druhy jazykové komprese, a to v mnohem větší míře než profesionálové (o 17 % více jazykové komprese obecně, o 17 % více jazykové komprese-zkratky, o 17 % více jazykové komprese-zjednodušení složitých vět a naopak o 40 % méně dekomprese než profesionálové).

U projevů v tempu 120 slov/minutu byly největší rozdíly u řečové dekomprese a zpomalení vlastního tempa (v obou případech studentky 33 % x profesionálové 0 %). Jediný rozdíl u principu ekonomie byl při použití eliminace redundancí (studentky 83 % x profesionálové 100 %) a zjednodušení složitých vět (studentky použily o 17 % častěji než profesionálové). U projevů v tempu 180 slov/min byly největší rozdíly mezi studentkami a profesionály u následujících strategií: delší odstup od řečníka (studentky 33 % x profesionálové 0 %), zpomalení vlastního tempa (studentky 17 % x profesionálové 0 %), zrychlení vlastního tempa (studentky 83 % x profesionálové 67 %).

Projev přednesený tempem 80 slov/minutu

	Studentky		Profesionálové	
	ANO	NE	ANO	NE
Ztěžovala vám rychlost originálního projevu přetlumočení?	83 %	17 %	67%	33 %
Ovlivnilo tempo projevu porozumění?	100 %	0 %	33 %	67 %

Vnímání rychlosti		
	Velmi pomalá	Pomalá
Studentky	100 %	0 %
Profesionálové	50 %	50 %

Použité strategie		
	Studentky	Profesionálové
Eliminace redundancí	0 %	0 %
Jazyková komprese obecně	17 %	0 %
Různé druhy jazykové komprese:		
- univerbizace	0 %	0 %
- použití zkratky	17 %	0 %
- zjednodušení složitých vět	17 %	0 %
- zaokrouhlování čísel	0 %	0 %
Zpětná korektura	67 %	33 %
Řečová dekomprese	17 %	67 %
Delší odstup od řečníka	67 %	67 %
Zpomalení vlastního tempa	67 %	83 %
Zrychlení vlastního tempa	0 %	0 %

Projevy přednesené tempem 120 slov/minutu

	Studentky		Profesionálové	
	ANO	NE	ANO	NE
Ztěžovala vám rychlost originálního projevu přetlumočení?	33 %	67 %	33 %	67 %
Ovlivnilo tempo projevu porozumění?	33 %	67 %	17 %	83 %

Vnímání rychlosti			
	Mírná	Střední	Rychlá
Studentky	33 %	50 %	17 %
Profesionálové	0 %	100 %	0 %

Použité strategie		
	Studentky	Profesionálové
Eliminace redundancí	83 %	100 %
Jazyková komprese obecně	33 %	33 %
Různé druhy jazykové komprese:		
- univerbizace	0 %	17 %
- použití zkratky	17 %	17 %
- zjednodušení složitých vět	67 %	50 %
- zaokrouhlování čísel	17 %	0 %
Zpětná korektura	33 %	0 %
Řečová dekomprese	33 %	0 %
Delší odstup od řečníka	50 %	50 %
Zpomalení vlastního tempa	33 %	0 %
Zrychlení vlastního tempa	17 %	0 %

Projevy přednesené tempem 180 slov/minutu

	Studentky		Profesionálové	
	ANO	NE	ANO	NE
Ztěžovala vám rychlost originálního projevu přetlumočení?	100 %	0 %	100 %	0 %
Ovlivnilo tempo projevu porozumění?	50 %	50 %	17 %	83 %

Vnímání rychlosti		
	Rychlá	Velmi rychlá
Studentky	0 %	100 %
Profesionálové	50 %	50 %

Použité strategie		
	Studentky	Profesionálové
Eliminace redundancí	83 %	100 %
Jazyková komprese obecně	100 %	83 %
Různé druhy jazykové komprese:		
- univěrbizace	0 %	17 %
- použití zkratky	17 %	17 %
- zjednodušení složitých vět	100 %	100 %
- zaokrouhlování čísel	0 %	0 %
Zpětná korektura	33 %	0 %
Řečová dekomprese	0 %	0 %
Delší odstup od řečníka	33 %	0 %
Zpomalení vlastního tempa	17 %	0 %
Zrychlení vlastního tempa	83 %	67 %

3.2.5. Porovnání vyhodnocení výchozích projevů francouzskými posluchači a oběma skupinami tlumočnicků

V této části porovnáme hodnocení výchozích projevů francouzskými posluchači a oběma skupinami českých tlumočnicků (studentky a profesionálové). Naším záměrem je zjistit, zda všechny tři skupiny respondentů vnímají rychlost stejně a jaký vliv měla rychlost na jejich porozumění.

Jsme si vědomi toho, že výsledky tohoto srovnání nemají obecnou platnost, a to nejen kvůli nízkému počtu respondentů, ale také kvůli odlišnému počtu respondentů v jednotlivých zkoumaných skupinách (6 francouzských posluchačů x 12 českých tlumočnicků).

Vnímání rychlosti – projevy 80 slov/min (126 slabik/min)		
	Velmi pomalá	Pomalá
Francouzi	100 %	0 %
Studentky	100 %	0 %
Profesionálové	50 %	50 %

Vnímání rychlosti – projevy 120 slov/min (187 slabik/min)				
	Velmi pomalá	Mírná	Střední/normální	Rychlá
Francouzi	17 %	0 %	83 %	0 %
Studentky	0 %	33 %	50 %	17 %
Profesionálové	0 %	0 %	100 %	0 %

Vnímání rychlosti – projevy 180 slov/min (279 slabik/min)			
	Střední/ normální	Rychlá	Velmi rychlá
Francouzi	50 %	0 %	50 %
Studentky	0 %	0 %	100 %
Profesionálové	0 %	50 %	50 %

Vliv tempa na porozumění						
	Francouzi		Studentky		Profesionálové	
	ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE
Projev 80 slov/min	33 %	67 %	100 %	0 %	33 %	67 %
Projev 120 slov/min	0 %	100 %	33 %	67 %	17 %	83 %
Projev 180 slov/min	0 %	100 %	50 %	50 %	17 %	83 %

Na kategorii rychlosti projevu můžeme pohlížet jako na objektivní, změřitelnou hodnotu, ale také jako na hodnotu subjektivní. Na základě údajů uvedených v předchozích analýzách si dovoluujeme vyslovit domněnku, že vnímání rychlosti a vliv rychlosti projevu na porozumění závisí i na individuálních zkušenostech, kognitivních schopnostech a tlumočnických a jazykových dovednostech tlumočnicka, ale i na momentální fyzické kondici.

Tempo projevu mělo vždy větší vliv na porozumění u studentek než u profesionálních tlumočnicků, přičemž nejmenší vliv mělo tempo na porozumění u francouzských posluchačů. Je však jisté, že vliv tempa projevu na porozumění bude u tlumočnicků vyšší, protože tlumočnick musí kromě poslechu provádět další mentální operace a svoji procesní kapacitu tak musí dělit mezi různé úkony, zatímco francouzský mluvčí soustředí svoji procesní kapacitu pouze na poslech.

Odpovědi francouzských respondentů na otázku, zda měla rychlost projevu vliv na jejich porozumění, je rovněž nutno brát s určitým odstupem, neboť se jedná pouze o hodnocení subjektivní. Abychom skutečně zjistili, do jaké míry rychlost projevu ovlivnila jejich porozumění, museli bychom francouzské posluchače podrobit testu, pomocí něhož bychom si ověřili, čemu všemu posluchači porozuměli a co jim uniklo.

3.2.6. Výsledky zkoumání vztahu mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu simultánního tlumočnicka

V této části naší diplomové práce jsme zkoumali vliv mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu profesionálních tlumočnicků a studentek, přičemž základními kritérii bylo zachování významu a plynulost projevu. Jednotkou analýzy byla věta a odstavec (pro rovinu sémantickou a textovou).

Jak jsme již uvedli v teoretické části, ztotožňujeme se s názorem Altmanové (1994) a dalších odborníků, že hlavním úkolem tlumočnicka je zprostředkovat komunikaci mezi autorem výchozího sdělení a jeho příjemcem, což bude také naším hlavním rozhodujícím kritériem pro posuzování chyb a odchylek způsobených profesionály a studentkami. Všechny chyby budou posuzovány podle toho, do jaké míry brání úspěšné komunikaci a zachovávají pragmatický význam sdělení a intenci řečníka.

V průběhu vyhodnocování získaných výsledků se pokusíme vysvětlit příčinu vzniku dané chyby či jevu, ale předem upozorňujeme na to, že se v žádném případě nebude jednat o kategorické závěry. Při tlumočení se totiž někdy stává, že k selhání dojde při zpracování úseku, který není vůbec problematický. Příčinou takového selhání může být chvilkový deficit pozornosti a z toho vyplývající nedostatek kapacity na úsilí poslechu a analýzy, což může vést ke ztrátě informace následujícího segmentu sdělení. Nedostatek kapacity se však nemusí projevit okamžitě, ale později. Gile (1985: 48-50) vypožoroval, že celkové úsilí dosáhne maxima v okamžiku, kdy je informační hustota sdělení průměrná, tj. až po maximální informační hustotě sdělení a v právě v tomto okamžiku existuje největší riziko vzniku selhání. Znamená to tedy, že k selhání dochází většinou až po zpracování náročného úseku, který svou náročností připravil tlumočnicka o dostatečnou pracovní kapacitu potřebnou na zpracování následujícího segmentu.

3.2.6.1. Statistická metoda – korelační koeficient

Před samotným vyhodnocením je třeba vysvětlit pojem korelace a korelačního koeficientu, který nám byl vypočítán odborníkem v programu Microsoft Excel. Tento koeficient nám umožní zjistit, zda mezi stoupající rychlostí výchozího projevu a výskytem jednotlivých kategorií chyb existuje nějaký vztah.

Korelace znamená vzájemný vztah mezi dvěma znaky. Umožňuje tedy zjistit, zda znak y závisí na znaku x . Pokud se mezi dvěma znaky ukáže korelace, je pravděpodobné, že na sobě závisí, nelze z toho však ještě usoudit, že by se jednalo o vztah kauzální. To samotná korelace zjistit nedovoluje. Nicméně to, že mezi dvěma znaky nebyla zjištěna korelace, ještě neznamena, že by mezi nimi byla zákonitě nezávislost. Dále je však třeba upozornit, že korelace neslouží k prognózování, a proto platnost veškerých našich zjištěných údajů bude omezena pouze na naši diplomovou práci a nelze je vztáhnout na jiné případy.

Korelační počet umožňuje nejen změřit typ závislosti, ale i sílu závislosti mezi znaky x a y (v našem případě x = **rychlost výchozího projevu** a y = **jednotlivé kategorie chyb**). Korelační koeficient „ r “ může nabývat hodnot od -1 do + 1. Je-li $r = \pm 1$, jedná se o korelaci přímou, resp. nepřímou funkční závislost. V případě kladné korelace ($r > 0$) se jedná o přímou korelační závislost a hodnoty obou znaků budou stoupat (např. se stoupající rychlostí bude stoupat i počet chyb). V případě negativní korelace ($r < 0$) jde o nepřímou korelační závislost a hodnota jednoho znaku bude stoupat a druhého klesat (např. se stoupající rychlostí bude počet chyb klesat). Čím je absolutní hodnota korelačního koeficientu větší, tím je i daná lineární závislost silnější. Avšak nízké hodnoty korelačního koeficientu mohou být způsobeny nejen slabou závislostí proměnných, nýbrž i tím, že závislost není lineární. Korelační počet však umožňuje zjistit pouze závislost lineární a jinou závislost v naší diplomové práci měřit nebudeme (Strádalová 1997: 97-116).

Síla korelační závislosti bude hodnocena následovně (Chrásek 2000: 201):

$r = 1$ naprostá závislost (funkční závislost)

$1,00 > r \geq 0,90$ velmi vysoká závislost

$0,90 > r \geq 0,70$ vysoká závislost

$0,70 > r \geq 0,40$ střední závislost

$0,40 > r \geq 0,20$ nízká závislost

$0,20 > r \geq 0,00$ slabá závislost

$r = 0$ naprostá nezávislost

Chrásek (2000: 201) se navíc domnívá, že použitelná závislost musí být minimálně $r = \pm 0,4$.

3.2.6.2. Výsledky analýzy projevů přetlumočených studentkami a profesionálními tlumočníky

3.2.6.2.1. Zachování významu

1) Vynechání informace

Následující tabulky ukazují četnost vynechání informace (vynechání slov a vynechání segmentů) zaznamenané u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

Vynechaná slova a segmenty budou v českém textu tučně označena písmenem „O“ v závorce a ve francouzském textu budou zvýrazněna tučně.

Vynechání slov					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1/1A: 3	P1/1A: 2	S1/1B: 2	P1/1B: 0	S1/1C: 0	P1/1C: 1
S2/1A: 8	P2/1A: 1	S2/1B: 0	P2/1B: 3	S2/1C: 0	P2/1C: 2
S3/2A: 1	P3/2A: 4	S3/2B: 1	P3/2B: 3	S3/2C: 4	P3/2C: 2
S4/2A: 1	P4/2A: 0	S4/2B: 3	P4/2B: 1	S4/2C: 2	P4/2C: 4
S5/3A: 1	P5/3A: 2	S5/3B: 1	P5/3B: 0	S5/3C: 3	P5/3C: 4
S6/3A: 1	P6/3A: 1	S6/3B: 0	P6/3B: 3	S6/3C: 3	P6/3C: 0
Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem
15	10	7	10	12	13
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
2,5	1,6	1,2	1,6	2	2,2

Příklady vynechání slov:

3C: En 1989, lorsque les peuples **d'Europe centrale** se sont levés pour faire souffler le vent de liberté sur le continent, la France **tout entière** s'est sentie **profondément** solidaire du peuple roumain.

S5/3C: V roce 1989, když **(O)** lid povstal, aby se osvobodil, **(O)** Francie **(O)** soucítila s rumunským lidem.

3C: Nous ne pouvons pas nous permettre d'être dans les mains de nos **fournisseurs** de gaz et de pétrole, aussi importants soient-ils.

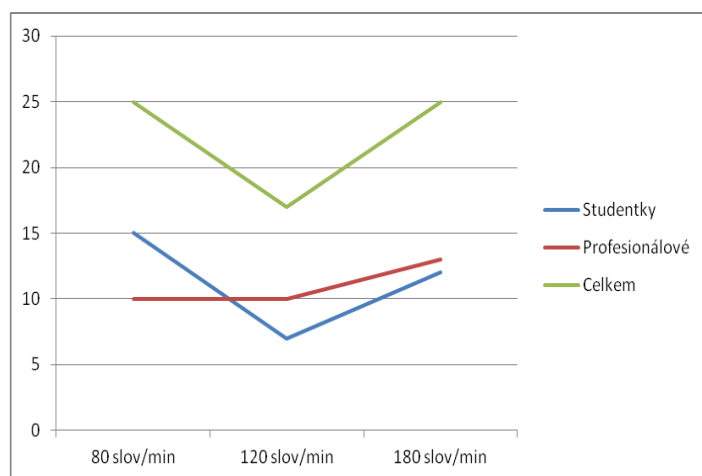
S6/3C: Nemůžeme být navždy závislí na **(O)** ropě a na plynu, jakkoli jsou to důležité zdroje.

Z výše uvedené tabulky je vidět, že se stoupající rychlostí výchozího projevu se počet vynechaných slov u profesionálů zvýšil pouze mírně (o 30 %).

Naopak u studentek měla největší vliv na počet vynechaných slov rychlost 80 slov/min (126 slabik/min), dále rychlost 180 slov/min (279 slabik/min) a nejméně slov vynechaly v tempu 120 slov/min.

Největší rozdíly mezi studentkami a profesionály byly v tempu 80 slov/min, kdy studentky vynechaly o 50 % slov více než profesionálové, a to proto, že studentky používaly v tomto případě o 37 % častěji princip ekonomie. Profesionálové zase vynechali v tempu 120 slov/min o 30 % slov více a v tempu 180 slov/min o 8 % slov více než studentky. Celkový počet vynechaných slov ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 4 % a 8 % u profesionálů. Souhrnný počet vynechaných slov (studentky a profesionálové dohromady) dosahoval v tempu 80 slov/min 9 %, v tempu 120 slov/min 4 % a v tempu 180 slov/min 4 %.

Na grafu 15 vidíme průběh závislosti mezi rychlostí a počtem vynechaných segmentů, přičemž druh korelace byl u studentek nepřímý a síla závislosti byla nízká ($r = -0,262$) – rychlost neměla výrazný vliv na počet vynechaných segmentů, ale u profesionálů byla zjištěna velmi vysoká přímá korelační závislost ($r = 0,918$). Celková korelační závislost však byla slabá ($r = 0,115$).

Graf 15: Korelace vynechaných slov a rychlosti výchozího projevu

Vynechání segmentů					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1/1A: 10	P1/1A: 2	S1/1B: 16	P1/1B: 1	S1/1C: 39	P1/1C: 10
S2/1A: 7	P2/1A: 2	S2/1B: 20	P2/1B: 16	S2/1C: 22	P2/1C: 18
S3/2A: 5	P3/2A: 4	S3/2B: 23	P3/2B: 4	S3/2C: 25	P3/2C: 6
S4/2A: 5	P4/2A: 0	S4/2B: 15	P4/2B: 2	S4/2C: 31	P4/2C: 15
S5/3A: 3	P5/3A: 0	S5/3B: 15	P5/3B: 5	S5/3C: 26	P5/3C: 5
S6/3A: 11	P6/3A: 0	S6/3B: 5	P6/3B: 6	S6/3C: 27	P6/3C: 21
Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem
41	8	94	33	170	75
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
6,8	1,3	15,6	5,5	28,3	12,5

Příklady vynechání segmentů:

3C: La France est désormais le troisième partenaire commercial de la Roumanie. La Logan de Dacia fait partie des dix voitures les plus vendues en France. **Et la croissance économique très forte que vous connaissez est un atout pour la France comme pour l'Europe.**

1C: [...] il ne peut pas y avoir d'Europe forte si l'Europe est désunie. **Naturellement, j'imagine que ces idées ne sont pas originales, elles n'en sont pas moins nécessaires. Nous avons essayé de faire en sorte, tout au long de ces six mois, que l'Europe soit unie et que l'Europe soit forte, qu'elle pense par elle-même. Qu'est-ce qu'une Europe forte ? C'est une Europe qui pense, qui a des convictions, qui a ses réponses, qui imagine. C'est une Europe qui ne se contente pas de suivre. C'est une Europe qui refuse un consensus fondé sur le non-dit, sur l'évacuation des problèmes, sur le temps censé tout arranger, alors que ma conviction, c'est que plus on attend, plus on complique.**

P6/3C: Francie je třetím obchodním partnerem v Rumunsku a vyrábí se zde auta, která jsou, která jsou prodávané na francouzském trhu. **(O)**

S1/1C: Udělali jsme tedy všechno proto, abychom sjednotili a posílili roli Evropy. **(O)** Chceme Evropu, která nebude **(O)** odsouvat problémy **(O)**, protože čím déle budeme čekat s řešením problémů, tím více se situace zhorší.

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že se stoupající rychlostí se počet vynechaných segmentů několikanásobně zvyšoval u obou zkoumaných skupin. V tempu 120 slov/min se počet vynechaných segmentů u studentek zvýšil dvojnásobně a v tempu 180 slov/min více než čtyřnásobně. U profesionálů se počet vynechaných segmentů v tempu 120 slov/min zvýšil o čtyřnásobek a v tempu 180 slov/min se zvýšil o více než devítinásobek.

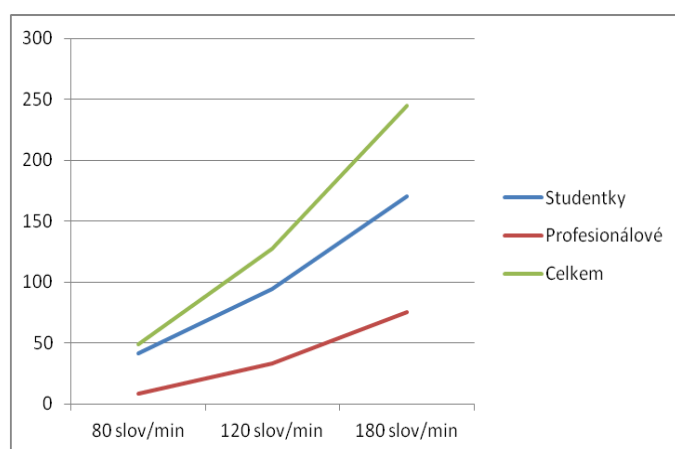
Vynechávky slov a především vynechávání segmentů patří mezi závažné chyby, neboť se tím výrazně narušuje význam sdělení, intence řečníka, textová koherence, srozumitelnost a plynulost. Zejména u studentek jsme zjistili, že se stoupajícím tempem výchozího projevu jim utíkaly začátky vět či celé segmenty nebo je nestihly vůbec zaregistrovat či jim neporozuměly. Ztracené informace se však pokoušely často kompenzovat tím, že přetlumočily pouze to, co zaregistrovaly a snažily se, aby to znělo smysluplně (tzv. *comprehension, delay and compounding omissions*, Barik 1994: 123-124). Některé studentky dokonce přidávaly informace zopakováním hlavní myšlenky tlumočeného úseku či projevu a některé studentky si i vymýšlely. Výsledkem mnohdy bylo, že se celkový smysl sdělení rozpadal a přetlumočený projev působil nejasně a nesouvisle a navíc docházelo k poměrně podstatným významovým posunům či chybám.

Nutno dodat, že většina profesionálů si s vynechávkami dovedla obrátit. Dokázali většinou na vynechané segmenty navazovat tak, že text působil souvisle, a pokud by posluchač neměl před sebou text výchozího projevu, nemusel by si vůbec ničeho všimnout.

Velké rozdíly v počtu vynechaných segmentů byly zjištěny mezi studentkami a profesionály. V tempu 80 slov/min studentky vynechaly o 413 % segmentů více než profesionálové, v tempu 120 slov/min o 185 % více a v tempu 180 slov/min o 127 % více.

Celkový počet vynechaných segmentů ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 37 % a u profesionálů 27 %.

Graf 16 znázorňuje průběh závislosti mezi rychlostí a počtem vynechaných segmentů, přičemž síla závislosti zjištěná u studentek a profesionálů byla velmi vysoká ($r = 0,999$ – obě skupiny). Celková síla korelační závislosti byla 1 (naprostá funkční závislost).

Graf 16: Korelace vynechaných segmentů a rychlosti výchozího projevu

2) Přidávání informace

Následující tabulka ukazuje četnost přidávání informace zaznamenané u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

Přidaná informace bude v českém textu tučně podtržená.

Přidávání informace					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1/1A: 4	P1/1A: 2	S1/1B: 6	P1/1B: 5	S1/1C: 9	P1/1C: 3
S2/1A: 10	P2/1A: 3	S2/1B: 0	P2/1B: 1	S2/1C: 3	P2/1C: 0
S3/2A: 1	P3/2A: 0	S3/2B: 1	P3/2B: 1	S3/2C: 9	P3/2C: 1
S4/2A: 0	P4/2A: 0	S4/2B: 5	P4/2B: 0	S4/2C: 2	P4/2C: 1
S5/3A: 7	P5/3A: 0	S5/3B: 1	P5/3B: 0	S5/3C: 0	P5/3C: 4
S6/3A: 1	P6/3A: 0	S6/3B: 3	P6/3B: 2	S6/3C: 0	P6/3C: 0
Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:
23	5	16	8	23	9
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
3,8	0,8	2,6	1,3	3,8	1,5

Příklady přidávání informace:

2C: Si vous, représentants des gouvernements, vous ne défendez pas les intérêts de votre pays, personne ne le fera à votre place. Mais si chacun d'entre nous est sur des positions défensives qui consistent à incarner uniquement les petits intérêts de son pays [...]

1C: Au mois d'août 2007, c'était le début des ennuis.

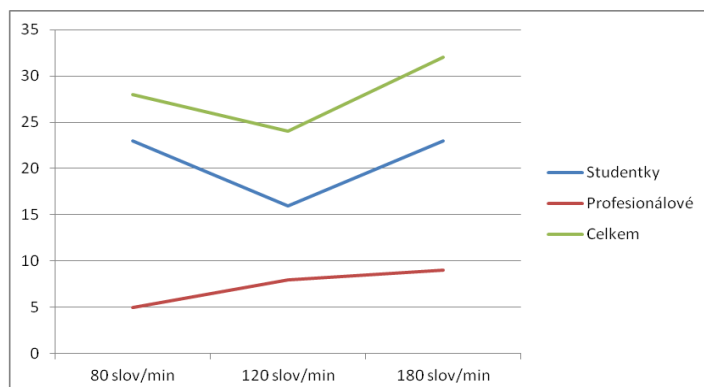
S3/2C: Ale nejde o to hájit vlastní zájmy, ačkoli to nikdo jiný za vás neudělá, protože musíme přestat být defenzivní a musíme se společně dohodnout a bojovat proti tomuto globálnímu problému.

S2/1C: V roce 2007 jsme pocítili první důsledky nezodpovědného jednání bankéřů.

Bylo zjištěno, že studentky přidávaly chybné informace mnohem častěji než profesionálové: v tempu 80 slov/min o 360 % více, v tempu 120 slov/min o 100 % více a v tempu 180 slov/min o 156 % více než profesionálové. Znamená to ale také, že se stoupajícím tempem se počet přidaných informací u studentek snižoval kvůli časové tísní a nedostatku procesní kapacity. Výsledky experimentu ukazují (viz tabulka výše a graf 17), že rychlost výchozích projevů má u studentek na počet chybně přidaných informací vliv jen minimální ($r = 0,115$ – slabá závislost). Ale u profesionálů byl vliv stoupající rychlosti na počet přidaných informací mnohem větší ($r = 0,923$ – velmi vysoká závislost), a to přesto, že

byl jejich počet ve srovnání se studentkami značně nižší: v tempu 80 slov/min studentky přidaly o 360 % informací více, v tempu 120 slov/min o 63 % více a v tempu 180 slov/min o 156 % více.

U studentek jsme zjistili, že informaci většinou přidávaly jako kompenzaci vynechané informace v předešlém segmentu. Ve srovnání s ostatními kategoriemi chyb byl podíl přidanych informací jeden z nejmenších: celkový počet vynechaných segmentů ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 7 % a u profesionálů 5 %.

Graf 17: Korelace přidávání informace a rychlosti výchozího projevu

3) Sémantické chyby

Následující tabulky ukazují četnost méně závažných a závažných sémantických chyb zaznamenaných u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

Obě kategorie sémantických chyb budou jak v českém, tak ve francouzském textu vyznačeny tučně s podtržením.

Méně závažné sémantické chyby					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1/1A: 15	P1/1A: 5	S1/1B: 10	P1/1B: 5	S1/1C: 14	P1/1C: 9
S2/1A: 13	P2/1A: 4	S2/1B: 12	P2/1B: 14	S2/1C: 7	P2/1C: 9
S3/2A: 6	P3/2A: 0	S3/2B: 9	P3/2B: 9	S3/2C: 7	P3/2C: 10
S4/2A: 9	P4/2A: 8	S4/2B: 11	P4/2B: 5	S4/2C: 7	P4/2C: 8
S5/3A: 10	P5/3A: 1	S5/3B: 7	P5/3B: 6	S5/3C: 13	P5/3C: 10
S6/3A: 7	P6/3A: 2	S6/3B: 11	P6/3B: 7	S6/3C: 7	P6/3C: 7
Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:
60	20	60	46	56	53
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
10	3,3	10	7,6	9,3	8,8

Příklady méně závažných sémantických chyb:

1B: Nous avons essayé de faire en sorte, tout au long de ces six mois, que l'Europe soit unie et que l'Europe soit forte, qu'elle pense par elle-même.

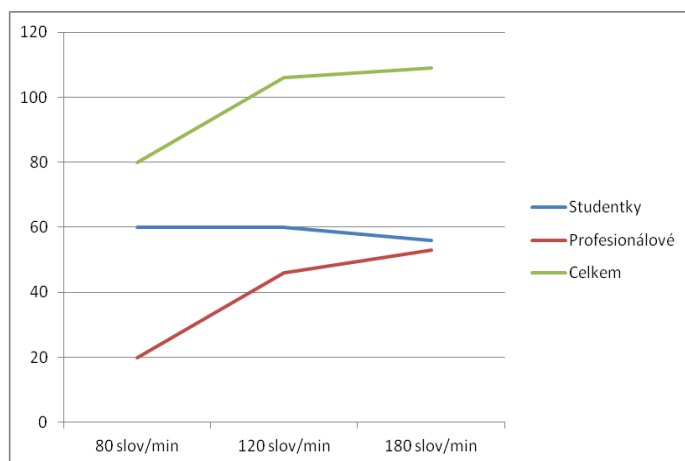
P2/1B: Zkusili jsme během těchto šesti měsíců se pokusit o to, aby Evropa zůstala sjednocená a aby byla silná, aby myslela jedním směrem.

3C : Puis cette amitié a acquis une dimension nouvelle grâce à la visite d'État du général De Gaulle, il y a quarante ans.

P2/3C: Toto přátelství bylo navázáno už před 40 lety při návštěvě generála De Gaulla.

Největší rozdíly mezi studentkami a profesionály byly v tempu 80 slov/min, kdy se studentky dopustily o 200 % chyb více. Nicméně se stoupající rychlostí se rozdíly v četnosti méně závažných chyb mezi profesionály a studentkami postupně stíraly: v tempu 120 slov/min studentky chybovaly již jen o 30 % více a v tempu 180 slov/min pouze o 6 % více.

Graf 18 znázorňuje průběh závislosti mezi rychlostí a počtem méně závažných sémantických chyb, přičemž u studentek byla zjištěna nepřímá korelace s velmi vysokou silou závislosti ($r = -0,918$), zatímco u profesionálů byla korelační závislost rovněž velmi vysoká ($r = 0,906$), ale přímá, což potvrzuje i to, že u profesionálů dochází s nárůstem rychlosti ke značnému zvýšení chyb ve srovnání s tempem 80 slov/min: v tempu 120 slov/min o 130 % a v tempu 180 slov/min dokonce o 165 %. Celková síla korelační závislosti (studentky a profesionálové dohromady) byla rovněž vysoká ($r = 0,855$).

Graf 18: Korelace méně závažných sémantických chyb a rychlosti výchozího projevu

Závažné sémantické chyby					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1/1A: 8	P1/1A: 3	S1/1B: 9	P1/1B: 1	S1/1C: 12	P1/1C: 8
S2/1A: 6	P2/1A: 3	S2/1B: 17	P2/1B: 6	S2/1C: 7	P2/1C: 4
S3/2A: 0	P3/2A: 1	S3/2B: 9	P3/2B: 3	S3/2C: 14	P3/2C: 3
S4/2A: 0	P4/2A: 0	S4/2B: 5	P4/2B: 2	S4/2C: 11	P4/2C: 7
S5/3A: 5	P5/3A: 0	S5/3B: 7	P5/3B: 0	S5/3C: 2	P5/3C: 3
S6/3A: 1	P6/3A: 1	S6/3B: 5	P6/3B: 1	S6/3C: 3	P6/3C: 0
Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:
20	8	52	13	49	25
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
3,3	1,3	8,6	2,2	8,2	4,2

Příklady závažných sémantických chyb:

1A : [...] et la Russie est un grand pays --, ils doivent respecter des valeurs, des pratiques et des comportements qui ne doivent plus être ceux qui étaient les leurs à une autre époque en Europe.

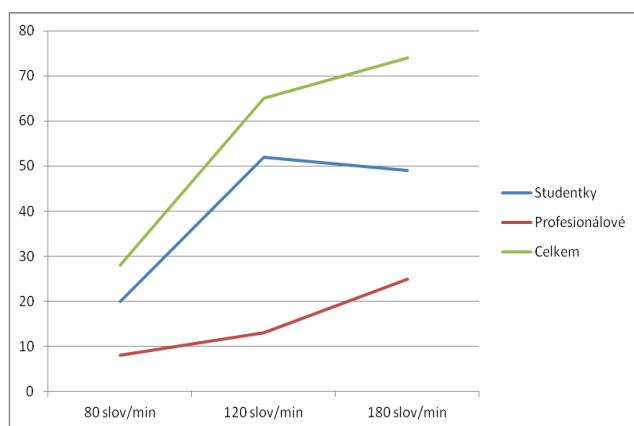
S1/1A : [...] protože musíme chápat, že Rusko je významným hráčem na světovém poli a je třeba jeho chování a jeho a ačkoli je třeba jeho přání respektovat, není možné, aby v současné době jednal agresivně.

3B : Sachez que la France est l'amie de la Roumanie, une amie fidèle, une amie totalement engagée, une amie qui ne vous trahira jamais.

S5/3B : Rumunsko je věrným přítelem Francie, zcela angažovaným, který nikdy Francii nezradí.

Studentky se dopustily mnohem více závažných sémantických chyb než profesionálové. Celkový počet závažných chyb ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 15 % a u profesionálů 11 %. Studentky se v tempu 80 slov/min dopustily o 150 % více chyb než profesionálové, v tempu 120 slov/min o 300 % chyb více a v tempu 180 slov/min o 96 % chyb více. Zajímavé je, že v tempu 180 slov/min se počet chyb u studentek ve srovnání s tempem 120 slov/min dokonce nepatrně snížil. Nejvýraznější nárůst chyb ve srovnání s ostatními tempy zaznamenaly studentky v tempu 120 slov/min, a to o více než o 160 %.

Naopak u profesionálů se počet závažných sémantických chyb zvyšoval úměrně se stoupající rychlostí výchozího projevu: v tempu 120 slov/min o 63 % a v tempu 180 slov/min o 212 %. Tuto skutečnost lze pozorovat i v grafu 19, který zobrazuje průběh korelačního vztahu mezi rychlostí a počtem závažných sémantických chyb. Síla závislosti zjištěná u studentek byla vysoká ($r = 0,749$) a u profesionálů velmi vysoká ($r = 0,993$). Celková síla korelační závislosti byla vysoká ($r = 0,899$).

Graf 19: Korelace závažných sémantických chyb a rychlosti výchozího projevu

4) Chyby v logické návaznosti

Následující tabulka ukazuje četnost chyb v logické návaznosti zaznamenané u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

Tyto chyby budou jak v českém, tak francouzském textu vyznačeny tučně s podtržením.

Chyby v logické návaznosti					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1/1A: 7	P1/1A: 2	S1/1B: 4	P1/1B: 4	S1/1C: 13	P1/1C: 4
S2/1A: 13	P2/1A: 2	S2/1B: 5	P2/1B: 7	S2/1C: 6	P2/1C: 2
S3/2A: 1	P3/2A: 1	S3/2B: 7	P3/2B: 7	S3/2C: 11	P3/2C: 7
S4/2A: 1	P4/2A: 2	S4/2B: 5	P4/2B: 1	S4/2C: 13	P4/2C: 7
S5/3A: 9	P5/3A: 2	S5/3B: 1	P5/3B: 1	S5/3C: 2	P5/3C: 2
S6/3A: 2	P6/3A: 2	S6/3B: 1	P6/3B: 1	S6/3C: 3	P6/3C: 7
Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:
33	11	23	21	48	29
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
5,5	1,8	3,8	3,5	8	4,8

Příklady chyb v logické návaznosti:

1A: Ce n'était pas si évident compte tenu de l'histoire de nos différents pays, une histoire douloureuse pour ceux des Européens qui ont vécu tant de décennies derrière le rideau de fer. Dans une Europe humiliée, dans une Europe divisée, dans une Europe martyrisée, il est normal que certains pays aient une sensibilité à l'endroit de nos voisins russes différente de ceux qui n'ont connu que la liberté.

2B: Ce n'est pas un sujet que l'on doit traiter de façon anecdotique. C'est un sujet capital parce qu'un jour nos enfants se tourneront vers nous et nous diront [...]

S2/1A: Není to vůbec samo sebou, když si vezmeme dějiny jednotlivých členských států EU, protože některé východní státy žily celá desetiletí za železnou oponou. Tyto státy byly pokorné a a Evropa byla rozdělená. Proto by bylo normální očekávat, že právě tyto státy budou velmi citlivé vůči našim ruským sousedům a že budou mít jiné pocity než my ostatní státy EU.

P5/2B: Není to téma, které bychom řešili okrajově, je to totiž téma zásadní a naše děti se jednou na nás obrátí a zeptají se [...]

I zde byly výrazné rozdíly mezi výkony profesionálů a studentek, především v tempu 80 slov/min, kdy studentky vykázaly o 200 % více chyb a v tempu 180 slov/min, kdy studentky zaznamenaly o 78 % více chyb. V tempu 120 slov/min učinily studentky pouze o 10 % chyb více.

Na vzniku těchto chyb se podílelo mnoho faktorů – hlavně u studentek. Jedním z nejdůležitějších bylo tempo: u tempa 80 slov/min měly studentky kvůli příliš pomalé rychlosti projevů potíže s krátkodobou pamětí, s udržením pozornosti a s udržením smyslových jednotek k přetlumočení. Studentky rovněž zapomínaly začátky vět, což se projevilo i v kategorii chyb v časové návaznosti a u gramatických chyb. Tempo 180 slov/min bylo pro studentky zase příliš rychlé. Studentky měly velké problémy již ve fázi poslechu a porozumění, neboť nestíhaly tlumočnicka sledovat, zachytily většinou jenom části vět, které poté různě spojovaly dohromady (tzv. *compounding omissions*) a tím vznikaly nebo zanikaly textové vztahy pozměňující podstatným způsobem význam sdělení.

Mnoho chyb bylo způsobeno rovněž nadměrným použitím strategie reformulace-segmentace, především v tempu 180 slov/min. Aby se studentky vyrovnaly s vysokým tempem, dělily složitá souvětí na kratší věty, což však mnohdy vedlo nejenom k významovým posunům, ale také ke ztrátě celkové textové návaznosti. Výsledný komunikát poté působil jako sled krátkých, volně připojených vět.

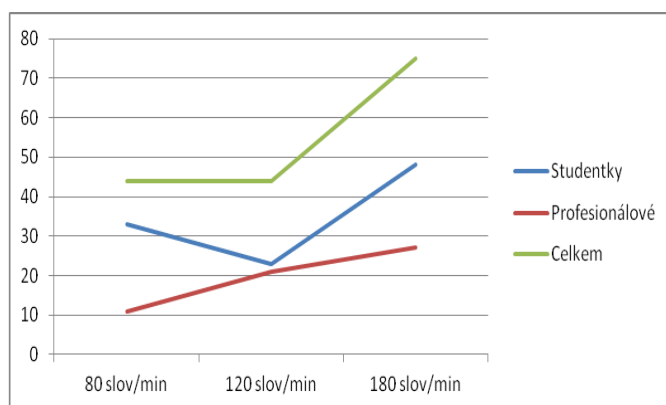
Všimli jsme si, že s rostoucí rychlostí se délka vět u studentek zkracovala, což byla také jednotka, se kterou studentky pracovaly. Většina profesionálů naopak pracovala i v tempu 120 a 180 slov/min s vyššími textovými rovinami, což se projevilo na celkové úrovni textové

koherence. Také věty přetlumočené tlumočníky jsou mnohem delší a je mezi nimi vyjádřená spojitost nejrůznějšími gramatickými prostředky (konektory, deixe, částice).

Dalšími chybami, kterých se dopouštěli jak profesionálové, tak studentky bylo přidávání spojek či přesouvání spojek v rámci souvětí, což pozměňovalo význam vět.

Celkový počet chyb v logické návaznosti ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 13 % a 14 % u profesionálů. Souhrnný počet chyb v logické návaznosti (studentky a profesionálové dohromady) dosahoval v tempu 80 slov/min 16 %, v tempu 120 slov/min 11 % a v tempu 180 slov/min 13 %.

Graf 20 zobrazuje průběh korelačního vztahu mezi rychlostí a počtem chyb v logické návaznosti. Síla závislosti zjištěná u studentek byla střední ($r = 0,684$) a u profesionálů velmi vysoká ($r = 0,967$). Celková síla korelační závislosti byla vysoká ($r = 0,918$). U profesionálů tedy mezi chybami v logické návaznosti a stoupající rychlostí existuje velmi silný korelační vztah: v tempu 120 slov/min se počet chyb zvýšil o 91 % a v tempu 180 slov/min o 145 %. U studentek tato korelace není tak jednoznačná: v tempu 80 slov/min učinily více chyb v logické návaznosti než v tempu 120 slov/min, kdy se počet chyb snížil o 30 %, ale v tempu 180 slov/min se zase o 45 % zvýšil. Studentkám tedy vadily jak projevy pomalé, tak projevy rychlé.

Graf 20: Korelace chyb v logické návaznosti a rychlosti výchozího projevu

4) Chyby v časové návaznosti

Následující tabulka ukazuje četnost chyb v časové návaznosti zaznamenané u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

Tyto chyby budou jak v českém, tak francouzském textu vyznačeny tučně s podtržením.

Chyby v časové návaznosti					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1/1A: 1	P1/1A: 2	S1/1B: 1	P1/1B: 0	S1/1C: 1	P1/1C: 2
S2/1A: 5	P2/1A: 4	S2/1B: 3	P2/1B: 4	S2/1C: 0	P2/1C: 3
S3/2A: 1	P3/2A: 0	S3/2B: 3	P3/2B: 1	S3/2C: 1	P3/2C: 1
S4/2A: 0	P4/2A: 5	S4/2B: 0	P4/2B: 1	S4/2C: 4	P4/2C: 2
S5/3A: 0	P5/3A: 0	S5/3B: 1	P5/3B: 1	S5/3C: 2	P5/3C: 4
S6/3A: 1	P6/3A: 1	S6/3B: 2	P6/3B: 1	S6/3C: 1	P6/3C: 3
Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:
8	12	10	8	9	15
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
1,3	2	1,6	1,3	1,5	2,5

Příklady chyb v časové návaznosti:

3C: Je suis fier, mes chers amis roumains, d'être le premier Président de la République française à me rendre dans une Roumanie qui est membre à part entière de l'Union européenne !

P6/3C: Já jsem si jist vážení přátelé, že Rumunsku bude i platným členem Evropské unie.

1B: Et, en ce mois d'août, nous avons d'abord négocié le cessez-le-feu, le 12 août, puis un accord de retrait le 12 septembre. Finalement, la guerre fut évitée.

P2/1B: Chtěli jsme nejprve vyjednávat o příměří a potom jsme chtěli dospět ke smlouvě o stažení vojsk. Konečně bylo možné se válce vyhnout.

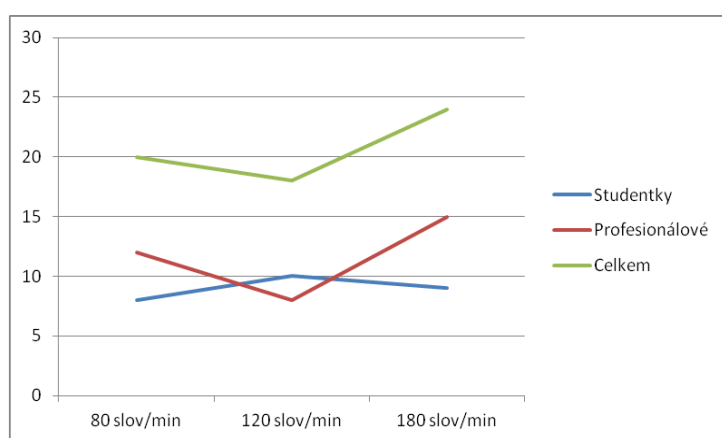
V této kategorii chyb jsme dospěli k nečekaným výsledkům, neboť studentky vykázaly navzdory našemu očekávání lepší výkon než profesionálové, a to ve dvou zkoumaných tempích: v tempu 80 slov/min (o 33 % méně chyb než profesionálové) a v tempu 180 slov/min (o 40 % chyb méně). Výkony studentek byly ve všech rychlostech značně vyrovnané (průměrný počet chyb na studentku: 1,3 – 1,6 – 1,5), zatímco u profesionálů byly zjištěny větší výkyvy (průměrný počet chyb na profesionála: 2 – 1,3 – 2,5).

V této kategorii obě skupiny nejčastěji chybovaly v užití slovesného času (např. místo budoucího času byl použit čas přítomný či místo minulého času čas přítomný) – zejména v delších větách, souvětích a podmínkových větách (častým problémem bylo, že mnohdy u dlouhých souvětí nebylo možné přesně odhadnout, jak bude věta pokračovat, což někteří profesionálové šikovně napravili zpětnou korekturou). Další časté chyby byly v použití modálních sloves (např. sloveso *chtít* místo *muset*).

Celkový počet chyb v časové návaznosti ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 3 % a 8 % u profesionálů. Zajímavé rovněž je, že podle souhrnného počtu chyb v časové návaznosti (studentky a profesionálové dohromady), který dosahoval v tempu 80 slov/min 8 %, v tempu 120 slov/min 5 % a v tempu 180 slov/min 4 %, počet těchto chyb klesá.

Z grafu 21 je vidět, že mezi stoupající rychlostí výchozího projevu a počtem chyb v časové návaznosti existuje u studentek nízká závislost ($r = 0,397$) a u profesionálů střední závislost ($r = 0,737$). Rychlost tedy neměla na počet těchto chyb žádný výrazný vliv. Celková korelační závislost byla však vysoká ($0,737$).

Graf 21: Korelace chyb v časové návaznosti a rychlosti výchozího projevu

3.2.6.2.2. Plynulost Projevu

1) Chyby ve výslovnosti

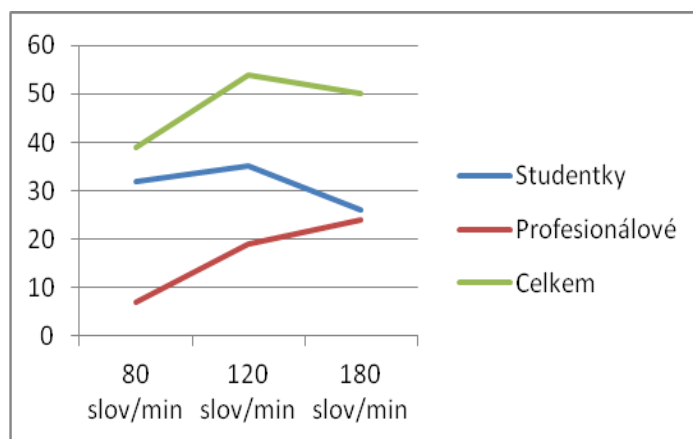
Následující tabulka ukazuje počet chyb ve výslovnosti zaznamenaných u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

Chyby ve výslovnosti					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1: 1	P1: 1	S1: 3	P1: 2	S1: 0	P1: 5
S2: 5	P2: 2	S2: 6	P2: 2	S2: 4	P2: 3
S3: 4	P3: 0	S3: 6	P3: 1	S3: 9	P3: 1
S4: 6	P4: 3	S4: 6	P4: 8	S4: 3	P4: 5
S5: 10	P5: 1	S5: 8	P5: 3	S5: 8	P5: 2
S6: 6	P6: 0	S6: 6	P6: 3	S6: 2	P6: 8
Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:
32	7	35	19	26	24
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
5,3	1,2	5,8	3,2	4,3	4

Výše uvedená tabulka ukazuje, že profesionálové učinili méně chyb ve výslovnosti než studentky. Největší rozdíl mezi těmito dvěma skupinami jsme zaznamenali v tempu 80 slov/min, kdy se studentky dopustily čtyřikrát více chyb než profesionálové, ale s rostoucí rychlostí se tento rozdíl mezi profesionály a studentkami postupně snižoval a v tempu 180 slov/min byl mezi nimi rozdíl pouze 8 % (v tempu 80 slov/min studentky učinily o 357 % více chyb, v tempu 120 slov/min o 84 % více).

Celkový počet chyb ve výslovnosti ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 13 % a 6 % u profesionálů.

Zajímavé je, že nejvíce chyb učinily studentky v tempu 120 slov/min a nejméně naopak v nejrychlejším tempu 180 slov/min. Na níže uvedeném grafu 22 můžeme u studentek pozorovat nepřímý vysoký korelační vztah ($r = -,737$). U profesionálů byl zjištěn přímý velmi vysoký korelační vztah ($r = 0,939$). Celková korelační závislost byla střední ($r = 0,622$).

Graf 22: Korelace chyb ve výslovnosti a rychlosti výchozího projevu

2) Nev vyplněné pauzy

Následující tabulka ukazuje četnost nevyplněných pauz zaznamenaných u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

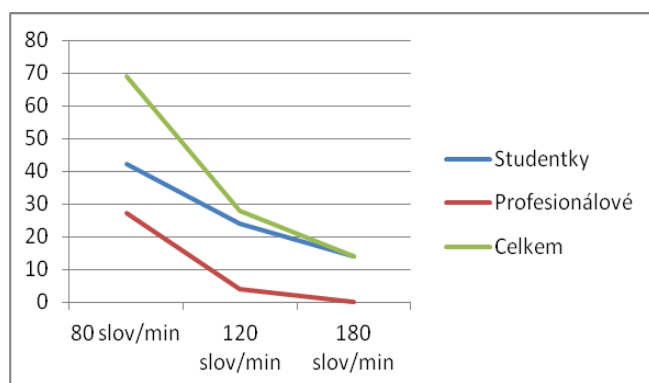
Nev vyplněné pauzy					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1: 7	P1: 4	S1: 6	P1: 0	S1: 0	P1: 0
S2: 8	P2: 5	S2: 0	P2: 1	S2: 1	P2: 0
S3: 6	P3: 7	S3: 0	P3: 1	S3: 3	P3: 0
S4: 5	P4: 1	S4: 1	P4: 1	S4: 0	P4: 0
S5: 8	P5: 8	S5: 6	P5: 1	S5: 3	P5: 0
S6: 11	P6: 2	S6: 11	P6: 0	S6: 7	P6: 0
Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:	Celkem:
42	27	24	4	14	0
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
7	4,5	4	0,6	2,3	0

Ze získaných dat (viz výše uvedená tabulka) je patrné, že se zvyšující se rychlostí výchozího projevu klesá počet nevyplněných pauz, a to u obou zkoumaných skupin. Potvrzuje to i souhrnný počet chyb (studentky a profesionálové dohromady) dosahující v tempu 80 slov/min 14 %, v tempu 120 slov/min 6 % a v tempu 180 slov/min 3 %.

Studentky však vykázaly mnohem více nevyplněných pauz než profesionálové: v tempu 80 slov/min o 56 % více, v tempu 120 slov/min pětkrát více a v tempu 180 slov/min dokonce čtrnáctkrát více. I celkově studentky používaly mnohem více nevyplněných pauz než profesionálové: celkový počet nevyplněných pauz ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 12 % x 4 % u profesionálů.

Nutno dodat, že výskyt nevyplněných pauz nezávisí pouze na tlumočnickovi, ale rovněž na mnoha dalších vnějších faktorech jako je např. řečnickovo tempo a počet a délka pauz ve výchozím projevu, s čímž právě souvisí vysoký počet nevyplněných pauz zaznamenaných u obou skupin v tempu 80 slov/min. Jsou to ale faktory, které tlumočnick nemůže téměř vůbec ovlivnit. Na počet nevyplněných pauz má vliv rovněž časový posuv a individuální styl tlumočnicka. Vyšší počet nevyplněných pauz u studentek v tempu 120 slov/min a 180 slov/min svědčí naopak o problémech s porozuměním a poslechem.

Na grafu 23 můžeme pozorovat nepřímou korelaci s velmi silnou závislostí u studentek ($r = -0,961$) a nepřímou korelaci se silnou závislostí u profesionálů ($r = -0,924$). Celkově byla zjištěna nepřímá korelace se silnou závislostí ($r = -0,924$).

Graf 23: Korelace nevyplněných pauz a rychlosti výchozího projevu

3) Vyplněné pauzy

Následující tabulka ukazuje četnost vyplněných pauz zaznamenaných u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

Tato kategorie je rozdělena do následujících podskupin: a) hezitační zvuky, b) opakování, c) opravy, d) falešné začátky, e) nedokončené věty.

Vyplněné pauzy – 80 slov/min (126 slabik/min)									
Hezitační zvuky		Opakování		Opravy		Falešné začátky		Nedokončené věty	
Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof
S1: 7	P1: 45	S1: 4	P1: 2	S1: 4	P1: 2	S1: 0	P1: 0	S1: 0	P1: 0
S2: 7	P2: 40	S2: 3	P2: 2	S2: 3	P2: 5	S2: 0	P2: 1	S2: 0	P2: 0
S3: 16	P3: 2	S3: 11	P3: 0	S3: 8	P3: 0	S3: 2	P3: 0	S3: 1	P3: 0
S4: 2	P4: 11	S4: 2	P4: 1	S4: 2	P4: 4	S4: 1	P4: 0	S4: 1	P4: 0
S5: 20	P5: 32	S5: 4	P5: 2	S5: 8	P5: 3	S5: 1	P5: 0	S5: 2	P5: 0
S6: 14	P6: 2	S6: 3	P6: 2	S6: 9	P6: 2	S6: 0	P6: 0	S6: 0	P6: 0
Celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	Celkem	celkem	celkem
66	132	27	9	34	16	4	1	4	0
Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr
11	22	4,5	1,5	5,6	2,6	0,6	0,2	0,6	0

Vyplněné pauzy – 120 slov/min (187 slabik/min)									
Hezitační zvuky		Opakování		Opravy		Falešné začátky		Nedokončené věty	
Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof
S1: 4	P1: 46	S1: 0	P1: 3	S1: 0	P1: 5	S1: 0	P1: 0	S1: 0	P1: 0
S2: 1	P2: 43	S2: 8	P2: 0	S2: 7	P2: 10	S2: 0	P2: 0	S2: 0	P2: 0
S3: 19	P3: 3	S3: 15	P3: 0	S3: 8	P3: 1	S3: 1	P3: 0	S3: 0	P3: 0
S4: 1	P4: 25	S4: 0	P4: 2	S4: 5	P4: 11	S4: 0	P4: 0	S4: 0	P4: 0
S5: 23	P5: 26	S5: 3	P5: 3	S5: 2	P5: 4	S5: 1	P5: 0	S5: 0	P5: 0
S6: 12	P6: 4	S6: 3	P6: 8	S6: 7	P6: 2	S6: 1	P6: 0	S6: 1	P6: 0
celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	Celkem
60	147	29	16	29	33	3	0	1	0
Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr
10	24,5	4,8	2,6	4,8	5,5	0,5	0	0,2	0

Vyplněné pauzy – 180 slov/min (279 slabik/min)									
Hezitační zvuky		Opakování		Opravy		Falešné začátky		Nedokončené věty	
Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof	Stud	Prof
S1: 2	P1: 30	S1: 2	P1: 3	S1: 1	P1: 6	S1: 0	P1: 0	S1: 0	P1: 0
S2: 5	P2: 45	S2: 3	P2: 4	S2: 3	P2: 12	S2: 0	P2: 0	S2: 0	P2: 0
S3: 22	P3: 5	S3: 10	P3: 2	S3: 3	P3: 3	S3: 3	P3: 0	S3: 0	P3: 0
S4: 1	P4: 35	S4: 4	P4: 1	S4: 3	P4: 3	S4: 0	P4: 0	S4: 0	P4: 0
S5: 33	P5: 53	S5: 4	P5: 0	S5: 6	P5: 5	S5: 1	P5: 0	S5: 0	P5: 0
S6: 9	P6: 16	S6: 2	P6: 5	S6: 1	P6: 10	S6: 1	P6: 0	S6: 3	P6: 0
celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	celkem	Celkem
72	184	25	15	17	39	5	0	3	0
Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr	Průměr
12	30,6	4,2	2,5	2,8	6,5	0,8	0	0,5	0

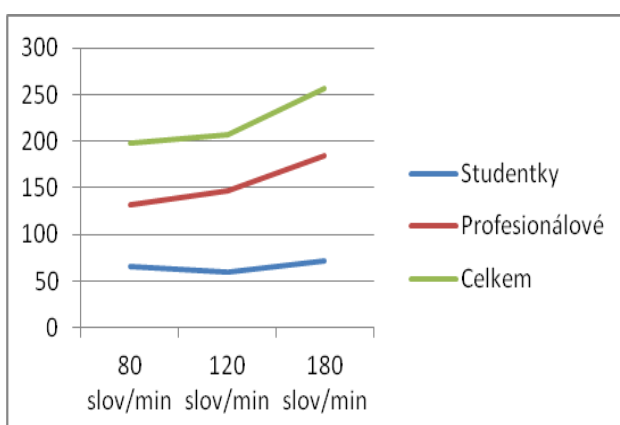
a) Hezitační zvuky

Souhrnná tabulka – hezitační zvuky			
	80 slov/min	120 slov/min	180 slov/min
Studentky	66	60	72
Profesionálové	132	147	184
Celkem	198	207	256

V této kategorii jsme zaznamenali nečekané výsledky. Tlumočníci měli větší počet hezitačních zvuků než studentky: v tempu 80 slov/min o 50 % více než studentky, v tempu 120 slov/min o 59 % a v tempu 180 slov/min o 61 %.

Všimli jsme si, že hezitační zvuky souvisely s nervozitou profesionálů a studentek kvůli časové tísní a tempu výchozího projevu (zejména u vysoké rychlosti), ale byly také signálem potíží s porozuměním a formulačních problémů ve fázi produkce, kdy tlumočníci z obou skupin nevěděli, jak větu převést nebo si nemohli vzpomenout na dané slovo či výraz. Velké rozdíly v četnosti hezitačních pauz byly i mezi jednotlivými studentkami a profesionály, z čehož vyplývá, že hezitační pauzy mohou být rovněž příznačné pro individuální styl vyjadřování určitého profesionála nebo studentky.

Na následujícím grafu 24 můžeme sledovat u studentek střední korelační závislost mezi rychlostí a hezitačními pauzami ($r = 0,960$) a u profesionálů překvapivě velmi vysokou závislost ($r = 0,992$). Celková korelační závislost je rovněž velmi vysoká ($r = 0,965$).

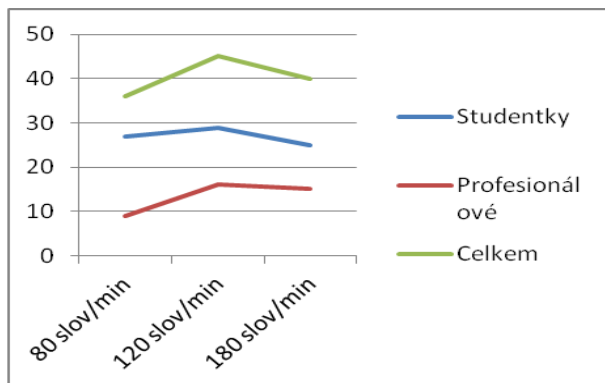
Graf 24: Korelace hezitačních zvuků a rychlosti výchozího projevu

b) Opakování

	Opakování		
	80 slov/min	120 slov/min	180 slov/min
Studentky	27	29	25
Profesionálové	9	16	15
Celkem	36	45	40

V tempu 80 slov/min studentky opakovaly o 200 % více než profesionálové, v tempu 120 slov/min o 81 % více a v tempu 180 slov/min o 67 %.

Níže uvedený graf 25 ukazuje, že u studentek byl zjištěn nepřímý středně silný korelační vztah ($r = -0,596$) a u profesionálů byla konstatována vysoká závislost ($r = 0,717$). Celková korelační závislost je však nízká ($r = 0,337$).

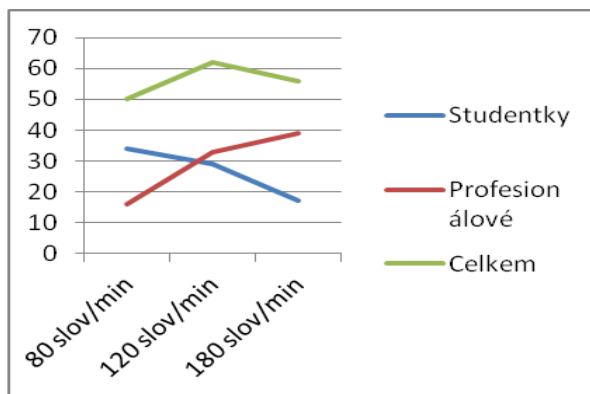
Graf 25: Korelace opakování a rychlosti výchozího projevu

c) Opravy

	Opravy		
	80 slov/min	120 slov/min	180 slov/min
Studentky	34	29	17
Profesionálkové	16	33	39
Celkem	50	62	56

Studentky v tempu 80 slov/min učinily o 113 % oprav více než profesionálkové, ale v tempu 120 slov/min o 12 % méně a v tempu 180 slov/min o 56 % méně. Domníváme se, že jednou z možných příčin této klesající tendence počtu oprav u studentek může být i zahlcení procesní kapacity nebo její nedostatek na kontrolu vlastního výstupu. Profesionálkové naopak měli podle všeho i ve vysokém tempu 180 slov/min dostatek procesní kapacity na kontrolu výstupu a opravu eventuálních chyb.

Níže uvedený graf 26 ukazuje, že u studentek byla mezi rychlostí výchozího projevu a počtem oprav zjištěna velmi silná nepřímá korelační závislost ($r = -0,992$) a u profesionálů naopak velmi silná, ale přímá korelační závislost ($r = 0,927$). Celková síla závislosti je nízká ($r = 0,397$).

Graf 26: Korelace oprav a rychlosti výchozího projevu

d) Falešné začátky²²

	Falešné začátky		
	80 slov/min	120 slov/min	180 slov/min
Studentky	4	3	5
Profesionálové	1	0	0
Celkem	5	3	5

Počet falešných začátků zaznamenaných u obou kategorií byl poměrně nízký. V tempu 80 slov/min měly studentky v průměru 0,6 falešných začátků na osobu x 0,2 u profesionálů, v tempu 120 slov/min 0,5 falešných začátků na osobu x 0 u profesionálů a v tempu 180 slov/min 0,8 falešných začátků na osobu x 0 u profesionálů. V tempu 120 a 180 slov/min profesionálové nevykázali ani jeden falešný začátek.

e) Nedokončené věty²³

	Nedokončené věty		
	80 slov/min	120 slov/min	180 slov/min
Studentky	4	1	3
Profesionálové	0	0	0
Celkem	4	1	3

Stejně jako u předchozí kategorie byl počet nedokončených vět nízký. Profesionálové nevykázali ani jednu nedokončenou větu. Studentky měly nejvíce nedokončených vět v tempu 80 slov/min a nejméně v tempu 120 slov/min.

²² Počet falešných začátků byl tak malý, že graf korelace nebyl vytvořen.

²³ Počet nedokončených vět byl tak nízký, že graf korelace nebyl vytvořen.

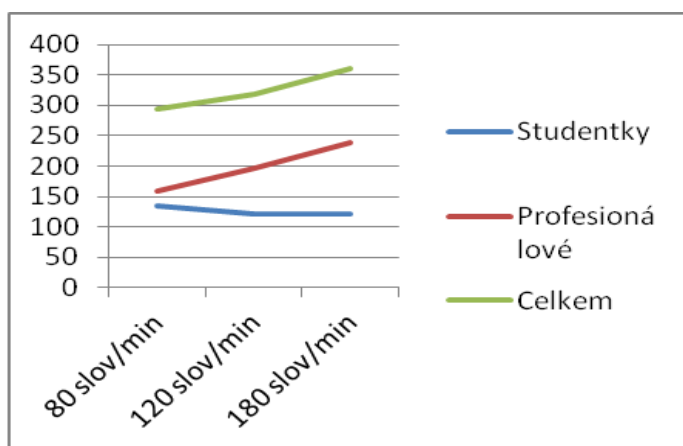

Souhrnná tabulka – vyplněné pauzy			
	80 slov/min	120 slov/min	180 slov/min
Studentky	135	122	122
Profesionálové	158	196	238

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že mezi profesionály a studentkami byl značný rozdíl. Podle získaných dat si v této kategorii studentky vedly lépe než profesionálové, a to ve všech rychlostech. V tempu 80 slov/min vykazaly studentky o 15 % vyplněných pauz méně, v tempu 120 slov/min o 38 % méně a v tempu 180 slov/min o 49 % méně.

Celkově lepší výkon studentek potvrzuje i celkový počet vyplněných pauz ve všech zkoumaných rychlostech, který u studentek dosahoval 56 % a u profesionálů 75 %. Souhrnný počet vyplněných pauz (studentky a profesionálové dohromady) pak dosahoval v tempu 80 slov/min 61 %, v tempu 120 slov/min 64 % a v tempu 180 slov/min 71 %, což znamená, že s rostoucí rychlostí se bude u obou skupin dohromady zvyšovat počet vyplněných pauz.

Níže uvedený graf 27 ukazuje, že u studentek existuje mezi počtem vyplněných pauz a rychlostí nepřímá vysoká korelace ($r = 0,802$) a u profesionálů existuje velmi silná přímá korelace ($r = 0,996$). Celková korelace je rovněž velmi silná ($r = 0,999$).

Graf 27: Korelace vyplněných pauz a rychlosti výchozího projevu

3) Gramatické chyby

Následující tabulka ukazuje počet gramatických chyb zaznamenaných u studentek a u profesionálů ve všech zkoumaných rychlostech 80 slov/min (126 slabik/min), 120 slov/min (187 slabik/min) a 180 slov/min (279 slabik/min).

Gramatické chyby budou vyznačeny tučně s podtržením.

Gramatické chyby					
80 slov/min (126 slabik/min)		120 slov/min (187 slabik/min)		180 slov/min (279 slabik/min)	
Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové	Studentky	Profesionálové
S1/1A: 10	P1/1A: 10	S1/1B: 5	P1/1B: 4	S1/1C: 8	P1/1C: 5
S2/1A: 5	P2/1A: 7	S2/1B: 9	P2/1B: 8	S2/1C: 5	P2/1C: 12
S3/2A: 6	P3/2A: 4	S3/2B: 12	P3/2B: 13	S3/2C: 9	P3/2C: 7
S4/2A: 6	P4/2A: 7	S4/2B: 4	P4/2B: 8	S4/2C: 1	P4/2C: 14
S5/3A: 7	P5/3A: 7	S5/3B: 9	P5/3B: 4	S5/3C: 7	P5/3C: 7
S6/3A: 9	P6/3A: 3	S6/3B: 10	P6/3B: 11	S6/3C: 5	P6/3C: 5
Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem	Celkem
43	38	49	48	35	50
Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof	Průměr/stud	Průměr/prof
7,2	6,3	8,2	8	5,8	8,3

Příklady gramatických chyb:

- S1/1A: [...] situaci v Evropě poznamenal proces ratifikace Lisabonské smlouvy a byl poznamenan **také odmítnutím Irska této smlouvy.**
- P4/2A: Darfur, to je explosivní směs mezi **dopadů** klimatických změn [...]
- P1/3A: Dnes se **Rumunsko** stalo plnoprávným členem Evropské unie, Severoatlantické aliance i Frankofonie, jejíž summit **pořádala** v roce 2006.
- P1/3A: [...] a proto naše dva státy **se** rozhodly [...]
- P4/2C: Chci hned od začátku říci, že nemůže dojít k mezinárodní dohodě, pokud si neuvědomíme, do jaké míry se to týká těch **nejchudší.**

Celkový počet gramatických chyb ve všech zkoumaných rychlostech dosahoval u studentek 19 % a 15 % u profesionálů a souhrnný počet gramatických chyb (studentky a profesionálové dohromady) dosahoval v tempu 80 slov/min 17 %, v tempu 120 slov/min 19 % a v tempu 180 slov/min 16 %.

Nejčastější druhy gramatických chyb zjištěných u obou skupin byly následující: chyby v pádech, špatná shoda podmětu s přísudkem – zejména je-li podmět rozvitý nebo daleko od přísudku, syntaktické chyby (*abychom* místo spojky *že* – způsobeno tím, že řečník mluví příliš rychle a tlumočník zapomene na přesné znění předchozího tlumočeného úseku), neobratný

slovosled, často špatně umístěná příklonka *se*, špatné předložky nebo vynechání předložky atd.

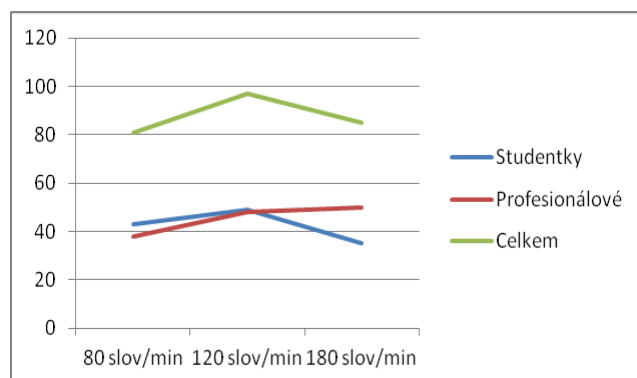
Zjištěné výsledky byly v této kategorii velmi nečekané: zatímco u studentek počet chyb dosáhl vrcholu v tempu 120 slov/min a jejich počet v tempu 180 slov/min dokonce klesl, u profesionálů počet gramatických chyb úměrně stoupal se zvyšujícím se tempem.

Se stoupající rychlostí se rovněž postupně stíraly rozdíly mezi profesionály a studentkami: v tempu 80 slov/min studentky učinily o 13 % gramatických chyb více než profesionálové, v tempu 120 slov/min již pouze o 2 % více a v tempu 180 slov/min se studentky dopustily o 30 % gramatických chyb méně. V tempu 80 slov/min počet gramatických chyb svědčí o problémech studentek s pozorností a s operační pamětí – potíže zapamatovat si začátky vět a orientovat se ve struktuře věty.

Tento překvapivý vývoj chyb u studentek v tempu 120 slov/min a především v tempu 180 slov/min je dán i tím, že studentky sice zaznamenaly mnohem méně gramatických chyb, ale to proto, že také mnohem častěji informace vynechávaly a/nebo věty různě segmentovaly a zkracovaly. Znamená to tudíž, že studentky pracovaly ve fázi produkce s výrazně menším informačním materiálem než profesionálové, a proto se dopustily i méně gramatických chyb.

Profesionálové zpracovávali ve fázi produkce podstatně více informačního materiálu, snažili se co nejvíce respektovat pořadí a délku vět a souvětí a také vynechávali mnohem méně slov a segmentů. Je jasné, že čím více informačního materiálu tlumočník ponechá, tím větší je riziko různých interferencí a gramatických chyb. Protože studentky v tempu 180 slov/min velmi často věty komprimovaly, krátily a segmentovaly, projevila se u nich menší tendence ke gramatickým chybám.

Z níže uvedeného grafu 28 vyplývá, že u studentek existuje mezi rychlostí a počtem gramatických chyb nepřímý střední korelační vztah ($r = -0,660$) a u profesionálů byla zjištěna silná korelační závislost ($r = 0,885$). Celková korelační závislost je nicméně slabá ($r = 0,127$).

Graf 28: Korelace gramatických chyb a rychlosti výchozího projevu

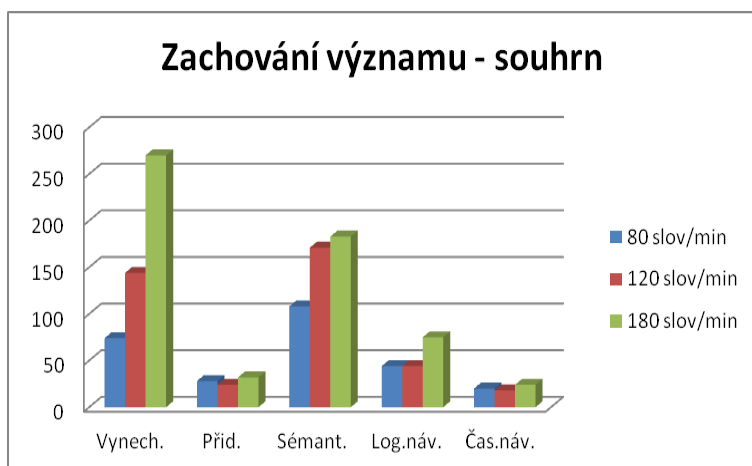
3.2.6.3. Diskuze

3.2.6.3.1. Zachování významu

3.2.6.3.1.1. Zachování významu – souhrn chyb

Následující souhrnná tabulka zachování významu a graf 29 shrnují celkový počet chyb (profesionálové a studentky dohromady) zaznamenaný při tlumočení projevů v pomalém (80 slov/min), středně rychlém (120 slov/min) a rychlém tempu (180 slov/min). S výjimkou přidávání informací lze říci, že mezi stoupající rychlostí projevu a zbývajících kategoriemi chyb existuje vysoká až velmi vysoká přímá korelace.

Souhrnná tabulka zachování významu (studentky a profesionálové dohromady)					
	Vynechání informací	Přidávání informací	Sémantické chyby	Logická návaznost	Časová návaznost
80 slov/min	74	28	108	44	20
120 slov/min	144	24	171	44	18
180 slov/min	270	32	183	75	24
r=	0,99882	0,59604	0,88277	0,91766	0,73704
Síla závisl.	velmi vysoká	střední	Vysoká	velmi vysoká	vysoká

Graf 29: Zachování významu - souhrn²⁴

²⁴ Vysvětlení zkratk: Vynech. = vynechání informace, Přid. = přidávání informace, Sémant. = sémantické chyby, Log.náv. = chyby v logické návaznosti, Čas.náv. = chyby v časové návaznosti

Nejsilněji se tato závislost projevuje u **vynechávání informací**, jejichž počet se s rostoucí rychlostí zvyšoval: v tempu 80 slov/min představoval celkový počet vynechávek 27%, v tempu 120 slov/min 36 % a v tempu 180 slov/min 46 % (což je nárůst o 70 % ve srovnání s pomalým tempem).

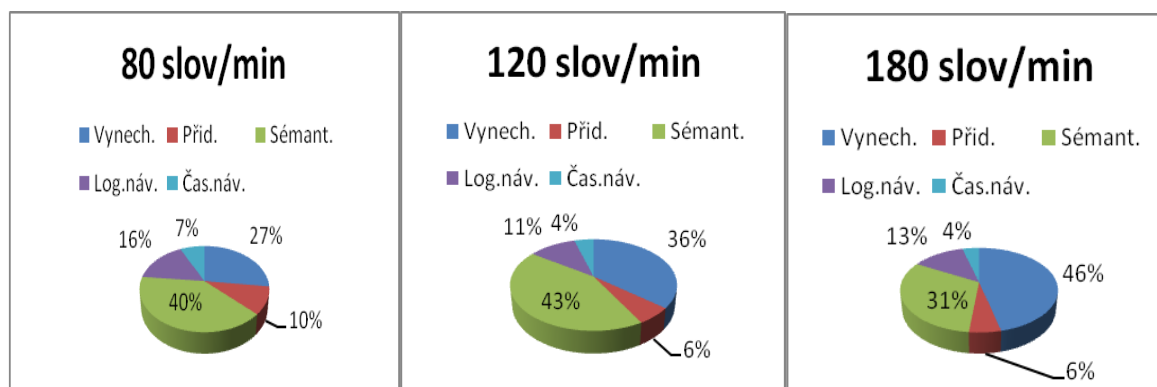
Za hlavní příčinu stoupajícího počtu vynechávek lze označit právě zvyšující se rychlost výchozího projevu, která způsobila, že obě skupiny tlumočnicků (profesionálové a studentky) měly potíže již ve fázi porozumění (úsilí poslechu a analýzy). Se stoupajícím tempem totiž musí tlumočnick zpracovat více informací za jednotku času a zároveň se snižuje čas, který má tlumočnick k dispozici k provedení mentálních tlumočnických operací nezbytných pro úspěšné přetlumočení. Tyto problémy potvrzují i odpovědi studentek a profesionálů v Dotaznících pro tlumočnicky. Někteří tlumočnick z obou zkoumaných skupin doslova uváděli, že nestíhali a že jim utíkali celé věty a větší celky. Znamená to, že některé informace ani nestihli a nemohli pro nedostatek dílčího úsilí (tzv. individuální deficit) nebo celkové individuální kapacity zaregistrovat (tzv. saturace procesní kapacity). Vysoké tempo zejména v kombinaci s vysokou hustotou výchozího sdělení tedy jednoznačně představuje zvýšení požadavků na procesní kapacitu, což se v našem případě projevilo i vysokým počtem vynechaných informací.

Ačkoli jsme nemohli měřit časový posun, domníváme se, že vysoká rychlost přiměla některé profesionály a hlavně studentky zvyšovat se stoupajícím tempem výchozího projevu i časový posuv od řečníka. To jim sice mohlo umožnit výchozí sdělení lépe analyzovat, ale zatěžuje to krátkodobou paměť, zvyšuje se riziko vynechání informací a navíc to brání tlumočnickovi v plném porozumění následujícího segmentu. Je tedy možné, že zvyšující se tempo vede u některých tlumočnicků (profesionálů i studentek) ke zvýšení časového posuvu, což zase vede ke zvýšení počtu vynechávek.

U přidávání informací nám vyšla střední korelační závislost. Celkový počet přidávaných informací činil v tempu 80 slov/min 10 % a v tempu 120 a 180 slov/min došlo dokonce k poklesu na 6 %. Domníváme se však, že přidávání informací souvisí nejen vysokým tempem výchozího projevu, ale také i s mírou vynechaných informací. Přidávaným informacím totiž často předcházely vynechávky, čehož si byly obě skupiny tlumočnicků vědomy, a tyto vynechávky se snažily nějakým způsobem napravit a kompenzovat buď tím, že zopakovaly hlavní myšlenku daného úseku nebo ho rekapitulovaly – to však nebylo počítáno jako chyba, a nebo přidávaly informace tak, aby zapadly do kontextu, což však mělo za následek změnu významu nebo dokonce významové chyby.

V případě **sémantických chyb** existuje mezi jejich počtem a rostoucí rychlostí vysoká závislost: v tempu 80 slov/min byl celkový počet sémantických chyb 108 a v tempu 180 slov/min 183 chyb, což představuje zvýšení o 69 %. Ovšem mezi tempem 120 a 180 slov/min byl nárůst pouze minimální (o 7 %). Proč byl tento nárůst tak nízký nedokážeme dostatečně vysvětlit. Příčinou mohou být samotné projevy, které byly na tlumočení značně náročné již pro svou informační hutnost, což v Dotaznících pro tlumočníky potvrdilo 83 % studentek a 67 % profesionálů. Je rovněž vysoce pravděpodobné, že se projevila i únava (potvrdilo 50 % studentek a 50 % profesionálů), neboť projevy v tempu 120 slov/min byly tlumočeny jako poslední.

I zde však podotýkáme, že mnoho sémantických chyb vzniklo v důsledku vynechání informace, což je opět důkazem toho, že vysoké tempo výchozího projevu představuje značnou zátěž již ve fázi poslechu a porozumění a znemožňuje tlumočnickům, aby informace plně zpracovali a následně adekvátně převedli. Toto naše zjištění podporuje i srovnání celkového počtu všech sémantických chyb v jednotlivých tempích: 80 slov/min – 10 %, 120 slov/min – 6% a 180 slov/min – 6 %. Tento úbytek ve vyšších rychlostech je způsoben právě nárůstem vynechávek (viz níže uvedený graf 30):

Graf 30: Procentuální porovnání chyb (studentek a profesionálů dohromady) v jednotlivých zkoumaných tempích

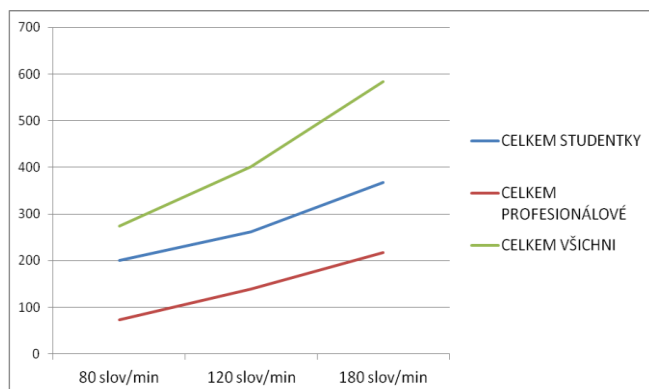
Mezi **chybami v logické návaznosti** a stoupající rychlostí byla zjištěna velmi vysoká korelační závislost. Vysoká rychlost výchozího projevu tedy má vliv na výskyt chyb v logické návaznosti: v tempu 180 slov/min došlo ve srovnání s tempem 80 slov/min k nárůstu o 70 %. Zajímavé však je, že v tempu 80 slov/min a 120 slov/min jsme zjistili stejný počet chyb. Je tedy možné, že z hlediska logické návaznosti není pomalé tempo pro tlumočení příhodné, neboť tlumočnick je nucen déle čekat na smysluplný celek pro přetlumočení, což představuje značnou zátěž pro krátkodobou paměť a navíc je pomalé tempo náročné na udržení pozornosti

(což v dotaznících poznamenali i francouzští respondenti). Stejně vysoký počet chyb u pomalého tempa 80 slov/min může rovněž souviset i se samotným porozuměním výchozího projevu – zejména u studentek, neboť 100 % z nich uvedlo, že v tomto tempu měly problémy i s porozuměním textu.

Mezi **chybami v časové návaznosti** a stoupající rychlostí byla zjištěna vysoká závislost. Tyto chyby však podle našeho názoru nesouvisejí pouze s rychlostí výchozího projevu, ale také s procesní kapacitou a jejím rozdělením mezi jednotlivá úsilí či jejím nedostatkem.

Z níže uvedené tabulky je zřejmé, že celkový počet chyb se s rostoucím tempem zvyšuje, a to jak u studentek, tak i u profesionálů a síla korelační závislosti mezi počtem chyb a rostoucí rychlostí je velmi vysoká (viz graf 31). Bohaté zkušenosti a větší tlumočnické dovednosti profesionálům umožnily, aby se s rostoucím tempem vyrovnali po významové a obsahové stránce mnohem lépe než studentky. Nicméně i jim činilo vysoké tempo potíže, což potvrzuje procentuální rozdíl mezi profesionály a studentkami, který se s nárůstem tempa postupně snižoval: v tempu 80 slov/min učinily studentky celkově o 170 % chyb více, v tempu 120 slov/min o 88 % chyb více, v tempu 180 slov/min o 69 % chyb více.

Souhrn všech chyb podle tempa – zachování významu					
	80 slov/min	120 slov/min	180 slov/min	r=	Síla závisl.
Celkem studentky	200	262	367	0,99947	velmi vysoká
Celkem profesionálové	74	139	217	0,99805	velmi vysoká
Celkem všichni	274	401	584	0,99994	velmi vysoká

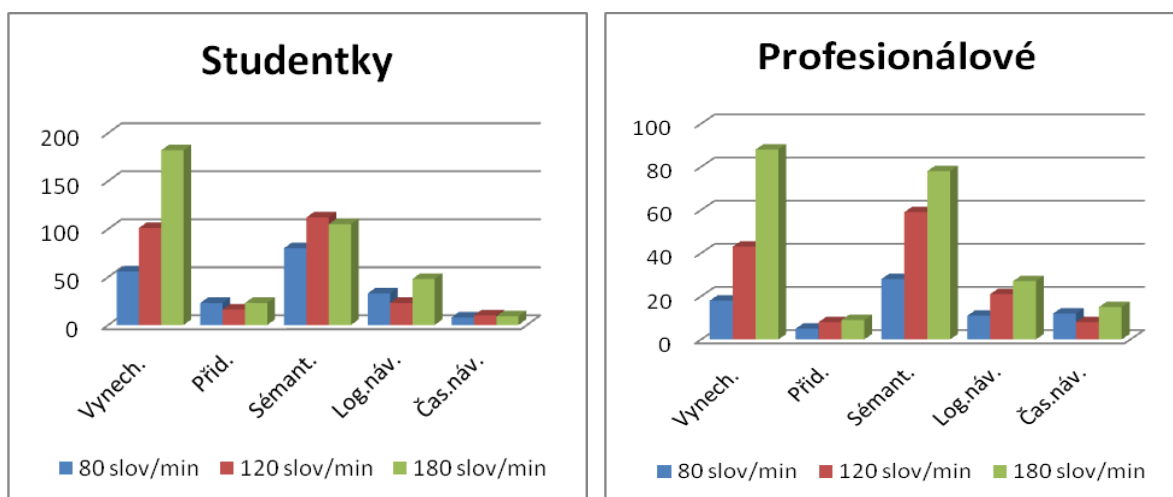

Graf 31: Korelace četnosti chyb a rychlosti výchozího projevu

3.2.6.3.1.2. Zachování významu – rozdíl studentky x profesionálové

Následující souhrnná tabulka zachování významu a graf 32 shrnují počet chyb (profesionálové x studentky) zaznamenaných při tlumočení projevů v pomalém (80 slov/min), středně rychlém (120 slov/min) a rychlém tempu (180 slov/min).

Souhrnná tabulka zachování významu studentky x profesionálové										
	Vynechání informací		Přidávání informace		Sémantické chyby		Logická návaznost		Časová návaznost	
	S	P	S	P	S	P	S	P	S	P
80 slov/min	56	18	23	5	80	28	33	11	8	12
120 slov/min	101	43	16	8	112	59	23	21	10	8
180 slov/min	182	88	23	9	105	78	48	27	9	15
r=	0,998	0,998	0,115	0,923	0,661	0,968	0,684	0,967	0,397	0,528
Síla závislosti	velmi vysoká	velmi vysoká	slabá	velmi vysoká	střední	velmi vysoká	Střední	velmi vyso ká	nízká	střední

Graf 32: Srovnání vývoje chyb u studentek a profesionálů ve všech třech zkoumaných rychlostech

Největší rozdíly mezi studentkami a profesionály jsme zaznamenali u **vynechávání informace**, což přímo souvisí s rychlostí výchozího projevu. U obou skupin byla zjištěna velmi vysoká závislost mezi počtem vynechávek a stoupající rychlostí, což znamená, že s rostoucí rychlostí se počet vynechávek zvyšoval u obou skupin. Avšak studentky vynechávaly mnohem častěji než profesionálové, což je patrné z průměrného počtu chyb na osobu (uvedený v pořadí studentky x profesionálové): tempo 80 slov/min: 9 x 3 , tempo 120

slov/min: 16 x 7, tempo 180 slov/min: 30 x 15. Studentky navíc hojně vynechávaly i v tempu 80 slov/min, a to o 211 % více než profesionálové.

Podobnou tendenci lze sledovat i u **sémantických chyb**. Studentky se dopustily mnohem většího počtu těchto chyb než profesionálové, ale s rostoucí rychlostí se tento rozdíl mezi nimi snižoval: v tempu 80 slov/min měly studentky o 186 % chyb více, v tempu 120 slov/min o 90 % více a v tempu 180 slov/min pouze o 35 % více.

Pokud jde o **chyby v logické návaznosti**, i zde byly značné rozdíly mezi studentkami a profesionály, ale pouze v tempu 80 slov/min (průměrný počet chyb na osobu uvedený v pořadí studentka x profesionál: 5,5 x 1,8) a v tempu 180 slov/min (průměrný počet chyb na osobu v pořadí studentka x profesionál: 8 x 4,8). V tempu 120 slov/min byly výkony téměř vyrovnané – průměrný počet chyb studentka x profesionál: 3,8 x 3,5.

Potíže studentek spočívaly v tom, že na textové úrovni se spíše zaměřovaly na jednotlivé věty, než na delší celky. Přetlumočené sdělení mnohdy postrádalo (zejména v tempu 180 slov/min) prostředky zajišťující logickou návaznost (jako např. konektory, ukazovací zájmena, deixe). A navíc studentky nadměrně používaly segmentaci textu. Profesionálové si naopak více pamatovali svá předchozí řešení, na která navazovali, a předchozí kontext tlumočené informace, což se projevilo např. tím, že používali klíčová slova, která se v textu opakovala. A rozhodně pracovali s větší jednotkou, než je věta: přetlumočené segmenty sdělení většinou zasazovali do kontextového rámce sdělení, který si vytvářeli v průběhu poslechu (užívání spojek, deixe, ukazovacích zájmen, částic a příslovcí). Nutno však dodat, že všechny výchozí texty byly na přetlumočení značně náročné a vyskytovaly se v nich pasáže se složitými a někdy i nepřehlednými či neobratně formulovanými souvětími.

I v kategorii **přidávání informace** byly studentky horší, než profesionálové: v tempu 80 slov/min přidaly o 360 % chybných informací více, v tempu 120 slov/min o 100 % více a v tempu 180 slov/min o 156 % více.

Jedinou kategorií, kde profesionálové zaznamenali horší výkon byly **chyby v časové návaznosti** (učinili jich v průměru o 33 % více než studentky). Domníváme se však, že je to způsobeno tím, že profesionálové zpracovávali a zachovávali mnohem více informačního materiálu, a proto se zdánlivě dopustili více chyb. Důkazem toho, že profesionálové zpracovávali mnohem více informací, je i počet transkribovaných stránek přetlumočených projevů: profesionálové 29,5 stránky x studentky 23,5 stránky. Celkový rozdíl činí 6 stránek (v průměru o 1 stránku na studentku méně).

Získané údaje ukazují, že celkově podaly studentky po významové a obsahové stránce mnohem horší výkon než profesionální tlumočníci a měly během simultánního tlumočení viditelné potíže, což samy potvrdily v Dotaznících pro tlumočníky. Je to způsobeno tím, že jim chybí zkušenosti, mají potíže s procesní kapacitou, s dělením pozornosti a s porozuměním. Nemají ještě tak dobře osvojené tlumočnické dovednosti a strategie. Také míra automatizace tlumočnických operací je u nich mnohem nižší než u profesionálů. Jejich potíže rovněž souvisely s nedokonalým osvojením pracovních jazyků.

Celkově lze říci, že kromě chyb v časové návaznosti učinili profesionálové menší počet chyb ve všech ostatních kategoriích, což lze přičíst jejich zkušenostem, automatizaci a lepším tlumočnickým dovednostem. Profesionální tlumočníci již vědí, jak se přizpůsobit danému tempu výchozího projevu a mají již připravená vlastní řešení a mechanismy, což představuje značnou časovou úsporu. Rovněž se ukázalo, že umí lépe hospodařit s pracovní kapacitou. Také se domníváme, že profesionálům pomáhaly nejenom předem vytvořené tlumočnické šablony, ale rovněž bohatší aktivní slovní zásoba a pohotovější vyjadřování.

Nicméně z výše uvedené souhrnné tabulky, z grafu 32 a z toho, že se s rostoucí rychlostí počet chyb mezi oběma skupinami postupně snižoval, je patrné, že i profesionálům působila zvyšující se rychlost (hlavně tempo 180 slov/min) a s tím související nárůst informační hustoty značné potíže a odrazila se na kvalitě jejich přetlumočení co do zachování významu. Četnost chyb v nejrychlejším tempu 180 slov/min se vyjma chyb v časové návaznosti výrazně zvýšila ve všech kategoriích. Znamená to, že i tlumočníci měli potíže již ve fázi recepce, ale také i ve fázi produkce. Samozřejmě, že individuální výkony jednotlivých profesionálů se značně lišily (některým profesionálům se přetlumočení „povedlo lépe“ než jiným), ale i u profesionálů lze v tempu 180 slov/min pozorovat individuální deficit či přetížení celkové kapacity.

Bohaté profesní zkušenosti, dokonalé osvojení pracovních jazyků a tlumočnických technik jsou sice velice účinným prostředkem, jak se vyrovnat s různými potížemi v procesu simultánního tlumočení, ale pouze do omezené míry. Určité faktory, které tlumočník nemůže navíc ani nijak ovlivnit jako např. příliš vysoké tempo výchozího projevu a informační hutnost, budou téměř vždy nepříznivě ovlivňovat kvalitu přetlumočení a bohaté pracovní zkušenosti a dovednosti mohou negativní dopad na kvalitu pouze zmírnit, nikoli však zcela odstranit.

Na základě získaných údajů se domníváme, že tempo 180 slov/min (279 slabik/min) je u předem připravených, čtených projevů vyznačujících se navíc vysokou informační hustotou značně vysoké na to, aby mohly být adekvátně převedeny bez významných informačních ztrát a dalších významových chyb a aby tlumočník mohl splnit základní požadavky kladené na kvalitu. Naše zjištění potvrzuje i závěry Krušiny (1971: 71-72), který tvrdí, že při příliš vysokém tempu nemůže tlumočník zachytit informaci v její celistvosti a musí se uchýlovat ke zkracování a souhrnům.

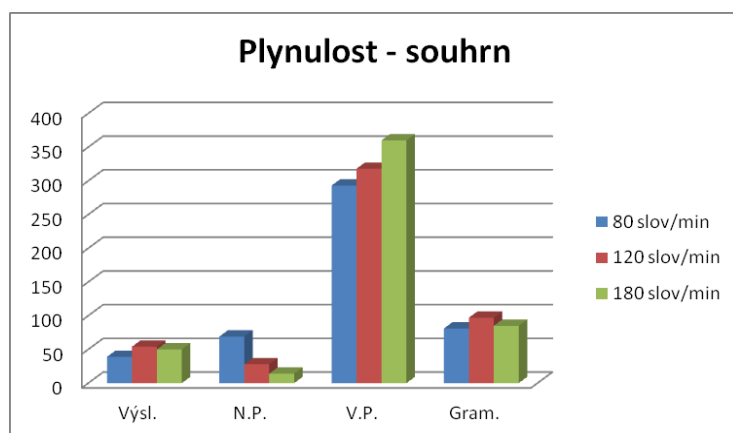
3.2.6.3.2. Plynulost projevu

3.2.6.3.2.1. Plynulost projevu – souhrn

Následující souhrnná tabulka plynulosti a graf 33 shrnují celkový počet chyb²⁵ a pauz (profesionálové a studentky dohromady) zaznamenaný při tlumočení projevů v pomalém (80 slov/min), středně rychlém (120 slov/min) a rychlém tempu (180 slov/min). Z níže uvedené tabulky dále vyplývá, že velmi vysoká závislost mezi stoupající rychlostí a danou kategorií byla zjištěna pouze u vyplněných pauz. U nevyplněných pauz byla změřena velmi vysoká nepřímá korelace. Počet gramatických chyb byl rychlostí ovlivněn pouze minimálně – byla naměřena slabá korelační závislost.

Souhrnná tabulka plynulosti (studentky a profesionálové dohromady)				
	Chyby ve výslovnosti	Nevyplněné pauzy	Vyplněné pauzy	Gramatické chyby
80 slov/min	39	69	293	81
120 slov/min	54	28	318	97
180 slov/min	50	14	360	85
r=	0,622	-0,924	0,999	0,127
Síla závisl.	střední	velmi vysoká	velmi vysoká	slabá

²⁵ Přestože je označujeme jako chyby, jedná se spíše o odchylky, neboť pokud se nevyskytují ve vysoké míře nenarušují význam ani plynulost.

Graf 33: Zachování plynulosti - souhrn²⁶

Závěry, ke kterým jsme došli v níže uvedených kategoriích, jsou následující:

1) Chyby ve výslovnosti: Rozdíly v jednotlivých rychlostech nebyly významné (v tempu 120 slov/min jejich počet vzrostl pouze o 38 % a v tempu 180 slov/min o 28 %). Síla závislosti mezi rychlostí a výslovností je střední. Tyto chyby se týkají především úsilí produkce a souvisí s nedostatkem pracovní kapacity na kontrolu výstupu.

2) Nevyplněné pauzy: Mezi touto kategorií a stoupající rychlostí byla naměřena velmi vysoká nepřímá korelace, tj. se stoupající rychlostí se počet nevyplněných pauz snižoval. Se stoupající rychlostí se zvyšovala zároveň informační hustota, ale také časové tíseň, a proto se počet nevyplněných pauz u obou skupin tlumočnicků snížil, jinak by totiž tlumočníci zatížili krátkodobou paměť, uniklo by jim ještě více informací a neměli by dostatek času na produkci cílového sdělení. Delší nevyplněné pauzy mohou být i signálem potíží s porozuměním a s produkcí výsledného komunikátu, nezaregistrování předešlého segmentu a vyčkávání na segment následující, ale mohou naznačovat i únavu či bezradnost tlumočnicka.

3) Vyplněné pauzy: Tato kategorie patřila k nejpočetnějším ze všech zkoumaných kategorií plynulosti projevu. Mezi vyplněnými pauzami a stoupající rychlostí byla zjištěna velmi silná závislost: jejich počet rostl se zvyšujícím se tempem výchozího projevu.

Největší podíl ze všech zkoumaných jevů (hezitační zvuky, opakování, opravy, falešné začátky a) této kategorie tvořily hezitační zvuky: v tempu 80 slov/min činil tento podíl 68 %, v tempu 120 slov/min 62 % a v tempu 180 slov/min 58 %.

²⁶ Výsl. = chyby ve výslovnosti, N.P. = nevyplněné pauzy, V.P. = vyplněné pauzy, Gram. = gramatické chyby

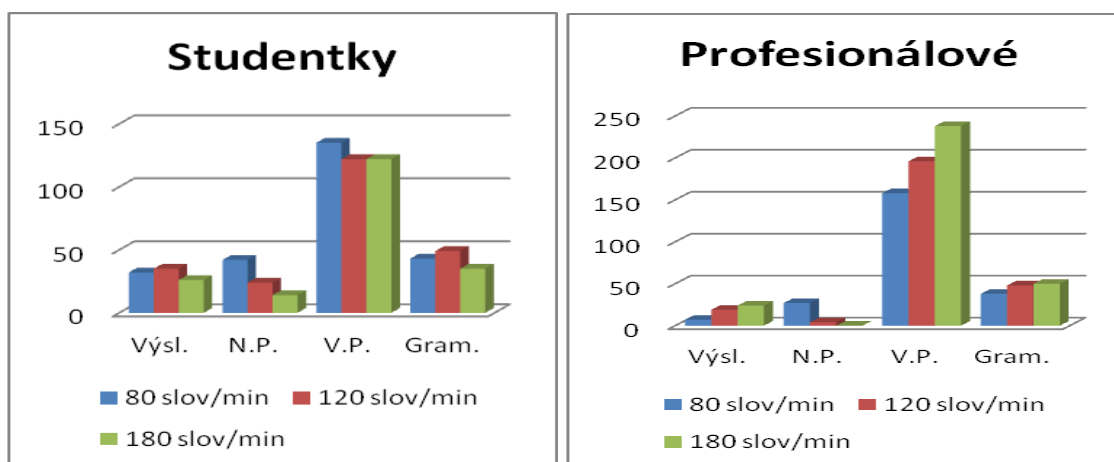
v tempu 120 slov/min 65 % a v tempu 180 slov/min 71 %. Hezitační zvuky souvisely s nervozitou, ale také s potížemi s porozuměním a s formulací sdělení ve fázi produkce. V některých případech však nesouvisely s rychlostí projevu nebo s obtížností tlumočení, ale byly součástí individuálního vyjadřovacího stylu profesionála či studentky, protože se u nich objevovaly ve vysoké míře ve všech rychlostních verzích.

4) Gramatické chyby: U této kategorie byla zjištěna slabá míra korelace mezi rychlostí a počtem chyb. Rozdíly mezi jednotlivými tempy byly jen minimální: v tempu 80 slov/min představovaly gramatické chyby 17 % ze všech chyb a pauz, v tempu 120 slov/min 19 % a v tempu 180 slov/min 16 %.

3.2.6.3.2.2. Plynulost projevu – rozdíl studentky x profesionálové

Následující souhrnná tabulka zachování významu a graf 34 shrnují počet chyb (profesionálové x studentky) zaznamenaný při tlumočení projevů v pomalém (80 slov/min), středně rychlém (120 slov/min) a rychlém tempu (180 slov/min).

Souhrnná tabulka – plynulost projevu								
	Chyby ve výslovnosti		Nevyplněné pauzy		Vyplněné pauzy		Gramatické chyby	
	S	P	S	P	S	P	S	P
80 slov/min	32	7	42	27	135	158	43	38
120 slov/min	35	19	24	4	122	196	49	48
180 slov/min	26	24	14	0	122	238	35	50
r=	0,737	0,939	0,961	0,0877	-0,802	0,996	-0,660	0,885
Síla závislosti	vysoká	velmi vysoká	velmi vysoká	vysoká	vysoká	velmi vysoká	střední	vysoká

Graf 34: Srovnání vývoje plynulosti projevu u studentek a profesionálů ve všech třech zkoumaných tempích

1) Chyby ve výslovnosti: Zde byly největší rozdíly mezi studentkami a profesionály v tempu 80 slov/min, kdy studentky učinily téměř čtyřikrát více chyb než profesionálové, ale se zvyšující se rychlostí se tento rozdíl snižoval (v tempu 120 slov/min to bylo 84 %, v tempu 180 slov/min pouze 8 %). Je to způsobeno zřejmě tím, že profesionálové disponovali větší pracovní kapacitou na kontrolu výstupu a dávali si mnohem více záležet na celkové prezentaci svého projevu, pokud jde o výslovnost. Nicméně celkový počet chyb ve výslovnosti u profesionálů ani u studentek nebyl příliš vysoký (průměrný počet chyb na osobu v pořadí studentka x profesionál činil: 5,3 x 1,2 – tempo 80 slov/min, 5,8 x 3,2 – tempo 120 slov/min, 4,3 x 4 – tempo 180 slov/min) a plynulost tím nenarušoval.

2) Nevyplněné pauzy: Studentky zaznamenaly výrazně vyšší počet pauz než profesionálové: v tempu 80 slov/min o polovinu více, v tempu 120 slov/min pětkrát více a v tempu 180 slov/min dokonce čtrnáctkrát více. V tomto tempu nevykázali profesionálové ani jednu delší pauzu. Domníváme se, že tyto pauzy mohly narušit plynulost pouze u projevů v tempu 80 slov/min, kde průměrný počet pauz činil 7 pauz/studentka x 4,5 pauzy/profesionál.

3) Vyplněné pauzy: Výskyt falešných začátků a nedokončených vět byl velmi nízký u obou zkoumaných skupin. Jak profesionálové, tak ale i studentky si dávaly záležet na tom, aby věty dokončovaly a vyhýbaly se falešným začátkům. U profesionálů jsme dokonce zjistili pouze jediný výskyt falešného začátku a nulový výskyt nedokončených vět, což lze opět přičíst jejich zkušenostem a tlumočnickým dovednostem.

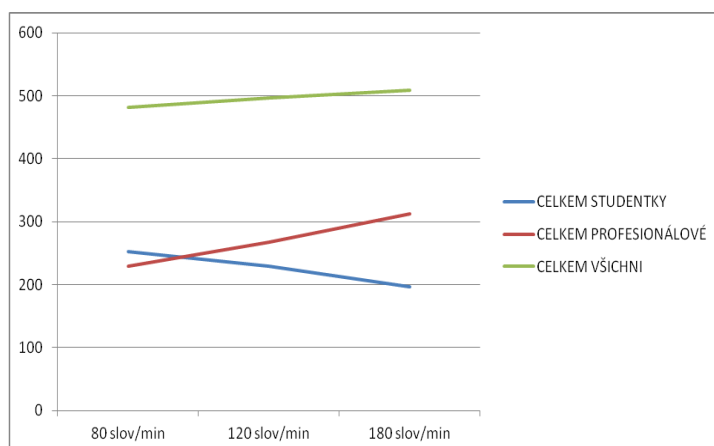
Největší a nejpřekvapivější rozdíl byl však zjištěn u hezitačních zvuků, jichž měli profesionálové mnohem více než studentky: v tempu 80 slov/min o 50 % více, v tempu 120 slov/min o 59 % více a v tempu 180 slov/min o 61 %. Tyto rozdíly nebyly způsobeny např. jedním profesionálem, který by činil mnohonásobně více hezitačních zvuků než ostatní, protože při bližším srovnání výkonů všech profesionálů jsme zjistili, že 4 z nich měli vysoký počet hezitací ve všech rychlostech.

4) Gramatické chyby: I v této kategorii jsme dospěli k překvapujícím výsledkům. U studentek se počet chyb s rostoucí rychlostí snižoval, naopak u profesionálů se počet chyb zvyšoval a v tempu 180 slov/min učinili profesionálové dokonce o 30 % chyb více než studentky.

Jak jsme již uvedli výše, tento lepší výkon studentek může být způsoben tím, že studentky si jednak výchozí větnou strukturu hojně zjednodušovaly segmentací, kdežto profesionálové se snažili zachovávat souvěti. A jednak tím, že studentky informace krátily a vynechávaly a ve výsledku zpracovávaly mnohem méně informačního a tím i jazykového materiálu.

Níže uvedená tabulka ukazuje, že zatímco u studentek se celkový počet chyb s rostoucí rychlostí výchozího projevu snižuje, u profesionálů se celkový počet chyb zvyšuje a síla závislosti mezi počtem chyb a rostoucí rychlostí je velmi vysoká (viz graf 35). V tomto případě profesionálům nepomohly ani jejich bohaté zkušenosti a tlumočnické dovednosti.

Souhrn všech chyb podle tempa – plynulost projevu					
	80 slov/min	120 slov/min	180 slov/min	r=	Síla závisl.
Celkem studentky	252	230	197	-0,970	velmi vysoká
Celkem profesionálové	230	267	312	0,999	velmi vysoká
Celkem všichni	274	401	584	0,993	velmi vysoká

Graf 35: Korelace plynulosti a stoupající rychlosti

Na základě našich závěrů můžeme konstatovat, že z celkového hlediska (tj. výkony studentek a profesionálů dohromady) se rostoucí rychlost výchozího projevu negativně odrazila na kvalitě simultánního přetlumočení, a to jak na plynulosti, tak hlavně na zachování významu a intence řečníka. Jak u plynulosti, tak u zachování významu byla prokázána velmi vysoká korelační závislost mezi stoupající rychlostí výchozího projevu a počtem chyb.

U obou zmiňovaných skupin tlumočnicků byla mezi rychlostí a počtem významových chyb prokázána rovněž velmi vysoká závislost. Ale pokud jde o plynulost, zde byla u profesionálů zjištěna velmi vysoká závislost mezi stoupající rychlostí a počtem chyb a dalších rušivých prvků (pauz apod.). U studentek byla zjištěna také velmi vysoká korelační závislost, ale **negativní**, což znamená, že se stoupající rychlostí se počet chyb a dalších rušivých prvků snižoval.

Chtěli bychom rovněž podotknout, že při vyhodnocování jednotlivých chyb jsme uváděli i jejich možné příčiny, které jsme se snažili vypořádat. Nicméně bychom chtěli zdůraznit, že tyto naše závěry rozhodně nejsou nijak závazné a měly by spíše sloužit jako podnět k diskuzi, příp. dalšímu vědeckému zkoumání. Zjistit totiž, proč vlastně došlo k té či oné chybě není vůbec snadné. Jak uvádí Gile (2009:172): „*it may be difficult to associate a particular quality deterioration phenomenon with the specific problem it originated in, because quality degradation may occur at a distance and affect a segment which poses no particular problem in itself. It is therefore not easy to identify all deterioration sequences from the trigger to the consequences or vice versa.*“

3.2.7. Hodnocení výkonů tlumočnicků z pohledu českých posluchačů podle jednotlivých rychlostí výchozích projevů

V této části se budeme zabývat tím, jak čeští posluchači vyhodnotili výchozí projevy v jednotlivých rychlostních variantách přetlumočené oběma skupinami tlumočnicků. Toto hodnocení probíhalo prostřednictvím retrospektivních dotazníků a posluchači mohli kromě odpovědí na příslušné otázky připojit i své osobní komentáře.

Pro připomenutí uvádíme, že celkový počet respondentů byl 36, z toho 24 žen a 12 mužů, z nichž 29 uvedlo vysokoškolské vzdělání (dokončené nebo doposud probíhající) a 7 středoškolské vzdělání. Věk posluchačů se pohyboval od 23 do 64 let. Z dotazníků jsme dále zjistili, že 17 % posluchačů se s tlumočením setkává běžně, 19 % pouze občas a 64 % zřídka, přičemž s tlumočením se posluchači nejčastěji setkávají v práci a/nebo ve škole (50 %) a/nebo při kulturních příležitostech (47 %) a/nebo v médiích jako televize či internet (31 %).

Každý posluchač posoudil všechny tři nahrávky od jednoho tlumočnicka a každý tlumočnick byl hodnocen celkem třemi různými respondenty. Máme tedy k dispozici celkem 36 vyplněných dotazníků, přičemž 18 posluchačů hodnotilo studentky a 18 posluchačů hodnotilo profesionály.

Posluchači posuzovali tlumočnické výkony podle následujících kritérií: srozumitelnost, rušivé prvky (hezitační zvuky, nedokončené věty, přerušování, opravování, monotónní intonace, pauzy, kvalita tlumočnickova hlasu), tempo, plynulost projevu, gramatické chyby, porozumění projevu, přesvědčivost a důvěryhodnost.

Výsledky hodnocení budeme uvádět podle stoupajícího tempa výchozích projevů. Nejprve budou vyhodnoceny projevy v tempu 80 slov/min, poté v tempu 120 slov/min a nakonec v tempu 180 slov/min. Hodnocení studentek a profesionálů budeme pro srovnání uvádět vedle sebe a jejich výkony ohodnocené českými posluchači posléze porovnáme, abychom zjistili, které skupině se dostalo příznivějšího ohodnocení. V části věnované tomu, co posluchačům nejvíce vadilo a co naopak nejvíce ocenili, budeme citovat přímo z dotazníků pro české posluchače.

Jsmo si rovněž vědomi, že čeští posluchači v žádném případě nemohou kvůli chybějícímu situačnímu kontextu nahradit skutečného cílového příjemce. Cílový příjemce by totiž byl seznámen (ve většině případů) s tématem projevu či konference, s druhem tlumočnické události, měl by k tématu a k účastníkům události určitý postoj (už díky vizuálnímu kontaktu)

a měl by také jistě konkrétní očekávání, potřeby a cíle podmiňující jeho recepci a případně i reakci.

Rovněž se domníváme, že by hodnocení výkonu tlumočnicků bylo zcela odlišné (v některých případech i mnohem příznivější), pokud by posluchač řečníka viděl a slyšel by, jakým způsobem a jakým tempem řečník projev pronáší. Z vlastní zkušenosti totiž víme, že přestože posluchač výchozímu projevu v cizí řeči nerozumí, je schopen vnímat rychlost přednesu, zejména je-li vysoká. To posluchači umožní uvědomit si podmínky, za jakých je tlumočnick nucen pracovat, a jeho výkon posuzuje právě s ohledem na tyto ztěžující okolnosti. V důsledku toho se může stát, že posluchač je mnohem shovívavější k určitým nedostatkům a bývá rovněž vděčný i za to, že to tlumočnick „nevzdal“ a pokusil se mu přetlumočit smysl sdělení, byť i v poněkud redukované formě.

Z výše uvedených důvodů bychom chtěli upozornit na to, že výsledky těchto srovnání nelze považovat za reprezentativní.

Pro přehlednost uvádíme souhrnné tabulky obou skupin tlumočnicků a výchozích projevů, které každý z nich tlumočil:

varianta A – projevy pronášené tempem 80 slov/min (126 slabik/min)

varianta B – projevy pronášené tempem 120 slov/min (187 slabik/min)

varianta C – projevy pronášené tempem 180 slov/min (279 slabik/min)

Studentky	Tlumočené výchozí projevy		
S1	2A	1B	3C
S2	1A	3B	2C
S3	1A	3B	2C
S4	2A	1B	3C
S5	3A	2B	1C
S6	3A	2B	1C

Profesionálové	Tlumočené výchozí projevy		
P1	3A	2B	1C
P2	2A	1B	3C
P3	2A	1B	3C
P4	1A	3B	2C
P5	1A	3B	2C
P6	3A	2B	1C

3.2.7.1. Projevy v tempu 80 slov/min (126 slabik/min)

Studentky x Profesionálové

Srozumitelnost tlumočení (%)		
	Studentky	Profesionálové
Jasně a zcela srozumitelné	39 %	56 %
Poměrně srozumitelné	39 %	33 %
Obtížně srozumitelné	17 %	11 %
Nesrozumitelné	5 %	0 %

Počet rušivých prvků		
	Studentky	Profesionálové
Projevy váhání (=hezitační zvuky)	6	10
Nedokončené věty	3	2
Opravy a přechytnutí	9	3
Nepříjemný hlas tlumočnicka	4	2
Přízvuk	4	1
Monotónní intonace	6	8
Příliš dlouhé pauzy	12	11
Celkem	44	37

Celkové hodnocení projevu (%)		
	Studentky	Profesionálové
Příliš rychlé tempo	0 %	0 %
Příliš pomalé tempo	44 %	61 %
Projev byl nepřírozený	67 %	28 %
Projev nebyl plynulý	44 %	50 %
Gramatické chyby	5 %	5 %
Negativní vliv tempa na porozumění	39 %	44 %
Celkem	199 %	187 %

Důvěryhodnost a přesvědčivost (%)		
	Studentky	Profesionálové
Přesvědčivý a důvěryhodný	61 %	72 %
Nepřesvědčivý a důvěryhodný	39 %	28 %

Studentky

U studentek posluchačům nejvíce v tomto tempu vadilo: **pauzy** (dlouhé pauzy, pauzy uprostřed věty, pauzy oddělující logické celky, pauzy mezi slovy, oddělování předložky od podstatného jména – ztěžuje porozumění), **intonace** (nejasné začátky a konce vět, monotónnost – uspává a ztěžuje porozumění, stoupavá intonace na konci věty), **tempo** (nevyrovnané, nepravidelné – ztěžuje sledování toku myšlenek), **kvalita hlasu** (tichý hlas, bojácný až přejemnělý hlas, uspávací), **způsob mluvy** („sekání slov“, natahování slov, zadrhávání, slyšitelné mlaskání a polykání, úsečná mluva, vady řeči), **celkový výkon** (nejistota, nezkušenost, nepřipravenost, neznalost problematiky), **jazyková stránka** (nesprávná syntax), **nesrozumitelnost**, okolní ruchy (šustění papíru, opožděné vypnutí mikrofону), **výslovnost** (nedbalá artikulace), **plynulost** (časté opravy).

Posluchači naopak nejvíce ocenili: **srozumitelnost** (dobrá srozumitelnost bez nutnosti většího soustředění, smysluplné vyjadřování, znalost tématu), **kvalita hlasu** (příjemný, neutrální, nevтіravý, zřetelný hlas), **plynulost** (málo nebo žádné hezitační/parazitní zvuky, málo přeráknutí), **jazyková stránka** (vhodný výběr slov), **tempo** (přiměřené, klidné tempo), **pauzy** (přiměřeně dlouhé pauzy), **znalost výchozího jazyka a mateřského jazyka**.

Profesionálové

U profesionálů posluchačům nejvíce vadilo: **pauzy** (dlouhé pauzy, delší pauzy uprostřed významového celku nebo mezi úseky, které spolu souvisí – problémy s porozuměním), **intonace** (monotónní – vyžaduje větší soustředění, uspávací tón, nepřirozená a stoupavá), **tempo** (nestálé, pomalé tempo – ztěžuje porozumění, váhavé), **kvalita hlasu** (tichý, nepříjemný), **jazyková stránka** (lexikální nepřesnosti, nepřirozený slovosled), **nesrozumitelnost**, **výslovnost** (špatné sykavky, špatná artikulace), **plynulost** (hezitační zvuky, opakování).

Nejvíce posluchači u profesionálů ocenili: **srozumitelnost** (koherentnost, snaha o srozumitelnost pro posluchače, snaha o přesnost převodu), **kvalita hlasu** (příjemný, klidný, nevystresovaný hlas), **plynulost** (žádné opravy, dokončené věty), **jazyková stránka** (spisovnost a kultivovanost, bohatý slovník, bezchybná čeština, dobrá slovní zásoba, absence gramatických chyb), **tempo** (klidné), **pauzy** (dobře volené na hranici logických celků a ne uprostřed věty, absence dlouhých a rušivých pauz), **celkový výkon** (kultura projevu, projev

řečníka patřil autorovi projevu a ne tlumočnickovi, profesionální výkon, jistota projevu, dobrý výkon, důvěryhodný výkon, žádné výrazné chyby, souvislý a koherentní projev, zvládnutí obtížného obsahu, přesvědčivost, vyrovnanost).

Srovnání profesionálů a studentek

Přestože profesionálové získali ve všech kategoriích (kromě příliš pomalého tempa a plynulosti) lepší hodnocení než studentky, nebylo toto hodnocení výrazně odlišné od hodnocení studentek.

V kategorii srozumitelnost (tlumočení jasné a zcela srozumitelné + poměrně srozumitelné) profesionálové zaznamenali 89 % x 78 % studentky, tlumočení obtížně srozumitelné a nesrozumitelné: profesionálové 11 % x 22 % studentky. Počet rušivých prvků byl u studentek o 19 % vyšší než u profesionálů.

O 39 % respondentů více hodnotilo projev studentek jako nepřirozený a pouze o 6 % více v kategorii „projev nebyl plynulý“. Profesionálové dokonce zaznamenali horší výsledek, a to u příliš pomalého tempa (o 17 % respondentů více hodnotilo projev profesionálů jako příliš pomalý) a u negativního vlivu tempa na porozumění (o 5% více než u studentek).

Pokud jde o důvěryhodnost a přesvědčivost, profesionálům se dostalo o 9 % příznivějšího hodnocení.

3.2.7.2. Projevy v tempu 120 slov/min (187 slabik/min)

Studentky x Profesionálové

Srozumitelnost tlumočení (%)		
	Studentky	Profesionálové
Jasně a zcela srozumitelné	28 %	50 %
Poměrně srozumitelné	50 %	50 %
Obtížně srozumitelné	17 %	0 %
Nesrozumitelné	5 %	0 %

Počet rušivých prvků		
	Studentky	Profesionálové
Projevy váhání (=hezitační zvuky)	5	9
Nedokončené věty	4	4
Opravy a přeroknutí	12	13
Nepříjemný hlas tlumočnicka	2	2
Přízvuk	2	0
Monotónní intonace	4	1
Příliš dlouhé pauzy	8	1
Celkem	37	30

Celkové hodnocení projevu (%)		
	Studentky	Profesionálové
Příliš rychlé tempo	17 %	5 %
Příliš pomalé tempo	44 %	5 %
Projev nebyl přirozený	33 %	0 %
Projev nebyl plynulý	56 %	33 %
Gramatické chyby	28 %	5 %
Negativní vliv tempa na porozumění	39 %	22%
Celkem	217 %	70 %

Důvěryhodnost a přesvědčivost (%)		
	Studentky	Profesionálové
Přesvědčivý a důvěryhodný	67 %	78 %
Nepřesvědčivý a důvěryhodný	33 %	22 %

Studentky

V tomto případě posluchačům nejvíce vadilo: **pauzy** (dlouhé pauzy – ztěžovaly porozumění a návaznost, nepřirozené pauzy mezi slovy jedné věty), **intonace** (monotónní, intonačně neukončené věty), **tempo** (střídání rychlého a pomalého tempa, příliš pomalé tempo – ztěžuje porozumění a soustředění na obsah), **kvalita hlasu** (nepříjemný hlas), **způsob mluvy** (špatná výslovnost „ř“, strojovité mluvení), **jazyková stránka** (lexikální nepřesnosti, slovosled, gramatické chyby, nedokonalá znalost češtiny), **nesrozumitelnost** (střídání srozumitelných pasáží s nesrozumitelnými), okolní ruchy, **výslovnost** (natahování slov, hovorová výslovnost), **plynulost** (sekaná mluva, pauzy mezi slovy, přeroknutí, zaváhání),

celkový výkon (nevyrovnaný, uspávací projev, nejistota, málo důrazný projev, možnost soustředit se na obsah bez větší námahy), **srozumitelnost** (nesmyslné formulace).

Posluchači nejvíce u studentek ocenili: **srozumitelnost** (dobrá srozumitelnost, smysluplné vyjadřování), **kvalita hlasu** (příjemný hlas), **plynulost** (plynulost, absence hezitačních zvuků a vycpávkových slov), **jazyková stránka** (vhodný výběr slov), **tempo** (optimální, přiměřené, dobré), **intonace** (klidná a nemonotónní), znalost výchozího jazyka, přesvědčivost.

Profesionálové

Posluchači profesionálům nejčastěji vytýkali: **pauzy** (dlouhé pauzy), **intonace** (nepřirozená, špatná intonace, uspávací tón, nepřirozená intonace na konci vět), **tempo** (nepřirozené – „bylo zřejmé, že tlumočník něco vynechal“, nestejnoměrné, kolísavé – náročné na poslech a ztráta zájmu o téma), **kvalita hlasu** (tichý hlas, nepříjemný hlas), **jazyková stránka** (nespisovné výrazy, slovosled – interference, neobratné formulace, nevhodné použití slov), **výslovnost** (špatné sykavky, špatné „ř“, nedbalá výslovnost, přerušování), **plynulost** (nedokončené věty, opravy, hezitační zvuky), **celkový výkon** (nerozhodnost, nejistý úvod, roztěkaný výkon).

Naopak nejvíce posluchači vyzdvihli: **srozumitelnost** (dobrá srozumitelnost, jasný projev, dobrá srozumitelnost i přes rychlé tempo), **plynulost** (plynulý projev, absence přerušování, plynulé, dokončené věty), **jazyková stránka** (vytříbená čeština, dobrá slovní zásoba), **tempo** (plynulé, dobré, přirozené, vyrovnané tempo), **pauzy** (absence pauz, pauzy umístěné na správném místě), **celkový výkon** (výrazný a jistý projev, bezchybný projev, zajímavý a plynulý projev, dobrý výkon, dobrý převod, dynamický projev, svižný projev, přesvědčivý projev a plynulý projev).

Srovnání profesionálů a studentek

U tohoto tempa (120 slov/min) jsme zaznamenali výrazné rozdíly, a to u kategorie celkové hodnocení projevu – tempo, přirozenost projevu, plynulost, gramatické chyby a negativní vliv tempa na porozumění, kde celkový výkon profesionálů byl o 147 % lepší než výkon studentek. Tento rozdílný výsledek se však nepromítl nijak významně do hodnocení důvěryhodnosti a přesvědčivosti: studentky 67 % x 78 % profesionálové. Pokud jde o počet

rušivých prvků, posluchači shledali u profesionálů o 23 % rušivých prvků méně. A v kategorii srozumitelnost byli profesionálové srozumitelnější o 22%.

3.2.7.3. Projevy v tempu 180 slov/min (279 slabik/min)

Studentky x Profesionálové

Srozumitelnost tlumočení (%)		
	Studentky	Profesionálové
Jasně a zcela srozumitelné	50 %	44 %
Poměrně srozumitelné	28 %	44 %
Obtížně srozumitelné	17 %	5 %
Nesrozumitelné	5 %	0 %

Počet rušivých prvků		
	Studentky	Profesionálové
Projevy váhání (=hezitační zvuky)	7	8
Nedokončené věty	7	3
Opravy a přeroknutí	9	9
Nepříjemný hlas tlumočnicka	4	3
Přízvuk	1	2
Monotónní intonace	2	4
Příliš dlouhé pauzy	4	0
Celkem	34	29

Celkové hodnocení projevu (%)		
	Studentky	Profesionálové
Příliš rychlé tempo	11 %	33 %
Příliš pomalé tempo	11 %	0 %
Projev nebyl přirozený	28 %	28 %
Projev nebyl plynulý	39 %	5 %
Gramatické chyby	22 %	17 %
Negativní vliv tempa na porozumění	17 %	22 %
Celkem	128 %	105 %

Důvěryhodnost a přesvědčivost (%)		
	Studentky	Profesionálové
Přesvědčivý a důvěryhodný	61 %	78 %
Nepřesvědčivý a důvěryhodný	39 %	22 %

Studentky

Posluchači studentkám nejvíce vytýkali: **pauzy** (delší pauzy), **intonace** (nepřirozená, neukončená intonace na konci věty – ztěžuje porozumění, pauzy uprostřed slova, pauzy mezi předložkou a dalším slovem), **tempo** (rychlé), **kvalita hlasu** (zastřený hlas), **způsob mluvy** (zadrhávání, slyšitelné polykání a mlaskání, občasné zakoktání), **jazyková stránka** (gramatické chyby), **nesrozumitelnost** (špatný překlad nedávající mnohdy smysl, nekoherentní, posluchač neporozuměl obsahu celého projevu), okolní ruchy (kašel), **výslovnost** (přehnaná výslovnost), **plynulost** (překnutí, opravy), **celkový výkon** (váhavost, nejistota, malá praxe).

Nejvíce u studentek ocenili: **srozumitelnost** (dobrá srozumitelnost, vázání myšlenek do logických celků, opravy a zopakování slova po pauze), **kvalita hlasu** (příjemný hlas), **plynulost** (absence hezitačních zvuků, plynulý projev), **jazyková stránka** (vhodný výběr slov), **tempo** (svižné, přiměřené, přirozené tempo), **intonace** (nemonotónní), **znalost výchozího jazyka**, **celkový výkon** (zájem tlumočníka o téma, přesvědčivost, pěkný a pečlivý projev, tlumočnice mluvila v mužském rodě, jistota projevu, živost, poutavost, přirozenost).

Profesionálové

Nejčastěji posluchači profesionálům vytýkali: **pauzy** (špatné frázování – pauzy mezi slovy ovlivňující plynulost a porozumění, příliš dlouhé pauzy), **intonace** (monotónní – brání porozumění, nejsou rozlišeny konce a začátky vět), **tempo** (nestejnoměrné tempo, příliš rychlé tempo – vede ke ztrátě zájmu o projev, střídání rychlého a pomalého tempa), **jazyková stránka** (gramatické a slovosledné chyby, nepřirozený slovosled), **výslovnost** (špatné sykavky, polykání konců slov a vět, špatná výslovnost některých hlásek či slov, nedbalá artikulace – budí dojem, že tlumočník nestíhá), **plynulost** (opravy a překnutí, hezitační zvuky), **celkový výkon** (odbytý, povrchní, nezáživné – projev se mi nelíbil, ztráta podstaty projevu, doslovný překlad).

Naopak nejvíce si posluchači cenili: **srozumitelnost** (srozumitelné i přes vysoké tempo, vše dávalo smysl), **kvalita hlasu** (hlasitost, pěkná barva hlasu), **plynulost** (celková plynulost, plynulý projev – působí důvěryhodně, dokončování vět), **jazyková stránka** (dobrá slovní zásoba), **tempo** (živé tempo, rychlejší přednes, poměrně rychlé tempo, vyrovnané), přirozené tempo, **pauzy** (dobře umístěné pauzy), **intonace** (pěkná intonace), **celkový výkon**

(tlumočnice mluvila jasně a srozumitelně, rozhodnost, znalost francouzského jazyka, důvěryhodný projev – pokud bylo něco vynecháno, tak jsem to nepoznala, dynamický projev, řečník si dobře poradil, přesvědčivý projev).

Srovnání profesionálů a studentek

I v tomto tempu získali profesionálové mnohem příznivější hodnocení než studentky. V kategorii srozumitelnost – tlumočení jasné a zcela srozumitelné + poměrně srozumitelné profesionálové zaznamenali 88 % x 78 % studentky. V kategorii srozumitelnost – tlumočení obtížně srozumitelné + nesrozumitelné: profesionálové 5 % x 22 % studentky. Počet rušivých prvků byl u studentek o 17 % vyšší. U celkového hodnocení projevu dosáhli profesionálové o 23 % lepšího výsledku. Pokud jde o důvěryhodnost a přesvědčivost, byli profesionálové kladně hodnoceni o 17 % více.

3.2.7.4. Diskuze

Na závěr můžeme konstatovat, že čeští posluchači hodnotili profesionální tlumočníky téměř ve všech kategoriích lépe než studentky a v některých kategoriích byly rozdíly mezi oběma skupinami dosti výrazné (např. v tempu 120 slov/min – v kategorii celkové hodnocení projevu dosáhli tlumočníci o 147 % lepší hodnocení, v tempu 180 slov/min dosáhli profesionálové u celkového hodnocení projevu o 23 % lepšího výsledku).

Podíváme-li na jednotlivé kategorie souhrnně (tj. ve všech tempech dohromady), tak zjistíme, že v kategorii srozumitelnost vykázali profesionálové v průměru o 18 % lepší hodnocení, v kategorii rušivé prvky měli v průměru o 6 % lepší výsledek a v kategorii důvěryhodnost a přesvědčivost byli profesionálové v průměru o 21 % důvěryhodnější a přesvědčivější než studentky. Další kategorií, kde jsme zjistili významnější rozdíl, bylo celkové hodnocení projevu (příliš rychlé tempo, příliš pomalé tempo, přirozenost a plynulost projevu, gramatické chyby a negativní vliv tempa na porozumění): profesionálové získali od českých posluchačů v průměru o 50 % lepší hodnocení.

Pokud jde o slovní hodnocení výkonu profesionálů, posluchači velmi často oceňovali bohatost jejich slovní zásoby, kultivovanost projevu či profesionalitu jejich výkonu. Studentkám naopak posluchači několikrát vytýkali nedostatek praxe a zkušeností se

simultánním tlumočením, a to i přesto, že posluchači vůbec netušili, že zkoumaná skupina tlumočnicků byla rozdělena na profesionály a studentky.

Souhrnně lze říci, že posluchači vytýkali oběma skupinám tlumočnicků stejné prohřešky. Celkově posluchačům nejvíce vadilo příliš pomalé, příliš rychlé nebo nevyrovnané tempo (střídání pomalého a rychlého tempo), pauzy (dlouhé a časté pauzy, nevhodně umístěné a nelogické pauzy), intonace (monotónní, nepřirozená, stoupavá a neukončená intonace na konci věty), nedbalá výslovnost, častá přerušování, opravy a opakování, nepřirozený slovní přízvuk a neplynulý projev. Na výše jmenované faktory posluchači upozorňovali proto, že ztěžovaly porozumění a srozumitelnost a vyžadovaly větší soustředění a pozornost.

Pokud jde o tempo, mnoho posluchačů uvedlo, že kvůli příliš pomalému tempu projevu špatně porozuměli, špatně se v něm orientovali a posléze o něj dokonce někteří z nich ztratili zájem a přestali vnímat jeho obsah. Ale ani příliš rychlé tempo nebylo posluchači hodnoceno kladně, protože ztěžovalo porozumění a srozumitelnost a projevy tlumočnicků obsahovaly množství chyb ve výslovnosti. Celkově lze však říci, že posluchačům vadilo mnohem více tempo pomalé, než rychlé. Po vyslechnutí pomalých projevů v tempu 80 slov/min, které poslouchali jako první, posluchači velmi uvítali, byly-li následující projevy tlumočeny svižněji. Přiměřené, svižné, ale zároveň klidné a vyrovnané tempo bylo posluchači hodnoceno velmi pozitivně. Tempo však nemělo u posluchačů vliv pouze na porozumění výchozího sdělení, ale také na celkové hodnocení tlumočnickova výkonu.

Posluchačům rovněž vadilo váhání, hezitační zvuky, časté chyby ve výslovnosti, nejistý, nepříjemný či slabý hlas tlumočnicka. Všechny tyto aspekty podle nich podřívají důvěryhodnost a přesvědčivost a jsou pro posluchače signálem, že něco není v pořádku. Jeden posluchač dokonce uvedl, že „nedbalá artikulace budí dojem, že tlumočnick nestíhá“. Některým posluchačům vadily také gramatické chyby a interference (doslovný převod nebo „nečeský“ slovosled – když se tlumočnick držel původní syntaktické struktury originálu), ale dle jejich názoru nebyly tyto chyby ve většině případů na úkor srozumitelnosti.

Byl-li naopak projev plynulý (bez rušivých pauz a dalších prvků), pronášený přiměřeným tempem s živou intonací, posluchači si ostatních chyb včetně vynechávek nemuseli ani všimnout nebo k nim byli shovívavější.

Zajímavé bylo, že posluchači mnohdy u studentek poukazovali na malou praxi v tlumočení, přestože nevěděli, že se jedná o studentky.

Naopak nejvíce posluchači oceňovali srozumitelnost, plynulost, tempo (přiměřené, klidné vyrovnané, svižné), přirozenost projevu, živou intonaci a dynamický projev, dobře volené

pauzy, dobrou znalost češtiny, bohatou slovní zásobu a kulturu projevu (tyto kvality byly zmiňovány především u profesionálů), ale důležité pro ně byly také kvality jako příjemný hlas, přesvědčivost, důvěryhodnost, jistota projevu, poutavost projevu a vyrovnaný výkon.

Na českých posluchačích jsme si ověřili, že suprasegmentální rysy projevu jsou pro porozumění stejně důležité jako obsahová a jazyková stránka tlumočených projevů. Nevhodné tempo (příliš rychlé, pomalé či nevyrovnané), pauzy (delší, nepřírozené a nevhodně umístěné pauzy) a intonace (monotónní, nepřírozená, neukončená intonace na konci vět) působí problémy s porozuměním a vyžadují od posluchačů značnou pozornost. V krajním případě může posluchač dokonce ztratit o projev zájem a přestat ho úplně poslouchat. Tempo společně s pauzami a intonací se tedy podílejí s jazykovou a obsahovou stránkou na utváření celkového významu a smyslu sdělení. Jsou tedy pro porozumění sdělení stejně důležité jako jazyková a obsahová stránka projevu.

Také se však ukázalo, že posluchači nejsou zcela objektivními hodnotiteli. Vzhledem k tomu, že jazyk výchozího projevu neznají nebo nemají výchozí projev k dispozici, mohou posoudit pouze srozumitelnost, smysluplnost, plynulost a suprasegmentální rysy – k nimž jsou velmi vnímaví – ale nejsou schopni posoudit další zásadní kritéria kvality jako je např. ekvivalence, zachování významu, obsahová správnost a zachování intence řečníka.

3.3. Vyhodnocení hypotézy

V našem experimentu jsme zkoumali vztah mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu simultánního tlumočníka. Dále jsme se zabývali tím, jak se dvě skupiny tlumočnicků (studentky a profesionálové) vypořádaly s různými tempy výchozích projevů (80 slov/min – 126 slabik/min, 120 slov/min – 187 slabik/min, 180 slov/min – 279 slabik/min), jaké strategie používaly a jak bylo jejich přetlumočení hodnoceno posluchači. Za tímto účelem jsme si stanovili pracovní hypotézu, kterou nyní budeme na základě získaných údajů vyhodnocovat.

Předpokládali jsme, že zvyšující se tempo výchozích projevů se negativně odrazí na kvalitě přetlumočení, což se projeví hlavně zvýšeným počtem chyb a zhoršením plynulosti u obou skupin tlumočnicků (studentek a profesionálů):

Co se týče **zachování významu**, byla mezi celkovým počtem chyb (studentky a profesionálové dohromady) a rostoucím tempem prokázána velmi vysoká korelační závislost, což znamená, že se počet chyb s rostoucí rychlostí zvyšoval. Pokud jde o jednotlivé kategorie chyb, s výjimkou přidávání informací byla u všech kategorií chyb celkově (vynechání informací, sémantické chyby, chyby v logické návaznosti, chyby v časové návaznosti) prokázána vysoká až velmi vysoká korelační závislost. Znamená to tedy, že se zvyšující se rychlostí výchozího projevu se celkový počet chyb (studentky a profesionálové dohromady) v těchto jednotlivých kategoriích zvyšoval. Stejnou tendenci jsme zaznamenali i u kategorie přidávání informací, ale zde byla zjištěna pouze střední korelační závislost.

Vysoké tempo výchozích projevů (v kombinaci s vysokou hustotou výchozího sdělení, která se s nárůstem rychlosti zvyšuje) lze tedy označit za hlavní faktor vedoucí ke zvyšování celkového počtu chyb u obou zkoumaných skupin. Platí to zejména u vynechání informací, kde stoupající rychlost způsobila, že obě skupiny tlumočnicků (profesionálové a studentky) měly potíže již ve fázi porozumění (úsilí poslechu a analýzy). Se stoupajícím tempem totiž musí tlumočník zpracovat více informací za jednotku času a zároveň se snižuje čas, který má k dispozici k provedení mentálních tlumočnických operací nezbytných pro úspěšné přetlumočení. Některé informace proto tlumočníci ani nestihli či nemohli pro nedostatek dílčího úsilí (tzv. individuální deficit) nebo celkové individuální kapacity (tzv. saturace procesní kapacity) zaregistrovat.

Vysoké tempo tedy jednoznačně představuje zvýšení požadavků na procesní kapacitu, což se v našem případě projevilo i vysokým počtem chyb v přetlumočených projevech.

U **plynulosti** byla celkově (studentky a profesionálové dohromady) rovněž zjištěna velmi vysoká korelační závislost mezi celkovým počtem chyb a stoupající rychlostí výchozího projevu. Ovšem podíváme-li se na jednotlivé kategorie chyb samostatně, zjistíme, že velmi vysoká závislost mezi stoupající rychlostí a danou kategorií byla zjištěna pouze u vyplněných pauz. U nevyplněných pauz byla změřena **nepřímá** velmi vysoká korelace (počet pauz se se stoupající rychlostí snižoval). U gramatických chyb byla naměřena slabá korelační závislost a u chyb ve výslovnosti střední korelační závislost.

Můžeme tedy konstatovat, že tato část hypotézy se nám také potvrdila.

Dále jsme předpokládali, že profesionální tlumočníci si s rostoucím tempem poradí mnohem lépe, jednak pomocí tlumočnických strategií, a jednak díky svým profesním zkušenostem a tlumočnickým dovednostem. U studentek jsme naopak očekávali větší potíže v procesu simultánního tlumočení a vyšší výskyt chyb než u profesionálů nejen kvůli vysokému tempu výchozího projevu, ale také kvůli nedostatečnému osvojení tlumočnických dovedností:

Zachování významu: Jak u studentek, tak u profesionálů byla mezi celkovým počtem chyb a rostoucí rychlostí výchozího projevu prokázána velmi vysoká korelační závislost. Nicméně mezi oběma zkoumanými skupinami byly zjištěny značné rozdíly.

Kromě chyb v časové návaznosti se **profesionálové** dopustili ve všech ostatních kategoriích (vynechání informace, přidávání informace, sémantické chyby a chyby v logické návaznosti) a ve všech zkoumaných tempech (80 slov/min, 120 slov/min a 180 slov/min) výrazně menšího počtu chyb než studentky. Celkově tak profesionálové podali mnohem lepší výkon, což lze přičíst jejich zkušenostem, rozsáhlejší extraligvistickým znalostem, automatizaci tlumočnických operací a lepším tlumočnickým dovednostem. Profesionální tlumočníci již vědí, jak se přizpůsobit danému tempu výchozího projevu a mají již připravená vlastní řešení a mechanismy, což představuje mj. značnou časovou úsporu. Rovněž se ukázalo, že profesionálové umí lépe hospodařit s pracovní kapacitou. Také se domníváme, že

jim pomáhaly nejenom předem vytvořené tlumočnické šablony, ale i bohatší aktivní slovní zásoba a pohotovější vyjadřování.

Studentky naopak učinily ve všech kategoriích ve všech zkoumaných tempech vyjma chyb v časové návaznosti mnohem vyšší počet chyb a jejich celkový výkon byl značně horší než výkon profesionálů.

Jedinou kategorií, kde profesionálové zaznamenali horší výkon byly chyby v časové návaznosti (učinili jich v průměru o 33 % více než studentky). Domníváme se však, že je to způsobeno tím, že profesionálové zpracovávali a zachovávali mnohem více informačního materiálu, a proto se zdánlivě dopustili více chyb. Důkazem toho, že profesionálové zpracovávali mnohem více informací je i počet transkribovaných stránek přetlumočených projevů: profesionálové 29,5 stránky x studentky 23,5 stránky. Celkový rozdíl činí 6 stránek (v průměru o 1 stránku na studentku méně).

Získané údaje ukazují, že celkově podaly studentky po významové stránce mnohem horší výkon než profesionální tlumočníci a měly během simultánního tlumočení viditelné potíže ve všech zkoumaných tempech, což i samy potvrdily v Dotaznících pro tlumočníky. Je to způsobeno tím, že jim chybí zkušenosti, mají potíže s procesní kapacitou, s dělením pozornosti a s porozuměním. Nemají ještě tak dobře osvojené tlumočnické dovednosti a strategie. Také míra automatizace tlumočnických operací je u nich mnohem nižší než u profesionálů. Jejich potíže rovněž souvisely s nedokonalou znalostí pracovních jazyků.

Je však třeba zdůraznit, že s rostoucí rychlostí se rozdíl v počtu chyb mezi oběma skupinami postupně snižoval, z čehož vyplývá, že i profesionálům působila zvyšující se rychlost (hlavně tempo 180 slov/min) a s tím i související nárůst informační hustoty značné potíže: na kvalitě jejich přetlumočení se to odrazilo zvýšeným počtem chyb.

Plynulost: V této části se nám naše hypotéza potvrdila pouze částečně, a to proto, že dle našich zjištěných výsledků podaly studentky celkově lepší výkon než profesionální tlumočníci. U studentek byla totiž celkově zjištěna velmi vysoká **negativní** korelace, což znamená, že celkový počet chyb v plynulosti se u nich s rostoucí rychlostí výchozího projevu snižoval, zatímco u profesionálů se celkový počet chyb zvyšoval a korelační závislost mezi počtem chyb a rostoucí rychlostí je velmi vysoká.

Největší a nejpřekvapivější rozdíl byl zjištěn u vyplněných pauz – hezitační zvuky, jichž měli profesionálové mnohem více než studentky: v tempu 80 slov/min o 50 % více, v tempu 120 slov/min o 59 % více a v tempu 180 slov/min o 61 %. Tyto rozdíly nebyly způsobeny např. jedním profesionálem, který by činil mnohonásobně více hezitačních zvuků než ostatní, protože při bližším srovnání výkonů všech profesionálů jsme zjistili, že 4 z nich měli vysoký počet hezitačních zvuků ve všech rychlostech.

I v kategorii gramatické chyby jsme dospěli k překvapujícím výsledkům. U studentek se počet chyb s rostoucí rychlostí snižoval, naopak u profesionálů se počet chyb zvyšoval a v tempu 180 slov/min učinili profesionálové dokonce o 30 % chyb více než studentky. Jak jsme již uvedli, tento lepší výkon studentek může být způsoben jednak tím, že studentky si výchozí větnou strukturu hojně zjednodušovaly segmentací, kdežto profesionálové se snažili zachovávat původní souvětí. A jednak tím, že studentky informace krátily a vynechávaly a ve výsledku zpracovávaly mnohem méně informačního a tím i jazykového materiálu.

Na vysvětlení je třeba dodat, že hlavní příčinou, proč byli profesionálové v kategorii plynulosti horší než studentky je velmi vysoký počet hezitačních pauz, který jsme u nich zjistili. Tyto pauzy však posluchačům vadily mnohem méně než např. chybná či nevhodná intonace (monotónnost, stoupavá intonace na konci věty) nebo příliš dlouhé a nevhodně a nesprávně umístěné pauzy, a proto byli profesionálové v kategorii rušivé prvky a plynulost posluchači celkově ohodnoceni lépe než studentky. Kromě toho jsme se v naší diplomové práci zabývali pouze nevyplněnými pauzami trvajících déle než tři vteřiny. Jiné suprasegmentálními prostředky, které se podílejí na utváření smyslu výpovědi a jsou pro porozumění sdělení zcela zásadní, jsme nezkoumali, a proto jsme je nemohli zahrnout do kategorie plynulosti. Pokud by náš výzkum tyto suprasegmentální rysy zkoumal, je možné, že by hodnocení vypadalo jinak a profesionálové by dopadli lépe.

A také jsme se domnívali, že díky svým zkušenostem a dovednostem budou profesionální tlumočníci mnohem příznivěji ohodnoceni českými posluchači v dotazníkovém průzkumu.

Tato část hypotézy se nám potvrdila. Čeští posluchači hodnotili profesionální tlumočníky ve všech kategoriích lépe než studentky a v některých kategoriích byly rozdíly mezi profesionály a studentkami značné. Např. v tempu 120 slov/min – celkové hodnocení projevu profesionálové získali o 147 % lepší hodnocení nebo v tempu 180 slov/min – celkové hodnocení projevu profesionálové dosáhli o 23 % lepšího výsledku.

Podíváme-li na jednotlivé kategorie souhrnně (všechna tempa dohromady), tak zjistíme, že v kategorii srozumitelnost vykázali profesionálové v průměru o 18 % lepšího hodnocení, v kategorii rušivé prvky měli v průměru o 6 % lepší výsledek, v kategorii důvěryhodnost a přesvědčivost byli profesionálové v průměru o 21 % důvěryhodnější a přesvědčivější než studentky a v kategorii celkové hodnocení projevu (příliš rychlé tempo, příliš pomalé tempo, přirozenost a plynulost projevu, gramatické chyby a negativní vliv tempa na porozumění) profesionálové získali od českých posluchačů v průměru o 50 % lepší hodnocení.

Pokud jde o tlumočnické strategie, také jsme mezi profesionály a studentkami předpokládali rozdíly ve výskytu a použití strategií:

Četnost strategií: V tomto případě jsme zjistili, že k nejpoužívanějším strategiím jak u studentek, tak u profesionálů patří princip ekonomie, reformulace a dekomprese. Četnost dekomprese se u obou skupin s rostoucí rychlostí výchozího projevu značně snižuje a naopak četnost principu ekonomie se se zvyšující rychlostí projevu prudce zvyšuje.

Mezi profesionály a studentkami jsme však naměřili značné rozdíly v četnosti použití jednotlivých strategií. Pokud jde o princip ekonomie, studentky používaly tuto strategii mnohem častěji: v tempu 80 a 180 slov/min o 37 % častěji a v tempu 120 slov/min dokonce o 82 % častěji).

Studentky také používaly mnohem více oprav než profesionálové (v tempu 180 slov/min o 58 % častěji, v tempu 120 slov/min o 34 % častěji a v tempu 80 slov/min o 141 % častěji).

Četnost strategie reformulace byla u obou skupin poměrně vyrovnaná až na tempo 180 slov/min, kdy profesionálové vykázali o 36 % častější výskyt této strategie. Byly však zjištěny velké rozdíly v užití jednotlivých druhů této kategorie: profesionálové používali celkově mnohem častěji morfosyntaktické transformace a změnu pořadí, zatímco studentky více používaly segmentaci.

Zpětná korektura byla řídce užívanou strategií u obou skupin tlumočnicků – jediný význačný rozdíl jsme u této kategorie zaznamenali u v tempu 120 slov/min, kdy studentky použily zpětnou korekturu o 100 % častěji než profesionální tlumočníci.

Způsob užití jednotlivých strategií: Všimli jsme si, že studentky některé strategie nadužívají – zejména princip ekonomie. U některých studentek jsme nabyli dojmu, že tuto

strategii považují za zcela oprávněnou či standardní za všech okolností, přestože to není nutné nebo záhodné (např. na úkor funkce informativní, apelativní či rétorické), a zapomínají, že se mnohdy jedná o strategii nouzovou. Dalším velmi častým jevem u studentek je používání dekomprese následující často po vynechávce či kompresi velkých úseků jako jakási kompenzace.

Rovněž jsme si všimli, že se studentky většinou nedokážou úsporně vyjadřovat: velmi často a zbytečně transformují jmenné a předložkové skupiny na vedlejší věty vztažné nebo naopak souvětí či dlouhé věty nadměrně rozdělují, což nepůsobí plynule a může být na obtíž srozumitelnosti. Profesionálové zase měli tendenci syntaktické vztahy explicitovat a spojovat kratší věty spojkami do souvětí.

I v tomto případě můžeme konstatovat, že se nám naše hypotéza potvrdila.

Celkově tedy můžeme říci, že se nám naše hypotéza potvrdila ve všech výrocích s výjimkou výroku, podle kterého si měli profesionální tlumočníci s rostoucím tempem poradit mnohem lépe, což se mělo projevit menším počtem chyb ve všech zkoumaných kategoriích významu a plynulosti. Tento výrok se nám potvrdil pouze částečně, protože v kategorii plynulost podali profesionální tlumočníci dle výsledků našeho experimentu horší výkon. Domníváme se však, že je to způsobeno tím, že profesionálové zpracovávali a zachovávali mnohem více informačního materiálu, a proto se zdánlivě dopustili více chyb.

4. ZÁVĚR

Diplomová práce zkoumá vztah mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu simultánního tlumočníka na francouzsko-českém materiálu, a to z pohledu francouzských posluchačů výchozích projevů ve francouzštině, dvou skupin tlumočnicků (studentek a profesionálů), kteří výchozí projevy ve francouzštině tlumočili do češtiny, a z pohledu českých posluchačů, kteří výkon tlumočnicků na základě jejich přetlumočených projevů hodnotili.

V teoretické části jsme nejprve popsali Model úsilí Daniela Gila, který byl naším východiskem pro hodnocení tlumočnických výkonů jednotlivých tlumočnicků a chyb, kterých se při převodu dopustili. Dále jsme se zabývali tempem a názory badatelů jednotlivých translatologických škol na tuto problematiku. Zmínili jsme se rovněž o kvalitě simultánního tlumočení a o tom, jak na kvalitu simultánního tlumočení nahlíží různé cílové skupiny příjemců. Následně jsme popsali chyby a odchylky, ke kterým při simultánním tlumočení dochází, a uvedli jsme jednotlivé tlumočnické strategie umožňující tlumočnickům vyrovnat se s potížemi a zajistit adekvátní převod výchozího sdělení.

V empirické části jsme nejprve definovali tři odlišná tempa výchozích projevů: tempo 80 slov/min (126 slabik/min) definované jako tempo pomalé, 120 slov/min (187 slabik/min) definované jako středně rychlé tempo, 180 slov/min (279 slabik/min) definované jako tempo rychlé. Na výchozích projevech v těchto třech rychlostních variantách jsme následně zkoumali četnost a způsob užití tlumočnických strategií a vliv tempa výchozího projevu na kvalitu výkonu simultánního tlumočníka. Kvalitu výkonu simultánního tlumočníka jsme posuzovali podle počtu chyb, kterých se dopustil ve dvou hlavních kategoriích kvality: zachování významu a plynulost.

V empirické části jsme rovněž na základě subjektivní poslechové analýzy pomocí retrospektivních dotazníků zjišťovali, jak výchozí projevy hodnotili z hlediska rychlosti a srozumitelnosti francouzští rodilí mluvčí a dvě skupiny českých tlumočnicků (studentky a profesionálové). U studentek a profesionálů jsme dále zjišťovali, zda mělo tempo výchozího projevu nějaký vliv na jejich práci během simultánního převodu a jaké strategie při přetlumočení volili. Výsledky z dotazníkového průzkumu byly vyhodnoceny pro každou

skupinu tlumočnicků samostatně, poté jsme je mezi sebou porovnali a nakonec jsme tyto výsledky porovnali ještě s hodnocením francouzských respondentů.

V další části empirického výzkumu jsme se zabývali počtem chyb, kterých se dopustili profesionálové a studentky během simultánního tlumočení výchozích projevů v jednotlivých tempech. Chyby jsme zkoumali ve dvou základních kategoriích, a to zachování významu a plynulost, přičemž tyto kategorie byly ještě rozděleny do dalších podskupin. Naším hlavním cílem bylo zjistit, zda mezi počtem chyb v jednotlivých kategoriích a rychlostí výchozího projevu existuje nějaký vztah – tzv. korelace a jaká je síla této korelační závislosti. Na závěr jsme provedli celkové vyhodnocení počtu chyb profesionálů a tlumočnicků zvlášť a počtu chyb profesionálů a tlumočnicků dohromady.

V závěrečném oddíle empirické části jsme se zabývali tím, jak čeští posluchači hodnotili výkony profesionálů a studentek a zda byly tyto skupiny českými posluchači hodnoceny rozdílně či stejně. A poté jsme provedli vyhodnocení hypotézy. Naše hypotéza se nám potvrdila ve všech výrocích vyjma výroku, podle kterého si měli profesionální tlumočníci s rostoucím tempem poradit mnohem lépe, což se mělo projevit menším počtem chyb ve všech zkoumaných kategoriích významu a plynulosti. Tento výrok se nám potvrdil pouze částečně, protože v kategorii plynulosti podali profesionální tlumočníci dle výsledků našeho experimentu horší výkon. Domníváme se však, že je to způsobeno tím, že profesionálové zpracovávali a zachovávali mnohem více informačního materiálu, a proto se zdánlivě dopustili více chyb.

Pro další výzkum v této oblasti by bylo přínosné měřit časový posuv. Na základě našich zjištěných dat a pozorování se totiž domníváme, že vysoká rychlost přiměla některé profesionály a hlavně studentky zvyšovat se stoupajícím tempem výchozího projevu i časový posuv od řečníka. To jim sice mohlo umožnit výchozí sdělení lépe analyzovat, ale zatěžuje se tím krátkodobá paměť, zvyšuje se riziko vynechání informací a navíc to brání tlumočnickovi v plném porozumění následujícího segmentu. Je tedy možné, že zvyšující se tempo vedlo u některých tlumočnicků (profesionálů i studentek) ke zvýšení časového posuvu, což zase vedlo ke zvýšení počtu vynechávek. Ale tuto domněnku je třeba potvrdit empirickým výzkumem.

Další výzkum – především kategorie plynulosti – by měl rovněž zahrnovat intonaci (monotónnost, nesprávná intonace a stoupavá intonace na konci věty) a pauzy (nevhodně či nesprávně umístěné pauzy, celkový počet pauz x celková doba mluvení, apod.). Zjistili jsme totiž, že právě tyto suprasegmentální prostředky posluchačům vadily mnohem více než např. hezitační zvuky či gramatické chyby. A to je nejspíš i jedním z důvodů, proč byli profesionálové v kategorii rušivé prvky a plynulost celkově ohodnoceni lépe než studentky, přestože podle našich zjištěných údajů dosáhli v kategorii plynulosti horšího výkonu.

Jak jsme uvedli v úvodu naší práce, tlumočení je proces mezikulturní a komunikační, kde důležitou roli hraje situační a komunikační kontext. Jak řečník, tak i cílový příjemce jsou klíčovou součástí tohoto procesu, a proto i oni nesou za jeho úspěšný průběh odpovědnost. Chtějí-li řečníci, aby posluchači porozuměli jejich sdělení, aby bylo dosaženo jejich komunikačního záměru a přetlumočené sdělení splňovalo základní požadavky na kvalitu přetlumočení, měli by učinit vše pro to, aby podmínky komunikace byly optimální včetně ohledu na tlumočníka a přizpůsobení tempa jeho možnostem. A proto by řečníci, organizátoři a další účastníci komunikace zprostředkované simultánním tlumočením měli s tlumočníky více spolupracovat, aby lépe porozuměli tomu, co simultánní tlumočení obnáší.

SHRNUTÍ

Diplomová práce zkoumá vztah mezi rychlostí výchozího projevu a kvalitou výkonu simultánního tlumočníka na francouzsko-českém materiálu, a to z pohledu francouzských posluchačů výchozích projevů ve francouzštině, dvou skupin tlumočnicků (studentek a profesionálů), kteří výchozí projevy ve francouzštině tlumočili do češtiny, a z pohledu českých posluchačů, kteří výkon tlumočnicků na základě jejich přetlumočených projevů hodnotili.

Diplomovou práci tvoří část teoretická a empirická. Teoretická část pojednává o Modelu úsilí Daniela Gila, o tempu a odlišných teoretických východiscích translatologických škol. Dále jsou popsány jednotlivé chyby, ke kterým může v průběhu simultánního tlumočení docházet. Pozornost je rovněž věnována tlumočnickým strategiím a kvalitě simultánního tlumočení.

V empirické části jsme si pro účely našeho výzkumu nejprve definovali tři odlišná tempa výchozích projevů: tempo 80 slov/min (126 slabik/min) definované jako tempo pomalé, 120 slov/min (187 slabik/min) definované jako středně rychlé tempo, 180 slov/min (279 slabik/min) definované jako tempo rychlé.

Na výchozích projevech v těchto třech rychlostních variantách jsme následně zkoumali četnost a způsob užití tlumočnických strategií, a zda byli mezi profesionály a studentkami rozdíly. A rovněž jsme se zabývali počtem chyb, kterých se dopustili profesionálové a studentky během simultánního tlumočení výchozích projevů. Naším hlavním cílem bylo zjistit, zda mezi počtem chyb v jednotlivých kategoriích a rychlostí výchozího projevu existuje nějaký vztah – korelace a zda se budou výkony studentek a profesionálů lišit, pokud jde o počet chyb.

V empirické části jsme rovněž na základě subjektivní poslechové analýzy pomocí retrospektivních dotazníků zjišťovali, jak výchozí projevy hodnotili z hlediska rychlosti a srozumitelnosti francouzští rodilí mluvčí a dvě skupiny českých tlumočnicků (studentky a profesionálové).

V závěrečném oddíle empirické části jsme se zabývali tím, jak čeští posluchači hodnotili výkony profesionálů a studentek a zda byly tyto skupiny českými posluchači hodnoceny rozdílně či stejně. A poté jsme provedli vyhodnocení hypotézy. Naše hypotéza se nám potvrdila ve všech výrocích až na výrok, podle kterého si měli profesionální tlumočníci s rostoucím tempem poradit mnohem lépe, což se mělo projevit menším počtem chyb ve všech zkoumaných kategoriích významu a plynulosti. Tento výrok se nám potvrdil pouze částečně, protože v kategorii plynulosti podali profesionální tlumočníci dle výsledků našeho experimentu horší výkon. Jsme však toho názoru, že kdyby kategorie plynulost zahrnovala i další suprasegmentální prostředky jako intonace či nevhodně či nesprávně umístěné pauzy, dosáhli by profesionálové i v této kategorii lepšího výsledku než studentky.

SUMMARY

The aim of this thesis is to examine the correlation between the speed of the source speech and simultaneous interpreter's performance by means of Czech and French material from the perspective of the French listeners, two groups of interpreters (students and professional interpreters) who interpreted the French source speeches into Czech, and from the perspective of the Czech listeners who assessed the interpreter's performance.

The present thesis is divided into the theoretical and the empirical part. The theoretical part outlines the Daniel Gile's Effort Model and focuses on the delivery rate of the source speech and on various theoretical approaches of different scholars. Attention is also devoted to different errors that may occur in the process of simultaneous interpreting, to interpretation strategies and to the quality of interpretation.

For the purposes of the thesis, three different delivery rates of the source speeches were defined in the empirical part: the rate of 80 words/minute (126 syllables/minute) defined as the slow rate, the rate of 120 words/minute (187 syllables/minute) defined as the moderate rate and the rate of 180 words/minute (279 syllables/minute) defined as the fast rate.

The source speeches delivered in these three rate variants helped us to establish the frequency of interpretation strategies and the way the strategies were used. We also examined whether there were any differences in the use and in the frequency of strategies between the professionals and the students. We established the occurrence of errors made both by the professionals and the students in the process of simultaneous interpreting. Our goal was to determine whether there was a correlation between the number of errors and the source speech rate and whether the professionals' and students' performance would differ.

The empirical part also examines the way the French native speakers and the two groups of Czech interpreters (the students and the professionals) assessed the source speeches from the perspective of the speech rate and comprehensibility. This assessment was carried out by means of a subjective listening analysis and retrospective questionnaires.

The final section of the empirical part deals with the assessment of the professionals' and students' performance by the Czech listeners and examines whether these groups obtained the same or different evaluation. And finally, our hypothesis was evaluated. The hypothesis was confirmed in all statements but one saying that the professional interpreters were supposed to cope better with the increasing delivery rate which should be reflected in the lower occurrence of errors both in the category of sense consistency and fluency. This statement was confirmed only partly, because based on our results the professionals delivered worse performance in the category of fluency. However, we are convinced that had the category of fluency involved other suprasegmental features such as intonation and wrongly or improperly placed pauses, the professionals would have achieved better results than the students.

BIBLIOGRAFIE

- ALEXIEVA, B. (1994). Types of Text and Intertextuality in Simultaneous Interpreting. In: Snell-Hornby, M., Pöchhacker, F., Kaindl, K. (eds.). *Translation Studies and Interdiscipline*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, s. 179-187.
- ALEXIEVA, B. (1997). Typology of Interpreter-Mediated Events. In: Pöchhacker, F. and Shlesinger, M. (eds.) 2002. *The Interpreting Studies Reader*. New York: Routledge. s. 218-233.
- AL-KHANJI, R., EL-SHIYAB, S., HUSSEIN, R. (2000). "On the Use of Compensatory Strategies in Simultaneous Interpretation." *Meta*, vol. 45, n. 3, s. 548-557.
- ALTMAN, A. (1994): Error analysis in the teaching of simultaneous interpretation: A pilot study, In: Lambert, S. and Moser-Mercer, B. (eds.). *Bridging the Gap. Empirical Research in Simultaneous Interpretation*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, s. 25-38.
- BALKÓ, I. (2004). *K výzkumu tempa řeči a tempa artikulace v různých řečových úlohách*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně/Pedagogická fakulta, s. 188-198.
- BARIK, H. (1994). A Description of Various Types of Omissions, Additions and Errors of Translation Encountered in Simultaneous Interpretation. In: Lambert, S. and Moser-Mercer, B. (eds.). *Bridging the Gap. Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, s. 231-235.
- COLLADOS AÍS, A. (1998). Quality Assessment in Simultaneous Interpreting: The Importance of Nonverbal Communication. In: Pöchhacker, F. and Shlesinger, M. (eds.) (2002). *The Interpreting Studies Reader*. New York: Routledge. s. 326-336.
- COLLADOS AÍS, A., Gile, D. (2002). La qualité de l'interprétation de conférence: une synthèse des travaux empiriques. In: Xia Hong (ed.). *Recent Research into interpreting: new methods, concepts and trends*. Hong Kong: Maison d'éditions Quaille, s. 312-326.

- ČEŇKOVÁ, I. (1988). *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*. Praha: AUC Monographia XCIX.

- ČEŇKOVÁ, I. a kol. (2001). *Teorie a didaktika tlumočení I*. UK FF Praha: Desktop Publishing.

- ČEŇKOVÁ, I. (2008). *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o.s.

- DARÓ, V. (1994). Non-Linguistic Factors Influencing Simultaneous Interpretation. In: Lambert, S. and Moser-Mercer, B. (eds.) 1994. *Bridging the Gap. Empirical research in simultaneous interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, s. 249-272.

- DOHALSKÁ, M. a SCHULZOVÁ, O. (2003). *Fonetika francouzštiny*. UK Praha: Nakladatelství Karolinum.

- DONATO, V. (2003). "Strategies adopted by student interpreters in SI: A comparison between the English-Italian and the German-Italian pairs." *The Interpreter's Newsletter*, n. 12, s. 100-134.

- FALBO, C. (1998). "Analyse des erreurs en interprétation simultanée", *The Interpreter's Newsletter*, n. 8, s. 107-120.

- GERVER, D. (1971). The effects of source language presentation rate on the performance of simultaneous conference interpreters. In: Foulke, E. (ed.). *Proceedings of the 2nd Louisville Conference on Rate and/or frequency controlled Speech*. University of Louisville, s. 162-184.

- GILE, D. (1988). Le Partage de l'attention et le 'modèle d'effort' en interprétation simultanée. *The Interpreter's Newsletter 1*, s. 27-33.

- GILE, D. (1990). L'évaluation de la qualité de l'interprétation par les délégués: une étude de cas. *The Interpreter's Newsletter*, n. 3, s. 66-71.

- GILE, D. (1995). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. John Benjamins Publishing: Amsterdam/ Philadelphia.

- GILE, D. (1997). Conference Interpreting as a Cognitive Management Problem. In: Pöchhacker, F. and Shlesinger, M. (eds.) 2002. *The Interpreting Studies Reader*. New York: Routledge, s. 162-176.

- GILE, D. (2009). *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. John Benjamins Publishing: Amsterdam/Philadelphia.

- GROSJEAN, F., DESCHAMPS, A. (1972). Analyse des variables temporelles du français spontané. *Phonetica* (26), Paris: Université de Paris VIII, s. 129-156.

- GUMUL, E., ŁYDA, A. (2007). The Time Constraint in Conference Interpreting: Simultaneous vs. Consecutive. In: *Research in Language 2007*, vol. 5, s. 165-183.

- HOFFMANNOVÁ, J. (1997). *Stylistika a...Současná situace stylistiky*. Praha: Trizonia.

- HOMOLÁČ, J. (1996). *Intertextovost a utváření smyslu textu*. Praha: Univerzita Karlova.

- CHIARO, D., NOCELLA, G. (2004). Interpreter's Perception of Linguistic and Non-Linguistic Factors Affecting Quality: A Survey through the World Wide Web. *Meta*, vol. 49, n. 2, s. 278-293.

- CHLOUPEK, J. a kol. (1990). *Stylistika češtiny*. Praha: SPN.

- CHRÁSKA, M. (2000). *Základy výzkumu v pedagogice*. Olomouc: Univerzita Palackého.

- JANOVCOVÁ, E. (1980). Projev spontánní a čtený z hlediska simultánního tlumočení. In: *AUC Philologica 4-5, Slavica Pragensia*, XVIII, s. 315-321.

- JONES, R. (1998). *Conference Interpreting Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- KALINA, S. (1992). "Discourse processing and interpreting strategies – an approach to the teaching of interpreting", In: Dollerup, C. and Appel, V. (eds.) 1996. *New Horizons-Teaching Translation and Interpreting: Training, Talent and Experience*, Amsterdam-Philadelphia, John Benjamins, s. 251-257.

- KALINA, S. (2005). Quality Assurance for Interpreting Processes. *Meta*, vol. 50, n. 2, s. 768-784.

- KAHANE, E. (2000). *Thoughts on the quality of interpretation*. AIIC webzine: http://www.aiic.net/ViewPage.cfm?page_id=197.

- KIRCHHOFF, H. (1976). Simultaneous Interpreting. Interdependence of variables in the interpreting process, interpreting models and interpreting strategies. In: Pöchhacker, F. and Shlesinger, M. (eds.) 2002. *The Interpreting Studies Reader*. New York: Routledge, s. 110-119.

- KOHN, K., KALINA, S. (1996). "The Strategic Dimension of Interpretation". *Meta*, vol. 41, n. 1, s. 118-131.

- KOMZÁKOVÁ, A. (2004). *Vliv obtížnosti textu na jazyk tlumočnické notace*. Dipl. práce. Praha: ÚTRL FF UK.

- KOPCZYNSKI, A. (1994). Quality in conference interpreting: some pragmatic problems. In: Lambert, S. and Moser-Mercer, B. (eds.). *Bridging the Gap. Empirical Research in Simultaneous Interpretation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing, s. 87-99.

- KRČMOVÁ, M. (1996). *Fonetika a fonologie: zvuková stavba současné češtiny*. Brno: Masarykova univerzita

- KRUŠINA, A. (1971). Hlavní složky podmiňující proces a kvalitu simultánního tlumočení. In: *Studie o jazyce a překládání*. USL: Praha.
- KURILLOVÁ, M. (1998). *Proces simultánního tlumočení a jeho vliv na tlumočnickův projev v mateřském jazyce* (dipl. práce). Praha: ÚTRL FF UK.
- KURZ, I. (1993). Conference Interpretation: Expectations of different user groups. In: Pöchhacker, F. and Shlesinger, M. (eds.) 2002. *The Interpreting Studies Reader*. New York: Routledge. s. 312-324.
- KURZ, I. (2001). Conference Interpreting: Quality in the Ears of the User. *Meta*, vol. 46, n. 2, s. 394-409.
- LAMBERT, S. (1988). Information processing among conference interpreters: a test of the depth-of-processing hypothesis. *Meta*, vol. 33, n. 3, s. 377-387.
- LEDERER, M. (1980). *La traduction simultanée, Expérience et Théorie*. Paris: Lettres modernes.
- MAREŠOVÁ, J. (2009). *Sémantické a pragmatické aspekty suprasegmentální složky sdělení v simultánním tlumočení* (dipl. práce). Praha: ÚTRL FF UK.
- MOSER-MERCER, B. (1997). The expert-novice paradigm in interpreting research. IN: Fleischmann, E., Kutz, W. and Schmitt, P.A. *Translationsdidaktik: Grundfragen der Übersetzungswissenschaft*, Tübingen, Germany : Gunter Narr, s. 255-261.
- NELEŠOVSKÁ, A. (2005). *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada.
- NOVÁKOVÁ, T. (1993). *Tlmočenie: teória – výučba – prax*. Bratislava: Univerzita Komenského.

- PIO, S. (2003). The relation between ST delivery rate and quality in simultaneous interpretation, *The Interpreter's Newsletter* 12, s. 69-100.
<http://www.openstarts.units.it/dspace/handle/10077/2119>.
- PÖCHHACKER, F., SHLESINGER, M. eds. (2002): *The Interpreting Studies Reader*. Routledge Language Readers: London and New York.
- PÖCHHACKER, F. (2002): New perspectives and challenges for interpretation: in *Interpreting in the 21st Century. Challenges and opportunities*. GARZONE, G. and VIEZZI, M. (eds.), Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing, s. 95-106.
- RICCARDI, A., HUNG, E. (2002). Teaching Translation and Interpreting 4, *Building Bridges*, Amsterdam/philadelphia: John Benjamins.
- SAMKOVÁ, M. (2011): *Úloha pauzy v procesu simultánního tlumočení*, Dipl. práce. Praha: FF UK .
- SELESKOVITCH, D. (1975): *L'interprète dans les conférences internationales*. Lettres modernes: Paris.
- SCHLESINGER, M. (1997). Quality in Simultaneous Interpreting. In: Gambier, Y., Gile, D. and Taylor, C. (eds.). *Conference Interpreting: Current Trends in Research*. Amsterdam and Philadelphia, John Benjamins, s. 123-131.
- STRÁDALOVÁ, J., KUBÁTOVÁ, K. (1992). *Vybrané kapitoly ze statistiky I*. Praha: Karolinum.
- ŠÍPALOVÁ, I. (2001). *Strategie v simultánním tlumočení podle typu textu* (rigorózní dizertace). Praha: FF UK.
- ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B. (2010). *Rétorika – Vážnost mluveného slova*. Praha: Grada.

- VINAY, J.P., Darbelnet, J. (1958). *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Montréal – Paris.
- VUORIKOSKI, A.-R. (2004). *A Voice of its Citizens or a Modern Tower of Babel? The Quality of Interpreting as a Function of Political Rhetoric in the European Parliament*. Tampere: Tampere University Press. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5878-8.pdf>.

PŘÍLOHY

- I. Výchozí projev č. 1 – Discours devant le Parlement européen
- II. Výchozí projev č. 2 – Discours lors de la troisième rencontre des économies majeures sur le climat
- III. Výchozí projev č. 3 – Allocution de M. le Président de la République devant les deux chambres du Parlement roumain
- IV. Questionnaire pour les auditeurs français
- V. Dotazník pro tlumočníky
- VI. Dotazník pro české posluchače
- VII. Přepis přetlumočených projevů českých tlumočnicků a nahrávky výchozích projevů a jejich přetlumočení (přiložené na CD)

I. Discours devant le Parlement européen

Projev pronesený před Evropským parlamentem ve Štrasburku ze dne 16. prosince 2008.

(zkráceno a upraveno)

Monsieur le Président,

Mesdames et Messieurs les Parlementaires européens,

Lorsque la France a commencé à exercer sa Présidence, la situation en Europe était marquée par l'interruption du processus de ratification du traité de Lisbonne à la suite du vote de nos amis irlandais rejetant ledit traité. On n'imaginait pas à l'époque qu'une guerre éclaterait entre la Géorgie et la Russie et on n'imaginait pas non plus la violence de la crise financière, d'abord, de la crise économique ensuite, que l'Europe aurait à affronter.

La présidence française, Monsieur le Président, a essayé d'organiser toute son action autour de deux convictions: le monde a besoin d'une Europe forte, première conviction ; deuxième conviction : il ne peut pas y avoir d'Europe forte si l'Europe est désunie. Naturellement, j'imagine que ces idées ne sont pas originales, elles n'en sont pas moins nécessaires. Nous avons essayé de faire en sorte, tout au long de ces six mois, que l'Europe soit unie et que l'Europe soit forte, qu'elle pense par elle-même. Qu'est-ce qu'une Europe forte ? C'est une Europe qui pense, qui a des convictions, qui a ses réponses, qui imagine. C'est une Europe qui ne se contente pas de suivre. C'est une Europe qui refuse un consensus fondé sur le non-dit, sur l'évacuation des problèmes, sur le temps censé tout arranger, alors que ma conviction, c'est que plus on attend, plus on complique.

Et, finalement, cette présidence s'est déroulée au rythme d'événements internationaux qui ont bouleversé l'organisation de nos travaux. Ce n'est certainement pas à moi de faire un bilan. Je voudrais simplement vous dire comment nous avons affronté ces différentes épreuves.

Quand, au mois d'août, s'est présenté, le 8 août, la crise géorgienne, nous avons eu à l'esprit une obsession : arrêter la guerre et ne pas tomber dans ce qui s'était passé au moment de la Bosnie. Franchement, sans porter de jugement cruel, quand le conflit s'est déroulé en Bosnie, nous sommes en Europe et l'Europe a été absente ; et ce sont les Etats-Unis d'Amérique, nos alliés, nos amis qui ont pris leurs responsabilités et l'Europe qui a dû suivre. L'obsession qui a été celle de la présidence, c'est que l'Europe prenne ses responsabilités. Et, en ce mois d'août, nous avons d'abord négocié le cessez-le-feu, le 12 août, puis un accord de retrait le 12 septembre. Finalement, la guerre fut évitée. Le retrait fut engagé et par dessus tout –et hommage en soit rendu à tous les pays membres de l'Union –l'Europe est restée unie. Ce n'était pas si évident compte tenu de l'histoire de nos différents pays, une histoire douloureuse pour ceux des Européens qui ont vécu tant de décennies derrière le rideau de fer. Dans une Europe humiliée, dans une Europe divisée, dans une Europe martyrisée, il est normal que certains pays aient une sensibilité à l'endroit de nos voisins russes différente de ceux qui n'ont connu que la liberté. Malgré cela, l'Europe est restée unie. La présidence, avec le président de la Commission européenne, a tout fait pour éviter l'engrenage de la guerre. Le 8 août, les forces russes étaient à quarante kilomètres de Tbilissi. Aujourd'hui, la quasi-totalité des forces russes ont évacué le territoire de la Géorgie hors Ossétie et Abkhazie. L'Europe a répondu présente sans pour autant s'engager dans une politique agressive à l'endroit de nos voisins russes. Ma conviction, c'est que nous n'avons pas d'avenir autre que de trouver avec nos voisins les conditions du développement économique, de la sécurité et de la paix en leur

expliquant que, s'ils veulent compter dans le monde – et la Russie est un grand pays --, ils doivent respecter des valeurs, des pratiques et des comportements qui ne doivent plus être ceux qui étaient les leurs à une autre époque en Europe. Mais l'Europe a existé.

Puis est arrivée la crise financière. La crise financière n'est pas née au mois d'août 2007, comme je l'entends dire parfois. Au mois d'août 2007, c'était le début des ennuis. Mais la crise financière systémique que nous avons connue dans le monde a commencé lorsque les Américains ont pris la décision, qui s'est avérée gravissime, d'accepter la faillite de Lehman Brothers, le 18 septembre 2008. C'est à partir de ce moment-là, et de ce moment-là seulement, que nous sommes entrés dans une crise financière d'une ampleur inédite dans le monde.

Nous avons essayé avec le président BARROSO d'obtenir deux choses. La première, l'unité de l'Europe, que nous avons construite progressivement, d'abord en réunissant les quatre plus grands pays d'Europe avec la Commission, avec la Banque centrale, avec le président de l'Eurogroupe. Ensuite, en réunissant, pour la première fois depuis 2000, les pays de l'Eurogroupe au niveau des chefs d'Etat et de gouvernement. Enfin, en réunissant, au mois de septembre, l'ensemble des chefs d'Etat et de gouvernement, nous avons obtenu un plan de redressement des banques européennes porté par tous les Etats d'Europe avec les difficultés que l'on connaît, puisque la violence de la crise avait conduit certains pays à prendre des décisions anticipées. Sans doute, d'ailleurs, ne pouvaient-ils faire autrement (je pense à nos amis irlandais submergés par des attaques contre l'ensemble de leur système bancaire). A l'arrivée, un mois après, toute l'Europe était réunie autour du même plan de soutien aux banques. Nous avons essayé avec le président BARROSO de faire en sorte que ce plan européen de soutien pour éviter l'explosion de notre système bancaire devienne le plan mondial, alors que les Américains passaient du plan Paulson I, au plan Paulson II pour arriver au plan Paulson III, qui n'est rien d'autre que l'inspiration du plan européen I. Je ne dis pas que les choses se sont arrangées. Je dis simplement que, si les Etats d'Europe, la Commission, les institutions européennes n'avaient pas pris à l'époque leurs responsabilités, Mesdames et Messieurs, nous nous serions trouvés face à un fait sans précédent, le collapse ou la faillite d'un certain nombre d'Etats membres, la destruction du système bancaire européen. L'Europe a manifesté son unité et sa solidarité. Je pense notamment à ce fameux week-end où il a fallu mobiliser 22 milliards d'euros de crédit pour la Hongrie attaquée elle-même à son tour, après qu'il eut fallu en mobiliser 1,7 milliard d'euros pour l'Ukraine et qu'aujourd'hui, encore, nous devons nous occuper d'un certain nombre de pays baltes, sans compter les autres problèmes que nous avons à gérer dans le monde.

Dans la crise financière, l'Europe a été unie. L'Europe a demandé le Sommet de Washington, l'Europe a demandé le G 20. L'Europe a dit d'une seule voix qu'elle voulait d'un capitalisme d'entrepreneur et non pas d'un capitalisme de spéculateur, qu'elle voulait la réforme du système financier, qu'elle voulait une autre place pour les pays émergents, qu'elle voulait la moralisation du capitalisme.

II. Discours lors de la troisième rencontre des économies majeures sur le climat

Projev pronesený v Mezinárodním konferenčním centru v Paříži z 18. dubna 2008.

(zkráceno a upraveno)

Mesdames et Messieurs les Ministres,
Mesdames et Messieurs les Ambassadeurs et représentants personnels,

J'ai tenu à m'exprimer devant vous qui représentez les chefs d'État et de gouvernement des plus grandes puissances économiques du monde, à l'occasion de la réunion de Paris des "Économies majeures" sur le climat.

En accueillant cette réunion, la France veut marquer son engagement dans la préservation de la planète. C'est un sujet majeur dont je voudrais dire qu'il ne concerne pas que la France. Ce n'est pas un sujet que l'on doit traiter de façon anecdotique. C'est un sujet capital parce qu'un jour nos enfants se tourneront vers nous et nous diront : au moment où vous aviez les responsabilités du pouvoir qu'en avez-vous fait ? Ce n'est pas une question du Président français, de la France, c'est une question pour l'ensemble de la planète. Dès le soir de mon élection, j'ai indiqué que la lutte contre le réchauffement global constituerait l'une des principales priorités de mon mandat.

Votre travail pendant ces deux jours est fondamental parce que l'accord international de maîtrise des émissions de gaz à effet de serre dont le monde a besoin ne pourra être construit que sur la confiance, la compréhension mutuelle entre les pays les plus industrialisés et les grands pays émergents.

Il y a deux façon de faire les choses : la mauvaise et la bonne. La mauvaise consiste à nous regarder en chiens de faïence et attendre que l'autre commence pour commencer soi-même. Avec cela, c'est sûr, on échouera. L'autre, la bonne, consiste à se faire confiance et à ce que chacun se décide enfin à avancer. J'ai parfaitement conscience que l'Europe et la France, nous devons montrer l'exemple. La méfiance nous conduira tous à l'échec. La confiance nous conduira tous à la réussite.

L'élaboration du futur accord universel dans le cadre des Nations Unies concerne, bien sûr, la totalité de la communauté internationale. C'est d'ailleurs bien pourquoi nous sommes pour les Nations Unies et pas pour exclure qui que ce soit parce que le réchauffement de la planète, c'est le problème de tous les habitants de la planète. Or, qui parle au nom de tous les habitants de la planète si ce n'est les Nations unies ?

Et je veux dire d'emblée qu'il n'y aura pas d'accord international possible sans mesures d'adaptation prenant en considération les impacts du changement climatique sur les plus pauvres et sur les plus fragiles. La lutte contre la pauvreté et la lutte contre le changement doivent se renforcer, doivent se compléter. Les politiques publiques dans ces deux domaines doivent converger et les institutions internationales doivent travailler ensemble. Les Nations unies, la Banque mondiale et les autres acteurs internationaux doivent coordonner leurs activités et leurs stratégies, y compris sur le terrain. On voit au Darfour ce mélange explosif entre les conséquences du changement climatique, qui produit des migrations de gens de plus

en plus pauvres, avec les conséquences sur la guerre et, d'ailleurs, ce que cela implique pour un certain nombre d'entre nous, pour éviter les massacres que l'on connaît.

Mais aujourd'hui, je veux m'adresser à vous avec un message simple (simple ne veut pas dire simpliste). Je vous demande de me croire; en tout cas, c'est un message que nous, les dirigeants français, parlant sous le contrôle de Jean-Louis Borloo et de Jean-Pierre Jouyet, nous croyons sincère. Mais, Mesdames et Messieurs, il y a urgence ! Ce n'est pas pour demain, ce n'est pas pour après-demain, c'est pour maintenant. Et cette urgence doit nous conduire à sortir de positions défensives, aussi légitimes qu'elles puissent être. Moi, je comprends bien que chaque pays veuille défendre ses intérêts. Si vous, représentants des gouvernements, vous ne défendez pas les intérêts de votre pays, personne ne le fera pas à votre place. Mais si chacun d'entre nous est sur des positions défensives qui consistent à incarner uniquement les petits intérêts de son pays, aussi légitimes soient-ils, cela conduit à quoi, à l'arrivée ? À la catastrophe. Pourquoi, la catastrophe ? Parce que la négociation doit aboutir au plus tard fin 2009, à la conférence des Nations unies de Copenhague. Nous n'avons pas beaucoup de temps. Il faut donc une approche coopérative et la recherche de solutions justes.

Il y a urgence, et donc le changement climatique pose d'ores et déjà un défi considérable de sécurité. Chacun admet que les dérèglements climatiques sont l'une des causes directes de certains conflits. Si nous continuons dans cette direction, les changements climatiques encourageront des migrations de populations qui n'ont plus rien vers des territoires où des populations n'ont pas grand-chose. Et la crise du Darfur ne sera qu'une crise parmi des dizaines d'autres. C'est cela qui nous "pend au nez".

Ces dérèglements sont aussi, et de manière croissante, un danger pour la sécurité alimentaire. Raréfaction des ressources en eau, tension grandissante sur les ressources agricoles et halieutiques: ce sont des défis qui menacent le développement, tout particulièrement en Afrique (un milliard d'habitants). Nous devons sans attendre prendre ensemble la mesure des drames qui connaissent les pays du Sud, où l'augmentation de la demande alimentaire est confronté à la baisse des approvisionnements ainsi qu'à la dégradation de la qualité sanitaire. Il est donc urgent d'agir pour renforcer la sécurité alimentaire à un moment où trente-sept pays connaissent une crise alimentaire très grave – et malheureusement on n'en est qu'au début. Y en a-t-il un seul parmi vous, parmi nous qui pourrait rester indifférent à la révolte de ceux qui, dans les pays du Sud, ne peuvent plus manger à leur faim ? Je voudrais rappeler que pour nous, les Européens, le détroit de Gibraltar, c'est entre 12 et 14 kilomètres. Nous sommes à 14 kilomètres d'un continent d'un milliard d'habitants où des centaines de millions de gens ne peuvent plus manger à leur faim.

Ceux qui me diraient que cela ne nous concerne pas, je me poserais des questions sur leur conscience...Ce n'est pas une question de morale (et encore...), c'est une question de réflexion. On est lié.

Je vais proposer prochainement un partenariat mondial pour l'alimentation et l'agriculture. Nous avons besoin là encore d'une coordination accrue des acteurs internationaux, institutions, États, secteurs privés, organisations non gouvernementales. La crise alimentaire appelle des réponses immédiates et une stratégie ambitieuse d'aide pour l'agriculture. La France entend contribuer activement à la résolution de la crise. Pour faire face à l'urgence,

elle doublera dès cette année son enveloppe d'aide alimentaire en la portant à 60 millions d'euros pour 2008, soit près de 100 millions de dollars.

III. Allocution de M. le Président de la République devant les deux chambres du

Parlement roumain.

Projev pronesený před rumunskou poslaneckou sněmovnou v Bukurešti dne 4. února 2008.

(zkráceno a upraveno)

Monsieur le Président du Sénat,
Monsieur le Président de la CHambre des députés,
Monsieur le Premier ministre et Messieurs les Ministres,
Mesdames et Messieurs les Parlementaires,
et, si vous me permettez, mes chers amis,

C'est avec une grande émotion que je prends la parole ici, dans ce lieu chargé d'une histoire qui a été douloureuse, mais qui témoigne aujourd'hui de la renaissance de la Roumanie, une Roumanie démocratique, une Roumanie européenne.

L'histoire de la Roumanie illustre de façon exemplaire tous les tourments de l'Europe centrale. Vous avez vécu, au cours du siècle passé, tous les drames qui ont ravagé notre continent : vous avez connu les guerres, vous avez connu les dictatures, vous avez connu l'invasion étrangère, vous avez connu la Shoah. Et malgré tout, la Roumanie a résisté, la Roumanie est aujourd'hui libre, démocratique et européenne; c'est dire si la France a confiance dans la vigueur de la Roumanie d'aujourd'hui. À travers toutes ces épreuves, le peuple roumain est resté fidèle à son identité, à ses racines, à ses idéaux. Jamais le peuple roumain n'a renoncé et, finalement, le peuple roumain a triomphé, en se libérant lui-même, par ses propres forces, de l'oppression. Cela n'a pas été simple, cela n'a pas été facile ; il y a eu de l'enthousiasme, il y a eu des désillusions.

Mais que de chemin parcouru! Aujourd'hui la Roumanie est membre, à part entière, de l'Union européenne, membre, à part entière, de l'Alliance atlantique et membre, à part entière, de la francophonie, dont elle a accueilli le sommet en 2006. Sachez que la France est l'amie de la Roumanie, une amie fidèle, une amie totalement engagée, une amie qui ne vous trahira jamais.

Puis cette amitié a acquis une dimension nouvelle grâce à la visite d'État du général De Gaulle, il y a quarante ans. Avec cette visite, le général De Gaulle voulait transmettre au peuple roumain un message d'espoir. Il était convaincu, le général de Gaulle, qu'un jour plus proche qu'on ne le pensait alors, le "rideau de fer", le rideau de la honte finirait par tomber. Il était convaincu qu'un jour plus proche qu'on ne le pensait, les peuples d'Europe centrale seraient à nouveau libre et il n'y avait aucune raison d'affirmer que la liberté était pour l'Ouest et les dictatures étaient pour l'Est. Il était convaincu qu'un jour plus proche qu'on ne le pensait, la grande famille des Nations européennes serait à nouveau réunie dans une Europe vraiment européenne.

En 1989, lorsque les peuples d'Europe centrale se sont levés pour faire souffler le vent de liberté sur le continent, la France tout entière s'est sentie profondément solidaire du peuple roumain. Dans le coeur des Français, votre combat contre la dictature faisait alors écho à notre révolution, deux siècles plus tôt. J'ai le souvenir de tous ces Français qui manifestaient dans

nos rues leur soutien à votre révolution en mêlant les drapeaux roumains et les drapeaux français dans un même élan de fraternité. Cette fraternité s'est exprimée dans les innombrables jumelages dans nos villes.

Les entreprises françaises sont nombreuses à avoir investi en Roumanie. La France est désormais le troisième partenaire commercial de la Roumanie. La Logan de Dacia fait partie des dix voitures les plus vendues en France. Et la croissance économique très forte que vous connaissez est un atout pour la France comme pour l'Europe.

Je suis fier, mes chers amis roumains, d'être le premier Président de la République française à me rendre dans une Roumanie qui est membre à part entière de l'Union européenne ! Ce n'est pas simplement la Roumanie qui a besoin de l'Europe, c'est l'Europe qui a besoin d'une Roumanie démocratique, moderne, inventive, qui utilise tout son espace dans cette Europe que nous sommes en train de construire.

Alors, la France et la Roumanie ne sont pas seulement des pays amis. La France et la Roumanie, ce sont surtout deux Nations qui ont choisi librement d'unir leur destin et de bâtir ensemble leur avenir. Désormais, nos peuples attendent de nous davantage que des discours et des déclarations d'amitié. Nos peuples attendent de nous des actes. Ils attendent que nous travaillions ensemble. Ils attendent que nous avancions concrètement main dans la main. C'est dans cet esprit que je suis venu signer à Bucarest aujourd'hui un partenariat stratégique entre nos deux pays. Par ce partenariat stratégique, nous allons renforcer concrètement les liens qui nous unissent. Les domaines de collaboration sont innombrables. Nous devons les regarder sans tabou et avec conviction.

Je pense d'abord à l'énergie : l'Europe doit diversifier, sécuriser ses voies d'approvisionnement et promouvoir les énergies à faible teneur en carbone. C'est pourquoi nos deux pays soutiennent le projet de gazoduc Nabucco reliant le Caucase à l'Union européenne et c'est pourquoi nos deux pays ont fait le choix résolu de l'énergie nucléaire. Nous ne pouvons pas nous permettre d'être dans les mains de nos fournisseurs de gaz et de pétrole, aussi importants soient-ils. L'indépendance de nos pays passe par l'indépendance énergétique de la Roumanie et de la France. Le choix du nucléaire est un choix de collaboration majeure entre nos deux pays.

Je pense également à la libre circulation des personnes au sein de l'Union. Nos deux peuples y sont légitimement attachés. La France a déjà ouvert plus de cent cinquante métiers à la libre circulation des travailleurs roumains et ce mouvement d'ouverture va se poursuivre. Mais, Mesdames et Messieurs, pour encourager le travail légal, nous devons lutter ensemble contre le travail illégal, pour encourager l'immigration régulière, nous devons lutter ensemble contre l'immigration clandestine. Nous devons, en Europe, nous doter des mêmes règles. Pour lutter ensemble, main dans la main, contre les réseaux sans scrupules qui exploitent l'illégalité de certaines migrations. Il n'y a pas d'autre façon pour favoriser la liberté de circulation des personnes que de lutter ensemble contre l'immigration illégale.

Mesdames et Messieurs les Parlementaires, ici même, dans quelques instants, vous allez engager le débat sur la ratification du traité de Lisbonne. Dans le même temps, le Parlement français réuni en Congrès à Versailles va, je l'espère, d'adopter la révision de la Constitution française qui permettra la ratification, dans les jours qui viennent, de ce traité par la France. Je considère que ma visite à Bucarest, le jour même où le Parlement français et le Parlement roumain vont prendre des décisions historiques pour relancer l'Europe avec le traité de

Lisbonne est un symbole remarquable de la proximité entre la Roumanie et la France. Vous savez, je me suis engagé de toutes mes forces pour que le traité de Lisbonne puisse aboutir.

IV. QUESTIONNAIRE POUR LES AUDITEURS FRANCAIS

Âge:

Sexe:

Formation:

Nom de l'enregistrement:

1) Comment trouvez-vous le discours écouté ?

- a) claire et parfaitement compréhensible
- b) assez compréhensible
- c) difficilement compréhensible
- c) incompréhensible

2) Comment trouvez-vous la prestation de l'orateur? (Vous pouvez cocher plusieurs options.)

- a) intonation monotone
- b) intonation naturelle et vivante
- c) vitesse du discours trop lente
- d) vitesse du discours trop rapide
- e) vitesse du discours normale
- f) diction artificielle
- g) pauses trop longues
- h) pauses trop courtes
- i) autres (expliquez):

3) Pensez-vous que la vitesse du discours a influencé votre compréhension du discours?

- a) La vitesse du discours n'a aucunement influencé ma compréhension.
- b) La vitesse du discours m'a gêné mais j'ai pu comprendre quand même.
- c) La vitesse du discours a rendu ma compréhension difficile et lacunaire.
- d) La vitesse m'a complètement empêché de comprendre le discours.
- e) autres (expliquez):

V. DOTAZNÍK PRO TLUMOČNÍKY - ČÁST 1

1) Jaká je vaše jazyková kombinace:

Jazyk A: .....

Jazyk B:.....

Jazyk/y C:.....

2) Jste

- a) studentka oboru překladatelství-tlumočnictví, specializace tlumočnick
- b) profesionální tlumočnice/tlumočnick

3) Jaké máte vzdělání?

- a) vysokoškolské vzdělání, specializace tlumočnick
- b) jiné vzdělání (dokončené)
- c) jiné vzdělání (nedokončené)

4) Jak dlouho pracujete jako tlumočnice/tlumočnick? (profesionální tlumočnicki)

- a) Počet let tlumočnické praxe:
- b) Jak často? _____ x krát měsíčně
_____ x krát ročně.

5) Kolik hodin týdně se věnujete nácviku simultánního tlumočení (výuka se nepočítá)? (studentky)

DOTAZNÍK PRO TLUMOČNÍKY – ČÁST 2

1) Ztěžovala vám rychlost originálního projevu tlumočení?

- a) Ano, ale dokázala jsem se s tím vypořádat.
- b) Ano, narušilo to můj tlumočnický výkon.
- c) Ne, moji práci to nijak neovlivnilo.
- d) jiné (upřesněte):

2) Ovlivnilo tempo řečnickova projevu vaše vlastní porozumění projevu? Pokud ANO, jakým způsobem?

3) Jaké tlumočnické strategie jste při tlumočení používali? (zaškrtněte odpověď/i v rámečku)

- ☐ vynechání zbytečných/nepodstatných prvků (eliminace redundancí)
- ☐ úspornější vyjadřování (jazyková komprese):
  - ☐ univerbizace
  - ☐ použití zkratky
  - ☐ zjednodušení složitých vět
  - ☐ zaokrouhlování čísel
  - ☐ jiné:
- ☐ zpětná korektura
- ☐ řečová dekomprese (rozvíjení a upřesňování)
- ☐ delší odstup od řečníka
- ☐ zpomalení vlastního tempa
- ☐ zrychlení vlastního tempa
- ☐ jiné:

3) Jak byste hodnotili rychlost výchozího projevu? Vyznačte prosím vaši odpověď na následující škále rychlosti.

1	2	3	4	5	6
velmi pomalá	pomalá	mírná	Střední	rychlá	velmi rychlá
☐	☐	☐	☐	☐	☐

4) S jakými dalšími těžkostmi jste se potýkali při přetlumočení výchozího projevu?

Vyberte si z následujících možností.

Důvody, proč se mi tento projev špatně tlumočil	Vůbec neodpovídá	Spíše neodpovídá	odpovídá	naprosto odpovídá
Rychlost projevu byla příliš vysoká.	☐	☐	☐	☐
Rychlost projevu byla příliš pomalá.	☐	☐	☐	☐
Projev byl informačně hutný.	☐	☐	☐	☐
Intonace a pauzy byly nepřirozené/monotónní.	☐	☐	☐	☐
Projev byl nekoherentní/nelogický.	☐	☐	☐	☐
Věty byly příliš dlouhé.	☐	☐	☐	☐
V projevu bylo málo pauz.	☐	☐	☐	☐
Projev obsahoval mnoho cizích termínů/formulací.	☐	☐	☐	☐
Míra redundance byla nízká.	☐	☐	☐	☐
Projev obsahoval příliš mnoho čísel.	☐	☐	☐	☐
Projev obsahoval příliš mnoho zkratk a vlastních jmen.	☐	☐	☐	☐
Téma pro mě bylo neznámé.	☐	☐	☐	☐
(Ostatní, např. únava, nemoc, nevyspání).....	☐	☐	☐	☐

DOTAZNÍK PRO TLUMOČNÍKY – ČÁST 3

1) Který z projevů se vám tlumočil nejhůře? (Můžete zaškrtnout více možností).

- a) první projev
- b) druhý projev
- c) třetí projev

2) Popište prosím stručně vlastními slovy, proč se Vám zaškrtnuté projevy v předchozí otázce špatně tlumočily?

VI. DOTAZNÍK PRO ČESKÉ POSLUCHAČE

Věk

Pohlaví

Vzdělání

Uveďte **název nahrávky**:

U otázek, kde je několik možností odpovědi, zaškrtněte všechny, které považujete za správné.

Simultánní tlumočení je tlumočení, které probíhá zároveň s originálním projevem. Obvykle tlumočník sedí v kabině, řečníka poslouchá ze sluchátek a hovoří do mikrofonu.

1) Jak často se setkáváte se simultánním tlumočením?

- a) běžně   b) občas   c) zřídka   d) vůbec ne

2) Pokud ano, při jakých příležitostech (lze zaškrtnout i několik možností)

- a) práce, škola (jednání, přednášky, konference, atp.)
b) kultura (film, divadlo, atd.)
c) jiné (uveďte):

3) Jak byste hodnotil/a vyslechnuté tlumočení?

- a) jasné a zcela srozumitelné
b) poměrně srozumitelné
c) obtížně srozumitelné
d) nesrozumitelné

4) Zaregistroval/a jste během poslechu tlumočení nějaké rušivé prvky? Pokud ano, jaké? (lze zaškrtnout i více možností)

- a) projevy váhání (ehm, eh apod.)
b) nedokončené věty
c) tlumočník se opravoval, přeroknutí
d) nepříjemný hlas tlumočníka
e) přízvuk
f) monotónní intonace
g) příliš dlouhé pauzy tlumočníka
h) terminologické chyby
i) jiné (uveďte):

5) Jak byste hodnotil/a tlumočnickův projev? (lze zaškrtnout i několik možností)

	Vůbec neodpovídá	Spíše neodpovídá	odpovídá	naprosto odpovídá
Tlumočnick mluvil příliš rychle.	☐	☐	☐	☐
Tlumočnick mluvil příliš pomalu.	☐	☐	☐	☐
Tlumočnick mluvil nepřirozeně.	☐	☐	☐	☐
Projev nebyl plynulý.	☐	☐	☐	☐
Projev obsahoval gramatické chyby.	☐	☐	☐	☐
Projev obsahoval faktické chyby.	☐	☐	☐	☐
Projev obsahoval stylistické chyby.	☐	☐	☐	☐
Tempo tlumočnicka mi ztěžovalo porozumění.	☐	☐	☐	☐
Jiné (vysvětlete):	☐	☐	☐	☐

6) Jak byste celkově hodnotil/a tlumočnickův výkon z hlediska přesvědčivosti?

- a) přesvědčivý a důvěryhodný
- b) nepřesvědčivý a nedůvěryhodný
- c) jiné (upřesněte)

7) Popište prosím stručně vlastními slovy, co vám na projevu nejvíce vadilo.

8) Popište prosím stručně vlastními slovy, co jste na projevu nejvíce ocenil/a.

